

JUSTITIEOMBUDSMANNENS
ÄMBETSBERÄTTELSE

AVGIVEN TILL RIKSDAGEN

ÅR 1956

STOCKHOLM 1956
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG

652024

INNEHÅLL

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse

	Sid.
Inledning	7
I. Redogörelse för åtal, anställda mot nedannämnda tjänstemän:	
1) landskanslisten B. Isaksson såsom ordförande i fastighetstaxeringsnämnd för påtryckning å klagande i taxeringsmål för att förmå honom att återkalla besvären (ämb.-ber. 1955 s. 39)	8
2) landsfiskalen N. Lönner för felaktigt förfarande vid förundersökning i brottmål m. m. (ämb.-ber. 1955 s. 78)	8
3) nämndemannen Jenny Edman för tjänstefel genom röjande av innehållet i en av domstol vid enskild överläggning beslutad men ännu icke offentliggjord dom (ämb.-ber. 1955 s. 102)	11
4) generaldirektören O. Söderström m. fl. för felaktigt förfarande av statens jordbruksnämnd genom överskridande av nämndens befogenhet, m. m.	11
5) t. f. landssekreteraren E. Hintze för försummelse vid handläggning av beredskapsärende	34
6) landsfiskalen C. Cronquist för felaktigt beslagtagande av vid olaga fiske använd båt	37
7) kyrkoherden G. Josefsson för otillbörliga och hotfulla uttalanden i tjänsteskrivelse ..	51
8) häradsövdingen B. Jacobsson för felaktigt beslut om förvandling av böter	64
II. Redogörelse för vissa ärenden, som ej föranlett åtal	
1) Underlåtenhet av domare att vid huvudförhandlings avslutande tillkännagiva, icke blott sättet, utan även tiden för doms meddelande	75
2) Frågor rörande åklagares åtgärder i vissa fall vid bedrivande av förundersökning i brottmål m. m.	80
3) Några spörsmål angående de befogenheter, som vid förundersökning i brottmål tillkomma den misstänktes försvarare	96
4) Uraktlåtenhet av kommunalborgmästare att för vissa expeditioner uttaga lösen- och stämpelavgifter	119
5) Fråga om principerna för entledigande av personal på grund av ämbetsverks omorganisation är av beskaffenhet att böra upptagas till behandling av verkets samarbetsnämnd	119
6) Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t har kommerskollegium upprättat normalförslag till hamnordning. Fråga bland annat huruvida vissa i normalförslaget intagna föreskrifter kunde anses lagligen grundade	135
7) Felaktigt förfarande av valutakontoret vid tillämpning av gällande bestämmelser om förbud mot upplåtelse av svenskt fartyg till utlänning genom tidsbefraktning	140
8) Exportförbud till förhindrande av kapitalflykt må ej utnyttjas för att åt landet bevara kulturhistoriskt värdefulla konstverk	161
9) Fråga huruvida av enskild person lämnat analyseringsuppdrag mottagits av Sveriges geologiska undersökning eller av tjänsteman därstädes såsom enskilt uppdrag	169
10) Fråga om interimistisk återkallelse av körkort på grundval av laga kraftvunnen dom m. m.	177

	Sid.
11) Felaktigt översändande till länsstyrelse av uppgift om körkortsinnehavare ådömt straff samt felaktig handläggning hos länsstyrelsen av därigenom uppkommen fråga om återkallelse av körkort	179
12) Felaktigt förfarande genom att å domarkansli vidtaga ändring å enskild, i inskrivningsärende ingiven handling	183
13) Fråga om lämpligheten att vid avgörande av ärenden rörande återkallelse av körkort taga särskild hänsyn till huruvida körkortsinnehavaren är beredd att ingå i nykterhetsförening	189
14) Underlåtenhet av domstol att på begäran av tilltalad, intagen å säkerhetsanstalt, förordna offentlig försvarare för honom m. m.	194
15) Fråga om kommunalborgmästares befogenhet att utfärda förbud mot badning i stadens vattenområden	197
16) Utlänning, som år 1933 utvisats med förbud att återvända till riket, har trots Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 om upphävande av dylika förbud beträffande vissa utlänningar, felaktigt åtalats och dömts för det han år 1954 återvänt till Sverige	202
17) Fråga i vilken utsträckning efterforskning av fastighetsägarens vistelseort bör ske för expediering av underrättelse om exekutiv auktion å fastighet som utmätts för ogulden skatt	208
18) I samband med villkorlig dom meddelat föreläggande för den dömde att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i nykterhetsvårdande syfte, som nykterhetsnämnden kunde komma att meddela, m. m.	215
19) Dröjsmål vid handläggningen av ärende rörande anstånd med verkställighet av frihetsstraff	217
20) Fråga om rätt för utmätningsman att i vissa fall för försändelser i utmätningsärenden begagna sig av tjänstebrevsrätten	222
21) Fråga om behövligheten av lokal myndighets tillstånd för nedkastande av reklamtryck från luftfartyg	225

III. Framställningar till Konungen

1) Ang. vidgad rätt för man, som interimistiskt förpliktats utgiva underhållsbidrag till barn u. ä. eller barnets moder men som sedermera befunnits ej vara underhållsskyldig, att av allmänna medel återbekomma guldna bidragsbelopp	229
2) » ersättning till trafikbilägaren Långsvens Anders Andersson för vissa körningar för polismyndighets räkning	233
3) » förtydligande av stadgandet i 18 § tredje stycket instruktionen den 30 december 1947 för stadsfiskalerna om stadsfiskals skyldighet att utom tjänstetid vara tillgänglig för mottagande av brådskande meddelanden	237

IV. Anmärkningar angående lagskipningen m. m.

1) Iakttagelser rörande länsstyrelsernas tillämpning av vissa föreskrifter i lagen den 29 december 1949 om pantlånerörelse	251
2) Erinringar rörande myndigheternas åtgärder för åstadkommande av erforderlig kontroll över lotterier	258

V. Inspektionsresor under år 1955

267

VI. Under år 1955 handlagda klagomål och anställda åtal m. m.

268

Bilagor till justitieombudsmannens ämbetsberättelse

I.	Tabell över samtliga av 1955 års riksdag avlätna skrivelser m. m. i nummerföljd enligt riksdagens protokoll	270
II.	Förteckning över de av 1955 års riksdag till Konungen avlätna skrivelser jämte uppgifter om de åtgärder, som under nämnda år vidtagits i anledning av samma skrivelser: 272	
	1) Justitiedepartementet	272
	2) Utrikesdepartementet	278
	3) Försvarsdepartementet	279
	4) Socialdepartementet	282
	5) Kommunikationsdepartementet	286
	6) Finansdepartementet	288
	7) Ecklesiastikdepartementet	297
	8) Jordbruksdepartementet	301
	9) Handelsdepartementet	305
	10) Inrikesdepartementet	308
	11) Civildepartementet	312
III.	Särskild förteckning över sådana i förteckningen under bilaga II upptagna ärenden, som vid utgången av år 1955 ännu voro i sin helhet eller till någon del på Kungl. Maj:ts prövning beroende	315
IV.	Förteckning över ärenden, som hos Kungl. Maj:t anhängiggjorts genom skrivelser från riksdagen före år 1955 men vid samma års början voro i sin helhet eller till någon del oavgjorda, jämte uppgifter om den behandling dessa ärenden undergått under år 1955: 319	
	1) Justitiedepartementet	319
	2) Utrikesdepartementet	330
	3) Försvarsdepartementet	330
	4) Socialdepartementet	331
	5) Kommunikationsdepartementet	337
	6) Finansdepartementet	340
	7) Ecklesiastikdepartementet	344
	8) Jordbruksdepartementet	351
	9) Handelsdepartementet	355
	10) Inrikesdepartementet	357
	11) Civildepartementet	365
V.	Förteckning över ärenden, som hos Kungl. Maj:t anhängiggjorts genom skrivelser från justitieombudsmannen före den 1 januari 1955 och vari under år 1955 åtgärd vidtagits eller vilka vid samma års slut ännu voro på Kungl. Maj:ts prövning beroende, jämte kortfattad uppgift om ärendenas behandling	367

Till RIKSDAGEN

Jämlikt 14 § i den för riksdagens justitieombudsman gällande instruktionen får jag härmed avlämna berättelse angående justitieombudsmansämbetets förvaltning under år 1955. Jag får därvid meddela, att jag begagnat mig av semester under tiderna den 2—den 19 mars och den 1—den 31 oktober samt att under nämnda tider min av riksdagen utsedde ställföreträdare f. d. lagmannen Alfred Bexelius förestått ämbetet. Med stöd av 21 § andra stycket i instruktionen har jag uppdragit åt Bexelius att under tiderna den 1—den 3 november samt den 11 november—den 7 december förrätta å justitieombudsmansämbetet ankommande göromål med undantag av vissa av mig upptagna ärenden av hemlig natur (nr H 3—10), vilka ärenden handlagts av mig.

Berättelsen kommer enligt vedertagen ordning att först innehålla redogörelse för sådana mot tjänstemän för fel eller försummelse i tjänsten anställda åtal, vilka under året blivit slutligen avgjorda eller i någon instans prövade.

I. Redogörelse för anställda åtal

1. Ordförande i fastighetstaxeringsnämnd har övat påtryckning å klagande i taxeringsmål för att förmå honom att återkalla besvären

I 1955 års ämbetsberättelse (s. 39 o. f.) redogöres för ett av mig anbefallt åtal mot landskanslisten Bertil Isaksson för det han i egenskap av ordförande i 1951 års fastighetstaxeringsnämnd i Vaxholm vid besök den 25 maj 1952 hos vissa fastighetsägare å Tynningö, vilka anfört besvär över den av nämnden verkställda taxeringen av deras fastigheter, uppmanat dem att återkalla besvären och i samband därmed ingivit dem föreställningen att i annat fall de av nämnden åsatta taxeringsvärdena skulle höjas. Av redogörelsen framgår, att Södra Roslags domsagas häradsrätt i dom den 11 mars 1954, med ogillande av åtalet i vad angick Isakssons förfarande vid besök hos tre namngivna fastighetsägare, dömt Isaksson jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen för tjänstefel i vad avsåg besöket hos Johan Ragnar Jansson såsom ägare av fastigheterna Tynningö 1⁶⁰ och 1²²⁶ att till kronan utgiva 40 dagsböter om 10 kronor ävensom förpliktat Isaksson att till statsverket återgälda vissa ersättningsbelopp till offentlig försvarare och målsäganden Jansson. Svea hovrätt, varest Isaksson fullföljt talan mot häradsrättens dom, hade i dom den 15 december 1954 ej funnit skäl göra ändring i häradsrättens överklagade dom samt förpliktat Isaksson att till statsverket återgälda dels 200 kronor, som av allmänna medel tillerkänts hans offentlige försvarare i hovrätten, dels 16 kronor, som tillerkänts Jansson för dennes inställelse i hovrätten.

Hovrättens dom har vunnit laga kraft.

2. Felaktigt förfarande av landsfiskal vid förundersökning i brottmål m. m.

Av 1955 års berättelse (s. 78 o. f.) framgår, att jag förordnat om åtal mot landsfiskalen i Filipstads distrikt Nils Lönner för olaga anhållande av försäljaren Karl-Axel Erling Kling från Göteborg och felaktigt förfarande vid förundersökning i brottmål m. m. Östersysslets domsagas häradsrätt hade i dom den 1 juli 1954 ogillat talan mot Lönner för rättsstridigt tvång samt beträffande talan om ansvar för tjänstefel väl funnit, att Lönner

förfarit felaktigt genom att icke vid huvudförhandling i mål mot fabriksarbetaren Per Tage Lööf angående olovligt tillgrepp av recept för tillverkning av karbonpapper upplysa rätten om att Kling varit anhållen för delaktighet i Lööfs brott, men på anförda skäl ansett Lönners underlåtenhet därutinnan icke vara av beskaffenhet att medföra ansvar, varför åtalet jämväl i denna del ogillats. Av Kling förd skadeståndstalan hade lämnats utan bifall.

Mot häradsrättens dom hade jag låtit fullfölja talan under yrkande om bifall till åtalet. Jämväl Kling hade fullföljt talan mot domen.

Svea hovrätt, som förehaft målet vid huvudförhandling i Karlstad den 26 januari 1955, fann i dom *den 23 februari 1955* ej skäl att göra ändring i häradsrättens dom.

Om detta beslut voro två av hovrättens ledamöter ense. Två ledamöter voro beträffande ansvarsfrågan av skiljaktig mening, därvid den ene ledamoten anförde:

”I målet är upplyst, att sedan vid förundersökningen angående Lööf framkommit, att Kling biträtt Lööf vid försäljningen till ett bolag i Stockholm av de av Lööf innehavda, på orättmätigt sätt åtkomna recepten, Kling den 3 juli 1952 hörts å polisstationen i Göteborg, därvid Kling förnekat kännedom om Lööfs åtkomst av recepten. Den 7 juli 1952 har Lönner i telefon till kriminalpolisen i Göteborg begärt, att Kling skulle gripas och införpassas till kriminalstatspolisen i Karlstad. Efter det Kling med anledning av detta anhållningsbeslut gripits samma dag klockan 10.50, varom Lönner underrättats genom telefonsamtal klockan 11.20, har Lönner vid samtalet och därefter i telegram begärt Klings anhållande och transporterande till Karlstad. Kling har därpå överförs till Karlstad, där förhör med honom hållits av kriminalkonstapel Berggren den 8 juli, då Kling även konfronterats med Lööf. På eftermiddagen den 8 juli har Berggren per telefon underrättat Lönner om resultatet av förhöret och konfrontationen, därvid Lönner lämnat Berggren det beskedet att Kling skulle påföljande dag av Berggren inställas vid huvudförhandlingen i målet mot Lööf. Sedan Kling under nämnda huvudförhandling hörts såsom vittne i målet, har han frigivits och fått återvända till Göteborg.

Den i ärendet angående Klings förmenta brottslighet förebragta utredningen ger icke vid handen, att det efter förhöret med Kling den 3 juli 1952 förelegat sådan bevisning mot Kling, att denne kunde anses på sannolika skäl misstänkt för brott. Av vad Lönner anför i sitt slutliga yttrande till JO ävensom inför kungl. hovrätten framgår, att Lönner vid sitt beslut att anhålla Kling tagit hänsyn dels till misstanke om ’industri-spionage’ (vilket i och för sig icke är någon i lag straffbelagd handling), dels till önskvärdheten av att kvarhålla Kling för att säkra möjligheten

av att höra honom som vittne i mål mot Lööf, dels ock till en av Lönner hyst förhoppning om att genom frågor till Kling som vittne och Lööf som tilltalad vid huvudförhandling inför rätta kunna skapa möjlighet att väcka åtal jämväl mot Kling. Intetdera av nämnda motiv för Lööfs kvarhållande är emellertid av beskaffenhet att Lönner lagligen ägt taga hänsyn därtill vid prövning av frågan om Klings anhållande. Lönner har förty icke ägt meddela beslut om sådant anhållande. Med hänsyn härtill är Lönner på grund av olaga anhållande av Kling förfallen till ansvar åtminstone enligt det av åklagaren åberopade lagrummet.

På grund härav dömer jag, med ändring av häradsrättens dom i ansvarsfrågan, Lönner jämlikt 15 kap. 22 § strafflagen för rättsstridigt tvång till 25 dagsböter, varje dagsbot å 15 kronor.”

Den andre skiljaktige ledamoten anförde:

”Lika med häradsrätten finner jag, att Lönner haft laga skäl för anhållandet av Kling. Sedan emellertid förhöret med denne och hans konfrontation med Lööf den 8 juli 1952 avslutats, har uppenbarligen icke längre förelegat sannolika skäl för misstanke mot Kling för brott, varå straffarbete kunnat följa. Av utredningen framgår, att Lönner insett detta men att han — som fortfarande känt sig övertygad om brottsligt förfarande från Klings sida — hoppats att huvudförhandlingen i målet mot Lööf skulle medföra att denne eller Kling ändrade sina uppgifter, varigenom erforderlig bevisning mot Kling skulle kunnat åstadkommas. För sådant ändamål har emellertid Lönner icke ägt rätt att förlänga frihetsberövandet för Kling, som i stället, därest Lönner framställt begäran därom, kunnat kallas att vittna vid huvudförhandlingen. Vad Lönner sålunda låtit komma sig till last kan icke bedömas svårare än såsom tjänstefel.

Jag finner vidare, att Lönner åsidosatt sina åligganden såsom förundersökningsledare genom uraktlåtenhet dels att föranstalta om sådant förhör med Kling som avses i 24 kap. 8 § rättegångsbalken och dels att instruera vederbörande förhørsledare om anledningen till att Kling anhållits. Häri genom har Lönner jämväl gjort sig skyldig till tjänstefel.

Det är vidare utrett, att Lönner vid huvudförhandlingen i målet mot Lööf åberopat Kling såsom vittne utan att för rätten giva till känna att Kling då var anhållen såsom misstänkt för delaktighet i det brott varom han skulle höras. Visserligen har Lönner, som anfört ren glömska såsom orsak till sin uraktlåtenhet, uppgivit att han någon dag före huvudförhandlingen vid telefonsamtal med rättens ordförande omtalat att Kling var anhållen, och denna Lönners uppgift har icke blivit vederlagd. Detta oaktat måste det emellertid med hänsyn till sakens vikt anses ha ålegat Lönner i hans egenskap av åklagare att, då ordföranden icke erinrade Kling om innehållet i 36 kap. 6 § rättegångsbalken, påpeka anledningen till Klings anhållande. Även genom sin uraktlåtenhet därutinnan har Lönner gjort sig skyldig till tjänstefel.

Vad Lönner andragit till sitt försvar kan icke anses utgöra full ursäkt för vad han i målet låtit komma sig till last.

På grund av det anförda prövar jag lagligt att, med ändring av häradsrättens dom i ansvarsfrågan, döma Lönner jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen för tjänstefel till 15 dagsböter om 15 kronor, vilka böter skola tillfalla kronan.”

Hovrättens dom har vunnit laga kraft.

3. Tjänstefel av nämndeman genom röjande av innehållet i en av domstol vid enskild överläggning beslutad men ännu icke offentliggjord dom

Såsom av 1955 års berättelse (s. 102 o. f.) framgår hade — sedan jag efter klagomål av vägmästaren Sigurd Granbrant i Barsele förordnat om åtal mot nämndemannen vid Åsele och Vilhelmina häradsrätt fru Jenny Edman för det hon, som deltagit i häradsrättens överläggning till dom i ett handlagt brottmål mot klaganden och annan tilltalad, brutit mot sin tystnadsplikt såsom domare genom att före domens meddelande för en utomstående omtala, vilka straff häradsrätten vid överläggningen beslutat ådöma de tilltalade — hovrätten för Övre Norrland i dom den 11 december 1954 dömt Jenny Edman, jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen, för tjänstefel att till kronan utgiva 20 dagsböter å 2 kronor.

Hovrättens dom har vunnit laga kraft.

4. Felaktigt förfarande av statens jordbruksnämnds chef och ledamöter genom överskridande av nämndens befogenhet, m. m.

Rörande utförsel av hönsägg är sedan år 1934 stadgat, att sådan utförsel ej må ske utan särskilt tillstånd. Tillståndsgivande myndighet är statens jordbruksnämnd. Nu gällande bestämmelser i ämnet återfinnas i kungl. förordningen den 6 juni 1952 angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.

Med stöd av särskilda år 1934 och år 1935 meddelade riksdagsbeslut angående reglering av utförseln av ägg m. m. föreskrev Kungl. Maj:t i brev till statskontoret den 28 juni 1935, bland annat, att statens jordbruksnämnd ägde att, i den mån så prövades erforderligt för främjande av avsättningen av hönsägg, till den som erhållit tillstånd till utförsel av hönsägg utbetala av nämnden på visst sätt bestämt pristillägg. Å andra sidan föreskrevs i brevet, att den som erhöle utförseltillstånd vore skyldig att,

därest för någon vecka ett av jordbruksnämnden beräknat medelnettoexportpris för ägg överstege beräknat medelpartipris för ägg i Sverige, inom fjorton dagar inbetala ett av nämnden fastställt belopp, motsvarande skillnaden mellan å ena sidan medelnettoexportpriset efter avdrag av exportkostnader och skälig handelsvinst samt å andra sidan medelpartipriset.

I enlighet med vad som uttalats i ett vid 1947 års riksdag fattat principbeslut angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken (proposition nr 75/1947) bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 10 november 1950 jordbruksnämnden att till Sveriges export- och importförening för ägg, förening u. p. a. — i det följande benämnd export- och importföreningen — överlåta ensamrätt till export och import av ägg och äggprodukter i den omfattning och på de villkor, som angivits i en av statens livsmedelskommission den 23 februari 1950 avlåten underdånig skrivelse, vari anförts bland annat, att som villkor för ensamrätten borde uppställas, att föreningen i sin verksamhet iakttog av kommissionen meddelade allmänna direktiv med avseende å export och import. Sådan överlåtelse ägde därefter rum genom beslut den 13 februari 1951 av jordbruksnämnden, å vilken livsmedelskommissionens verksamhet i förevarande hänseende överflyttats. I anslutning till detta beslut har nämnden vid olika tillfällen utfärdat särskilda direktiv för export- och importföreningen, enligt vilka direktiv gäller, bland annat, att föreningen och till densamma knutna företag äga rätt att utan ansökan eller av nämnden i varje särskilt fall utställt licens få utföra respektive införa vissa angivna slag av ägg och äggprodukter under förutsättning, att av nämnden meddelade föreskrifter och anvisningar iakttagas. I det fall att till föreningen anknutet företag önskar exportera eller importera ifrågavarande varuslag, skall dock företaget hos vederbörande tullanstalt förete av föreningen utfärdat intyg, som styrker, att företaget är medlem i föreningen eller i organisation som är föreningsmedlem, och tillika innehåller uppgift om varuslag m. m. Vidare gäller enligt direktiven att, då exportprisnivån under kommande vecka väntas överstiga den inhemska prisnivån, föreningen äger av exportörerna uttaga en avgift för exporten under denna vecka, motsvarande den sålunda väntade skillnaden, vilken avgift — som enligt beslut av föreningsstyrelsen skall inbetalas senast inom 14 dagar efter det exporten verkställts — skall fastställas av jordbruksnämnden, därest den inhemska prisnivån uppnått visst angivet belopp. Å andra sidan äger föreningen, om så befinnes behövt för uppnående av visst angivet medelproducentpris, utbetala bidrag vid export, vilka utbetalningar i vissa fall kräva medgivande av jordbruksnämnden.

Av handlingarna i ett genom klagomål av Sydsvenska äggexporten aktiebolag härstädes anhängiggjort ärende inhämtas följande.

På grundval av kungl. brevet den 28 juni 1935 samt för regleringsåret 1950/1951 meddelat riksdagsbeslut angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område (proposition nr 245/1950) påfördes Produce svenska aktiebolag, vars firma den 30 april 1951 ändrades till Aktiebolaget Uliop, avgifter för export av ägg, som företagits under tiden från och med den 27 november 1950 till och med den 7 januari 1951, med tillhoppa 50 569 kronor 32 öre. Härav inbetalade Produce 9 777 kronor 67 öre, i följd varav såsom oguldet kvarstod ett belopp å 40 791 kronor 65 öre.

I framställningar till jordbruksnämnden bestred Uliop skyldighet att erlægga ifrågavarande exportavgifter, varvid anfördes dels att avgifterna icke kunde lagligen uttagas såsom icke grundade på något riksdagens beslut, dels att avgifternas storlek beräknats efter felaktiga grunder. Vidare yrkade Uliop, att samtliga av bolaget tidigare inbetalade avgifter till ett uppgivet belopp av över 322 000 kronor måtte återbetalas eller, i andra hand, att en summa av omkring 76 000 kronor, motsvarande den förlust Uliop lidit vid ett 80-tal exportaffärer med ägg, måtte regleras i form av exportbidrag. Sedan jordbruksnämnden genom beslut den 26 februari 1952 avslagit Uliops framställningar, lämnade Kungl. Maj:t den 6 mars 1953 av bolaget däröver anförda besvär utan bifall.

Efter antecknande, att Uliop i trots av Kungl. Maj:ts beslut förklarat sig icke ha för avsikt att erlægga förenämnda belopp å 40 791 kronor 65 öre ävensom att bolaget icke företagit export av ägg sedan februari 1951, under det att sådan export numera ägde rum genom klaganden, vilken syntes få betraktas som moderbolag till Uliop, beslöt jordbruksnämnden vid sammanträde den 12 juni 1953, att rättsliga åtgärder skulle vidtagas mot Uliop för att indriva ifrågavarande fordran samt att export- och importföreningen skulle givas direktiv om att i fortsättningen icke lämna klagandebolaget eller Uliop tillstånd till export av ägg med mindre något av företagen före den 28 juni 1953 hos nämnden eller på annat av nämnden godkänt sätt deponerade det fordrade beloppet i avvaktan på resultatet av den rättsliga prövningen av fordringskravet. I ärendets handläggning inom nämnden deltog generaldirektören Olof Söderström, ledamöterna köpmannen Olof Wilhelm Olsson, advokaten Ture Bengtsson och kammarherren Knut von Horn samt såsom föredragande byråchefen Bengt Olsson.

I en den 12 juni 1953 dagtecknad, till export- och importföreningen ställd skrivelse, undertecknad av Söderström med kontrasignation av byråchefen Olsson, meddelade jordbruksnämnden att nämnden beslutat, att tillstånd till export av ägg i fortsättningen icke av föreningen finge lämnas till klaganden med mindre deposition av det ifrågavarande beloppet å 40 791 kronor 65 öre skedde på sätt nämnden i sitt tidigare samma dag fattade beslut angivit. Därefter anfördes i skrivelsen:

”I anslutning härtill vill jordbruksnämnden framhålla vikten av att Ni

i möjligaste mån tillser att export av ägg, som uppsamlats av Sydsvenska äggexporten AB, icke sker genom andra företag, som kunna komma ifråga för erhållande av exporttillstånd.”

I en den 9 juli 1953 hit inkommen skrift anförde klaganden följande.

Jordbruksnämndens beslut den 12 juni 1953 innebure, att klaganden vägrades exportlicenser för ägg, såvida icke klaganden böjde sig för nämndens direktiv att för Uliops räkning avskilja medel för exportavgiften. Klaganden hade icke funnit skäl att åtlyda detta nämndens direktiv. För klaganden vore det emellertid icke möjligt att fortsätta sin verksamhet, därest förutsättningarna för exporthandel undanrycktes. På grund av jordbruksnämndens beslut hade klaganden därför tvingats upphöra med sin verksamhet, varvid förbindelserna med klagandens kunder måst avbrytas, ägguppsamlingen inställas och all anställd personal uppsägas från sina befattningar. De ekonomiska förluster, som orsakades klaganden genom jordbruksnämndens åtgärder, hade ännu icke kunnat överblickas. Enligt klagandens mening hade jordbruksnämnden icke ägt befogenhet att på sätt som skett strypa klagandens verksamhet. Jordbruksnämnden ägde samma möjlighet som enskild part att göra sin rätt gällande vid domstol. Intill dess ett rättskraftigt avgörande träffats, föreläge ej skäl för nämnden att med stöd av administrativa maktmedel tillgodose kronans intresse i civilrättslig tvist med enskild part. Det kunde under inga omständigheter göras gällande, att exportregleringen enligt 1935 års kungl. brev avsetts tjäna dylika syften. Klagandens exportavgifter beräknades av export- och importföreningen och hade icke något med ovannämnda tvistefråga att göra. Jordbruksnämndens påstående att klagandebolaget skulle vara moderbolag till Uliop vore oriktigt. Klagandebolaget ägde icke några aktier i Uliop. Icke heller föreläge identiska aktieägareintressen i de båda bolagen. Aktierna i klagandebolaget innehades nämligen i stor utsträckning av personer, som icke vore aktieägare i Uliop. Nämnda personer hade vid tidigare tillfälle avvisat förslag om övertagande av ett antal aktier i Uliop. Även från nämndens egna utgångspunkter hade sålunda ett beslut fattats, som kränkte enskilda parter rätt och deras ekonomiska intressen. Nämndens beslut avsåge icke blott att avstänga klaganden från äggexport. Även andra företag, som för export uppköpt ägg som uppsamlats av klaganden, skulle ”i möjligaste mån” förvägras exportlicenser. Fråga vore med andra ord om en fullständig bojkott av klaganden, vilken åtgärd till sina verkningar kunde drabba samtliga företag i exportbranschen. Genomförandet av denna bojkott hade överlämnats åt export- och importföreningen. Ägghandelns branschförening hos Sveriges grossistförbund, Sveriges ägggrossisters förening, hade givetvis vägrat att — därtill uppmanad av jordbruksnämnden — medverka till bojkotten genom att delgiva sina medlemmar nämndens beslut. Enligt klagandens mening hade nämnden i förevarande

avseende vida överskridit sina befogenheter samtidigt som nämnden medvetet försatt export- och importföreningen i en brydsam situation genom att till föreningen delegera opreciserade uppgifter innefattande ett betydande ansvar. Med stöd av vad sålunda anförts ansåge klaganden, att jordbruksnämnden gjort sig skyldig till en illojal maktanvändning som borde påtalas. För den ekonomiska skada, som klaganden förorsakats, komme talan att föras i särskild ordning mot Kungl. Maj:t och kronan respektive nämndens ledamöter.

På anmodan av mig avgav jordbruksnämnden yttrande i anledning av innehållet i klagoskriften, varvid deltog Söderström, ledamöterna Olsson och Bengtsson samt såsom föredragande byråchefen Olsson. I yttrandet anfördes, bland annat, följande.

Den av kriget avbrutna äggexporten hade i början av år 1949 återupptagits. För att motverka lagring och möjliggöra export, trots den vid denna tid rådande stora skillnaden mellan inhemska och utländska äggpriser, hade under mars—augusti 1949 exportbidrag av varierande storlek utbetalats. Under nämnda år hade klaganden bedrivit export av ägg i betydande skala. Denna export hade emellertid upphört i december 1949, då Produce uttagit sin första exportlicens. Från och med denna tidpunkt hade Produce uppträtt som en av de största exportörerna av ägg, vilka så gott som undantagslöst torde ha uppsamlats av klaganden. Den av Produce sålunda bedrivna exporten hade upphört i februari 1951, kort tid efter det jordbruksnämnden avkrävt bolaget de oguldna exportavgifterna. Samtidigt hade klaganden — efter ett uppehåll av fjorton månader — åter inträtt som exportör av ägg. Enbart under de fem första månaderna av år 1953 hade klaganden i exportbidrag uppburit omkring 65 000 kronor. Av patent- och registreringsverkets akter rörande bolagen framginge, att aktierna i Uliop, som hade ett aktiekapital av endast 5 000 kronor, ägdes av tre bröder Dahlén. I klagandebolaget innehades samtliga aktier av Aktiebolaget Dahlén & Söner. Av sistnämnda bolags 2 000 aktier ägde bröderna Dahlén 1 044, brödernas föräldrar 636 och hustrur till två av bröderna 288. Återstående 32 aktier ägdes av andra personer. Aktierna i Aktiebolaget Dahlén & Söner — moderbolag till klagandebolaget — ägdes således till 98,5 procent av personer tillhörande familjen Dahlén, därav till 66,6 procent av bröderna Dahlén jämte hustrur till dessa. I fråga om bolagens ledning framginge av akterna, att styrelsen i Uliop utgjordes av bröderna Dahlén och att dessa — tillsammans med sina föräldrar och hustrun till en av bröderna — även tillhörde styrelsen för klagandebolaget. Vid genomförandet av exportaffärer hade från bolagens sida någon klar åtskillnad mellan desamma icke upprätthållits i förhållande till myndigheterna. Sålunda hade t. ex. Produce i ett flertal fall uttagit exportlicens, som sedermera utnyttjats av klaganden. Bolagen hade även hos jordbruks-

nämnden företrätts av samma personer. På grund därav hade nämnden icke haft skäl att i regleringshänseende skilja dem åt.

Beträffande jordbruksnämndens beslut den 12 juni 1953 att klaganden icke skulle erhålla exporttillstånd med mindre viss säkerhet ställdes anförde nämnden: De båda bolagens karaktär av familjebolag med i huvudsak samma intressenter medförde, att särskild vaksamhet finge anses påkallad från borgenärens sida. Att kronan sökte erhålla säkerhet för sitt krav vore motiverat med hänsyn till ovissheten om Uliops ekonomiska ställning vid den tidpunkt, då en process mellan kronan och Uliop bleve avgjord, vilken process kunde taga lång tid i anspråk. Angelägenheten för kronan att kräva säkerhet framstode än tydligare om man beaktade det sätt, på vilket ledningen för bolagen begagnat de särskilda möjligheter som förefintligheten av två formellt skilda företag med gemensam ledning öppnade. Detta förfaringssätt innebure i korthet, att man läte det företag, som häftade i skuld för oguldna exportavgifter, upphöra med sin export, medan man i stället läte ett annat företag bedriva exportverksamheten och i samband därmed uppbära exportbidrag. Förfaringssättet utvisade en sådan inställning, att stark anledning föreläge att söka erhålla säkerhet för kronans fordran. Då exportavgifterna efter inbetalning till jordbruksnämnden skulle överföras till export- och importföreningen, vilken å sin sida hade att utbetala förekommande exportbidrag, riktade sig det av klaganden praktiserade förfaringssättet i sista hand helt mot övriga näringsidkare i branschen. Hänsynen till dessa krävde, att ett sådant förfarande snarast möjligt stoppades. Nämnden hävdade, att dess direktiv rätt till export- och importföreningen måste anses innebära möjlighet för nämnden att i den föreliggande situationen vidtaga den åtgärd, mot vilken klagomål framstälts. Om så icke skulle vara fallet, kunde man enligt nämndens mening knappast påräkna lojal medverkan från övriga näringsidkare i den av statsmakterna beslutade exportorganisationen. Vid flera tillfällen hade från medlemmar i export- och importföreningen till jordbruksnämnden framförts uttryck för stark misstämning över att nämnden ännu icke lyckats indriva ifrågavarande belopp. Vissa medlemmar hade därvid antytt att de, därest indrivning icke skedde, önskade återfå sina motsvarande inbetalningar.

Vad slutligen anginge jordbruksnämndens uppmaning till export- och importföreningen att tillse, att export av ägg, som uppsamlats av klaganden, icke skedde genom andra företag, framhölls i yttrandet, att uppmaningen endast utgjorde en konsekvens av huvudbeslutet att stoppa licensgivningen samt att åtgärden syntes nödvändig för att förhindra ett kringgående av beslutet.

Sedan jag anhållit om yttrande av styrelsen för export- och importföreningen, anförde styrelsen, att den ifrågavarande tvisten mellan jordbruks-

nämnden och klaganden enligt styrelsens mening icke berörde föreningen. Styrelsen meddelade emellertid, att föreningen, som hade att ställa sig jordbruksnämndens direktiv till efterrättelse, icke vidtagit annan åtgärd i anledning av nämndens skrivelse den 12 juni 1953 än att densamma delgivits föreningens medlemmar.

I avgivna påminnelser anförde klaganden följande.

Diskussionen syntes kunna koncentreras till två frågor, nämligen dels huruvida intressentskapen i Uliop respektive klagandebolaget kunde rättfärdiga jordbruksnämndens beslut om bojkott, dels huruvida handläggningen från bolagens sida av äggexporten kunde ha samma verkan. Vad förstnämnda fråga anginge syntes det vara ostridigt, att en enskild borgenär hos Uliop icke kunnat genomföra tvångsåtgärder mot klaganden för att därigenom kunna försäkra sig om säkerhet för processföremålet. Det vore just i detta hänseende som nämnden felat genom att använda sina maktmedel såsom regleringsmyndighet för att åstadkomma dylikt resultat. Nämnden hade alltså icke intagit den position, i vilken en enskild part skulle ha befunnit sig, utan i stället begagnat en för tvistefrågan helt ovidkommande maktanvändning för att försätta kronan i ett gynnsammare läge. Ett sådant förfarande måste vara främmande för kronans ställning som part i tvistemål, då kronan efter vanliga rättsgrundsatser icke borde vara privilegierad i dylikt fall. Nämnden hade framhållit, att aktieägarna i Uliop ägde huvudparten av aktierna i Aktiebolaget Dahlén & Söner, varvid nämnden medräknat även aktieägares hustrur — vilka ägde 288 aktier — ehuru äktenskapsförord eller boskillnad föreläge. Aktieägarna i Uliop ägde 1 044 av aktierna i Aktiebolaget Dahlén & Söner och det vore denna siffra, som i förevarande avseende skulle beaktas. Aktiebolaget Dahlén & Söner vore icke ett sådant bolag, där ett antal aktier av formella skäl utplacerats på olika familjemedlemmar. I bolaget företrädde aktieägare intoge en i förhållande till aktieägarna i Uliop fullt självständig ställning. När Produce bildades av bröderna Dahlén, hade övriga aktieägare i Aktiebolaget Dahlén & Söner förklarat, att de icke önskade medverka i det nya bolaget samt att de icke heller önskade att Aktiebolaget Dahlén & Söner eller dess dotterbolag, klagandebolaget, skulle teckna några aktier i detsamma. Uliop redovisades icke heller i Dahlén-bolagens koncernredogörelse och hade icke samma revisor som koncernbolagen. Av det anförda torde framgå att, även om nämnden mot förmodan i och för sig skulle anses berättigad att i tvisten med Uliop angripa ett utomstående bolag med hänsyn till gemensamma aktieägarintressen, nämndens beslut i sista hand träffat aktieägare, vilkas intressen icke vore identiska med Uliops och där de bakomliggande förhållandena icke motiverade uttalanden av innebörd att fråga skulle vara om sådana intressen.

Beträffande därefter frågan om sättet för exporthandelns bedrivande — anförde klaganden vidare — hade jordbruksnämnden påstått, att bolagen medvetet växlat sinsemellan under skilda tidpunkter i syfte att lägga belastningarna på Uliop och förmånerna på klaganden. Förklaringen till handläggningen av exportfrågorna vore emellertid följande. Produce hade bildats för ett speciellt ändamål, nämligen för att arbeta med kompensationsaffärer. Vid denna tid hade med bidrag av statsmedel avsevärda kvantiteter ägg lagrats i kylhus. Klaganden hade även lagrat ägg på sådant sätt. Bröderna Dahlén hade intensivt arbetat på att få till stånd kompensationsaffärer med dessa ägg. Därvid hade möjlighet yppats att byta äggen mot äpplen från Italien. Importen av äpplen till Sverige hade emellertid varit kvoterad, varför de äpplen som skulle bytas mot äggen måst fördelas på samtliga kvotberättigade firmor. Denna kompensationsaffär hade gjorts i klagandens namn, enär det ju varit detta företag, som hade arbetat i äggbranschen och varit med om inlagringen i kylhus. Det praktiska genomförandet av affären med alla kvotberättigade firmor hade icke ansetts lämpligen kunna handläggas av klaganden eller Aktiebolaget Dahlén & Söner med deras kontor i landsorten. I stället hade beslutats, att ett särskilt bolag — Produce — skulle bildas med kontor i Stockholm för att handlägga denna sak. Produce hade emellertid icke kunnat existera enbart på denna kompensationsaffär utan hade även arbetat med den vanliga exporten av ägg samt import av frukt. Då vid denna tid den av bröderna Dahlén, som skött klagandens affärer, varit svårt sjuk, hade det varit helt naturligt, att Produce även fått sköta viss äggexport för klaganden. Produce hade emellertid exporterat ägg även för andra företag och å licenser utställda på andra firmor och personer. Det hade vid denna tid varit vanligt, att exportör och licensinnehavare vore skilda företag. Att Produce i början av 1951 upphört med äggexport och även andra affärer hade berott på att det visat sig, att företaget icke ekonomiskt kunnat hävda sig. Nämndens insinuationer att klaganden medvetet bedrivit äggexportaffärer via Produce för att undandra sig sina förpliktelser måste därför bestämt tillbakavisas. Klagandebolaget hade, trots att i dess styrelse framförts åsikten att exportavgifterna både vore olagliga och felaktigt beräknade, likväl följt de direktiv som utfärdats samt betalat påförda exportavgifter. Under åren 1951—1953 hade klaganden sålunda i exportavgifter erlagt tillhoppa över 84 000 kronor. Klaganden kunde på anförda skäl icke finna, att nämnden angivit godtagbara skäl för sitt beslut om bojkott av företaget.

Sedan jag härefter anmodat Söderström, ledamöterna Olsson, Bengtsson och von Horn ävensom byråchefen Olsson att inkomma med yttrande i ärendet, anförde de följande.

Uppgiften i påminnelseskriften att den år 1949 företagna kompensa-

tionsaffären, enligt vilken med statligt stöd lagrade kylhusägg bytts mot frukt från Italien, skulle ha företagits av klaganden syntes icke vara riktig. När inlagringen av kylhusägg företogs på grundval av lagringsavtal mellan jordbruksnämnden, å ena, samt Svenska ägghandelsförbundet och Sveriges äggrossisters förening, å andra sidan, hade sistnämnda förening fungerat såsom huvudman för de medlemmar inom organisationen, som haft intresse av att företaga sådan lagring. Enligt nämndens anteckningar hade någon ägglagring av klaganden genom föreningens försorg icke skett. Däremot hade som underlagrare i fråga om ägg uppträtt Aktiebolaget Dahlén & Söner. Denna uppgift hade även vid förfrågan verifierats av sekretariatet inom Sveriges äggrossisters förening. Påståendet att ägglagringen skett i klagandens namn tydde således på att i detta fall någon ordentlig gränsdragning icke skett mellan Aktiebolaget Dahlén & Söner och klaganden och gäve belägg för nämndens uppfattning, att någon verklig gränsdragning mellan de olika företagens verksamhet överhuvudtaget icke förelegat. Beträffande klagandens redögörelse för den exportverksamhet, som bedrivits av Produce, ägde det sin riktighet, att den av Produce upptagna exporten av färska ägg i själva begynnelsestadiet, innan äggimporten till Västtyskland liberaliserats i slutet av januari 1950, skett även för vissa andra företags räkning. Innan liberaliseringen genomförts, hade äggimporten till Västtyskland reglerats genom s. k. utskrivningar. Utskrivningar av färska svenska ägg hade påbörjats av Västtyskland just när Produce upptog sin verksamhet på detta område och hade avsett leveranser under december 1949 och januari 1950. För att utvinna högsta möjliga priser hade en frivillig uppdelning av utskrivningskvantiteterna mellan de reguljära svenska äggexportörerna verkställt. Därvid hade en del av de privata exportörerna ansett det förenligt med sin fördel att anlita en i Produce anställd direktörs kännedom om förhållandena i Tyskland för att bevaka exportörernas intressen. Efter nämnda tid torde endast i undantagsfall Produce ha ombesörjt export av andra ägg än sådana, som insamlats av klaganden. Det kunde för övrigt framhållas, att det förekomme att även exportföretag, som icke arbetade som agenter, vid enstaka tillfällen exporterade ägg för andra företags räkning.

I yttrandet anfördes vidare: Den civilrättsliga tvisten vore i förevarande fall en helt sekundär sak. Huvudfrågan gällde i stället, huruvida nämnden haft giltiga skäl att förvägra klaganden tillstånd till export av ägg. Detta kunde naturligtvis diskuteras. Nämnden motiverade sitt avstängningsbeslut med att det rimligen kunde krävas, att var och en som deltog i den av staten organiserade äggexporten skulle vara lojal mot det syfte, som exportorganet hade att förverkliga. Detta syfte vore jordbrukspolitiskt betingat, och organet hade bland annat till uppgift att utjämna vinster och förluster på exporten. Den som icke lojalt inbetalade exportavgifter, när sådana beslutades, borde enligt nämndens mening icke heller

ha rätt att uppbära bidrag vid export. Nämnden åberopade därutinnan följande uttalande av chefen för jordbruksdepartementet om det blivande exportorganet för ägg i proposition nr 75 till 1947 års riksdag (s. 397), vilken proposition såvitt nu vore i fråga biträtts av riksdagen: "Det synes mig skäligt att man vid en dylik centralisering bereder plats både för jordbrukets ekonomiska organisationer och för utanför desamma stående producentintressen. En förutsättning för rätt att deltaga i exporten bör dock vara att vederbörande ej endast skall begagna sig av de vinstmöjligheter, som tillfälligtvis kunna yppa sig, utan åtminstone ekonomiskt vara delaktig i exporten i dess helhet såsom en verksamhet i syfte att tillgodose jordbruksintresset." I annat sammanhang hade departementschefen yttrat, att medlem av föreningen skulle både äga rätt att erhålla del av eventuell vinst och vara skyldig att bära andel av förlust å exporten. Det borde vara klart, att i varje fall Uliop icke fyllde de fordringar, som mot bakgrunden av dessa uttalanden måste uppställas för rätt att deltaga i exportverksamheten. Uliop hade underlåtit att inbetala exportavgifter, som i laga ordning beslutats, trots att dessa såvitt visats ej hade varit större än att exportaffärerna givit exportörerna en rimlig handelsvinst. Uliop kunde på grund därav icke rimligen ställa anspråk på fortsatt deltagande i exporten, i varje fall icke så länge Uliop vidhölle sin inställning till exportavgifterna. Om ett sådant anspråk skulle godkännas, skulle exportregleringen helt enkelt icke kunna uppehållas, eftersom den byggde på att exportavgifterna — jämte andra medel — skulle användas för att täcka kostnaderna för exportbidragen. Vad klaganden anginge hade visats, att klaganden i mycket hög grad hade samma aktieägarintressen som Uliop. Bolagsägarna vore i stort sett samma personer (familjebolag) och företräddes av praktiskt taget gemensam ledning. När det gällde de av staten bildade centralorganen för export på jordbrukets område, där lojaliteten mot de syften för vilka organen bildats måste spela en betydande roll, kunde man uppenbarligen icke bortse från dem, som stode i spetsen för eller ledde de juridiska personer som deltog i exportverksamheten. Klaganden ansåge visserligen, att samma ledning och aktieägarintressen kunde i Uliop hävda en uppfattning i fråga om exportavgifterna och i klagandebolaget en annan. Emellertid låge uppenbarligen närmast till hands att anta, att ledningen i båda fallen intog samma ståndpunkt i en fråga, som ledningen själv ansåge vara av principiell karaktär. I den mån ledningen förfäktade olika meningar i samma fråga i de båda bolagen, måste detta tyda på att en särskild avsikt låge bakom detta förhållande. Jordbruksnämnden hade ansett, att så här även varit fallet. Under den tid, då exportavgifter i betydande utsträckning kunnat och måst uttagas, hade ledningen i Uliop, som hade endast ringa tillgångar, vägrat fullgöra sina förpliktelser under åberopande av varjehanda ej godtagbara invändningar. Under tiden där-efter, när exportavgifter mera sällan förekomme och exportbidrag i stället

utginge i betydande omfattning, delvis med anlitan­de av statsmedel, hade exportverksamheten överflyttats till klaganden, där det nu passat samma ledning att acceptera avgifterna, eftersom bidragen dock under denna tid varit helt övervägande. En sådan ordning hade icke kunnat godkännas av nämnden och måste anses strida mot exportregleringens anda och mening. Ett godkännande av förfarandet skulle öppna stora möjligheter att genom bolagsbildning kringgå syftet med denna reglering. I varje fall kunde ett sådant förfarande icke betraktas som lojalt. I detta sammanhang för­ tjänade framhållas, att varken Uliop eller klaganden överklagat jordbruksnämndens ifrågavarande beslut. Det hade funnits och funnes allt­ jämt möjligheter att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Då klaganden underlåtit att begagna sig därav, kunde det i varje fall icke bli tal om något skadestånd. Även om de skäl som nämnden haft för sitt beslut överensstämde med regleringens syfte, kunde det ju tänkas, att Kungl. Maj:t i förevarande speciella fall skulle ha haft en mot nämnden avvikande mening. Det hade förefallit helt naturligt att föreskriva, att beslutet om avstängning från export icke skulle gå i verkställighet, därest säkerhet ställdes för de oguldna exportavgifterna. Genom att ställa sådan säkerhet hade bolagets ledning kunnat visa, att den velat vara lojal mot föreningens syfte. Tvisten hade då inskränkt sig till en process om huruvida exportavgifterna rätteligen påförts.

Vid yttrandet var fogat, bland annat, avskrift av en av jordbruks­ nämnden till Stockholms rådhusrätt ställd skrivelse av den 12 mars 1954, utvisande att nämnden — som till rådhusrätten instämt Uliop med yrkande om åläggande för bolaget att utgiva 40 791 kronor 65 öre jämte ränta — nedsatt omstämda beloppet med 20 000 kronor, motsvarande en av bolaget år 1949 verkställd inbetalning à conto, för vilken bolaget på grund av namnändringen icke tidigare blivit krediterat.

I en till riksåklagarämbetet avlåten skrivelse anförde jag därefter följande.

I ärendet är upplyst, att jordbruksnämnden den 12 juni 1953 beslutat, att rättsliga åtgärder skulle vidtagas mot Uliop för indrivande av fordran mot detta bolag för oguldna exportavgifter samt att export- och importföreningen skulle givas direktiv att i fortsättningen icke lämna klagande­ bolaget eller Uliop tillstånd till export av ägg, med mindre någotdera företaget före den 28 juni 1953 hos nämnden eller på annat av nämnden godkänt sätt deponerade det fordrade beloppet i avvaktan på den rättsliga prövningen av fordringsanspråket. I skrivelse samma dag, varigenom nämnden givit export- och importföreningen del av detta beslut, har nämnden framhållit vikten av att föreningen i möjligaste mån tillsåge.

att export av ägg, som uppsamlats av klaganden, icke skedde genom andra företag som kunde komma i fråga för erhållande av exporttillstånd.

Vad först angår jordbruksnämndens beslut att avstänga klaganden från vidare export, med mindre säkerhet ställdes för den ifrågavarande fordringen hos Uliop, ha de för beslutet ansvariga till stöd för åtgärden anfört i huvudsak följande: För rätt att delta i exportverksamheten krävdes, att exportören lojalt erlade förekommande exportavgifter. Uliop hade uppenbarligen icke fyllt detta krav. Klagandebolaget och Uliop hade i hög grad samma aktieägarintressen, och bolagen företrädde av praktiskt taget samma ledning. Denna ledning hade inom de båda företagen intagit olika ståndpunkter till den principiella frågan om exportavgifternas berättigande, vilket måste tyda på att en särskild avsikt låge bakom. Sålunda hade ledningen under tid, då exportavgifter måst uttagas, låtit exporten ombesörjas av Uliop (Produce), som endast hade ringa tillgångar, och sedan vägrat erlägga påförda avgifter. Under tiden därefter, då exportbidrag varit övervägande, hade utförseln överflyttats till klagandebolaget, där samma ledning funnit lämpligt acceptera avgifterna. En sådan ordning vore stridande mot exportregleringens syfte, och tillvägagångssättet motiverade, att klaganden avstängdes från vidare utförseltillstånd. Då klagandebolagets ledning emellertid kunde ådagalägga sin lojalitet i förvarande hänseende genom att ställa säkerhet för fordringsbeloppet, vore det naturligt att göra avstängningsbeslutet beroende av att sådan säkerhet ställdes.

Såsom förutsättning för rätt att delta i äggexporten gäller, att exportören icke endast begagnar de vinstmöjligheter, som tillfälligtvis kunna yppas, utan ekonomiskt deltar i exporten i dess helhet såsom en verksamhet i syfte att tillgodose jordbrukets intressen. Med det tillämpade systemet med avgift eller bidrag för verkställd äggexport, beroende på konjunkturförhållandena, måste därför, ur de synpunkter jordbruksnämnden har att företräda, ett avstängningsbeslut vara berättigat mot ett exportföretag som med fog kan antagas komma att undandraga sig att erlägga avgifterna. Att nämnden ägt meddela avstängningsbeslut beträffande Uliop, som av principiella skäl vägrat erlägga exportavgifter vilkas påförande prövats av Kungl. Maj:t i administrativ väg, måste därför vara fullt klart.

Vidkommande jordbruksnämndens uppfattning att även klaganden kunnat avstängas från vidare utförseltillstånd har nämnden vitsordat, att det i viss utsträckning förekommit och alltjämt förekomme att export av ägg, som uppsamlats av ett företag, verkställts genom ett annat företags försorg. Den omständigheten att ett ägguppsamlande företag låter annan verkställa exporten behöver givetvis icke heller vara stridande mot regleringens syfte. Det avgörande är, att förekommande avgifter för verkställd export verkligen inflyta för att vid ett annat konjunkturläge använ-

das till äggproduktionens stöd. Då ansvarighet för dylika avgifter kan utkrävas blott hos den som i förhållande till regleringsorganet framträder som exportör, har regleringsmyndigheten att pröva, huruvida denne exportör kan med hänsyn till blivande exportavgifter tagas för god. I förevarande fall har myndigheten uppenbarligen varit fullt medveten om att, efter det klagandebolaget under år 1949 upphört att självt framträda som exportör, av klagandebolaget uppsamlade ägg i fortsättningen exporterades av Uliop (Produce). Något försök från de båda bolagens sida att fördölja detta förhållande har icke förekommit. Regleringsmyndigheten har icke framställt någon erinran däremot utan har under mer än ett års tid meddelat exporttillstånd åt Uliop (Produce), varvid det måste ha stått klart för myndigheten, att anspråk på exportavgifterna kunde på rättslig väg göras gällande allenast mot detta bolag. Vid sådant förhållande kan den omständigheten att klagandens export under viss tid ombesörjts av Uliop (Produce) och att Uliop slutligen vägrat erlægga påförda exportavgifter icke i och för sig innebära, att klaganden förfarit illojalt mot regleringens syfte genom att undandraga sig någon ekonomisk förpliktelse, och fördenskull ej heller tagas till intäkt för vägran att meddela klaganden exporttillstånd.

Däremot synes mig den mellan klagandebolaget och Uliop rådande gemenskapen i fråga om ledning och aktieägarintressen, sedd mot bakgrunden av den av Uliop hävdade åsikten att skyldighet överhuvud icke skulle föreligga att utgiva exportavgifter, möjligen kunna åberopas såsom grund för avstängningsåtgärd mot klaganden. Visserligen har klagandebolaget framhållit att, ehuru inom dess styrelse framförts samma åsikt angående exportavgifterna som den av Uliop hävdade, klaganden klanderfritt skött sin export. Från regleringsmyndighetens sida synes mig dock icke utan fog kunna häremot andragas, att det i allt fall måst befaras, att klaganden komme att intaga samma ståndpunkt till avgifternas berättigande som Uliop, och att, om klaganden beviljades utförseltillstånd, garantier därför måste krävas mot ett återupprepande av vad som inträffat i fråga om Uliop. Grunden för ett avstängningsbeslut mot klaganden skulle då vara, icke att klaganden förfarit illojalt i samband med den av Uliop (Produce) bedrivna exportverksamheten, utan att tvekan kunde råda om klagandens lojalitet vid framtida exportaffärer. Det synes mig därför kunnat vara försvarligt, om jordbruksnämnden antingen gjort exporttillståndet för klagandebolaget beroende av sådan ändring i bolagets ledning, att risk för vidare förvecklingar icke behövde uppstå, eller ock vägrat klagandebolaget licens, såvida icke säkerhet ställdes för avgifter som framdeles kunde komma att påföras bolaget.

I stället för att i sådan ordning söka skapa garanti för att klaganden komme att på tillbörligt sätt sköta sin export har jordbruksnämnden såsom den enda möjligheten för klaganden att erhålla utförseltillstånd upp-

ställt kravet, att klaganden — eller Uliop — skulle ställa säkerhet för Uliops oguldna exportavgifter. Nämnden har följaktligen för meddelande av licens fordrat, att klaganden skulle svara för betalning av en skuld, för vilken klaganden icke häftade och vilken därför icke kunnat på rättslig väg göras gällande mot klaganden. Uppställande av ett sådant villkor går klart utöver vad nämnden kan anses ha ägt att såsom regleringsmyndighet föreskriva. Tilläggas må, att ett uppfyllande av det uppställda villkoret knappast kunnat utgöra skäl till antagande att klaganden skulle förhålla sig lojal vid framtida export. Ett sådant antagande hade kunnat vara berättigat, om klaganden frivilligt erbjudit den önskade säkerheten, men icke då klaganden blivit av nämnden tvingad att ställa säkerhet.

Uppenbart är, att jordbruksnämnden icke heller som borgenär beträffande de Uliop påförda exportavgifterna ägt förfara på sätt som skett. I detta hänseende är nämnden hänvisad till de processuella utvägar, som i allmänhet stå borgenär till buds för utfående av sin fordran och som innefatta möjlighet för borgenären att, innan dom föreligger, hos överexekutor eller domstol påkalla vissa åtgärder för säkerställande av sin rätt. I sålunda gällande ordning har nämnden kunnat handla, därest — såsom nämnden i sitt till mig avgivna yttrande framhållit — anledning ansetts föreligga att erhålla säkerhet för fordringen mot Uliop.

På grund av vad jag sålunda anfört finner jag, att jordbruksnämnden genom beslutet den 12 juni 1953 i angivet hänseende överskridit sin befogenhet och således förfarit felaktigt. För detta fel äro generaldirektören Söderström, ledamöterna Olsson, Bengtsson och von Horn samt byråchefen Olsson ansvariga.

Vad härefter angår jordbruksnämndens omförmälda uppmaning i brevet till export- och importföreningen den 12 juni 1953 utgör densamma ett direktiv till export- och importföreningen, innebärande att föreningen skulle hindra varje export av ägg som uppsamlats av klaganden. Ett direktiv av sådan generell innebörd kan uppenbarligen icke grundas på farhåga att vederbörliga exportavgifter icke skulle komma att erläggas. Direktivet, som går vida utöver vad nämndens samma dag meddelade beslut innehåller, drabbar klaganden såsom överhuvudtaget verksam inom ägghandelsbranschen och beskär därjämte rörelsefriheten hos exportföretag, mot vilka i regleringshänseende anmärkning eller anledning till anmärkning rimligen icke förelegat. Då ett ingripande av denna natur icke kan uppbäras av något intresse, som exportregleringen är avsedd att tjäna, faller det helt utanför nämndens befogenhet. Genom att utfärda ifrågasvarande direktiv ha följaktligen generaldirektören Söderström och byråchefen Olsson gjort sig skyldiga till fel i tjänsten.

De tjänstefel, som enligt vad ovan anförts förelupit och vilka medfört kränkning av enskild rätt, voro av beskaffenhet att icke kunna undgå

beivran. Jag uppdrog därför åt riksåklagarämbetet att vid Svea hovrätt väcka och utföra talan *dels* mot Söderström, ledamöterna Olsson, Bengtsson och von Horn samt byråchefen Olsson för meddelandet av jordbruksnämndens beslut den 12 juni 1953 att såsom villkor för utförsellicens åt klaganden fordra, att klaganden eller Uliop ställde säkerhet för Uliops oguldna exportavgifter, *dels ock* därutöver mot Söderström och byråchefen Olsson för det i nämndens skrivelse samma dag givna direktivet till export- och importföreningen att tillse att export av ägg, som uppsamlats av klaganden, icke skedde genom annat företag. Ansvar borde yrkas enligt 25 kap. 4 § strafflagen. Tillfälle borde beredas klaganden att i målet föra talan.

Sedan talan väckts vid Svea hovrätt, bestredo de tilltalade i skriftligt genmäle åtalet. Såvitt angick åtalet mot Söderström och byråchefen Olsson för uppmaningen till export- och importföreningen i brevet den 12 juni 1953, anförde dessa bland annat: Verkställigheten av avstängningsbeslutet skulle närmast ankomma på föreningen liksom kontrollen över att detsamma icke uppenbart kringginges. Vad i skrivelsen den 12 juni 1953 anförts utgjorde en erinran därom. Utan någon av föreningen utövad tillsyn skulle nämndens huvudbeslut angående avstängningen ha blivit helt verkningsslöst. Huvudbeslutet toge bland annat sikte på att förhindra klaganden att kringgå beslutet genom att i moderbolaget Dahlén & Söners namn exportera ägg, som exportförpackats av klaganden. Dahlén & Söner vore nämligen såsom medlem i grossistförbundet berättigat att utan vidare företaga export av ägg inom föreningen. Uppmaningen till export- och importföreningen berörde enbart klagandens verksamhet med uppsamling av ägg för export och begränsade icke på något sätt bolagets möjligheter att försälja ägg på den inhemska marknaden. Åtgärden beskure ej heller rörelsefriheten hos anmärkningsfria exportföretag. Något hinder för sådana företag att inköpa ägg från klaganden hade icke förelegat. Sålunda hade exempelvis partihandelsföretag i Stockholm mycket väl kunnat omhändertaga de ägg klaganden uppsamlat för försäljning på hemmamarknaden. Däremot hade det varit att anse som ett kringgående av nämndens beslut, om klaganden i sedvanlig ordning exportförpackat ägg och sedan mot eller utan vederlag lånat en annan medlems namn för att fortsätta exportverksamheten. Genom ett sådant kringgående skulle klaganden indirekt ha erhållit del av exportbidragen, oaktat den brist på lojalitet gentemot handelsregleringen, som dess ledning ådagalagt. Nämndens uppmaning avsåg endast att andra företag än Dahlén & Söner — som, såvitt känt, jämte Uliop varit det enda bolag som tidigare för export omhändertagit av klaganden uppsamlade äggpartier — icke borde övergå därtill och därigenom medverka till ett kringgående av nämndens avstängningsbeslut. Detta kunde icke anses innebära någon obehörig inskränkning

i exportföretagens rörelsefrihet. Export- och importföreningen hade vidare genom uppmaningen icke givits någon befogenhet att vidtaga åtgärder mot medlem av föreningen, som eventuellt skulle ha velat hjälpa klaganden att kringgå avstängningsbeslutet. Nämnden hade i första hand velat erinra om att avstängningsbeslutet förutsatte lojalitet mot beslutet från medlemmarnas sida. Avsikten hade dessutom varit, att föreningen, om den konstaterade ett kringgående, borde anmäla detta till nämnden. Meddelandet hade också av föreningen uppfattats på detta sätt.

Häremot anförde åklagaren i målet: Nämndens beslut om avstängning innefattade icke annat än att klaganden — liksom Uliop — icke ägde att i förhållande till regleringsorganet självt framträda som exportör. Påståendet att uppmaningen i brevet till export- och importföreningen endast avsett att förhindra klaganden att kringgå beslutet saknade helt täckning i ordalagen i skrivelsen. Däri utsades nämligen helt generellt, att export av ägg, som uppsamlats av klaganden, icke finge ske genom annat företag. Detta kunde icke uppfattas annat än som ett förbud för varje företag att för export inköpa ägg från klagandebolaget. För detta skulle alltså kvarstå allenast att försälja ägg för inhemsk konsumtion. Klagandebolaget hade även uppfattat direktivet på nu angivet sätt. Att detta direktiv utgjort en bidragande orsak till bolagets beslut att nedlägga sin verksamhet vore uppenbart. Även med ett godtagande av påståendet om innebörden av skrivelsen ginge densamma utöver nämndens beslut om avstängning. Det kunde nämnas, att Sveriges äggrossisters förening — vars medlemmar närmast skulle ha berörts av direktivet — icke ansett sig böra delgiva medlemmarna den ifrågavarande skrivelsen. Direktivet torde sålunda i förhållande till dessa aldrig ha trätt i tillämpning. Eftersom klaganden nedlagt sin rörelse, hade direktivet överhuvudtaget icke i och för sig hindrat exportföretag i utövningen av deras näring. I vad mån sådana företag lidit skada eller olägenhet på grund av klagandens faktiska bortfall som affärspartner vore vanskligt att säga. Det ifrågavarande direktivet hade i allt fall varit ägnat att medföra sådan skada eller olägenhet.

Svea hovrätt yttrade i dom den 10 juni 1955 följande.

Beträffande handeln med lantbruksprodukter ha statsmakterna sedan längre tid uppehållit en omfattande reglering. Att handhava denna reglering skall huvudsakligen ankomma på jordbruksnämnden. Gränserna för nämndens beslutanderätt äro icke tydligt uppdragna, och att så är förhållandet ligger i sakens natur. Med hänsyn till ärendenas mångfald och skiftande beskaffenhet måste åt nämnden anförtros att efter vad situationen kräver med jämförelsevis stor självständighet förverkliga syftet med regleringen.

Att regleringen överhuvudtaget ter sig ingripande kan ej läggas nämnden såsom regleringsmyndighet till last. Å andra sidan är nämnden icke

befriad från skyldighet att tillse, att varje särskild åtgärd, även om den företages i regleringens syfte, icke otillbörligt inverkar på den enskilde medborgarens intresse av att vara bibehållen vid det mått av handlingsfrihet i utkomst eller näring, som får anses överensstämja med nuvarande rättsordning. Emellertid är att räkna med gränsfall, i vilka svårigheter möta att avgöra, om viss åtgärd ligger inom nämndens befogenhet eller icke.

När det gäller att från dessa allmänna synpunkter bedöma de förfaranden, som lagts till grund för åtalet, är att märka följande.

Vad angår nämndens beslut att såsom villkor för utförsellicens åt klagandebolaget fordra, att detta bolag eller Uliop ställde säkerhet för Uliops oguldna exportavgifter, bör nämnden såsom representant för statsmakterna icke med stöd av regleringen hålla någon exportör ekonomiskt ansvarig för exportavgifter, vilka må åvila annan och som icke med vanliga rättsliga medel kunna utkrävas av den förstnämnde. I förevarande fall är emellertid upplyst att, ehuru identitet icke förelegat mellan Uliop och klaganden i fråga om aktieägarintressen och företagsledning, de båda bolagen varit nära förbundna i sådant hänseende, och de ha vad angår exporten av ägg av nämnden med fog uppfattats såsom verksamma i en enhetligt ledd och av gemensamma intressen sammanhållen företagsgrupp. Jämväl kommer i betraktande, att nämndens ifrågavarande åtgärd synes mindre ha gått ut på att bereda det allmänna ekonomisk förmån genom indrivning av fordran än på att hålla regleringen vid makt och därmed skaffa lika villkor för samtliga enskilda företagare på exportmarknaden. Av åklagaren har ej gjorts gällande annat än att det varit berättigat att av Uliop kräva säkerhet för de exportavgifter, som Uliop kunde finnas vara skyldigt att gälda. Åklagaren har vidare, med åberopande av den mellan Uliop och klagandebolaget rådande gemenskapen i fråga om ledning och aktieägarintressen, uppgivit, att avstängningsåtgärd kunde ha varit möjlig mot sistnämnda bolag, i den mån risk finge anses föreligga för underlåtenhet från klagandens sida att erlægga i framtiden förfallande exportavgifter, samt att åtgärden därvid kunnat förbindas med villkor om ändring av bolagsledningen eller om ställande av säkerhet för avgifter, som framdeles kunde komma att påföras klaganden. En dylik åtgärd kunde till sina verkningar ha blivit för klaganden mera ingripande än den i målet påtalade åtgärden. Med hänsyn till vad sålunda och i övrigt förekommit och mot bakgrunden av vad som inledningsvis framhållits finner hovrätten att, ehuru nämnden i föreliggande fall måste anses ha överskridit sin befogenhet, vad sålunda förekommit skäligen icke bör tillräknas någon av de tilltalade såsom sådant felaktigt förfarande, som medför ansvar för tjänstefel.

Vad beträffar åtalet mot Söderström och byråchefen Olsson för det i skrivelsen den 12 juni 1953 till export- och importföreningen givna direk-

tivet är att märka, att skrivelsen avlåtits i anslutning till nämndens beslut samma dag, och därmed har tydligen avsetts att bringa beslutet till verkställighet. Innebörden av beslutet får — såsom Söderström och byråchefen Olsson framhållit — anses ha varit icke blott att klaganden skulle vara förhindrad att gentemot regleringsorganet framträda såsom exportör utan även att klaganden icke skulle äga rätt vare sig att fortsätta exporten genom att mot eller utan vederlag låna annat företags namn för exportens verkställande eller att försälja exportförpackade ägg till andra företag, i vilka fall klaganden indirekt skulle ha erhållit del av exportbidragen. Det saknas anledning antaga, att med skrivelsen avsetts något utöver vad nämndens beslut innehållit. Trots den allmänt hållna avfattningen av skrivelsen synes dess sålunda angivna syfte ha bort inses av klaganden, som i varje fall kunnat utan svårighet härom skaffa sig visshet. Under sådana omständigheter kan, såvitt angår klagandens egen verksamhet, felaktigt förfarande i vidare mån än som prövats under den först behandlade åtalspunkten icke föras Söderström och byråchefen Olsson till last. Vad beträffar frågan huruvida skrivelsen föranlett inskränkning i utomstående exportföretags handlingsfrihet är att märka, att — även om skrivelsen kunnat tolkas såsom innebärande allmänt förbud att för export inköpa ägg, som uppsamlats av klaganden — några sådana företag, såvitt är känt, tidigare icke brukat omhändertaga ägg åt klaganden för export. Det hinder, som på grund av skrivelsens innehåll kan tänkas ha uppstått för utomstående exportörer att övergå till att uppköpa ägg av klaganden för export, finner hovrätten, under förutsättning att avstängningsåtgärd mot klaganden överhuvudtaget kunde komma i fråga, icke vara att anse såsom något obehörigt ingrepp i dessa exportörers handlingsfrihet. Vid nu angivna förhållanden och jämväl med beaktande av att Söderström och byråchefen Olsson haft anledning räkna med att export- och importföreningen skulle komma att tillse, att avstängningsbeslutet icke tillämpades på annat sätt än som varit avsett, kan ej heller vad i sistnämnda hänseende lagts Söderström och byråchefen Olsson till last i och för sig anses såsom felaktigt förfarande utöver vad eljest varit under bedömande i målet och bör därför ej föranleda ansvar för tjänstefel.

På grund av vad sålunda anförts lämnar hovrätten åtalet utan bifall.

Med den utgång målet fått i hovrätten fann jag mig icke kunna åtnöjas. Jag fullföljde därför talan mot hovrättens dom under yrkande att högsta domstolen måtte, med ändring av domen, bifalla den mot Söderström och hans medparter förda talan. Till utveckling härav anförde jag i revisionsinlägga följande.

Vad först angår jordbruksnämndens beslut den 12 juni 1953 att tillstånd till export av ägg icke av export- och importföreningen finge lämnas klagandebolaget med mindre detta bolag — eller Uliop — ställde säkerhet

för Uliops oguldna exportavgifter, har hovrätten — under uttalande att nämnden såsom representant för statsmakterna icke med stöd av regleringen borde hålla någon exportör ekonomiskt ansvarig för exportavgifter, vilka kunde åvila annan och som icke med vanliga rättsliga medel kunde utkrävas av den förstnämnde — visserligen ansett, att nämnden genom sitt berörda beslut överskridit sin befogenhet, men funnit att vad sålunda förekommit, med hänsyn till omständigheterna, skäligen icke borde tillräknas någon av svarandena såsom sådant felaktigt förfarande, som medförde ansvar för tjänstefel.

För sitt ställningstagande i ansvarsfrågan har hovrätten åberopat, bland annat, att Uliop och klaganden varit nära förbundna i fråga om aktieägarintressen och företagsledning och att de, vad anginge exporten av ägg, av nämnden med fog uppfattats såsom verksamma i en enhetligt ledd och av gemensamma intressen sammanhållen företagsgrupp. Vad sålunda anförts finner jag även för min del kunna vid bedömandet av ansvarsfrågan förtjäna visst beaktande såsom en förklaring till nämndens förfarande. Däremot synas mig de av hovrätten i övrigt i ansvarsfrågan särskilt åberopade omständigheterna icke kunna tillmätas betydelse. Vad härvid angår nämndens motiv för sitt förfarande finner jag i motsats till hovrätten det svårigen kunna antagas, att den mot klaganden vidtagna åtgärden mindre åsyftat att bereda det allmänna ekonomisk förmån genom indrivning av fordran än att hålla regleringen vid makt och därmed skaffa lika villkor för samtliga enskilda företagare på exportmarknaden. Såsom jag i åtalsinstruktionen framhållit har uppfyllandet av det ställda kravet på säkerhet för Uliops avgifter överhuvudtaget icke kunnat innebära någon garanti för lojalitet från klagandebolagets sida vid framtida exportaffärer. Den mot detta bolag vidtagna åtgärden har därför även från nämndens egna utgångspunkter icke kunnat vara av någon betydelse för vidmakt-hållandet av regleringen sådan denna är konstruerad. Även om vissa föreställningar rörande vikten av regleringsmoralens upprätthållande kunna ha föresvävat nämnden vid ärendets avgörande, synes mig nämndens åtgärd att av klaganden kräva säkerhet för avgifter, för vilka klaganden icke häftade, icke kunna förklaras annorledes än såsom väsentligen tillkommen som ett led i nämndens aktion för indrivning av den ifrågavarande fordringen. Ej heller finner jag den av hovrätten gjorda jämförelsen mellan å ena sidan den påtalade åtgärden och å andra sidan av åklagaren hypotetiskt angivna åtgärder mot klaganden kunna tillmätas någon betydelse i förevarande sammanhang. Det är enligt min mening överhuvudtaget icke möjligt att, i fråga om verkningarnas mer eller mindre ingripande natur, med varandra jämföra en åtgärd, som innebär att ett bolag skall gälda annans skuld, och en åtgärd som grundar sig på farhåga att bolaget icke kommer att fullgöra egna ekonomiska förpliktelser. I det föreliggande fallet tillkommer dessutom att, såsom åklagaren i hovrätten framhållit, med

hänsyn till rådande marknadsförhållanden någon åtgärd mot klaganden på sistnämnda grund icke synes ha kunnat vara omedelbart motiverad.

Vid bedömandet av frågan huruvida nämndens överskridande av sin befogenhet är att tillräkna svarandena såsom tjänstefel synes mig särskild hänsyn böra tagas till följande omständigheter. Den maktbefogenhet, som tillagts ett regleringsorgan genom dess möjlighet att från deltagande i den under reglering ställda verksamheten utesluta därav berörd näringsidkare, får självfallet icke utnyttjas för att främja syften, som äro regleringen trämmande. Om än i det enskilda fallet olika meningar må kunna göras gällande om huru långtgående åtgärder, som erfordras för att förverkliga regleringens syftemål, måste obetingat fasthållas vid att regleringen icke får handhavas med åsidosättande av de regler, som rättsordningen i allmänhet uppställer. En sådan regel har genom jordbruksnämndens mot klagandebolaget riktade krav på säkerhet för en bolaget såsom särskilt rättssubjekt ovidkommande skuld klart överträtts. Något gränsfall, som medför tvekan rörande nämndens befogenhet, kan enligt min mening här icke föreligga. Förfarandet är desto mera anmärkningsvärt, som det härrör från det statsorgan, som direkt under Kungl. Maj:t handhar ledningen av regleringen på området. Därtill kommer, att åtgärden uppenbarligen varit noggrant förberedd och övertvägd inom nämnden och att denna måste ha insett, att åtgärden för bolaget — och dess borgenärer — kunde komma att medföra konsekvenser av betydande räckvidd. Med hänsyn såväl till själva förfarandet som till de intressen, som därigenom kränkts, är enligt min mening vad som kan anföras till förklaring av jordbruksnämndens handlingssätt icke av sådan beskaffenhet, att svarandena kunna undgå ansvar för tjänstefel. Jag får därför yrka, att svarandena måtte fällas till ansvar för vad de i förevarande hänseende låtit komma sig till last.

Beträffande härefter åtalet mot Söderström och byråchefen Olsson för det i skrivelsen den 12 juni 1953 till export- och importföreningen givna direktivet har hovrätten funnit vad härutinnan lagts dem till last icke kunna anses såsom felaktigt förfarande utöver vad eljest varit under bedömande i målet och därför ej böra föranleda ansvar för tjänstefel. Hovrätten har härvid till en början uttalat, att med skrivelsen tydligen avsetts att bringa jordbruksnämndens samma dag meddelade beslut till verkställighet och att innebörden i detta beslut finge anses ha varit icke blott att klagandebolaget skulle vara förhindrat att gentemot regleringsorganet framträda som exportör utan även att bolaget icke skulle äga rätt vare sig att fortsätta exporten genom att mot eller utan vederlag låna annat företags namn för exportens verkställande eller att försälja exportförpackade ägg till andra företag, i vilka fall klaganden indirekt skulle ha erhållit del av exportbidragen.

Den av hovrätten sålunda gjorda tolkningen av vad avstängningsbe-

slutet inneburit synes mig vara alltför vidsträckt. Vid bedömandet av denna fråga — vars besvarande torde vara av betydelse utöver det föreliggande fallet — är att beakta det sätt, varpå uppsamlandet och förpackningen av ägg är ordnad. Enligt vad jag inhämtat tillgår härvidlag — såvitt angår företag tillhörande Sveriges ägggrossisters förening — sålunda, att varje företag i allmänhet självt uppsamlar ägg hos producenter och lanthandlare och därefter transporterar äggen till egna lokaler, s. k. packerier, där kontroll av äggens kvalitet äger rum. Efter sådan kontroll vidtager förpackning av äggen, vilken sker på olika sätt beroende på om äggen skola försälas för inhemsk konsumtion eller för export. I förstnämnda fall verkställes förpackningen i allmänhet utan uppsortering av äggen i olika viktklasser, under det att dylik uppsortering, för vilken maskinell utrustning erfordras, alltid äger rum i fråga om ägg för export. Förpackning av ägg för export utgör således ett omständigare och dyrare led i förfarandet än förpackning av ägg för inhemsk konsumtion. Om än de ifrågavarande företagen — av vilka icke något synes arbeta enbart på exportmarknaden — huvudsakligen förpacka och försälja ägg, som de själva uppsamlat, kan dock förekomma, att de inköpa av annan grossist uppsamlade ägg och sedan exportförpacka dessa. Ävenledes synes kunna bli aktuellt, att ett företag till komplettering av sitt exportparti tillhandlar sig av annat företag redan exportförpackade ägg.

Om ett företag, som deltagit i exportverksamheten, underlåtit att erlægga företaget åvilande regleringsavgifter eller med fog kan befaras komma att undandraga sig avgifter, som framdeles kunna påföras företaget, kan anledning föreligga att, till dess frågan kommit i annat läge, icke vidare lämna företaget tillstånd till export av ägg. Konsekvenserna för ett företag av att sålunda icke längre få i förhållande till regleringsorganet framträda som exportör te sig olika alltefter arten av företagets rörelse. Därest rörelsen huvudsakligen är inriktad på försäljning för inhemsk konsumtion, behöver måhända avstängningen från export icke medföra något väsentligt avbräck för företaget. Är rörelsen däremot i större omfattning uppbyggd på exportförsäljning, kunna följderna av avstängningen bli mera svårartade. För att företaget i oförändrad omfattning skall kunna fortsätta exportförpackningen och således kunna bibehålla sin härför avpassade organisation måste i sådant fall exportförsäljningen av äggen handhavas av annan grossist. Företaget blir således för sin verksamhet beroende av den möjlighet och villighet att omhänderta äggen för export, som kan föreligga från andra företags sida. Därest härvid fråga kan uppkomma om förekomsten av något bulvanförhållande, läser anledning till ingripande ur regleringssynpunkt kunna föreligga allenast i den mån det företag, som framträder som exportör, icke kan tagas för god såsom sådan med hänsyn till risken att förekommande avgifter icke komma att erläggas. Är i sådant fall nära intressegemenskap rådande mellan det

exportförpackande företaget och exportören, kunna de omständigheter, som motiverat avstängningen av det förstnämnda företaget, bli av betydelse vid bedömandet av frågan huruvida det senare företaget bör erhålla exporttillstånd. Inom ramen för vad sålunda är möjligt synes ett från exporttillstånd avstängt företag böra äga handlingsfrihet. Det kan nämligen ur de synpunkter, som förestavat regleringen på området, icke vara något intresse att ett beslut om ett företags avstängning från export i och för sig skall ha till följd, att den totala mängd ägg, som exporteras från landet, undergår minskning. Det är vidare att märka att, om beslutet skulle innebära icke blott att företaget ej längre självt finge framträda som exportör utan även att det vore förhindrat att begagna till buds stående möjligheter att avyttra exportförpackade ägg, företaget måste omedelbart helt avveckla den del av sin verksamhet, som uppbyggts kring exportrörelsen. Något stöd för att ett beslut om avstängning från rätten att delta i exportverksamheten avsetts skola medföra sådan långtgående prohibitiv verkan finnes icke i tillgängliga uttalanden vid regleringens tillkomst eller dess senare uppbyggnad. Ej heller kan det enligt min mening vara för den allmänna regleringsmoralens upprätthållande erforderligt att tillägga ett avstängningsbeslut den nämnda vidsträckta innebörden. I detta hänseende synas mig den beroendeställning för företaget, som följer av att det icke vidare självt får framträda som exportör, och de därmed förenade vanskligheterna för företaget att på längre sikt planera sin verksamhet vara helt tillfyllestgörande. Även ett avstängningsbeslut med den av mig angivna begränsade innebörden skulle kunna nödgå företaget att helt avveckla sin verksamhet också med exportförpackning, men den handlingsfrihet i fråga om avyttring av exportförpackade ägg, som i sådant fall föreligger, kan vara ägnad att underlätta en omställning till försäljning på den inhemska marknaden.

Jordbruksnämndens avstängningsbeslut mot klaganden synes mig i enlighet med det nu anförda icke lagligen ha kunnat innebära annat än att tillstånd icke skulle få lämnas klaganden att uppträda som exportör i förhållande till regleringsorganet. Beslutets ordalydelse ger icke heller uttryck för att beslutet haft vidsträcktare innebörd. Vid detta förhållande är tydligt, att det ifrågavarande direktivet till export- och importföreningen gått utöver avstängningsbeslutet.

Därest emellertid, mot vad jag härovan hävdade, avstängningsbeslutet skulle kunna anses ha haft den vidsträckta innebörd hovrätten angivit, måste i allt fall direktivet ha varit att uppfatta såsom gående därutöver. Enligt vad förut framhållits kan för ett företag, som avstängts från rätten att självt exportera, ifrågakomma att till exportör dels avyttra av företaget uppsamlade och exportförpackade ägg, dels avyttra av företaget uppsamlade ägg, vilka exportören sedan själv exportförpackar. Om man avser att förhindra båda dessa förfaranden, torde saken enklast kunna uttryckas

sålunda, att export av ägg, som uppsamlats av företaget, icke får ske. Avser man däremot endast att förhindra export av sådana av företaget uppsamlade ägg, som jämväl exportförpackats av detsamma, måste denna väsentliga begränsning av förbudet med nödvändighet också utmärkas. Vad den ifrågavarande skrivelsen till export- och importföreningen beträffar framgår icke av dess avfattning, att hinder mot export skulle föreligga allenast i fråga om ägg, som exportförpackats av klaganden. Skrivelsen kan icke rimligen uppfattas på annat sätt än såsom innebärande allmänt förbud att för export taga befattning med ägg, som uppsamlats av klaganden. Hovrätten har visserligen medgivit, att skrivelsen varit allmänt hållen, men uttalat att klaganden likväl syntes ha bort inse att skrivelsen haft det av hovrätten angivna, begränsade syftet. Varpå hovrätten byggt detta antagande har icke särskilt angivits och synes mig icke heller kunna grundas på någon faktisk omständighet. Vad angår hovrättens uttalande att klaganden i varje fall utan svårighet kunnat skaffa sig visshet om skrivelsens syfte, får jag framhålla, att det härvid synes mig ha legat närmast till hands för bolaget att i saken förfråga sig hos de medlemmar i bolagets intresseorganisation — Sveriges äggrossisters förening — som varit representerade i styrelsen för export- och importföreningen, till vilken skrivelsen varit ställd. Enligt vad jag inhämtat ha emellertid dessa personer uppfattat skrivelsen på alldeles samma sätt som klaganden. Hovrättens uttalande synes mig således jämväl på denna punkt sakna underlag.

Det är ett klart rättssäkerhetsintresse, att medborgarna i sina mellanhavanden med myndigheter kunna förlita sig på att från dessa utgående skrivelser erhålla adekvat avfattning och att man således kan i anledning av sådan skrivelse vidtaga sina dispositioner i saken utan antaganden och efterforskningar, huruvida skrivelsen till äventyrs har annan innebörd än vad dess språkliga utformning ger vid handen. Det kravet måste därför ovillkorligen ställas på en myndighets skrivelse, att den så tydligt som omständigheterna medgiva återger vad med skrivelsen avsetts att uttryckas. Det lär också sällan förekomma, att avfattningen av en myndighets skrivelse så föga låter sig förena med dess uppgivna innebörd som fallet är med jordbruksnämndens nu ifrågavarande skrivelse. Förhållandet är desto mera anmärkningsvärt som skrivelsen avlåtits av befattningshavare i ledande ställning inom en central statlig myndighet. Därtill kommer, att skrivelsen gällt en angelägenhet av vital betydelse för enskilt företags existens.

Att skrivelsen medfört begränsning i den handlingsfrihet, som rätteligen tillkommit klaganden, framgår av vad jag förut anfört. Jag kan icke heller finna annat än att skrivelsen måste ha medfört obehörig inskränkning jämväl i andra exportörers handlingsfrihet. Vad hovrätten uttalat därom att Söderström och byråchefen Olsson haft anledning räkna med

att export- och importföreningen skulle komma att tillse, att avstängningsbeslutet icke tillämpades på annat sätt än som enligt hovrätten varit avsett, finner jag, med hänsyn till vad jag inhämtat rörande hur saken uppfattats inom styrelsen för denna förening, icke kunna anföras till försvar för handlingssättet. Genom sitt påtalade förfarande ha Söderström och byråchefen Olsson enligt min mening gjort sig skyldiga till försummelse i sin ämbetsutövning av sådan beskaffenhet, att den måste vara att betrakta som tjänstefel. Jag får därför yrka, att de fällas till ansvar för vad de sålunda låtit komma sig till last.

Målet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

5. Försummelse av t. f. landssekreterare vid handläggning av beredskapsärende

I ett under år 1951 till samtliga länsstyrelser utfärdat hemligt brev har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter rörande viss beredskap. Enligt dessa föreskrifter ankommer det på länsstyrelse att — med hänsyn tagen till i brevet närmare angivna förhållanden — förordna om sådan beredskap. Åtgärder enligt brevet skola vidtagas dels av länsstyrelse och dels av vissa lokala myndigheter. I brevet föreskrives således, att det åligger de lokala myndigheterna att uppgöra de planer och vidtaga de förberedelser i övrigt, som påkallas av föreskrifterna i brevet, samt att planerna skola granskas av länsstyrelsen.

Vid inspektion av länsstyrelsen i Östergötlands län den 11 och den 12 februari 1954 inhämtade jag ur länsstyrelsens diarium, att länsstyrelsen omedelbart efter det brevet inkommit till länsstyrelsen översänt avskrift av detsamma till de lokala myndigheterna för kännedom och iakttagande. Därefter syntes någon åtgärd i ärendet icke ha vidtagits av länsstyrelsen, och några planer från de lokala myndigheterna hade icke inkommit. Jag anmärkte, att det med hänsyn till ärendets beskaffenhet varit i hög grad angeläget, att länsstyrelsen utövat tillsyn över att det ifrågavarande planlägningsarbetet vederbörligen fullgjordes.

Med anledning av vad vid inspektionen sålunda förekommit avgav länsstyrelsen till mig begärt yttrande, vid vilket fogats av länsstyrelsen infordrade yttranden från bland andra länsassessorn Erik Hintze. I ärendet inkommo därefter Hintze och f. d. landssekreteraren Algot Pehardt med av mig begärda yttranden.

I sitt yttrande anförde länsstyrelsen följande.

Sedan det kungl. brevet inkommit till länsstyrelsen, hade Hintze beslu-

tat, att avskrift av detsamma skulle överlämnas till samtliga de ifrågasvarande lokala myndigheterna för kännedom och iakttagande. I och med detta beslut hade ärendet avförts ur länsstyrelsens diarium såsom slutbehandlat, och någon tillsyn över att planer upprättades och kommo länsstyrelsen till handa hade därför ej skett. Då ärendet icke varit balanserat, hade detsamma icke heller sedermera vid upprättande av balansförteckningar eller genomgång av diarierna uppmärksammats. Vid i anledning av remissen företagen kontroll hade befunnits, att endast ett fåtal av de lokala myndigheterna vidtagit åtgärd på grund av brevets innehåll. Sedan befintliga planer på området i början av år 1954 befunnits ofullständiga, hade till länsstyrelsen den 19 februari 1954 överlämnats förslag till ny planläggning. Efter viss överarbetning av förslaget hade länsstyrelsen i skrivelser den 6 april 1954 anmodat vederbörande lokala myndigheter att verkställa planläggning i enlighet med ett vid skrivelserna fogat formulär till sådana planer, vilka skulle vara insända före den 1 oktober 1954.

Hintze anförde: Vid avskrifternas översändande till de lokala myndigheterna hade dessa bort anmodas att inom viss tid inkomma till länsstyrelsen med uppgjorda planer, och ansvaret för att så ej skett måste anses åvila Hintze. Hintze, som vid denna tid varit ordinarie länsnotarie av första klass, hade då det kungl. brevet inkom till länsstyrelsen innehåft förordnande som landssekreterare under Pehardts semester. Landshövdingen hade varit tjänstledig och dåvarande länsassessorn å landskansliet C. A. Wallén hade varit sjukledig. Det kungl. brevet torde ha överlämnats till Hintze enligt anvisning av Pehardt. Något direktiv rörande handläggningen hade icke lämnats. Hintze — som endast i ringa omfattning deltagit i handläggningen av länsstyrelsens ärenden av liknande slag — hade icke rådgjort i saken med någon befattningshavare inom eller utom länsstyrelsen. Efter expedieringen av avskrifterna torde Hintze icke ha bragt ärendet på tal inom länsstyrelsen. Genom att underlåta tillse att ärendet genom anteckning i diariet eller anmälan hållits öppet hade Hintze, som uppmärksammat att det ålegat länsstyrelsen att granska de lokala myndigheternas planläggning, icke förfarit riktigt.

Pehardt anförde, att han — när han ej hade något som helst minne av saken — icke kunde förklara anledningen till att ärendet, då det ankommit till länsstyrelsen, undgått hans uppmärksamhet. Att Pehardt ej vid sin återkomst efter semestern eller senare observerat ärendet måste ha berott på att detsamma avförts ur diariet såsom slutbehandlat, vilket syntes ha berott på rent förbiseende av Pehardts ställföreträdare.

I en till riksåklagarämbetet avlåten skrivelse anförde jag därefter, bland annat, följande.

Det ärende, som hos länsstyrelserna anhängiggjorts genom det kungl. brevet, har påkallat noggrant överbägende och ingående prövning från länsstyrelsernas sida, avseende dels ledningen av det anbefallda lokala planlägningsarbetet, dels granskningen av de lokala myndigheternas planer, dels länsstyrelsens åligganden i samband med beslut om beredskap. Ärendet har uppenbarligen varit av den vikt, att det skolat föredragas för eller eljest underställas landshövdingen eller ock att, därest åtgärd i ärendet vidtagits under landshövdingens frånvaro, förhållandet skolat anmälas för landshövdingen genast vid dennes återkomst (jfr 23 a § i 1937 års landshövdinginstruktion).

Av handlingarna i förevarande ärende framgår, att Hintze vid sin handläggning i egenskap av t. f. landssekreterare av det till länsstyrelsen i Östergötlands län avlätna kungl. brevet icke vidtagit annan åtgärd än att han — under landshövdingens frånvaro — beslutat, att avskrift av brevet skulle översändas till vederbörande lokala myndigheter för kännedom och iakttagande, varefter ärendet i diariet antecknats såsom slutbehandlat. Ärendet har således behandlats som om detsamma varit allenast av expeditionell natur. Vål skulle den av Hintze vidtagna åtgärden i och för sig möjligen kunna anses såsom ett försvarbart första led i länsstyrelsens handläggning av ärendet i vad detsamma avsåg utförandet av det ifrågavarande lokala planlägningsarbetet. Med hänsyn till den länsstyrelsen åvilande tillsynen över detta planlägningsarbete hade emellertid ärendet ej ens i denna del genom berörda åtgärd varit slutbehandlat av länsstyrelsen. Det hade följaktligen ålegat Hintze att tillse — lämpligen genom att de lokala myndigheterna förelagts viss tid för insändandet av planerna eller genom att i diariet antecknats att planer från dessa avvaktades — att ärendet icke hos länsstyrelsen antecknats såsom avslutat.

Det hade vidare jämlikt 23 a § andra stycket i då gällande landshövdinginstruktion ålegat Hintze, med hänsyn såväl till den av honom vidtagna åtgärden som till innehållet överhuvudtaget i det kungl. brevet, att — därest han icke funnit sig böra anmäla ärendet för Pehardt vid dennes återinträde i tjänst, vilket synes ha legat närmast till hands — i allt fall genast vid landshövdingens återkomst underrätta denne om vad i saken förekommit.

Hintzes underlåtenhet att fullgöra vad sålunda ålegat honom har medfört såväl att den ansvariga ledningen inom länsstyrelsen under avsevärd tid saknat kännedom om innehållet i det ifrågavarande, till länsstyrelsen ställda och för dess verksamhet i ett kritiskt läge synnerligen betydelsefulla kungl. brevet som att den i brevet anbefallda, ur beredskapssynpunkt viktiga planläggningen inom länet blivit eftersatt. Vad Hintze genom sin berörda underlåtenhet låtit komma sig till last i sin tjänsteutövning såsom t. f. landssekreterare är av allvarlig beskaffenhet och kan icke undgå beivran.

Jag uppdrog därför åt riksåklagarämbetet att vid Göta hovrätt väcka och utföra talan mot Hintze för hans nämnda försummelse. Ansvar borde yrkas enligt 25 kap. 4 § strafflagen.

Göta hovrätt yttrade i dom den 28 juni 1955 följande.

Genom Hintzes eget erkännande och vad i övrigt i målet förekommit är utrett, att Hintze förfarit på sätt åklagaren angivit.

Hovrätten finner, att vad åklagaren lagt Hintze till last innefattar tjänstefel, för vilket han ej kan undgå ansvar.

Hovrätten dömer Hintze jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen för tjänstefel att till kronan utgiva 15 dagsböter om 20 kronor.

Hovrättens dom har vunnit laga kraft.

6. Felaktigt beslagtagande av vid olaga fiske använd båt

Efter stämningar yrkade dåvarande landsfiskalen i Vartofta distrikt C. Cronquist vid Vartofta och Frökinds domsagas häradsrätt ansvar å lantbrukaren Lennart Gustafsson i Källebacken, arrendatorn Rune Nilsson i Abbarp och laggkärlsarbetaren Herbert Svedbom i Lundsborg för det de den 5 oktober 1952 bedrivit fiske med not i sjön Vättern vid Källebacken inom Habo kommun på närmare avstånd från stranden än 300 meter, oaktat sådant fiske jämlikt länsstyrelsens i Skaraborgs län allmänna kungörelser nr 113 år 1926 och nr 167 år 1942 var förbjudet under tiden den 5 oktober—den 25 november. Därjämte yrkade Cronquist, att i beslag tagna Gustafsson tillhörig båt, not och till noten hörande draglinor måtte förklaras förverkade till kronan samt att de tilltalade måtte åläggas att med 30 kronor solidariskt till kronan gälda värdet av den vid fisket fångade fisken, vilken utgjorts av 10 kg sik och lax och ej längre var i behåll.

Vid huvudförhandling i målet inför häradsrätten erkände Gustafsson och Svedbom, att de bedrivit fiske med not på plats och å tid som åklagaren påstått. Nilsson erkände, att han rott båten vid det av åklagaren påstådda fisket, men bestred, att han därigenom kunde anses ha medverkat i detsamma. Samtliga tre tilltalade invände, att de vid fiskets bedrivande natten mellan den 4 och den 5 oktober 1952 icke vetat att klockan var mer än 24. De bestredo därför, att deras handlande vore straffbart.

I dom den 2 december 1952 dömde häradsrätten — som fann åklagarens yrkande om förverkande av båten icke vara av beskaffenhet att lagligen kunna bifallas, när båten icke vore att anse som redskap — Gustafsson,

Svedbom och Nilsson jämlikt 12 och 14 §§ i länsstyrelsens ovannämnda kungörelser samt 22 § första stycket 6) kungl. fiskeristadgan den 17 oktober 1900 att böta, Gustafsson och Svedbom vardera 100 kronor och Nilsson 60 kronor. Den Gustafsson tillhöriga noten med draglinor förklarades jämlikt 24 § fiskeristadgan förverkad, varjämte de tilltalade ålades att solidariskt till kronan utgiva värdet av förverkad fisk med 30 kronor. Slutligen förordnade häradsrätten, att beslaget å Gustafssons vid fisket använda båt omedelbart skulle hävas.

Häradsrättens dom vann laga kraft, såvitt angår Gustafsson.

Sedan Gustafsson sökt nåd från det honom ådömda straffet och förverkandepåföljden, avgav Cronquist yttrande över nådansökningen. Nådansökningen blev av Kungl. Maj:t avslagen den 24 april 1953.

I en till landsfogden i Skaraborgs län insänd, den 27 november 1953 dagtecknad skrift anhöll Gustafsson, att landsfogden måtte ställa Cronquist till ansvar bland annat för det han olagligen tagit Gustafssons båt i beslag.

Enligt den förundersökning som tidigare verkstälts i saken hade klockan 9 på morgonen den 5 oktober 1952 till fjärdingsmannen Bror Thelin i Habo anmälts, att notdragning förekommit efter klockan 24 den 4 oktober vid Källebäckens strand mot Vättern. I anledning därav hade Thelin hört ett flertal personer. Klockan 14.30 hade Gustafsson, som bedrivit fisket, underrättats om att "såväl redskap som fångst var förverkad efter nattens notfiske och kom att gå i beslag".

Enligt protokoll den 7 oktober 1952 hade Thelin, efter förordnande av Cronquist, verkställt beslag av den vid fisket använda noten och till densamma hörande draglinor. Båten, med vilken noten utlagts, hade vid tillfället ej kunnat återfinnas men hade lagts under beslag.

I ett till landsfogden avgivet yttrande över Gustafssons anmälan anförde Cronquist följande: Det framginge av polisrapporterna i saken, att Gustafsson blivit tagen på bar gärning. Jämlikt 30 § fiskeristadgan finge den, som ägde att å förseelsen tala, utom förverkad redskap och fångst taga bland annat båt och det tagna behålla, till dess han rätt för sig bjöde. I detta fall talades icke något om fiskerättsägaren tillkommande rätt. Då anledning funnits antaga att Gustafsson kunde dömas till böter, syntes Cronquist ha haft rätt verkställa beslaget. Bötesbeloppet hade influtit den 3 augusti 1953 och häradsrätten hade möjligen ansett, att beslaget icke längre behövde kvarstå, då anledning kunde finnas antaga att Gustafsson kunde "bjuda rätt för sig". Att anse beslaget såsom tjänstefel torde vara mycket överdrivet. Visserligen hade båten icke kunnat anträffas på natten och då omhändertagas, men Cronquist borde icke lastas för att icke polismännen genast tagit hand om densamma utan först efteråt kommit att tänka på denna sak. Cronquist bestrede därför, att han

handlat felaktigt. I varje fall hade han icke felat i den grad att det kunde betraktas som tjänstefel, än mindre anmärkningsvärt sådant.

Gustafsson bemötte Cronquists förklaring och framhöll, att i 30 § fiske-ristadgan beslagsrätt tillades allmän åklagare endast i det fall att gärningsmannen ertappades å bar gärning av den, som ägde å förseelsen tala. I dylikt fall finge åklagaren beslagtagna fångstredskapen och behålla båten, till dess vederbörande bjöde rätt för sig. I förevarande fall hade till Thelin söndagen den 5 oktober 1952 klockan 9 anmälts, att Gustafsson skulle gjort sig skyldig till olaga fiske mellan klockan 0 och 2.30 samma dag. Den 7 oktober klockan 14 hade Thelin efter förordnande av Cronquist förklarat i beslag dels noten, dels ock båten. Då Gustafsson sålunda ej blivit tagen å bar gärning vare sig av Cronquist eller av Thelin, vore det uppenbart, att ovannämnda bestämmelser om rätt för åklagaren att beslagtagna redskap och båt ej vore tillämpliga. Bestämmelserna vore så tydligt avfattade, att de ej kunde ge anledning till någon tvekan om huru de skulle tolkas. I sitt yttrande till landsfogden hade Cronquist framhållit att Gustafsson blivit tagen å bar gärning. Han hade dock underlåtit att omtala vem som tagit Gustafsson å bar gärning. Gustafsson gjorde därför gällande, att Cronquist ej varit lagligen berättigad att beslagtagna vare sig Gustafssons not med draglinor eller hans båt.

Vid förhör inför landsfogden den 25 januari 1954 uppgav Thelin, bland annat, följande: Den 5 oktober 1952 hade Thelin telefonledes underrättat Cronquist om Gustafssons olaga fiske, därvid Thelin fått order att taga i beslag vid fisket använda redskap i den mån det visade sig, att fisket ägt rum efter klockan 24 natten till den 5 oktober. Vid detta samtal hade det ej varit något tal om båten, vilken för övrigt icke syntes till vid fiskeplatsen den 5 oktober. Beslaget av Gustafssons vid fisket använda not hade företagits av Thelin och extra fjärdingsmannen John Blom den 5 oktober vid 14-tiden på dagen. Då därvid konstaterats att Gustafssons båt var borta, hade Thelin yttrat till Blom, att Gustafsson ej behövt gömma båten "för den hade vi ej tagit ändå". Någon dag senare hade Thelin blivit uppringd av Cronquist, som därvid frågat, varför Thelin icke beslagtagit båten. Thelin hade svarat, att han ej tagit båten i beslag av den anledningen att det tidigare visat sig, att det ej gått att taga vid olaga fiske använd båt i beslag, såvida båten ej anträffats med fisk i. Cronquist hade då som sin mening uttalat, att det vore bäst att omhändertaga båten "för där borta förs ett fasligt liv om båten". Thelin, som gissat att folk från orten hos Cronquist påyrkat beslag av båten, hade därefter förklarat, att han givetvis skulle taga hand om båten, därest Cronquist gäve order därom. Cronquist hade då förklarat, att båten skulle beslagtagas. Man hade sedan diskuterat hur båten skulle förvaras och enats om att den skulle forslas till Thelins tomt, vilket även skett. I samband med beslaget av båten hade Thelin även tagit hand om de s. k. hand-

repen. I beslagsprotokollet för den 7 oktober 1952 hade Thelin omnämnt samtliga beslagsåtgärder, som han på Cronquists order företagit i samband med Gustafssons olaga fiske.

Cronquist uppgav vid förhör den 18 februari 1954 följande: Det vore riktigt, att Thelin på morgonen den 5 oktober per telefon underrättat Cronquist om att Gustafsson m. fl. under nattens lopp gjort sig skyldiga till olaga fiske. Av telefonsamtalet hade Cronquist fått den uppfattningen, att Thelin och Blom eller endera av dem tagit Gustafsson och hans medhjälpare på bar gärning. I anledning därav hade han givit order om att vid fisket fångad fisk ävensom vid fisket använda redskap skulle tagas i beslag. Huruvida Gustafssons båt då varit på tal kunde Cronquist ej minnas, men han trodde icke så hade varit fallet. Eftersom han fått den uppfattningen att tjuvfiskarna tagits på bar gärning, hade han även haft den uppfattningen att laga rätt föreläge att taga Gustafssons båt i beslag, en uppfattning som han haft intill den 2 december 1952, då målet förekommit vid häradsrätten och Gustafssons ombud, juris kandidaten Ragnar Pehrson i Tidaholm, därvid hävdade att beslaget av båten icke varit tillåtet. Cronquist och Pehrson hade träffats före målets handläggning och talat om saken, varvid Pehrson yttrat till Cronquist, att beslaget av båten icke skulle stå sig. Cronquist beklagade, att varken Gustafsson eller hans ombud under tiden mellan beslaget och häradsrättens handläggning av målet påkallat Cronquists omprövning av beslaget eller däröver besvärat sig hos häradsrätten. Cronquist ville givetvis icke göra sig skyldig till något olagligt förfarande, som Gustafsson kunde göra sak av. Thelin hade vid telefonsamtalet den 5 oktober meddelat, att det vore bäst att taga Gustafssons båt i beslag, enär den troligen annars komme att förstöras av folk, som vore förargade på honom. Troligen hade även förts på tal att Gustafsson kunde fortsätta fisket, då han hade ytterligare en not. Thelin hade förklarat sig villig att lägga upp båten på sin tomt i Habo, då Cronquist ansett det vara besvärligt att taga den i beslag. Det hade då aldrig varit tal om att på sin tid ett liknande beslag gjorts och att detta beslag ogillats av rätten. Detta hade Thelin talat om någon gång under år 1953, ehuru Cronquist icke bestämt mindes i vilket sammanhang, men Gustafsson och hans åtgärder hade vid olika tillfällen dryftats mellan Thelin och Cronquist. Därest Thelin vid det ifrågavarande telefonsamtalet berört denna sak, hade Cronquist givetvis närmare undersökt omständigheterna vid fisket för att icke göra sig skyldig till något oriktigt förfarande. Han kunde således icke vitsorda, att Thelin fört båtbeslaget på tal. Ej heller hade någon utomstående fört båtens beslagtagande på tal, och för övrigt brukade Cronquist icke låta några utomstående personer påverka sig i sina tjänsteåtgärder. Cronquist hade känt till, att Gustafsson varit ägare även till en mindre not, som han kunde använda vid fiske, en omständighet, som även bidragit till att båtbeslaget kommit till stånd.

Han hade nämligen ansett, att fara även förelåg för att Gustafsson ånyo skulle göra sig skyldig till olaga fiske, därest han finge behålla båten. Cronquist bestred bestämt, att Thelin före eller i samband med beslaget av Gustafssons båt gjort någon invändning om att Cronquists beslagsbeslut i oktober 1952 varit olagligt. Det kunde vara så, som Thelin uppgivit, att båtbeslaget icke förts på tal den 5 oktober utan först den 6 eller den 7 oktober, sedan Cronquist erfarit att båten icke blivit omhändertagen av Thelin. Thelins rapport om det olaga fisket hade inkommit till landsfiskalskontoret den 14 oktober. Av denna framginge, att Gustafsson och hans medhjälpare icke, såsom Cronquist utgått ifrån i samband med beslagsbeslutet, tagits på bar gärning av polisen, men detta förhållande hade Cronquist ej uppmärksammat eller tänkt på i samband med att han fick in polisrapporten. För övrigt hade han tvingats begära sjukledighet under tiden den 23 oktober—den 5 november 1952, och hans vikarie hade därunder väckt åtal i ärendet genom stämningar av den 28 oktober. Cronquists hustru hade även varit sjuk en längre tid på hösten 1952, vilket medfört en del besvärligheter för Cronquist. Intill dess målet sedan förekommit vid häradsrätten hade Cronquist levat i den tron att Gustafsson och hans medhjälpare natten till den 5 oktober tagits på bar gärning, varför han ansett beslaget vara lagligt. Cronquist bestred Gustafssons yrkande om skadestånd, enär Gustafsson vid ett överklagande av beslagsbeslutet haft möjlighet att få beslaget hävt. Med hänsyn till intyg av polismästaren S. Mannergren angående Gustafssons inkomst för år 1951 måste Gustafssons inkomst av fiske vara mycket liten. Gustafssons inkomst av fiske för år 1952 borde framgå av Gustafssons självdeklaration. Under tiden oktober—december 1952 hade Gustafsson även haft möjligheter att av grannar få låna båt för eventuellt fiske. Den bästa fisketiden för lax vore i september månad. Efter september vore laxfisket dåligt. Gustafssons båt hade ej återställts till Gustafsson förrän den 11 december 1952. Anledningen därtill kunde Cronquist nu ej minnas. Det kunde ha berott på snöhinder eller någon annan orsak. För övrigt hade Gustafsson själv känt till att häradsrätten den 2 december 1952 upphävt beslaget, och då hade han haft rätt att omedelbart kräva båten åter. Det kunde även förhålla sig så, att Gustafsson vid denna tid icke haft någon användning av båten.

Ånyo hörd i saken av kriminalöverkonstapeln Carl O. Wallin förklarade sig Thelin vidhålla vad han uppgivit vid tidigare förhör och berättade vidare: Omedelbart efter det Thelin den 5 oktober 1952 — troligen från fiskaren Vilhelm Rylander i Starbäck — fått anmälan om det olaga fisket hade Thelin telefonerat till Cronquist och underrättat denne om vad Rylander uppgivit, d. v. s. att Gustafsson fortsatt fiska efter klockan 24. Thelin hade därvid fått order om att åka och höra vittnen samt misstänkta ävensom taga hand om redskap och fångst. Fördenskull hade The-

lin genast åkt ut, talat med Rylander och dennes fiskedräng, varpå han tillsammans med Blom besökt Gustafsson och efterhört, vilka som deltagit i fisket. Efter besvärligheter hade Thelin så småningom tack vare Rylanders uppgifter lyckats få reda på vilka som deltagit. Därpå hade Thelin och Blom tagit noten och handrepen till noten i beslag. Noten hade han troligen tagit med sig till Habo redan den 5 oktober. Detta av den anledningen att Thelin känt till, att Gustafsson hade en gammal not, som kunde utbytas, och att den nu beslagtagna var ny. Handrepen hade han icke då kunnat få med sig. Sedan hade Thelin icke gjort något beslag förrän den 7 oktober, då Cronquist telefonerat och frågat, varför Thelin icke tog båten i beslag. Detta hade Cronquist yttrat i så bestämd ordalag, att Thelin då tänkt att det kanske kommit ut någon ny lagbestämelse, som Thelin ej kände till. Thelin hade genmält, att "de använder båten bara när de lägger noten och inte vid fisket så kan vi väl inte ta den, det är anledningen till att vi inte tog den". Cronquist hade emellertid då varit mycket bestämd och yttrat: "Båten ska tas den också!" Thelin hade genmält: "Ja, på landsfiskalens order så ska vi visst göra det!" Därefter hade det icke varit mer resonemang om saken, utan Thelin hade åkt och hämtat båten, som tagits i beslag. Den hade sedan förvarats hos Thelin till dess beslaget blivit upphävt. Då hade båten körts tillbaka.

Delgiven Cronquists uppgifter inför landsfogden förklarade Thelin: Vid sin anmälan hade Thelin omtalat var han fått anmälan ifrån, varför Thelin icke kunde förstå hur Cronquist skulle kunnat missuppfatta saken så, att han trott man tagit Gustafsson på bar gärning. Det vore riktigt, att det vid det tillfället aldrig varit tal om båten, utan om denna hade det blivit tal först den 7 oktober, och det hade varit då som Thelin påpekat, att båten egentligen icke använts vid fisket utan endast vid själva notläggningen. Kontentan av det hela hade blivit, att Thelin fått order att hämta båten. Det hade varit på grund av dessa bestämda order från Cronquist, som Thelin fått den uppfattningen att det väl blivit någon ändring i någon författning, som Thelin ej sett eller uppmärksammat, och av den anledningen hade Thelin icke protesterat utöver vad han förut uppgivit. — Beträffande återlämnandet av båten hade Thelin underrättat Gustafsson, så snart Cronquist givit order till Thelin att återlämna båten. Säkerligen hade Cronquist också underrättat Thelin därom omedelbart efter häradsrättens beslut om hävandet av beslaget. När Thelin då telefonerat till Gustafsson, hade Thelin frågat denne, var han skulle ha båten, vid sjön eller hemma vid bostaden. Gustafsson hade därvid förklarat, att med båten var det ingen brådska, "ty nu är det ingen fisketid". Sedan Thelin fått besked från Gustafsson, hade Thelin låtit återtransportera båten till denne. — Gustafsson skulle ingalunda haft så stor nytta av båten efter beslaget som Gustafsson nu gjort gällande, ty efter den 5 oktober fiskade Gustafsson icke. Slutligen förklarade Thelin, att han icke

ville bestrida, att Cronquist vid Thelins telefonanmälan kunde ha missuppfattat Thelin, ty vid den tiden hade Cronquist varit utarbetad samt nervös och irriterad.

I beslut den 15 mars 1954 yttrade landsfogden i här förevarande del följande.

Gustafsson hade vid det olaga fiskets bedrivande icke tagits på bar gärning, varför Cronquist icke ägt rätt att taga roddbåten i beslag, eftersom båten icke utgjort sådant redskap, som genom det olaga fisket kunnat förklaras förverkat. Efter beslaget hade det varit Gustafsson obetaget att hos häradsrätten begära prövning av beslagsfrågan, en prövning som rätten haft att företaga sist å fjärde dagen efter det sådana begäran inkommit. Vid sistnämnda förhållande och då Cronquists beslag av båten syntes ha berott på att han fått den oriktiga uppfattningen att polisen tagit Gustafsson på bar gärning, syntes Cronquists olaga beslag av båten icke böra föranleda till ansvarspåföljd för honom.

I en den 10 april 1954 hit inkommen skrift anförde Gustafsson därefter klagomål mot Cronquist för — förutom annat som jag ej funnit föranleda vidare åtgärd från min sida — det ovan omförmälda båtbeslaget. Beträffande den skada, som genom beslaget tillskyndats Gustafsson, framhöll denne: Cronquist hade anført, att Gustafsson kunnat låna båt av någon granne. Detta vore ej sant. Den bästa fisketiden för lax och sik infölle under månaderna oktober och november. Dylikt fiske vore då tillåtet med nät minst 300 meter från land, och ingen av fiskarna vore då villig att låna ut sin båt. Thelin hade uppgivit, att Gustafsson efter domen ej varit så angelägen att få tillbaka båten. Understrykas borde emellertid, att detta varit i början av december månad, då fisketiden hade gått till ända.

Sedan jag i anledning av klagoskriften anhållit, att riksåklagarämbetet måtte efter vederbörandes hörande inkomma med utlåtande, inkom ämbetet med ytterligare utredning i ärendet ävensom med förnyade yttranden från landsfogden och Cronquist, varjämte ämbetet avgav eget utlåtande.

Vid förhör inför landsfogden uppgav Gustafsson beträffande omfattningen av sitt fiske, att han årligen efter den 5 oktober brukade bedriva fiske med lax- och siknät på ett avstånd av 300 meter från stranden. Han ägde även en mindre s. k. löjnot, vilken finge användas vid stranden. Fisket vore bäst för Gustafsson efter den 5 oktober, för då finge man lax på nät ute i sjön. Under åren 1950 och 1951 hade Gustafsson icke fiskat så särskilt mycket efter den 5 oktober. Däremot hade fisket kunnat utövas i större omfattning efter nyssnämnda tid år 1952, därest Gustafsson haft

sin båt att tillgå. År 1953 hade Gustafsson efter den 5 oktober fått rätt stora fångster.

På begäran uppvisade Gustafsson kopior av sina för åren 1952 och 1953 avlämnade självdeklarationer, varav framgick, att han såsom bruttointäkter av fiske upptagit 800 kronor för år 1952 och 1 500 kronor för år 1953.

Gustafsson uppgav vidare: Under år 1953 hade han inköpt en ny not för 400 kronor. Pengarna till noten hade tagits av förtjänsten på fisket. Några anteckningar om vad fisket givit under tiden oktober—december 1953 hade Gustafsson icke. Efter den 5 oktober 1952 hade det icke funnits någon möjlighet för Gustafsson att få låna någon båt för fiskets bedrivande, enär alla, som hade båtar, själva behövde använda dessa. Det funnes för övrigt ingen båtägare, som ville låna ut sin båt.

Cronquist anförde i sitt yttrande i förevarande del följande.

Cronquist vore numera införstådd med att det i förevarande fall verkställda beslaget icke bort innefatta Gustafssons båt. Värdet av båten vore emellertid ringa, och den skada Gustafsson lidit av beslaget genom att detta utsträckts att omfatta båten vore troligen ingen eller i varje fall så ringa, att den icke vore något att räkna med. Båten hade återställts i samma skick och annat hade ej heller påståtts. Båtens värde vore icke utrett, men det torde för en vanlig mindre roddbåt allenast vara rätt obetydligt. Det väsentliga i saken vore beslaget av fisknoten, men i denna del hade ju beslaget fastställts av häradsrätten. Cronquist ansåge det fullkomligt orimligt, att Cronquist allenast på grund av att ett beslag kommit att omfatta något mera än vad det rätteligen bort göra, därtill av oväsentligt värde, kunde göras ansvarig för ett skadestånd, som icke på något sätt vore styrkt eller kunde styrkas. I praktiken förekomme icke sällan, att polisen vidtog åtgärder av betydligt allvarligare art, vilka domstol sedan icke godkände, men att på grund därav med framgång kunna göra gällande, att grovt tjänstefel förelåge, syntes vara att driva saken för långt. Det vore väl i alla fall Gustafsson som gjort sig skyldig till brottslig handling och för denna blivit ådömd ansvar jämte annan påföljd. Om det sedan, som i föreliggande fall, på grund av en del olyckliga omständigheter gjorts ett missgrepp, för vilket Cronquist i sista hand varit ansvarig, så hade detta berott på, bland annat, att Cronquist varit hårt ansträngd av viktigare ärenden samt att ett beslag i ett mål angående olaga fiske, vilket ofta förekomme i Cronquists distrikt, icke ägnats den omsorg som i detta speciella fall varit av nöden. Cronquist beklagade att så skett, ty en ämbetsmans felaktiga behandling av ett ärende vore ju alltid, även om saken vore av ringa betydelse och i viss mån kunde förklaras, utsatt för en allvarlig kritik och kunde givetvis medföra tråkiga konsekvenser. Cronquist ville framhålla, att han i föreliggande fall haft den uppfattningen att Gustafsson och hans medhjälpare tagits på bar

gärning och att beslaget av båten därför varit riktigt. Gustafsson idkade fiske som hobby, och hans inkomster före år 1953 hade alltid varit synnerligen minimala. Hans jordbruk om 12 hektar samt extra inkomster av bland annat fiske hade utgjort allenast 2 540 kronor enligt 1952 års taxering, d. v. s. under år 1951. Med den arbetsinkomst som en lantarbetare numera kunde göra sig ansåge Cronquist det troligt, att Gustafsson haft möjlighet att erhålla en avsevärt större inkomst, om han ägnat sig åt annat arbete än fiske, och den omständigheten att han en kortare tid varit berövad möjligheten att använda sin båt under årets sista månader syntes ur ekonomisk synpunkt sett endast ha varit en fördel. Sedan vore det ju en annan sak vad slags arbete en person önskade utföra, men gällde det rena nöjesfisket komme ju talet om det ekonomiska utbytet, vilket Gustafsson önskade framhålla, först i andra hand. I varje fall vore det klart, att förlusten av båten någon månad i slutet av året icke åsamkat Gustafsson någon egentlig förlust, vilket ej heller vore styrkt.

Landsfogden anförde: Gustafsson, som vore nöjesfiskare, syntes icke kunna styrka, att han lidit någon förlust genom båtbeslaget. Landsfogden hade tagit del av Gustafssons deklARATIONER för åren 1951—1953 och funnit, att vad därom antecknats i förhørsprotokollet vore riktigt beträffande hans deklarerade inkomst av fiske under åren 1952 och 1953. Under år 1951 hade Gustafsson icke i sin för detta år avlämnade självdeklARATION upptagit någon inkomst av fiske. Landsfogden hemställde, att riksåklagarämbetet ville föreslå, att ärendet icke skulle föranleda någon vidare åtgärd.

Riksåklagarämbetet anförde i det avgivna utlåtandet följande.

I 30 § fiskeristadgan den 17 oktober 1900 stadgades att, därest någon, som fiskade å otillåten tid eller med förbjuden redskap, å bar gärning ertappades av den, som ägde å förseelsen tala, denne finge av den fiskande taga utom den förverkade redskapen och fångsten jämväl fartyg eller båt och det behålla, till dess han rätt för sig bjöde. Syftet med detta ålderdomliga beslagsinstitut, i vad det avsåge att möjliggöra omhändertagande av fartyg och båt, syntes icke helt klart. Institutet torde emellertid ha ett straffprocessuellt syfte, nämligen att säkra möjligheterna att överbevisa den brottslige om hans gärning. Möjligen torde syftet jämväl vara att erhålla pant för gäldande av skadestånd, i den mån sådant kunde förekomma vid förseelser mot fiskeristadgan. (Jfr dock 19 § i den numera upphävida lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske, som till skillnad från 30 § fiskeristadgan uttryckligen angåve att den beslagtagna egendomen skulle tjäna som "vedermåle och pant"; se vidare uttalanden angående förstnämnda lagrumms innebörd i förarbetena till nu gällande fiskelag av den 1 december 1950 NJA II 1951 s. 446—449.) Huruvida beslaget, såsom Cronquist ifrågasatt, även kunde antagas ha till ändamål att erhålla säkerhet för gäldande av böter, syntes tvivelaktigt. (Jfr Bäärnhielm i Lärobok i rättskunskap för landsfiskaler s. 80.) Vad därefter anginge frågan under

vilka förutsättningar beslag av fartyg eller båt enligt 30 § fiskeristadgan finge äga rum, så angåves dessa förutsättningar så, att beslag finge verkställas av den, som ägde å förseelsen tala, under förutsättning att denne ertappade den fiskande ”å bar gärning”. Innebörden därav vore, att beslag icke finge ske i andra fall än i omedelbart sammanhang med att den fiskande påträffades (jfr 37 § gällande fiskelag och NJA 1951 II s. 447).

I förevarande fall — anförde riksåklagarämbetet vidare — hade det olaga fisket bedrivits natten till den 5 oktober 1952. Cronquist hade emellertid först den 7 i samma månad förordnat om beslag å den vid fisket använda båten. Uppenbart vore, att ett sådant beslag icke kunde tjäna ändamålet att säkra bevisning. Cronquist hade framhållit, att beslaget kunde motiveras med att därigenom säkerhet erhöles för de böter, som beräknades komma att ådömas Gustafsson. Även om tillgodoseendet av sistnämnda syfte utgjort ett formellt giltigt skäl för beslaget, hade emellertid detta, enär det ej verkställts ”å bar gärning”, icke fått företagas. Cronquist hade följaktligen i förevarande hänseende förfarit felaktigt. Vid bedömandet av det sålunda förelupna felet kunde till en början framhållas, att det icke klart framginge hur Cronquist tolkat 30 § fiskeristadgan, när han förordnat om beslaget. Han hade emellertid vid häradsrätten yrkat båtens förverkande, vilket syntes vittna om att han jämställt båten med ”fiskeredskap”. Enligt ämbetets mening syntes en sådan feltolkning av stadgandet med hänsyn till dettas oklara avfattning få anses i viss mån ursäktlig. Det förelupna felet kunde med hänsyn därtill enligt ämbetets mening icke anses vara av den art, att dess beivrande såsom tjänstefel i och för sig skulle vara påkallat. Gustafsson hade emellertid uppgivit, att han genom avsaknaden av båten lidit förlust, som kunde skattas till 1 000 kronor. Den verkställda utredningen gäve icke stöd för att en skada av denna omfattning drabbat Gustafsson. Fastmera talade utredningen mot riktigheten av Gustafssons uppgift. Emellertid kunde det icke uteslutas, att någon mindre förlust drabbat Gustafsson till följd av beslaget å båten. För sådan förlust borde Gustafsson uppenbarligen hållas skadeslös. På grund av det anförda förordnade ämbetet att, därest Gustafsson kunde beredas ersättning för avsaknad av båten med ett skäligt belopp, JO ville i denna del låta bero vid vad i saken förekommit.

Sedan Cronquist därefter beretts tillfälle att taga del av utredningen i ärendet, anförde han i slutligt yttrande, bland annat, följande.

Riksåklagarämbetet hade förordnat, att Gustafsson skulle beredas ersättning för avsaknad av båten med ett skäligt belopp. Vad innebure egentligen detta? Av utredningen hade icke framgått, att Gustafsson tillfogats någon ekonomisk förlust genom Cronquists beslut. På grund därav skulle någon ersättning icke utgå, även om Gustafsson naturligtvis vore berätti-

gad till sådan, om den kunde styrkas. Cronquist vore icke ovillig att utgiva styrkt och skäligen ersättning för de förluster Gustafsson gjort, men Cronquist befarade, att sådan ersättning icke av Gustafsson komme att sättas lägre än vad han tidigare uppgivit, 1 000 kronor, vilket belopp ju vore fullkomligt orimligt. Gustafssons båt syntes efter vad Cronquist försökt utröna under hand vara värd cirka 100 à 150 kronor. En ny båt kostade omkring dubbla priset och ansåges kunna räcka ett 10-tal år med god skötsel. Då Gustafsson icke hade något egentligt behov av båten och på grund av vetskapen om att densamma var borta icke kunnat göra sig besvär med att lägga ut nät — under förutsättning att han verkligen haft några sådana vid detta tillfälle, vilket icke vore säkert — utan kunnat ägna sig åt annat mera lönande arbete, vilket hans höjda inkomst just detta år i viss mån tydde på, torde han icke kunna styrka någon förlust. Trots detta vore Cronquist, för att någon gång få ett slut på detta ur rättsynpunkt sorgliga ärende, villig att lämna så stor ersättning som halva det bötesbelopp Gustafsson ålagts utgiva eller 50 kronor. Detta erbjudande skulle innebära att — fränsett förlusten av fiskredskapen — Gustafsson och Cronquist skulle bli jämspelta beträffande olika förseelser, Gustafsson för det han gjort sig skyldig till olaga fiske och Cronquist för det beslaget utvidgats till annan redskap än egentlig fiskredskap. Cronquist vore medveten om att ersättningen vore för hög men kände sig nödd och tvungen att utgiva den.

I en den 18 november 1954 hit inkommen skrift bemötte Gustafsson vad Cronquist anförde i ovanberörda yttranden och anförde vidare: Gustafsson hade tidigare omtalat, att han under åren 1950 och 1951 ej deklarerat någon nettoinkomst av fisket, enär han då låtit bygga fiskestuga och uppföra strandskoning. Vid tidpunkten för beslaget hade Gustafsson haft två stora noter (om 55 och 50 meter på varje arm) och en mindre löjnot (om 25 meter på varje arm). Gustafsson hade dessutom haft ett 20-tal nät — lax- och siknät — varav fyra nylevererats till Gustafsson den 4 oktober 1952, alltså några dagar före beslaget. Sistnämnda leverans utgjorde det bästa tänkbara bevis för Gustafssons avsikt att liksom förut fortsätta med fisket efter den 4 oktober. Fiske med nät vore tillåtet hela året på minst 300 meters avstånd ut i sjön från stranden. Fiske med not vore tillåtet hela året på ett avstånd av minst 300 meter nord från Hornåns mynning. Då Gustafssons strandtomt vore 1 000 meter, hade han alltså rätt till notdragning å de 700 nordligaste meterna av stranden. För 1952, beslagsåret, hade Gustafsson deklarerat en nettoinkomst av fisket av 800 kronor och för 1953 av 1 500 kronor. Riktigheten av dessa uppgifter hade bestyrkts av landsfogden. Gustafsson ansåge sig därför ha styrkt och vidhölle, att den förlust han lidit genom båtbeslaget uppginge till minst 1 000 kronor.

Därtill komme de kostnader Gustafsson fått vidkännas i ärendet hos JO, vilka uppginge till minst 500 kronor.

Den 29 januari 1955 inkom Cronquist med ytterligare en skrivelse, däri han anförde: Då det icke vore alldeles uteslutet att Gustafsson lidit någon ekonomisk förlust, även om det torde röra sig om en obetydlighet, samt riksåklagaren förordat att Gustafsson skulle beredas ersättning med skäligt belopp, hade Cronquist efter konferens med en jurist beslutat sig för att hålla Gustafsson skadeslös med ett ej alltför obetydligt belopp och därför i postanvisning tillsänt honom 100 kronor. Denna ersättning torde i det närmaste motsvara båtens hela värde, trots att Gustafsson återfått den efter två vintermånader i samma skick som den var vid beslaget.

Vid Cronquists skrivelse var fogad en den 13 oktober 1954 dagtecknad skrivelse från polismannen Rune Alneman i Habo till Cronquist. Alnemens skrivelse innehöll följande.

Handlanden Arne Källemark i Källebäcken hade på förfrågan av Alneman omtalat, att honom veterligt brukade Gustafsson i mycket ringa utsträckning använda sin fiskebåt efter laxfiskets slut i början av oktober månad och fram till våren påföljande år, medan han däremot under sommaren och hösten använde den så att säga i normal omfattning. Det vore möjligt, att Gustafsson under perioden oktober—december lade ut nät vid något enstaka tillfälle, varvid han använde båten, men i stort sett finge densamma under denna period och ända fram till våren ligga så gott som oanvänd.

I en till landsfogden i Skaraborgs län avlåten skrivelse anförde jag därefter följande.

I förevarande fall är utrett, att Gustafsson jämte andra personer natten till den 5 oktober 1952 genom att utsträcka ett pågående fiske i Vättern av lax och sik till tiden efter klockan 24, då förbud mot dylikt fiske trätt i kraft, gjort sig skyldig till olaga fiske, varvid använts en Gustafsson tillhörig båt. Sedan anmälan om fisket gjorts hos fjärdingsmannen i socknen på morgonen den 5 oktober och förhör i saken hållits, har denne tagit i beslag vissa vid fisket använda redskap. På order av Cronquist såsom landsfiskal i distriktet har fjärdingsmannen sedermera den 7 oktober tagit i beslag Gustafssons båt. Båten har omhändertagits samma dag och varit Gustafsson berövad tills den efter beslagets hävande av häradsrätten återställdes den 11 december 1952.

I likhet med riksåklagarämbetet finner jag, att Cronquist, vilken icke kan ha svävat i okunnighet om att båten ej omhändertagits i samband med att de fiskande ertappats på bar gärning, förfarit felaktigt genom att lägga båten under beslag. Vad Cronquist andragit till försvar för den

vidtagna åtgärden kan icke lända honom till ursäkt för det tjänstefel han därigenom låtit komma sig till last.

Genom det anmärkta förfarandet synes Gustafsson ha lidit skada. För gottgörande av denna skada har Cronquist till Gustafsson översänt ett belopp av 100 kronor. Gustafsson har emellertid gjort gällande, att den honom tillskyndade skadan uppgått till avsevärt större belopp. Då den skada, som Gustafsson lidit genom avsaknaden av båten under ovan omnämnda tid, icke synes mig kunna uppskattningsvis beräknas med ledning av den i ärendet verkställda utredningen, finner jag mig icke kunna underlåta att hänskjuta frågan om Cronquists tjänstefel till domstols prövning.

Jag uppdrog alltså åt landsfogden att vid vederbörlig domstol i laga ordning väcka och utföra talan mot Cronquist för tjänstefel i ovan anmärkta hänseende. Ansvar borde yrkas jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen. Tillfälle borde beredas Gustafsson att i målet föra talan.

Åtalet väcktes vid *Vartofta och Frökinds domsagas häradsrätt*. Gustafsson yrkade av Cronquist dels skadestånd för avsaknad av båten med 700 kronor utgörande utebliven inkomst av fiske under tiden den 7 oktober—den 30 november 1952, från vilket belopp finge avdragas av Cronquist redan erlagda 100 kronor, dels ock ersättning för havda kostnader under tiden till den 26 maj 1955 med 77 kronor 80 för utlägg samt med 530 kronor i advokatkostnader eller tillhopa 607 kronor 80 öre. Därjämte fordrade Gustafsson ersättning för kostnader å målet. Cronquist yrkade i sin tur, att Gustafsson måtte åläggas att till Cronquist återbetala det belopp om 100 kronor, som Cronquist redan erlagt till Gustafsson såsom skadestånd för beslaget av båten.

I dom den 1 juli 1955 yttrade häradsrätten följande.

Cronquist har erkänt att han i viss mån förfarit felaktigt genom att låta beslagtaga båten och att han icke handlagt beslagsfrågan med den omsorg, som han bort, men har bestritt att han därigenom gjort sig skyldig till straffbart tjänstefel. Han har vidare anfört: På grund av den långa tid som förflutit efter beslaget och då han icke haft någon anledning att lägga omständigheterna vid detsamma på minnet kan han nu icke erinra sig några detaljer. Han kommer dock ihåg att Thelin ringde en morgon och anmälde att Gustafsson jämte andra personer under natten gjort sig skyldig till olaga fiske. Thelin fick därvid order om att verkställa utredning i saken och "klara av beslaget som vanligt". Vid detta samtal var det troligen ej tal om båten. Någon dag därefter ringde Thelin ånyo och gjorde, såvitt Cronquist kan erinra sig, därvid framställning om att även båten skulle tagas i beslag. Cronquist gav då Thelin order om att beslagtaga båten. Cronquist tog dessförinnan icke del av vad lagen stadgade i

frågan. Han var hela tiden av den uppfattningen att de fiskande tagits på bar gärning. Den 14 oktober inkom från Thelin polisrapport, som Cronquist emellertid icke tog närmare del av. Cronquist var vid denna tid överhopad av arbete och blev sedan på grund av sjukdom tvungen att begära tjänstledighet. Han åtnjöt sådan ledighet under tiden den 25 oktober—den 5 november 1952. Dessförinnan gav han sin vikarie order om att väcka åtal mot Gustafsson och övriga fiskande. Cronquist tog därefter icke befattning med målet förrän vid huvudförhandlingen, då han utförde åtalet. Först då fick han anledning ifrågasätta huruvida han förfarit riktigt genom att förordna om beslag av båten. Gustafsson hade på ett mycket tidigt stadium kunnat vinna rättelse genom att påkalla Cronquists uppmärksamhet på beslaget eller begära rättens prövning därav.

I 30 § fiskeristadgan den 17 oktober 1900 har stadgats, att därest någon, som fiskar å otillåten tid eller med förbjuden redskap, å bar gärning ertappas av den, som äger å förseelsen tala, denne får av den fiskande taga utom den förverkade redskapen och fångsten jämväl fartyg eller båt och det behålla till dess han rätt för sig bjuder. Stadgandet innebär att beslag icke får ske i andra fall än i omedelbart sammanhang med att den fiskande påträffas.

Med hänsyn särskilt till vad Thelin, som på åklagarens begäran hörts som vittne i målet i ansvarsfrågan, uppgivit om vad som förekommit vid telefonsamtal som han haft med Cronquist den 5 och den 7 oktober 1952 kan Cronquist enligt häradsrättens mening icke ha svävat i okunnighet om att båten ej omhändertagits i samband med att de fiskande ertappats på bar gärning. Genom att den 7 oktober 1952 låta beslagtaga båten har Cronquist förfarit felaktigt. Häradsrätten finner emellertid att vad Cronquist sålunda låtit komma sig till last, vilket får anses ha skett av obetänksamhet, icke skäligen bör föranleda att han därför fälles till ansvar för tjänstefel.

Genom att låta beslagtaga båten har Cronquist emellertid gjort sig skyldig till sådant felaktigt förfarande att han icke kan undgå skyldighet att gottgöra Gustafsson den skada denne kan ha lidit genom beslaget.

Cronquist har bestritt att Gustafsson till följd härav tillskyndats någon skada.

Häradsrätten finner emellertid att Gustafsson visat fog för sitt påståen-
de att han genom avsaknaden av båten gått förlustig inkomst av fiske. Han har dock icke förmått styrka att denna förlust uppgått till det av honom fordrade beloppet. På grundval av den i målet förebragta utredningen anser häradsrätten förlusten skäligen kunna skattas till 200 kronor.

Vad härefter angår Gustafssons yrkande om ersättning med 607 kronor 80 öre för havda kostnader, kan Gustafsson, som icke fört ansvarstalan, icke anses berättigad till ersättning i sådant avseende i vidare mån än såvitt kostnaden hänfört sig till hans skadeståndstalan förberedande.

Sagda belopp utgör emellertid enligt vad Gustafsson uppgivit kostnader som Gustafsson haft för att få Cronquist ställd till ansvar för det han olagligen tagit Gustafssons båt i beslag. Vid sådant förhållande kan Gustafssons talan i denna del icke bifallas.

Cronquists yrkande om återfående av 100 kronor finner häradsrätten icke kunna upptagas till prövning.

Åklagarens talan lämnas utan bifall.

Cronquists yrkande om återfående av 100 kronor upptages icke till prövning.

Cronquist förpliktas att till Gustafsson utgiva skadestånd för utebliven inkomst av fiske med 200 kronor varifrån skola avgå redan erlagda 100 kronor.

Gustafssons talan i övrigt lämnas utan bifall.

Det åligger Cronquist att ersätta Gustafsson hans kostnader å målet vid häradsrätten med 454 kronor, varav 150 kronor utgör arvode till advokaten J. Westlin, jämte vad Gustafsson visar sig ha utgivit i stämpelavgift för en utskrift av häradsrättens dom.

Vad av allmänna medel utgått till vittnet Thelin skall stanna å statsverket.

Häradsrättens dom har vunnit laga kraft.

7. Otillbörliga och hotfulla uttalanden av kyrkoherde i tjänsteskrivelse

I egenskap av ombud för fru Tora Lans, född Persson, anförde juris kandidaten Curt Carlström i Sundsvall klagomål däröver, att kyrkoherden i Järvsö pastorat Georg Josefsson, vilken den 11 oktober 1954 företagit medling mellan Tora Lans och hennes make Helmer Lans i Skästra, Järvsö, till Tora Lans avlåt tit en skrivelse av följande lydelse:

”Pastorsämbetet i Järvsö.

Adr. Järvsö.

Fru Tora Lans Petersvik Skönsberg.

Om Ni ej genast återvänder till Edert hem, sätter jag mig i förbindelse med polisen. Nu har jag intet förbarmande med Eder när Ni kan handla så simpelt mot Ert eget hem. Jag har fått reda på att Ni gick raka vägen till Er älskare — finnen — när Ni kom tillbaka. Att Ni inte har mer känsla för hem och barn. Är Ni inte hemma senast om lördag har Ni påhälsning av polisen, och jag kommer inte att lämna några förmildrande uppgifter. Nu får Ni skylla Eder själv. Det kommer även att bli besvärligt för Eder älskare, hälsa honom det. Nu är mitt tålamod slut och jag kommer ej sky några medel. Järvsö d. 13 okt. 1954.

G. Josefsson.”

På anmodan av mig inkom Josefsson med ett den 19 oktober 1954 dagtecknat yttrande över klagomålen och anförde däri följande.

Vid midsommartiden 1954 hade Tora Lans och hennes man rest till Sundsvall för att hälsa på hennes föräldrar. Efter helgen hade mannen rest hem, men hustrun hade skolat stanna ännu någon dag med löfte att snart komma efter. Trots upprepade påstötningar att komma hem hade hon icke gjort detta. Makarna Lans hade två minderåriga barn, det ena 11 år och det andra 4 år. Far till det yngre barnet vore en annan man, men då Tora Lans ej haft någonstans att taga vägen och bett sin man om förlåtelse, hade denne låtit nåd gå före rätt och tagit barnet som sitt. Josefsson hade upprepade gånger skrivit till Tora Lans och bett henne komma hem och hjälpa sin make med hemmet, då han vore sjuklig och blott hade sin gamla och sjukliga mor till hjälp. Något svar på Josefssons brev hade ej kommit, varför Josefsson också upprepade gånger ringt till Tora Lans. Hon hade varje gång lovat att komma och bestämt såväl dag som tid. Mannen hade ej mindre än tre gånger sänt henne respengar. För en vecka sedan hade Josefsson lyckats få hem henne och hon hade kommit till Josefsson jämte sin man. Hon hade icke haft några skäl att angiva, varför hon ej kunde stanna hemma och sköta om sitt hem. Då Josefsson framhållit för henne hur väl hemmet behövde henne och hur barnen längtade efter henne och gladdes sig över att få hem sin mamma, hade hon genast varit med på att återvända till hemmet. Josefsson hade skjutsat hem henne och allt hade varit fröjd och gamman. Följande dag hade en granne ringt och talat om att Tora Lans återvänt till Sundsvall. Hon hade för maken och dottern uppgivit, att hon skulle resa till Sundsvall bara för att hämta sonen och att hon sedan genast skulle komma tillbaka. Hon hade lyckliggjort dottern med löften om allt hon skulle ha med sig till henne, då hon kom hem. När hon ej kommit följande dag, hade mannen ringt till Sundsvall men ej träffat sin hustru utan blott hennes mor, som gråtande sagt, att dottern gått raka vägen till sin fästman — en finne — och tänkte stanna där. Själv hade Tora Lans gått till en advokat och begärt hjälp till hemskillnad. Då Josefsson ringt till henne, hade hon lovat att komma hem. Hon hade ej nämnt ett ord om skilsmässa. När det stått klart för Josefsson att hon struntade i allt, hade Josefsson blivit uppbragt och skrivit brevet till henne, vilket kanske förklarade varför det formulerats i väl kraftiga ordalag. Josefsson ansåge, att hon handlat ansvarslost och hänsynslöst mot sitt hem. Josefsson hade med alla medel sökt ställa allt till rätta, men hon hade, såvitt Josefsson visste, utan något som helst skäl lämnat allt för att ägna sig åt en älskare i Sundsvall. Hennes man hade blivit djupt deprimerad, och Josefsson fruktade, att det vore fara värt att han skulle göra sig något illa. Dottern undrade, varför icke mamma ville vara hemma. Tora Lans, vilkens enkla skyldighet vore att taga hand om hemmet och hjälpa de sina, struntade blankt i allt ansvar för att ägna sig åt sin älskare i

Sundsvall. Josefsson vore övertygad, att vem som helst som skulle försöka att ordna allt till det bästa skulle bli uppbragt, när han märkte hur genomruttet en människa kunde handla. Josefsson medgäve, att han skrivit i mycket uppbragt sinnesstämning, och han hade väl formulerat brevet i värdigare form, om han lugnat sig. I hopp om förståelse för situationen ville Josefsson anhålla, att klagomålen icke måtte föranleda någon åtgärd.

I avgivna påminnelser anförde Carlström därefter följande.

Tora Lans hade inställt sig för medling i prästgården i Järvsö den 11 oktober 1954. Vid medlingen hade Tora Lans omtalat, att hon ville ha skilsmässa. Detta hade hon vidhållit under det samtalet med Josefsson och hennes make pågått. Med anledning av att Tora Lans ville ha skilsmässa hade Josefsson yttrat: "Det måste fattas något i huvudet på fru Lans, som kan göra så här." Josefsson hade varit "elak" mot Tora Lans, och det hade även hennes man varit. Josefsson hade grälat på Tora Lans för att hon burit sig så simpelt åt, att hon lämnat hemmet. Josefsson hade strängt tillhållit Tora Lans, att hon måste ligga hemma över natten, samt skjutsat hem makarna Lans i sin egen bil. Tora Lans hade dessförinnan meddelat Josefsson, att hon skulle bo över natten hos en grannfamilj Wedmark. Josefsson hade emellertid skjutsat hem Tora Lans till makarnas gemensamma hem i Skästra, där hon tvingats bo kvar under natten. Dagen därpå hade Tora Lans lämnat hemmet och sagt till sin man, att hon icke stode ut med att vara hos honom. Hon hade rest från Järvsö den 12 oktober direkt till sin bostad i Ortviken, där även hennes son vistades hos hennes föräldrar. Den 13 oktober på eftermiddagen hade Tora Lans ringt till Josefsson och bett att få sig tillsänt medlingsintyg. Josefsson hade då åter bett Tora Lans att resa ned till Järvsö till den 15 oktober för att skriva på några papper. Vilka papper som avsetts kände Tora Lans ej till. Om Tora Lans icke skulle inställa sig i Järvsö vid nämnda tidpunkt, skulle polisen komma och hämta henne. Josefsson hade hotat Tora Lans med polis vid varje telefonsamtal han haft med henne. Under tiden juli—oktober 1954 hade Josefsson ringt minst 5—6 gånger och vid varje tillfälle hotat med polis, som skulle hämta Tora Lans till hemmet i Skästra. Av ett brev av den 29 september 1954 framginge, att Josefsson uttalat samma hotelser jämväl i tidigare brev till Tora Lans. Carlström ville jämväl meddela, att han på uppdrag av Tora Lans den 27 oktober 1954 till Västra Hälsinglands domsagas häradsrätt ingivit stämningsansökan å Helmer Lans med yrkande om hemskillnad.

Vid påminnelserna var fogad avskrift av ovanberörda brev den 29 september 1954, så lydande:

"Pastorsämbetet i Järvsö.

Adr. Järvsö.

Fru Tora Lans Petersvik Skönsberg.

Nu har Ni upprepade gånger lovat att komma hem och även bestämt dag, men ännu ej kommit. Jag vill blott meddela Eder att är Ni ej hemma före söndagen den 3 okt. kommer Ni att kallas genom polisen. Det går ej att handla hur som helst. Ni får själv finna Er i konsekvenserna. Man lämnar ej hem och barn vind för våg som Ni gör. Nu är det slut med vårt tålamod. Järvsö d. 29 sept. 1954.

Georg Josefsson.
Kyrkoherde."

I infordrat nytt yttrande anförde Josefsson därefter: Vad anginge medlingen den 11 oktober 1954 medgäve Josefsson gärna, att han förebrått Tora Lans hennes handlingssätt. Att hon kallade det att vara "elak" finge hon stå för. Visserligen hade hon i telefon sagt, att hon tänkte övernatta hos makarna Wedmark, men då Josefsson frågat om hon verkligen ej tänkte resa hem, hade hon först svarat undvikande, men hon hade utan påtryckning medgivit att "det var synd om barnen", varför hon varit villig att följa med mannen hem. Något som helst tvång i en eller annan form hade ej förekommit. Då det varit sent på kvällen och mörkt då makarna varit hos Josefsson, hade Josefsson erbjudit sig att skjutsa hem dem, och det hade Tora Lans glatt tackat ja till. Mannen hade dock haft sin cykel med sig, varför han cyklat hem. Under resan hem hade Tora Lans och Josefsson språkats om litet av varje i all gemytlighet, och hon hade uttryckligen lovat att nu taga hand om hemmet. Väl framme hade hon, då hon såg ansiktena i fönstret, förtjust sagt: "Titta, så glad dom är nu." Hon hade räckt Josefsson handen och sagt: "Tack för allt nu, kyrkoherden." Under deras samtal hade Josefsson upprepade gånger frågat Tora Lans, om det var något särskilt hon hade emot sin man, men hon hade icke haft någon som helst anmärkning att göra mot honom. På Josefssons fråga då de skildes, om icke Tora Lans trodde att det komme att gå bra nu, hade hon glatt svarat, att det trodde hon säkert. — Enligt Helmer Lans' uppgift hade ej ett ord om skilsmässa nämnts den natt hon var hemma. Hon hade som skäl för sin återresa till Sundsvall uppgivit, att hon skulle hämta sin son samt sina kläder. Då Josefsson ansett att medlingen ej var fullbordad, hade han anmodat Tora Lans att åter komma hem, men han hade aldrig talat om några papper som skulle påskrivs. Tora Lans' påstående att Josefsson upprepade gånger skulle ha hotat med polis grundade sig, vad Josefsson förstode, därpå att Josefsson, då hon upprepade gånger lovat komma hem och även flera gånger bestämt dag och tid men ej kommit, sagt till henne, att han då måste låta kallelsen gå genom polisen. Att sedan hennes make hotat med att anlita polisen för att få hem sin hustru vore något som Josefsson ej visste om.

På anmodan lät landsfogden i Gävleborgs län därefter verkställa ytterligare utredning i ärendet.

Tora Lans uppgav vid förhör den 21 november 1954 följande.

År 1942 hade Tora Lans ingått äktenskap med Helmer Lans. Denne hade varit en dålig familjeförsörjare, varför Tora Lans måst genom arbete hos bönder bidra till familjens uppehälle. Dessutom hade Helmer Lans använt väl mycket sprit, varjämte han umgåtts med andra kvinnor. Tora Lans hade därför tröttnat på förhållandena i äktenskapet och lämnat hemmet sommaren 1949 och bosatt sig i Skönsmon. Därunder hade hon blivit bekant med en verkstadsarbetare. Då Helmer Lans varit synnerligen enträgen om att Tora Lans skulle återvända till hemmet, hade hon till slut givit efter och följt med honom en gång i maj 1950, då han kommit för att hämta henne. Förhållandena i hemmet och mellan makarna Lans hade emellertid varit oförändrade, och Tora Lans hade ej känt någon trivsel. Vid midsommaren 1954 hade makarna Lans jämte deras barn åkt till Tora Lans' föräldrar i Ortviken. Tora Lans hade före avresan från Järvsö beslutat att icke återvända dit. Efter omkring tre veckors vistelse i Ortviken hade Helmer Lans återvänt till Järvsö. Någon tid senare, troligen i slutet av juli 1954, hade en svägerska till Tora Lans kommit och hämtat makarnas flicka samt tagit denna med till Järvsö. Helmer Lans hade därefter ringt några gånger och bett Tora Lans komma hem. Vid ett av samtalen hade mannen sagt, att han vänt sig till Josefsson. Tora Lans hade dessförinnan icke haft något att göra med Josefsson rörande sitt äktenskap och överhuvudtaget aldrig talat med denne annat än om en insamlingslista, som hon gått med. Kort efter det Helmer Lans omtalat, att han vänt sig till Josefsson, hade denne vid fyra à fem tillfällen ringt till Tora Lans och frågat henne, varför hon "gjorde på det sättet och lämnade dem så där" och om hon icke ämnade återvända till sin familj. Josefsson hade framhållit, att mannen var sjuk. Tora Lans hade svarat, att hon icke ämnade återvända och att hon haft det så vrångt, att hon ej behövde lida mer än hon gjort. Josefsson hade svarat, att hon "skulle komma ner och göra upp". Nästan alla gångerna hade han hotat med polis, om Tora Lans ej skulle komma. Tora Lans hade till en början trott, att Josefsson ägde rätt att anlita polis för att tvinga henne tillbaka, men av personer, som hon tillfrågat, hade hon fått upplysning om att det knappast läte sig göra. Tora Lans hade emellertid ändå trott, att Josefsson skulle ha möjlighet att använda polisen till en sådan sak — först efter det hon varit på medling hos Josefsson hade hon fått annan uppfattning. Telefonsamtalen hade ägt rum under tiden augusti—den 7 eller den 8 oktober 1954. Under denna tid hade hon från Josefsson även fått troligen fyra brev, vilka avhandlat samma sak som telefonsamtalen. Troligen den 7 eller den 8 oktober hade Tora Lans blivit uppringd av Josefsson senaste gången. Hon hade därvid för första gången talat om för Josefsson, att hon ville ha skilsmässa från sin

make. Josefsson hade därtill svarat, att hon "fick komma ner, så skulle vi göra upp". I avsikt att ordna med skilsmässan hade Tora Lans den 11 oktober åkt ned till Järvsö. I Ljusdal hade hon ringt till Josefsson och sagt, att hon var på väg till honom i nämnda ärende. Josefsson hade svarat, att hon skulle uppsöka honom i hans bostad samma dag klockan 17. Det hade icke varit något tal om att hennes man skulle vara där samtidigt. Tora Lans hade anlånt till Järvsö kort före klockan 17. På järnvägsstationen hade hon mötts av sin man, som, enligt vad denne upplyst, fått veta av Josefsson att hon skulle komma. Makarna Lans hade därefter gått till Josefssons bostad och träffat Josefsson där. Tora Lans hade genast omtalat för Josefsson, att hon "skulle taga ut skilsmässa". Josefsson hade därefter under omkring 1 1/2 timmas tid talat med makarna Lans om deras äktenskap. Sedan de talat färdigt med varandra, hade Tora Lans för Josefsson omtalat, att hon över natten ämnade ligga hos familjen Wedmark. Josefsson hade tyckt, att Tora Lans skulle åka till sitt hem, och erbjudit sig att skjutsa henne dit i sin bil. Hon hade emellertid icke varit pigg på att åka dit men ändå följt med Josefsson för att göra denne till viljes. Hon hade vistats över natten i sitt hem. Nästa dag hade hon återvänt till Ortvikén och därefter icke varit i Järvsö. Den 13 eller den 14 oktober 1954 hade Helmer Lans ringt till Ortvikén och velat tala med Tora Lans. Hon hade emellertid icke varit hemma, varför Helmer Lans endast fått tala med hennes moder. Denna hade efteråt omtalat, att mannen därvid sagt att "hon kom lindrigt undan, annars hade väl landsfiskalen och polisen kommit och tagit henne". Mannen hade tidigare icke talat om landsfiskalen och polis i samband med deras äktenskap. Han hade vidare frågat "om mamma packat väskan", därmed troligen menande att Tora Lans skulle komma tillbaka, vilket hon emellertid till mannen och Josefsson sagt sig icke ämna göra. Mannen hade omtalat, att han ringt på uppmaning av Josefsson. Med anledning därav hade Tora Lans på kvällen samma dag ringt upp Josefsson och frågat denne "varför han inte ville hjälpa oss med skilsmässa, när jag var ner för de". Tora Lans hade nämligen fått det intrycket att skilsmässan icke blivit ordnad. Josefsson hade svarat, att han "skrev inte ut någon skilsmässa på nätterna utan bara på dagarna". Josefsson hade vidare sagt, att hon skulle infinna sig hos honom senast påföljande lördag, och tillagt att han skrivit och avsänt ett brev till henne. Tora Lans hade icke fått någon upplysning av honom om vad som skulle inträffa vid nämnda besök. Josefsson hade hotat med att polisen skulle "hämta" henne, om hon ej kom. Tora Lans hade svarat, att hon skulle komma. Påföljande dag hade Tora Lans fått det den 13 oktober 1954 dagtecknade brevet från Josefsson. Hon hade visat brevet för sin fader, och på dennes inrådan hade hon uppsökt Carlström och till denne överlämnat brevet jämte andra brev som hon fått från Josefsson. — Tora Lans visste nu, att det funnes något som hette medling i samband med hemskillnad.

Hon hade emellertid aldrig nämnt ordet medling till Josefsson eller Helmer Lans. Hon hade till Josefsson endast sagt, att hon "ville ha skilsmässa", och detta hade varit när hon talat med honom i telefon den 11 oktober. Josefsson hade icke vid något tillfälle använt ordet medling i samtal med henne. Vid sammanträffandet den 11 oktober hade Josefsson icke sagt något om att de skulle träffas någon mera gång. Detta hade han, som tidigare nämnts, däremot sagt vid telefonsamtalet och i brevet senare i veckan, men Tora Lans hade icke brytt sig därom utan i stället gått till Carlström. Vid telefonsamtalet mellan Tora Lans och Josefsson på kvällen den 13 oktober hade det icke varit tal om att Tora Lans skulle komma till Järvsö och skriva på några papper. Josefsson hade icke nämnt ordet medling och icke heller sagt, att han skulle ordna så att makarna Lans finge skilsmässa. Han hade endast sagt, att Tora Lans skulle infinna sig hos honom senast påföljande lördag eller möjligen fredag. Tora Lans hade icke begärt få medlingsintyg av Josefsson. Tora Lans hade icke åsamkats någon ekonomisk skada. Hon hade emellertid blivit "nervös" av att Josefsson upprepade gånger hotat hämta henne med polis, om hon inte återvände till maken och barnen. Hon kunde nu icke uttala sig om huruvida hon hade några yrkanden mot Josefsson.

Vid ett senare förhör uppgav Tora Lans, att Josefsson vid sammanträffandet den 11 oktober sagt till henne, att "han inte ville hjälpa till med någon skilsmässa", ävensom att hon själv vid tillfället, innan de skilts, sagt till Josefsson, att hon skulle återvända till Sundsvall påföljande dag och ej komma tillbaka till Järvsö.

Helmer Lans uppgav vid förhör följande.

Vid 16-tiden den dag Tora Lans kommit till Järvsö hade Helmer Lans genom en granne fått telefonbud från Josefsson att hustrun skulle komma till Järvsö vid 17-tiden och att makarna Lans skulle uppsöka Josefsson genast efter hennes ankomst. Helmer Lans hade icke känt till att hustrun skulle komma, och han hade icke vetat något om att hon ville ha skilsmässa, utan trott att hon kom för att stanna i hemmet. Helmer Lans hade mött hustrun på järnvägsstationen. Tora Lans hade genast de träffats sagt: "Ja nu skall jag ta ut skilsmässa." Helmer Lans hade frågat henne: "Varför då, jag har ju inte en aning om att jag skall ta ut skilsmässa med dej. Har jag gjort dej något illa?" Tora Lans hade svarat: "Nej." Helmer Lans hade därefter sagt sig icke vilja vara med om skilsmässa. De hade därefter gått till prästgården och träffat Josefsson. Tora Lans hade till Josefsson sagt: "Ja, nu skall jag skiljas med han." Helmer Lans hade upplyst om att han icke ville skiljas. Josefsson hade därefter talat med makarna Lans under omkring en timmas tid om deras äktenskap, varefter makarna Lans skolat lämna prästgården. Tora Lans hade därvid sagt till Josefsson, att hon ämnade övernatta hos en familj Wedmark i Järvsö och att hon icke skulle följa med Helmer Lans hem. Josefsson hade med anledning

därav till Tora Lans sagt: "Far hem du." Hon hade svarat, att hon ej ville det. Josefsson hade därefter sagt: "Ja då skjutsar jag hem dej." Tora Lans hade icke gjort någon invändning, varefter Josefsson skjutsat hem henne till makarna Lans' bostad. Helmer Lans hade åkt cykel. Tora Lans hade icke till Josefsson sagt, att hon ämnade stanna kvar i hemmet hos Lans — i varje fall hade icke Helmer Lans hört det. Efter det Helmer Lans kommit hem hade hustrun sagt till honom, att hon ämnade stanna kvar hos honom men att hon nästa dag skulle resa till Sundsvall och hämta pojken samt kläder. Nästa dag hade hon rest. Tora Lans hade emellertid icke kommit tillbaka påföljande dag, som de avtalat, varför Helmer Lans ringt upp henne. Han hade emellertid icke träffat henne utan i stället talat med hennes moder. Helmer Lans hade frågat denna, var hustrun befann sig och om hon icke skulle komma tillbaka till Järvsö som hon lovat. Modern hade svarat, att hon icke visste var Tora Lans fanns någonstades, men att hon "antar väl att hon stannat hos grabben — finnen som hon har". Hon hade vidare sagt, att hon ej förstod varför Tora Lans icke åkte hem. Helmer Lans hade svarat, att han skulle tala om för Josefsson att Tora Lans ej ämnade återvända. Modern hade svarat, att Tora Lans själv skulle tala med Josefsson. Helmer Lans hade även under samtalet sagt, att "det är bättre att hon kommer hem själv än att polis skulle komma och hämta henne". Helmer Lans hade fällt yttrandet med anledning av att Josefsson vid ett tillfälle sagt, att "han skulle hota henne till polisen", och Helmer Lans hade trott, att polisen "skulle kunna ta hem henne". Helmer Lans hade därefter per telefon omtalat för Josefsson vad han fått veta vid samtalet med Tora Lans' moder. Josefsson hade svarat "att det var inte någonting att göra åt det". Helmer Lans hade efter nämnda tidpunkt icke kallats till något sammanträffande med Josefsson. Helmer Lans hade aldrig hört talas om medling i samband med hemskillnad. Vid makarna Lans' sammanträffande med Josefsson hade denne icke sagt något om att makarna Lans skulle komma tillbaka till Josefsson.

Den 24 november 1954 blev Josefsson hörd i saken och uppgav därvid följande.

På anmodan av Helmer Lans, som endast velat att hans hustru skulle komma hem och icke alls talat om skilsmässa, hade Josefsson i början av september 1954 i telefon ringt upp Tora Lans. Josefsson hade därvid frågat henne, vad hon tänkte på som ej ville hörsamma sin mans vädjan att komma hem. Hon hade svarat: "Nej, det är så djåkligt att vara i Skålbo." Josefsson hade svarat "att fru Lans i alla händelser måste komma hem och reda upp det hela, huruvida det nu skall bli skilsmässa eller inte". Vid det fortsatta samtalet hade det med tydlighet framgått, att Tora Lans ville skiljas, och hon hade lovat att komma hem samt bestämt dag och tid då hon skulle komma. Josefsson hade därigenom blivit på det klara med att, när Tora Lans komme, skulle det bli fråga om medling för skilsmässa.

Det hade sålunda varit Tora Lans som påkallat medling. Med brevet den 29 september 1954 hade Josefsson åsyftat att "helt enkelt tala förnuft med henne" — förmå henne att återupptaga sammanlevnaden med maken. Josefsson hade ansett, att Tora Lans måste komma hem för att något avgörande skulle kunna komma till stånd — eventuellt medling. Josefsson hade dessförinnan kallat henne upprepade gånger både per telefon och brevlades, och hon hade flera gånger lovat att komma på utsatt dag. Kallelserna hade i första hand avsett att få Tora Lans att inse sin plikt och sitt ansvar mot barn och hem och i andra hand medling. Anledningen till Josefssons besked i brevet att, om Tora Lans ej komme hem före viss dag, hon skulle kallas genom polisen hade varit den, att Josefsson velat underätta Tora Lans om att kallelsen komme att delgivas genom polisen, eftersom hon trots såväl skriftliga som muntliga anmodanden underlåtit att komma. Josefsson hade tidigare, då make ej hörsammat kallelse till medling, tillämpat förfarandet att låta kallelsen delgivas genom polisen för att Josefsson skulle få ett skriftligt erkännande att vederbörande fått del av kallelsen. Då Tora Lans så uppenbart nonchalerat kallelser i alla övriga former, ansåge Josefsson, att hon troligen ej skulle ha kvitterat ut en kallelse i brev med mottagningsbevis. Josefsson hade troligen icke tillämpat förfarandet med kallelse genom polisen mer än ett par tre gånger sedan han för snart 27 år sedan blivit präst. Det hade ej heller förekommit på de senaste 10 åren. Med de sista fyra meningarna i brevet hade Josefsson avsett att framhålla, att då Tora Lans visat så stor ansvarslöshet mot man och barn, Josefsson ansåge henne icke vara kapabel att handha vårdnaden om man och barn utan att hon finge finna sig i att taga konsekvenserna.

Vidare uppgav Josefsson: Såsom Josefsson redogjort för i sina yttranden hade han vid medlingstillfället den 11 oktober 1954 varit i den tron att Tora Lans ämnade stanna hemma hos sin familj och att hon övergivit tanken på skilsmässa. Han hade sålunda icke vid sagda tillfälle sagt till makarna Lans, att medlingen skulle fortsätta. Han hade icke kallat till någon fortsatt medling, och någon sådan hade ej heller ägt rum. Josefsson hade senare funnit sådan ej vara erforderlig, då han ansåge makarna Lans' sammanträffande med Josefsson den 11 oktober vara liktydigt med medling. I denna uppfattning hade han styrkts genom skriftväxling med Carlström, och Josefsson hade därför ansett sig oförhindrad att utfärda ett medlingsintyg, som dagtecknats den 20 oktober 1954. Med det av Josefsson i yttrandet den 19 oktober 1954 omförmälda brevet, som "formulerades i väl kraftiga ordalag", hade Josefsson åsyftat ovanintagna brev den 13 oktober 1954. Detta brev hade icke haft något sammanhang med fortsatt medling. Vid telefonsamtalet samma dag hade Josefsson ej heller kallat Tora Lans till medling. När Josefsson skrivit brevet den 13 oktober hade han varit av den "uppfattningen att skilsmässofrågan var avskriven" och att han "borde göra ett nytt försök att få henne att återvända hem".

Anledningen till att Josefsson därvid i brevets första mening uppgivit att han skulle sätta sig i förbindelse med polisen hade varit, att "det förra gången var talet om kallelse genom polis som gjorde åsyftad verkan". Josefsson hade således trott, att han därigenom på ett effektivare sätt skulle påverka Tora Lans att återvända hem. Medling hade det icke varit fråga om. Josefsson vore ordförande i Järvsö kommuns barnavårdsnämnd. Därest Tora Lans icke kommit hem, skulle barnavårdsnämnden blivit tvingad att omhändertaga makarna Lans' tolvåriga dotter. Vid behandlingen i barnavårdsnämnden hade Josefsson ämnat omtala vad han visste om Tora Lans' leverne, och det hade varit detta Josefsson menat med sitt uttryck i brevet rörande "förmildrande uppgifter". Med talet om att det skulle bli besvärligt för hennes älskare hade Josefsson avsett att "med alla medel söka få henne att taga sitt förnuft till fånga" och att det "med hänsyn till hennes ansvarlöshet för övrigt torde vara skäl antaga att han (älskaren) skulle få sina besvärligheter för hennes skull". Sista meningen i brevet vore "en sådan där, man slungar i väg för att få utlopp för sin galla". Josefsson hade skrivit den i upprört tillstånd utan att så noga övertänka vad han skrev eller åsyfta något visst. Han hade aldrig sagt eller skrivit, "att polisen skulle hämta henne (fru Lans) om hon inte kom". Josefsson hade icke haft för avsikt att på något sätt skada eller trakassera någon utan enbart haft i sikte att ställa tillrätta för alla parter och bygga upp vad som blivit raserat. Han hade ej sagt, att han icke skreve ut skilsmässa på nätterna utan endast på dagar. Ej heller hade han sagt, att han icke ville hjälpa till med skilsmässa. Det vore "en ren lögn" att Tora Lans den 11 oktober sagt till Josefsson, att hon ämnade återvända till Sundsvall nästa dag och att hon ej skulle komma tillbaka till Järvsö. Josefssons uppfattning om makarna Lans vore den, att deras intelligensnivå vore mycket låg, varför de hade mycket svårt för att fatta innebörden i många ord.

I förnyade påminnelser uppgav Carlström, att Västra Hälsinglands domsagas häradsrätt i dom den 20 november 1954, som vunnit laga kraft, jämlikt 11 kap. 1 § giftermålsbalken dömt till hemskillnad mellan makarna Lans.

Sedan Josefsson slutligen beretts tillfälle att taga del av vad i ärendet förekommit och angiva den ytterligare utredning han ansåge sig böra påfordra samt anföra allt vad han eljest aktade nödigt till förklaring av sitt påtalade förfarande, anförde Josefsson, att han ärligt kunde betyga, att det icke funnits någon annan avsikt hos honom än att med alla till buds stående medel söka rädda ett hem genom att tala förstånd med en hustru och mor som på ett sällsport ansvarslöst sätt åsidosatt alla sina plikter. Josefsson vidhölle, att han aldrig hotat Tora Lans med polishämtning. Det hade endast varit fråga om delgivning genom polis. Såsom framginge av

utredningen hade hon flera gånger lämnat oriktiga uppgifter. Men mycket kunde ju därvid bero på hennes ringa omdömesförmåga och låga intelligens. Josefsson hade för övrigt ingenting att tillägga.

I en till landsfogden i Gävleborgs län avlåten skrivelse anförde jag där-
efter följande.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår att, sedan med anledning av söndring i makarna Lans' äktenskap Tora Lans rest från makarnas hem i Skästra i Järvsö församling, hos kyrkoherden i församlingen, Josefsson, påkallats medling mellan makarna. Tora Lans har för Josefsson uppgivit, att hon önskade erhålla skilsmässa från mannen, och hennes uttalanden till Josefsson ha tydligen, såsom Josefsson också uppfattat saken, inneburit en begäran om medling enligt 14 kap. giftermålsbalken.

I ärendet är ostridigt, att Josefsson till Tora Lans avlåtit ovanintagna den 13 oktober 1954 dagtecknade skrivelse. Vare sig denna är att betrakta som ett led i medlingsärendet eller icke, har den utgjort en tjänsteskrivelse, för vilkens avfattning Josefsson såsom kyrkoherde är ansvarig. I skrivelsen har Josefsson på ett otillbörligt sätt och i hotfulla ordalag anmodat Tora Lans att återvända till sitt hem. Vidare har Josefsson i densamma gjort uttalanden, vilka måste anses sårande för Tora Lans och i sin förgripliga avfattning innebära en allvarlig kränkning av henne. Skrivelsen är överhuvudtaget hållen i en ton, som är ovärdig en statens befattningshavare i ansvarsfull ställning.

Genom avlåtandet av ifrågakomna skrivelse har Josefsson gjort sig skyldig till fel i tjänsten av beskaffenhet att böra beivras. Anmärkningsvärt synes mig vara, att Josefsson ej ens under utredningen i detta ärende synes ha kommit till insikt om det olämpliga i sitt beteende och beklagat sina förlöpningar.

På grund av vad jag sålunda anført uppdrog jag åt landsfogden att vid vederbörlig domstol i laga ordning väcka och utföra åtal mot Josefsson för vad han i anmärkta hänseende låtit komma sig till last. Ansvar borde yrkas enligt 25 kap. 4 § strafflagen. Tillfälle borde beredas Carlström och Tora Lans att yttra sig i målet.

Västra Hälsinglands domsagas häradsrätt, varest åtalet väcktes, yttrade i dom den 28 november 1955 följande.

Josefsson har vitsordat, att han avlåtit ifrågavarande skrivelse till Tora Lans såsom tjänstebrev från pastorsämbetet i Järvsö. Han har även vidgått, att han i skrivelsen uttryckt sig på ett olämpligt sätt, men har gjort

gällande, att den åtalade gärningen ej vore av den art, att den borde medföra ansvar för tjänstefel.

Genom i stort sett samstämmiga uppgifter av Josefsson och Tora Lans, vilken hörts som målsägande i anledning av åklagarens talan, har bland annat framkommit följande: Vid midsommartiden 1954 reste makarna Lans tillsammans med sina båda barn, en tolvårig dotter och en fyraårig son, till Petersvik, Skönsberg, för att någon tid vistas i Tora Lans' föräldrahem. Efter några veckor återvände Helmer Lans till makarnas hem i Skästra, Järvsö socken, medan Tora Lans, som redan vid denna tid synes ha varit besluten att icke fortsätta sammanlevnaden med Helmer Lans, jämte barnen stannade kvar i föräldrahemmet. Även dottern återvände emellertid senare till hemmet i Skästra. Medan makarna sålunda levde åtskilda sökte Helmer Lans vid upprepade telefonsamtal med Tora Lans förmå henne att komma hem och återupptaga sammanlevnaden med honom. Då han ej lyckades därmed, vände han sig slutligen till Josefsson för att erhålla dennes bistånd. Josefsson hade därefter flera telefonsamtal med Tora Lans i syfte att förmå henne att återvända till man och barn eller åtminstone komma till Järvsö för medling. Tora Lans, som för Josefsson tillkännagav sin avsikt att skiljas från Helmer Lans, lovade att komma hem men synes alls icke ha ämnat hålla detta löfte. Sedan Josefsson i brev den 29 september 1954 meddelat Tora Lans, att hon skulle komma att kallas genom polisen, därest hon ej vore hemma före den 3 oktober, reste hon emellertid den 11 oktober till Ljusdal och ringde därifrån upp Josefsson. På hemställen av denne inställde sig båda makarna senare på dagen hos honom för företagande av medling.

Josefsson har uppgivit, att makarna Lans enligt hans bestämda uppfattning vid medlingen blivit ense om att fortsätta sammanlevnaden.

Tora Lans har vitsordat, att hon vid medlingen sagt sig vilja försöka att fortsätta sammanlevnaden med mannen; efter att ha tillbringat natten i makarnas hem hade hon emellertid redan påföljande dag rest till sitt föräldrahem i avsikt att aldrig återvända till mannen.

Josefsson har vidare anført: Då det kommit till hans kännedom, att Tora Lans åter lämnat makarnas hem och, enligt uppgift av Helmer Lans, flyttat samman med en annan man, hade han blivit starkt upprörd över hennes pliktförgätenhet och brist på ansvarskänsla, i synnerhet som hon även tidigare under äktenskapet övergivit hemmet och en längre tid sammanbott med en annan man, som i verkligheten vore fader till det yngsta barnet. Han hade för den skull författat skrivelsen den 13 oktober 1954 i synnerligen uppbragt sinnesstämning och genast postat densamma utan att närmare besinna sig. Därest han haft tillfälle till eftertanke, skulle skrivelsen säkerligen ha givits en värdigare form. Han beklagade, att han i skrivelsen använt så drastiska ordalag.

Beträffande uttalandena i skrivelsen, att Josefsson skulle sätta sig i förbindelse med polisen och att Tora Lans hade att vänta påhälsning av

polisen, om hon ej återvände hem, har Josefsson — därest häradsrätten fattat honom rätt — förklarar sig icke ha åsyftat annat än att Tora Lans skulle komma att kallas genom polisens försorg, för den händelse hon icke godvilligt inställde sig till ny medling.

Häradsrätten finner nämnda förklaring icke kunna godtagas. I skrivelsen saknas varje antydning om att Josefsson ansåge ny medling vara erforderlig. Enligt det av Josefsson utfärdade, i hemskillnadsmålet åberopade prästbeviset hade medling företagits den 11 oktober 1954. Oansett resultatet av medlingen har för hemskillnadsfrågans upptagande icke erfordrats ny medling. Åsyftade uttalanden i skrivelsen kunna i vart fall icke av Tora Lans rimligen ha uppfattats på annat sätt än såsom innefattande hot om polisåtgärder av betydligt allvarligare art än delgivning av kallelse till medling genom polisens försorg. Enligt vad Tora Lans uppgivit har hon själv fattat uttalandena så, att hon, därest hon ej återvände till hemmet, skulle komma att hämtas av polisen. Med hänsyn till att skrivelsen avlätts i tjänsten av en man i Josefssons ställning finner häradsrätten det vara fullt naturligt för en person av Tora Lans' ringa bildningsgrad att uppfatta dess innehåll på sådant sätt, och detta måste Josefsson ha insett.

På grund härav finner häradsrätten, att Josefsson genom omförmälda uttalanden i skrivelsen på ett otillbörligt sätt och i hotfulla ordalag anmodat Tora Lans att återvända till sitt hem. Såsom åklagaren anför har Josefsson därjämte genom vad han i övrigt anför i skrivelsen gjort uttalanden, som äro sårande för Tora Lans och i sin förgripliga avfattning innebära en allvarlig kränkning av henne. Josefsson har genom vad sålunda ligger honom till last visat sådan oskicklighet i sin tjänst, att han ej kan undgå ansvar därför.

Såsom Uppsala domkapitel i avgivet yttrande framhållit har emellertid Josefsson otvivelaktigt handlat i nitälskan för familjelivets helgd.

Hänsyn bör jämväl tagas därtill, att Josefsson, enligt vad i målet blivit upplyst, frivilligt till Tora Lans utgivit skadestånd med fordrat belopp.

Häradsrätten dömer Josefsson, jämlikt 25 kap. 4 § strafflagen, för tjänstefel till 25 dagsböter å 30 kronor, vilka böter skola tillfalla kronan.

Josefsson förpliktas att till statsverket återgälda det belopp, 31 kronor, som av allmänna medel tillerkänts Tora Lans i ersättning för hennes inställelse.

Häradsrättens dom har vunnit laga kraft.

8. Felaktigt beslut av domstol om förvandling av böter

I en den 20 januari 1953 till länsstyrelsen i Jämtlands län inkommen ansökan hemställde nykterhetsnämnden i Föllinge kommun, att länsstyrelsen måtte meddela förordnande om intagande å allmän alkoholistanstalt av skogsarbetaren Helmer Salomonsson i Raftälven, enär denne vore hemfallen åt alkoholmissbruk och under de två senast förflutna åren tre eller flera gånger dömts till ansvar för fylleri. Vid ansökningen var fogad, utom annat, en av landsfiskalen i Föllinge distrikt den 4 december 1952 dagtecknad anmälan jämlikt 11 § lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff att fråga uppkommit om förvandling av vissa Salomonsson för fylleri ådömda böter.

Sedan länsstyrelsen den 27 januari 1953 anställt förhör med Salomonsson, vilken då av stadsfiskalen i Östersund omhändertagits för verkställighet av ett honom ådömt frihetsstraff av fängelse två månader, samt länsnykterhetsnämndens ombudsman Sigurd Holm, som dittills ansett vård å alkoholistanstalt nödvändig för Salomonsson, förklarar sig numera vara böjd för att i stället tillstyrka övervakning, förordnade länsstyrelsen genom resolution den 31 januari 1953, med stöd av 1 § andra stycket, 24 § andra stycket och 29 § andra stycket alkoholistlagen, att Salomonsson skulle genom länsstyrelsens försorg intagas å allmän alkoholistanstalt. I resolutionen yttrade länsstyrelsen därefter följande: Då emellertid Salomonsson för verkställighet av honom ådömt frihetsstraff, fängelse två månader, sedan den 28 januari 1953 vore intagen å kolonien Sandsjön, Lillhamra, medgäve länsstyrelsen, med stöd av 29 § femte stycket alkoholistlagen, villkorligt anstånd med intagningsbeslutets verkställande. Salomonsson skulle sedan han avtjänat ifrågavarande fängelsestraff stå under övervakning av nykterhetsnämnden i Föllinge kommun, som hade att utse särskild övervakare. Övervakningen skulle fortgå till och med utgången av år 1954.

Enligt länsstyrelsens resolution, som delgavs Salomonsson den 12 februari 1953, skulle Salomonsson under övervakningstiden, bland annat, avhålla sig från förtäring av alkoholhaltiga drycker.

Under åberopande av att Salomonsson av rådhusrätten i Östersund för fylleri dömts den 8 maj 1952 att böta 250 kronor, den 7 augusti 1952 att böta 150 kronor och den 9 oktober 1952 till böter 200 kronor samt att Salomonsson därjämte resterade med 1 krona 15 öre för oguldna böter, som av samma rådhusrätt för fylleri ådömts honom den 31 augusti 1950, yrkade landsfiskalen i Föllinge distrikt Olof Gärdin i en till Jämtlands norra domsagas häradsrätt den 24 oktober 1953 ingiven ansökan, att enär Salomonsson underlåtit att gälda böterna, dessa måtte förvandlas till fängelse.

I beslut den 16 december 1953 yttrade häradsrätten följande.

Förenämnda domar hade vunnit laga kraft. Salomonsson hade icke guldit bötesbeloppen. I målet vore upplyst, att länsstyrelsen i Jämtlands län den 31 januari 1953 med stöd av 1 § andra stycket, 24 § andra stycket och "20" § andra stycket alkoholistlagen förordnat, att Salomonsson genom länsstyrelsens försorg skulle intagas å allmän alkoholistanstalt men att länsstyrelsen jämlikt 29 § femte stycket alkoholistlagen medgivit Salomonsson villkorligt anstånd med beslutets verkställande. Av ett i målet ingivet utdrag av det hos kontrollstyrelsen förda straffregistret framginge, att Salomonsson under år 1952 vid fyra särskilda tillfällen ådömts böter för sammanlagt tio olika fylleriförseelser. På grund därav funne häradsrätten, att straffets verkställighet erfordrades för hans tillrättaförande. Jämlikt 7 och 13 §§ lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff förvandlade häradsrätten de sålunda ådömda böterna till fängelse 71 dagar.

I verkställighetsresolution den 19 mars 1954 yttrade fängvårdsstyrelsen, efter att ha redogjort för de genom häradsrättens beslut den 16 december 1953 förvandlade böterna, följande: Tidigare hade Salomonsson med början den 27 september och slut den 12 november 1950 undergått ett honom av samma häradsrätt den 23 augusti 1950 ålagt förvandlingsstraff av fängelse 46 dagar avseende 35 dagsböter om 4 kronor och tillhoppa 225 kronor omedelbart i penningar bestämda böter, varå avbetalats 90 kronor. Fängvårdsstyrelsen förordnade dels med stöd av 18 § andra stycket och 14 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff att det genom beslutet den 16 december 1953 ålagda förvandlingsstraffet skulle nedsättas till fängelse 69 dagar och dels att Salomonssons bestraffning, som börjat den 16 februari 1954, skulle sluta den 26 april 1954.

Salomonsson undergick förvandlingsstraffet i enlighet med samma resolution.

Sedan nykterhetsnämnden i Föllinge kommun i skrivelse den 2 november 1953 till länsstyrelsen — med förmälan att Salomonsson den 8 oktober 1953 dömts för fylleri den 18 juli samma år — anhållit, att länsstyrelsens beslut den 31 januari 1953 om Salomonssons intagande å alkoholistanstalt måtte verkställas, samt Gärdin i yttrande den 1 december 1953 tillstyrkt bifall till framställningen och därefter verkställt ytterligare utredning i saken, förklarade länsstyrelsen i resolution den 23 februari 1954 anståndet med verkställigheten av resolutionen den 31 januari 1953 förverkat, i följd varav Salomonsson skulle intagas å allmän alkoholistanstalt.

Efter besvär av Salomonsson fann Kungl. Maj:t genom utslag den 27 april 1954 ej skäl att göra ändring i länsstyrelsens resolution. Salomonsson hade då, efter avtjänande av förvandlingsstraffet, den 26 april 1954 intagits å alkoholistanstalten å Vennarn.

I en den 22 juli 1954 till mig inkommen skrivelse redogjorde direktören vid anstalten John Lönnberg för innehållet i länsstyrelsens ovannämnda

resolution den 31 januari 1953 och häradsrättens beslut den 16 december 1953 i bötesförvandlingsärendet samt anförde följande.

Av häradsrättens domskäl framginge, att häradsrätten ägt kännedom om länsstyrelsens resolution den 31 januari 1953 rörande Salomonssons intagning å alkoholistanstalt ävensom det vid domens meddelande ännu gällande villkorliga anståndet. Häradsrätten hade, under åberopande av att Salomonsson under 1952 ådömts böter för sammanlagt tio olika fylleriförseelser, funnit att straffets verkställighet erfordrades för hans tillrättaförande. Enligt 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff skulle frågan om förvandling vara förfallen, när förordnande meddelats om den bötfälldes intagande å allmän alkoholistanstalt. Därest icke denna bestämmelse lämnats obeaktad av häradsrätten, syntes det villkorliga anståndet ha tagits till intäkt för att förvandlingsdom meddelats. En sådan tolkning av lagen stode uppenbarligen i strid med lagstiftningens syfte. När Salomonsson icke låtit sig tillrättaföras av det villkorligt meddelade beslutet om intagning å alkoholistanstalt, syntes ingen annan form av frihetsberövande böra ha kommit i fråga än verkställighet av intagningsbeslutet. Åtgärder därför hade också vidtagits av nykterhetsnämnden. Skulle häradsrättens dom vara lagligen grundad, syntes förtydligande bestämmelser vara påkallade.

Med anledning av innehållet i Lönnbergs skrivelse anmodade jag härads-hövdingen i Jämtlands norra domsaga Birger Jacobsson, vilken var ansvarig för häradsrättens beslut den 16 december 1953, att inkomma med förklaring. Jacobsson anförde i avgivet yttrande följande.

I 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff stadgades, att frågan om böters förvandling skulle vara förfallen, om på grund av anmälan enligt första stycket samma paragraf genom laga kraftvunnet beslut förordnande bleve meddelat om den bötfälldes intagande å allmän alkoholistanstalt samt att, om beslutet ej innefattade sådant förordnande, åklagaren skulle föra talan om böternas förvandling. Något sådant laga kraftvunnet beslut om Salomonssons intagning å alkoholistanstalt hade ej förelegat, då häradsrätten den 16 december 1953 förordnat om böternas förvandling, utan endast ett av vederbörande administrativa myndighet den 31 januari 1953 meddelat beslut om Salomonssons villkorliga intagning å sådan anstalt. Beslut om intagning å alkoholistanstalt hade meddelats först den 23 februari 1954. Häradsrätten hade därför enligt Jacobssons mening varit icke blott oförhindrad utan även skyldig att på åklagarens framställning förordna om bötesförvandling. Någon villkorlig dom hade i detta fall ej kunnat ifrågakomma. Den situation som nu uppkommit, nämligen att Salomonsson fått undergå först förvandlingsstraff och sedan behandling å alkoholistanstalt, hade kunnat uppkomma även om något beslut om Salomonssons villkorliga intagning å sådan anstalt aldrig med-

delats. Ett förordnande om Salomonssons intagning å alkoholistanstalt hade nämligen icke varit beroende av något sådant beslut. Salomonsson hade kunnat undgå att avtjäna förvandlingsstraffet, om han hos fångvårdsstyrelsen begärt anstånd med straffverkställigheten. Förvandlingsstraffet hade nämligen då på grund av stadgandet i 9 § ovannämnda lag förfallit i och med att Salomonsson intagits å alkoholistanstalt. Nu syntes emellertid Salomonsson — som förmodligen varit av den uppfattningen att han kunnat undandraga sig en eventuell intagning å alkoholistanstalt, om han avtjänade förvandlingsstraffet — ha varit angelägen om att få detta verkställt så snart som möjligt. Salomonsson hade för övrigt uttryckt en önskan därom vid ett besök å domsagans kansli strax efter det häradsrätten meddelat sitt beslut om bötesförvandling. Ehuru Salomonsson ej blivit föremål för någon dubbelbestraffning — en intagning å alkoholistanstalt vore ju icke något straff utan endast en för alkoholister avsedd medicinsk behandling — delade Jacobsson dock Lönnbergs uppfattning att förtydligande bestämmelser vore påkallade. I varje fall syntes bestämmelse böra utfärdas därom att verkställigheten av ett förvandlingsstraff skulle avbrytas, så snart beslut meddelades om vederbörande fånges intagning å alkoholistanstalt.

Med hänsyn till lydelsen av 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff jämfört med 29 § fjärde och femte styckena alkoholistlagen infortrade jag — under hänvisning till första lagutskottets utlåtande nr 14 till 1937 års riksdag s. 11 och NJA 1949 s. 748 — förnyat yttrande från Jacobsson, varjämte jag anmodade Gärdin att avgiva yttrande i ärendet.

Till svar å denna remiss anförde Jacobsson följande.

Enligt lagen om verkställighet av bötesstraff inträdde i vissa fall rättsverkningar i och med att någon intoges å allmän alkoholistanstalt under det att i andra fall rättsverkningarna vore anknutna till själva beslutet om intagningen. Till den förra kategorin hörde bestämmelserna i 4 och 9 §§ förenämnda lag samt till den senare kategorin bestämmelsen i 11 § andra stycket samma lag. I sistnämnda lagrum föreskrevs nämligen, att frågan om förvandling av sådana böter, som avsåges i lagrummet, skulle vara förfallen i och med att genom laga kraftägande beslut förordnats om den böt-fälldes intagande å allmän alkoholistanstalt. Däremot framginge icke av lagrummets ordalydelse, om med laga kraftägande beslut om intagning jämväl avsåges ett beslut om villkorlig intagning. Ej heller 29 § fjärde och femte styckena alkoholistlagen lämnade svar på den frågan. Enligt Jacobssons mening syntes fog föreligga för den tolkningen, att med ett laga kraftägande beslut om intagning endast avsåges ett ovillkorligt beslut om intagning eller således ett beslut, som verkligen medförde intagning å anstalt. Vad första lagutskottets utlåtande beträffade, så hade utskottet framhållit skillnaden mellan de olika bestämmelserna i 9 § och 11 § verk-

ställighetslagen. Utskottet hade uttalat, att befrielse från förvandlingsstraffet i sistnämnda fall icke vore beroende av att intagande å anstalt "ägt rum" utan gällde även om detta "uppskjutes". Även lagutskottet syntes ha utgått ifrån att vederbörande skulle komma att intagas å alkoholistanstalt. Därför talade uttrycken ägt rum och uppskjutes. Om lagutskottet däremot använt uttrycket "att intagande sker" i stället för uttrycket "att intagande ägt rum", hade varit fullt tydligt, att lagutskottet även åsyftat ett beslut om villkorlig intagning å anstalten. Vad uttrycket "uppskjutes" beträffade, kunde däri enligt Jacobssons mening icke inläggas annan betydelse än att intagning å anstalt skulle ske men att tidpunkten för intagningen framflyttades. Vad slutligen beträffade det åberopade rättsfallet, så gäve icke heller detta någon direkt vägledning, när det gällde att tolka bestämmelserna i 11 § andra stycket verkställighetslagen. Rättsfallet behandlade endast en av högsta domstolen avslagen ansökan av en bötfälld alkoholist att av nåd bli befriad från honom ådömda böter. Då 11 § andra stycket verkställighetslagen ej behandlade frågan om böters utgivande utan endast frågan om böters förvandling, funne Jacobsson det vara oklart, vad högsta domstolen åsyftat med sin erinran om bestämmelserna i sagda lagrum. Möjligen hade högsta domstolen velat framhålla, att även böter, som avsåges i detta lagrum, kunde uttagas ända till dess att vederbörande intagits å allmän alkoholistanstalt. Om i ett vanligt brottmål en person dömts till frihetsstraff men erhållit villkorligt anstånd med straffets verkställande, torde väl ingen vilja påstå, att det genom laga kraftägande beslut förordnats om hans intagande å fängvårdsanstalt. Skäl saknades att inlägga annan betydelse i ett beslut, varigenom förordnats om någons villkorliga intagning å alkoholistanstalt. Jacobsson kunde således icke finna annat än, att han haft fog för sin tolkning av bestämmelserna i 11 § andra stycket verkställighetslagen och att således häradsrätten varit oförhindrad att förordna om böternas förvandling. Däremot hade enligt Jacobssons mening den administrativa myndigheten icke bort meddela slutgiltigt beslut om Salomonssons intagning å alkoholistanstalt, förrän det visat sig, att det undergångna förvandlingsstraffet icke varit till fyllest för Salomonssons tillrättaförande. Därest Jacobssons tolkning av nämnda lagrum icke skulle vara riktig, torde dock genom vad Jacobsson nu och i sitt tidigare yttrande anfört framgå, att förtydligande bestämmelser vore erforderliga.

Gärdin anförde i avgivet yttrande följande.

Den 4 februari 1953 hade till Gärdin inkommit meddelande från nykterhetsnämnden, att ansökan ingivits till länsstyrelsen om Salomonssons intagande å alkoholistanstalt. Den 5 i samma månad hade Gärdin erhållit länsstyrelsens resolution den 31 januari 1953 med förordnande om Salomonssons intagning. Den 31 januari hade av fjärdingsmannen Åke Thalin verkställts utmätning av Salomonsson tillkommande överskjutande preliminär skatt för år 1951, 262 kronor, för gäldande av dels vittnesersättning

enligt dom den 3 september 1952 32 kronor 75 öre och dels vissa böter med tillhoppa 230 kronor. Enär länsstyrelsen i resolutionen den 31 januari med stöd av 29 § femte stycket alkoholistlagen förordnat om villkorligt anstånd med beslutets verkställande och då Salomonsson sålunda ej intagits eller frivilligt ingått å allmän alkoholistanstalt, hade indrivningen av de oguldna böterna fortsatt. På grund av Salomonssons kringflackande liv med arbeten av kortare varaktighet på olika platser hade emellertid bötesbeloppen icke kunnat till fullo indrivas. Den 23 oktober 1953 hade Gärdin därför insänt ansökan till häradsrätten om förvandling av de då oguldna böterna. Den 26 oktober hade inkommit meddelande att målet utsatts till handläggning den 16 december. På grund av länsstyrelsens förordnande den 31 januari 1953 om villkorligt anstånd med Salomonssons intagande å alkoholistanstalt hade Gärdin tolkat bestämmelserna i 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff så, att enär Salomonsson icke intagits, förvandling måste kunna verkställas. Denna tolkning förefölle Gärdin rimlig, då man jämförde med bestämmelserna i 4 § första stycket att böter för fylleri icke finge uttagas efter det den bötfälde intagits eller frivilligt ingått å allmän alkoholistanstalt. Vid studium av första lagutskottets utlåtande nr 14 till 1937 års riksdag s. 11 och NJA 1949 s. 748 — som Gärdin tidigare icke haft att tillgå — funne Gärdin, att hans tolkning av bestämmelserna i 11 § andra stycket verkställighetslagen varit tvivelaktig. Gärdin hade emellertid haft den uppfattningen att länsstyrelsens beslut om villkorlig intagning icke kunde vara detsamma som "ett lagakraftvunnet beslut med förordnande om intagning" å allmän alkoholistanstalt. Upplysningsvis ville Gärdin framhålla, att han beträffande här ifrågavarande mål hade i brottmålsdiariet bland annat antecknat följande: "Den 5.2.53 resolverades: Med stöd av 4 § lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff skulle ärendet ej föranleda någon allm. åklagarens vidare åtgärd." Detta beslut hade Gärdin sedan strukit över, beroende på en viss tvekan hur bestämmelserna i 11 § verkställighetslagen egentligen skulle tolkas. Gärdin erinrade sig också, att när han sedermera tagit upp ärendet till omprövning, hade han tolkat bestämmelsen i 11 § andra stycket i sistnämnda lag på det sättet, att enär länsstyrelsen beslutat om anstånd med intagningen och böterna ej kunde uttagas, ansökan måst göras om böternas förvandling. Med anledning av vad Gärdin sålunda anfört syntes ett förtydligande av gällande bestämmelser i verkställighetslagen vara påkallat.

Sedan jag därefter införskaffat akten i det i fångvårdsstyrelsens verkställighetsresolution den 19 mars 1954 avsedda förvandlingsmålet, däri Jämtlands norra domsagas häradsrätt meddelat beslut den 23 augusti 1950, inhämtades därav följande. Efter ansökan hade åklagaren i målet yrkat förvandling av böter, som ådömts Salomonsson "dels av stadsfiskalen i Östersund genom ett den 8 mars 1949 utfärdat strafföreläggande, vilket

godkänts av Salomonsson den 9 april 1949, för fylleri 75 kronor, varå den 22 april 1950 avbetalats 50 kronor, dels av rådhusrätten i Östersund genom dom den 10 november 1949 för fylleri vid flera tillfällen 150 kronor, dels ock av samma rådhusrätt genom dom den 24 november 1949 för misshandel varå ringare skada följt 35 dagsböter å 4 kronor". Salomonsson hade efter målets anhängiggörande genom införsel betalt ytterligare 40 kronor av de oguldna böterna, vilket belopp enligt åklagarens uppgift vid redovisning avförts å dagsböterna, varför av dessa skulle återstå 25 dagsböter. Under ordförandeskap av Jacobsson fann häradsrätten i beslutet den 23 augusti 1950 sistnämnda avbetalning böra avräknas å de tidigare ådömda penningböterna och förvandlade oguldna penningböter 135 kronor och 35 dagsböter å 4 kronor till fängelse 46 dagar. Förvandlingsstraffet avtjänades av Salomonsson under tiden den 27 september—den 12 november 1950.

Härefter anmodade jag Jacobsson att yttra sig dels rörande det förhållandet att häradsrätten genom beslut den 16 december 1953 till fängelse förvandlat de Salomonsson den 31 augusti 1950 ådömda böterna, ehuru detta bötesstraff redan varit preskriberat, och dels däröver att häradsrätten genom beslutet den 23 augusti 1950 förvandlat Salomonsson ålagda penningböter 225 kronor och 35 dagsböter å 4 kronor, å vilka böter avbetalats 90 kronor, till fängelse 46 dagar i stället för rätteligen 44 dagar.

Till svar å denna remiss anförde Jacobsson i fråga om beslutet den 16 december 1953 att, då yrkande framställt om förvandling av den oguldna delen, en krona 15 öre, av de Salomonsson den 31 augusti 1950 ådömda böterna, hade Jacobsson icke tänkt sig möjligheten av att bötesstraffet kunde vara preskriberat. Jacobsson hade emellertid icke undersökt, hur därmed kunde förhålla sig, vilket givetvis innebure en försummelse. För denna försummelse vore Jacobsson ensam ansvarig. Beträffande beslutet den 23 augusti 1950 kunde Jacobsson numera icke med bestämdhet erinra sig, hur förvandlingen skett. Förmodligen hade emellertid därvid tillgått på följande sätt: Åklagaren hade yrkat förvandling av penningböter till ett sammanlagt belopp av 175 kronor samt 35 dagsböter å 4 kronor. Av dessa böter hade efter målets anhängiggörande avbetalats ett belopp av 40 kronor. Detta belopp syntes ha avräknats å penningböterna. Efter denna avräkning hade av sistnämnda böter återstått 135 kronor, vilka förvandlats till 26 dagsböter. Sammanräknade antalet dagsböter hade således utgjort 61, vilka förvandlats till fängelse 46 dagar. Om häradsrättens beslut att avräkna beloppet 40 kronor å penningböterna skulle vara felaktigt, syntes denna felaktighet åtminstone till viss del kunna tillskrivas de otydligt avfattade bestämmelserna i 14 § lagen om verkställighet av bötesstraff.

I en den 23 april 1955 till riksåklagarämbetet avlåten skrivelse anförde jag därefter följande.

Enligt 10 § första stycket lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister åligger det polis- och åklagarmyndighet att, när den erhållit kännedom om förhållande, som bör föranleda den kommunala nykterhetsnämndens ingripande, ofördröjligen göra anmälan därom hos nämnden. Andra stycket samma lagrum innehåller en hänvisning till särskilt stadgande om skyldighet för åklagare att göra anmälan i anledning av uppkommen fråga om förvandling av böter för fylleri. Där åklagare gjort anmälan som sist avses, åligger det enligt 11 § den kommunala nykterhetsnämnden att skyndsamt och senast inom två månader efter det anmälan inkommit lämna åklagaren meddelande om de åtgärder, som vidtagits i anledning av anmälan.

Det i 10 § åsyftade särskilda stadgandet återfinnes i 11 § lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff, som har följande lydelse¹⁾:

”Uppkommer fråga om förvandling av böter, som ådömts någon för fylleri eller för fylleri jämte annat brott, och har den bötfälldes under de två senast förflutna åren blivit tre eller flera gånger dömd till ansvar för fylleri, skall åklagaren, innan talan anhängiggöres om böternas förvandling, hos vederbörande nykterhetsnämnd göra anmälan om förhållandet. Har nämnden ej inom två månader därefter hos länsstyrelsen gjort ansökan om den bötfälldes intagande å allmän alkoholistanstalt, före åklagaren talan om böternas förvandling.

Varder på grund av anmälan varom i första stycket sägs genom laga-kraftvunnet beslut förordnande meddelat om den bötfälldes intagande å allmän alkoholistanstalt, skall frågan om böternas förvandling vara förfallen. Innefattar beslutet ej sådant förordnande, före åklagaren talan om böternas förvandling.”

Enligt 9 § samma lag gäller att, där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten ett år, beslut om förvandling som dessförinnan meddelats skall vara förfallet och att förvandling ej må ske av böter, som ådömts före intagandet.

Enligt 29 § alkoholistlagen har länsstyrelsen att föranstalta om verkställighet av beslut om intagande å allmän alkoholistanstalt bland annat i fall, då beslutet meddelats på grund av anmälan, som avses i 10 § andra stycket i lagen. Föreligga i dylikt fall särskilda skäl till antagande att den, som beslutet avser, skall låta sig rätta utan intagande å allmän alkoholistanstalt, må länsstyrelsen, enligt 29 § fjärde stycket, medgiva villkorligt anstånd med beslutets verkställande. Härvid är emellertid enligt femte stycket att iakttaga, att övervakning på sätt i 61 § sägs alltid skall anord-

¹⁾ Lagen har från och med den 1 oktober 1955 ändrad lydelse.

nas, där beslutet ej genast går i verkställighet, samt att sådan övervakning må fortgå under två år.

Lagen om verkställighet av bötesstraff tillkom genom en till 1937 års riksdag avlåten proposition, nr 35, över vilken första lagutskottet avgav utlåtande, nr 14. I detta utlåtande anförde utskottet i redogörelse för det framlagda lagförslagets innehåll (s. 11), att utöver bestämmelsen i 9 § om bötfällda, som intagits å alkoholistanstalt, gäves ytterligare ett undantag från förvandlingsregeln i fråga om bötfällda alkoholister. I samband med förut berörda bestämmelser i syfte att åstadkomma en effektivare tillämpning av alkoholistlagen föreskrevs nämligen (11 §) att, därest i därför stadgad ordning genom lagakraftvunnet beslut förordnande meddelades om bötfällds intagande å allmän alkoholistanstalt, skulle frågan om böternas förvandling vara förfallen. Befrielsen från förvandlingsstraff i sistnämnda fall vore sålunda icke beroende av att intagande å anstalt ägt rum utan gällde även om detta uppskötes.

Av det anförda framgår, att beslut om intagande av alkoholist å allmän alkoholistanstalt redan i och för sig medför, att fråga om förvandling av denne ådömda men ännu oguldna böter skall vara förfallen. Såsom av lagutskottet framhållits — vilket för övrigt klart framgår av lagtexterna — gäller detta även om länsstyrelsen i samband med beslutet medgivit anstånd med verkställigheten av detsamma och något intagande å anstalt tillsvidare icke skall ifrågakomma. Att ett dylikt villkorligt anstånd med beslutets verkställande icke hindrar inträdandet av den rättsliga verkan, som enligt ovan berörda lagrum tillagts beslut om intagande med avseende å bötesförvandling, framgår också av det förut omförmälda, i NJA 1949 s. 748 refererade rättsfallet. I detta hade en av alkoholist, som erhållit anstånd med verkställighet av intagningsbeslut, gjord ansökan om nåd från ådömda bötesstraff lämnats utan bifall under erinran om bestämmelsen i 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff.

I förevarande fall har länsstyrelsen den 31 januari 1953 meddelat beslut om Salomonssons intagande å allmän alkoholistanstalt men samtidigt medgivit anstånd på vissa villkor med beslutets verkställande. Efter det detta beslut vunnit laga kraft har Gärdin under hösten 1953 vid Jämtlands norra domsagas häradsrätt yrkat förvandling av vissa Salomonsson tidigare ådömda böter för fylleri. Ehuru beslut sålunda förelegat om Salomonssons intagande å allmän alkoholistanstalt, har häradsrätten under ordförandeskap av Jacobsson den 16 december 1953 förvandlat böterna ifråga till fängelse 71 dagar, vilket straff Salomonsson enligt beslut av fångvårdsstyrelsen avtjänat med 69 dagar. I enlighet med vad jag ovan anført har häradsrätten, då med hänsyn till stadgandet i 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff frågan om förvandling av de ifrågavarande böterna varit förfallen, förfarit felaktigt genom att för-

vandla dessa. Vad Jacobsson, som är ansvarig för häradsrättens beslut, andragit till försvar för detsamma kan icke godtagas.

I 14 § lagen om verkställighet av bötesstraff stadgas att, om förvandling skall ske av något bötesstraff och den bötfällda häftar jämväl för andra böter som enligt lagen må förvandlas, skola samtliga böter förvandlas och gemensamt förvandlingsstraff bestämmas efter sammanräknade antalet dagsböter. Har avbetalning skett och äro dagsböternas belopp olika, skall vid bestämmandet av förvandlingsstraffet betalningen avräknas å bötesstraff med lägre dagsbot.

Vid tillämpning av sistnämnda stadgande har man uppenbarligen att taga hänsyn till den i 13 § samma lag givna bestämmelsen att vid förvandling av böter, som ådömts omedelbart i penningar, varje påbörjat belopp av 5 kronor skall anses svara mot en dagsbot. Är i någon dom dagsboten bestämd till lägre belopp än 5 kronor, skall alltså gjord avbetalning vid gemensam förvandling av sådana dagsböter och penningböter avräknas å dagsböterna till dess dessa blivit till fullo guldna och vad därefter kan återstå anses såsom avbetalning å penningböterna. Vid vilken tid avbetalningen skett saknar betydelse vid denna beräkning. En gjord avbetalning kan alltså komma att avräknas å böter, som ej ens voro ådömda den bötfälde vid tiden för avbetalningen.

Då häradsrätten den 23 augusti 1950 hade att förvandla Salomonsson ålagda böter, utgjordes dessa av dels penningböter å tillhopa 225 kronor och dels 35 dagsböter om 4 kronor. Avbetalning hade skett i två poster med respektive 50 kronor och 40 kronor. I enlighet med vad jag ovan anfört hade det avbetalade beloppet, 90 kronor, i första hand skolat avräknas å dagsböterna, varigenom 22 dagsböter blivit guldna. Till förvandling hade därefter återstått 13 dagsböter samt penningböterna 225 kronor, motsvarande 45 dagsböter om 5 kronor, eller tillhopa 58 dagsböter. Vid förvandling av dessa böter hade häradsrätten jämlikt 13 § verkställighetslagen bort fastställa förvandlingsstraffet till fängelse 44 dagar.

Genom att på sätt som skett bestämma förvandlingsstraffet till 46 dagars fängelse har häradsrätten alltså förfarit felaktigt. För det begångna felet är Jacobsson ensam ansvarig.

Vad angår det förhållandet att häradsrätten genom beslutet den 16 december 1953 förvandlat de Salomonsson den 31 augusti 1950 ådömda böterna, ehuru dessa varit preskriberade, har Jacobsson i den avgivna förklaringen medgivit att fel därutinnan förelupit. Vad han däri åberopat till försvar för det begångna felet synes mig näppeligen vara av beskaffenhet att lända honom till ursäkt. Med anledning av förvandlingen av sistberörda böter har emellertid fångvårdsstyrelsen vid verkställigheten av 1953 års beslut jämlikt 18 § andra stycket verkställighetslagen nedsatt det av häradsrätten bestämda förvandlingsstraffet med två dagar. Förvandlingen av de preskriberade böterna har på grund därav icke länt Salomons-

son till förfång, utan den har i stället medfört, att Salomonsson fått det av häradsrätten senast bestämda straffet, fängelse 71 dagar, nedsatt med två dagar. Jag låter därför i denna del bero vid vad i ärendet förevarit.

Genom Jacobssons förfarande har Salomonsson fått avtjäna dels på grund av förvandlingsbeslutet den 23 augusti 1950 två dagar för långt fängelsestraff och dels på grund av förvandlingsbeslutet den 16 december 1953 69 dagars fängelse, som han alls icke skolat undergå. Då följaktligen Salomonsson tillskyndats skada genom de felaktiga besluten, finner jag Jacobsson icke kunna undgå att ställas till ansvar för desamma.

Jag uppdrog därför åt riksåklagarämbetet att vid hovrätten för Nedre Norrland väcka eller låta väcka och utföra åtal mot Jacobsson för tjänstefel i anmärkta hänseenden. Ansvar borde yrkas enligt 25 kap. 4 § strafflagen. Tillfälle borde beredas Salomonsson att i målet föra talan.

Hovrätten för Nedre Norrland yttrade i dom den 12 december 1955 följande.

Hovrätten finner, att — såsom Jacobsson också medgivit — häradsrättens beslut den 23 augusti 1950 är felaktigt i det av åklagaren påtalade avseendet.

Vad beträffar häradsrättens beslut den 16 december 1953 stadgar 11 § andra stycket lagen om verkställighet av bötesstraff att, därest genom lagakraftvunnet beslut förordnande meddelats om den bötfälldes intagande å allmän alkoholistanstalt, frågan om böternas förvandling skall vara förfallen. Av akten i förvandlingsmålet framgår, att vid handläggningen av målet var för häradsrätten tillgänglig länsstyrelsens i Jämtlands län med lagakraftbevis försedda resolution den 31 januari 1953, enligt vilken länsstyrelsen förordnat att Salomonsson skulle intagas å allmän alkoholistanstalt. Den omständigheten att länsstyrelsen tillika medgivit villkorligt anstånd med beslutets verkställande kan ej betaga detta dess i anförda lagrum stadgade inverkan på frågan om bötesförvandlingen. Förarbetena till lagen liksom även grunderna för den allmänna alkoholistvården sådana dessa framgå av alkoholistlagen bestyrka att lagrummet icke lämnar rum för annan tolkning.

Häradsrätten har alltså på sätt åklagaren gjort gällande förfarit felaktigt jämväl genom nu ifrågakvarande beslut.

På grund av de felaktiga besluten har Salomonsson kommit att avtjäna i ena fallet ett för långt frihetsstraff och i andra fallet ett frihetsstraff som han alls icke skolat undergå. För häradsrättens oriktiga lagtillämpning är Jacobsson ansvarig. Vad i åtalade hänseenden sålunda ligger Jacobsson till last måste anses vara av beskaffenhet att för honom föranleda ansvar för tjänstefel.

Salomonsson är berättigad till ersättning av Jacobsson för den skada Salomonsson genom Jacobssons förfarande lidit. Ifrågavarande skada får emellertid med hänsyn till upplysta omständigheter anses tämligen ringa.

Hovrätten dömer på grund av det anförda Jacobsson jämlikt 25 kap. 4 § samt 4 kap. 1 och 2 §§ strafflagen för tjänstefel att till kronan utgiva 8 dagsböter om 30 kronor.

Jacobsson förpliktas att till Salomonsson utgiva skadestånd med 150 kronor.

II. Redogörelse för vissa ärenden, som ej föranlett åtal

För nedbringande av tryckningskostnaderna för berättelsen har jag, i likhet med vad tidigare skett, under denna avdelning intagit redogörelse för allenast ett mindre antal under år 1955 behandlade ärenden.

1. Underlåtenhet av domare att vid huvudförhandlings avslutande tillkännagiva, icke blott sättet, utan även tiden för doms meddelande

Handlingarna i ett genom klagomål av skogsinspektoren Conrad Carlsson och hans hustru Dagmar Carlsson, båda i Flen, härstädes anhängigjort ärende utvisa, bland annat, följande.

Den 8 december 1953 hölls inför Oppunda och Villåttinge domsagas häradsrätt under ordförandeskap av häradshövdingen Sture Svensson huvudförhandling i ett av Daga Gåsinge häradsallmanning instämt mål mot makarna Carlsson, angående borgen m. m. Kärandens talan utfördes av advokaten Herman Heilborn i Nyköping. Conrad Carlsson var vid förhandlingen tillstädes personligen och förde därjämte på grund av fullmakt talan för sin hustru.

Sedan parterna slutfört sin talan förklarades huvudförhandlingen avslutad, varvid parterna underrättades om att dom komme "att meddelas genom att hållas tillgänglig å rättens kansli i Katrineholm å dag och tid varom parterna senare erhålla särskilda underrättelser".

Enligt upprättat protokoll för den 14 december 1953 bestämde häradsrätten denna dag tiden för domens meddelande till klockan 12 tisdagen den 15 december 1953, varom underrättelser samma dag sändes till parterna.

Genom dom den 15 december 1953, som beslutats omedelbart efter huvudförhandlingens avslutande, förpliktade häradsrätten Conrad Carls-

son och Dagmar Carlsson att genast till häradsallmanningen solidariskt utgiva 10 300 kronor jämte på angivet sätt beräknad ränta samt att gottgöra allmanningen för rättegångskostnaderna med 713 kronor jämte domslösen.

Därjämte meddelades fullföljdshänvisning, enligt vilken part som ville vädja mot domen skulle inom en vecka från den 15 december 1953, eller sist den 22 december 1953 före tjänstetidens slut, hos häradsrätten, postadress Katrineholm, muntligen eller skriftligen anmäla vad.

Under förmälan att han icke förrän den 24 december 1953 erhållit underrättelse om att häradsrätten den 15 december meddelat dom i målet anmälde Conrad Carlsson för egen och hustruns del den 28 december 1953 muntligen å rättens kansli vad mot omförmälda dom. Sedan antecknats, att underrättelse om tiden och sättet för domens meddelande den 14 december 1953 genom icke rekommenderad försändelse avsänts till Conrad Carlsson, beslöt häradsrätten samma den 28 december att, då Carlsson ej inom rätt tid anmält vad, avvisa den av honom gjorda vadeanmälan.

Svea hovrätt, där makarna Carlsson anförde besvär över häradsrättens nyssnämnda beslut, fann enligt beslut den 2 januari 1954 ej skäl göra ändring i överklagade beslutet.

I en till nedre justitierevisionen den 12 januari 1954 inkommen skrift hemställde Conrad Carlsson och Dagmar Carlsson därefter, under åberopande av 58 kap. 11 § rättegångsbalken, att högsta domstolen måtte återställa försutten tid för fullföljande av talan mot häradsrättens ifrågavarande dom. Till stöd för sin hemställan anförde de: Vid huvudförhandlingens slut den 8 december 1953 hade Svensson såsom häradsrättens ordförande på fråga av kändens ombud sagt, att dom skulle sedermera meddelas och parterna underrättas om tidpunkten därför. Svensson hade samtidigt förklarat, att på grund av anhopning av göromål rätten ej kunde vid huvudförhandlingen lämna något besked om denna tidpunkt. Det brev som enligt uppgift skulle ha sänts till Conrad Carlsson från domsagokansliet hade aldrig kommit fram. Makarna Carlsson hade icke fått någon kännedom om häradsrättens dom den 15 december 1953 förrän efter vadetidens utgång, då de den 23 december erhållit underrättelse om att utmätning söktes av det utdömda beloppet.

Häradsallmanningen bestred i avgiven förklaring bifall till makarna Carlssons framställning.

I ett av högsta domstolen infordrat yttrande anförde Svensson följande: Svensson ville till en början påpeka, att det i förevarande fall icke varit möjligt för häradsrätten att meddela dom i målet å nästföljande allmänna tingsammansamtråde, eftersom huvudförhandlingen ägt rum å sista tingsdagen för året. Makarna Carlssons redogörelse för vad vid huvudförhandlingen förekommit beträffande frågan om tid och sätt för domens med-

delande syntes vara riktig. Svensson ville emellertid tillägga, att han alltid i liknande situationer, d. v. s. då han efter avslutad huvudförhandling vore övertygad om att häradsrätten genast vid den efterföljande enskilda överläggningen komme att besluta dom i målet men skäligen rådrum för domens avfattande syntes erforderligt och domen icke skulle meddelas å nästa allmänna ting, brukade underrätta parterna om den ungefärliga tidpunkten då domen kunde förväntas liksom ock att domen komme att hållas tillgänglig å rättens kansli. Svensson hade svårt att tro, att han icke också i detta fall lämnat en dylik tidsuppgift. Måndagen den 14 december 1953 hade arbetet med domens avfattande fortskridit så långt, att Svensson ansett domen kunna meddelas nästa dag. Över detta beslut hade den 14 december upprättats protokoll, som genast justerats. Samma dag hade protokollföraren expedierat skriftliga underrättelser med posten om tid och sätt för domens meddelande till såväl Conrad Carlsson under adress Flen som Heilborn. Domen hade även vederbörligen antecknats i domsagans anslagsbok för tvistemål. Heilborn hade uppgivit, att det till honom ställda brevet kommit honom tillhanda redan den 15 december. Det vore visserligen tänkbart att brevet till Conrad Carlsson, ehuru inlämnat för postbefordran, likväl råkat på villovägar. Emellertid hade Svensson varit i förbindelse med postmästaren i Flen, som förklarat det enligt hans åsikt och erfarenhet vara helt uteslutet att ett till postkontoret i Flen ankommet brev, ställt till skogsinspektoren Conrad Carlsson, Flen, icke skulle, även om gatuadress ej angivits, komma denne tillhanda, så känd som Conrad Carlsson vore för postpersonalen i Flen. Enligt vad postmästaren upplyst hade extra brevbärarpersonal med anledning av julbrådskan anstälts först omkring den 20 december 1953. Conrad Carlsson hade omtalat, att han under tiden före jul vistats i Värmland. I denna hans bortovaro från hemorten kunde tänkas ligga förklaringen till att han eventuellt icke i vederbörlig tid bekommit brevet.

Genom beslut den 13 april 1954 yttrade Kungl. Maj:t följande.

I ärendet vore upplyst, att häradsrätten vid huvudförhandlingen i målet den 8 december 1953 jämlikt 17 kap. 9 § rättegångsbalken förordnat att dom skulle meddelas genom att hållas tillgänglig å rättens kansli men icke utsatt tid för domens meddelande utan förklarat att parterna senare skulle underrättas därom, att häradsrätten den 14 december bestämt tiden för domens meddelande till påföljande dag samt att underrättelse därom den 14 december med posten avsänts till Conrad Carlsson. Makarna Carlsson, vilka uppgivit att någon underrättelse icke kommit dem till handa, hade såvitt visats ej fått vetskap om domens meddelande förr än tiden för vadeanmälan utgått. Vid sådant förhållande måste de för sin underlåtenhet att före utgången av nämnda tid anmäla vad anses hava haft laga förfall, vilket de ej kunnat i rätt tid anmäla. På grund därav prövade Kungl. Maj:t, jämlikt 58 kap. 11 § rättegångsbalken, lagligt

föreskriva, att makarna Carlsson skulle äga att inom två veckor från dagen för Kungl. Maj:ts beslut hos häradsrätten anmäla vad mot domen och inom ytterligare två veckor fullfölja vadet genom att till häradsrätten inkomma med vadeinlaga.

I samband därmed förordnade Kungl. Maj:t, som den 18 februari 1954 bestämt att, till dess annorlunda föreskrevs, vidare åtgärd för verkställighet av häradsrättens dom, såsom lagakraftvunnen, ej finge äga rum, att sådan åtgärd ej finge ske med mindre makarna Carlsson underlåte att i angiven ordning behörigen fullfölja talan mot domen.

Sedan makarna Carlsson därefter anmält vad i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut, upptogs målet av Svea hovrätt, som efter huvudförhandling i dom den 8 oktober 1954 fastställde häradsrättens dom.

I en den 4 januari 1954 till mig inkommen klagoskrift ifrågasatte makarna Carlsson, huruvida häradsrättens sätt att tillkännagiva tid för domens meddelande överensstämde med gällande föreskrifter.

I ett med anledning av klagoskriften infordrat yttrande lämnade Svensson på häradsrättens vägnar i här ifrågavarande del i huvudsak samma förklaring som innefattades i det till högsta domstolen avgivna yttrandet.

Makarna Carlsson inkommo därefter med påminnelser.

I 17 kap. 9 § rättegångsbalken stadgas att, då i tvistemål huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande.

Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, heter det vidare i samma lagrum, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

I fråga om brottmål återfinnas motsvarande föreskrifter i 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

Bestämmelsen om skyldighet för rätten att lämna underrättelse om tiden för domens meddelande, då den ej meddelas vid huvudförhandlingen, har uppenbarligen tillkommit för att parterna skola bli i tillfälle att taga del av domen på sådan tid, att de kunna före utgången av vadetiden taga åtminstone en preliminär ställning till fullföljdsfrågan och hinna vidtaga

därför erforderliga åtgärder. I sitt förslag till rättegångsbalk framhöll också processlagberedningen i motiven till ifrågavarande lagrum, att vid huvudförhandlingen alltid bör givas underrättelse om tiden och sättet för domens meddelande. I det till 1942 års riksdag framlagda förslaget till rättegångsbalk upptogs processlagberedningens förslag i denna del utan särskild motivering. Första särskilda utskottet anförde i avgivet utlåtande, efter att ha återgivit ifrågavarande stadgande i 17 kap. 9 §, att mot vad sålunda föreslagits hade utskottet intet att erinra. Vad som förekommit vid bestämmelsens tillkomst giver icke stöd för undantag från den meddelade föreskriften.

Har underrättelse om sätt och tid för domens meddelande lämnats vid huvudförhandlingen och visar det sig sedan att denna tid icke kan hållas, står det öppet för domstolen att med stöd av stadgandena i 32 kap. 3 § rättegångsbalken utsätta ny tid för domens meddelande och därom underätta parterna. I den av Gärde m. fl. utgivna kommentaren till nya rättegångsbalken yttras härutinnan (s. 190) följande: "Skulle på grund av oförutsett hinder domen ej kunna meddelas å bestämd tid, kan annan tid bestämmas (se vid 32:3). Underrättelse härom bör dock meddelas parterna i tillräckligt god tid för att de skola kunna tillvarataga sin rätt (32:1). Samma förfarande torde kunna tillämpas då redan från början ovisshet råder om tidpunkten för domens meddelande." För sistberörda uttalande finnes icke något stöd i lagtexten eller förarbetena till rättegångsbalken. Kommentarens författare torde med uttalandet ha kunnat åsyfta endast de fall — särskilt beträffande högsta domstolens avgöranden — där det ej kan befaras att fatalier försittas genom att part icke redan i samband med huvudförhandlingen får besked om den tid, då han bör avvakta domens meddelande och inrätta sitt handlande därefter för att få vetskap om målets utgång. En vidsträcktare tillämpning av det i kommentaren ifrågasatta förfarandet skulle innebära ett åsidosättande av de garantier för parts möjlighet att tillvarataga sin rätt, som rättegångsbalkens bestämmelser i nu ifrågavarande hänseende innehålla.

I förevarande fall hade Svensson efter avslutandet av huvudförhandlingen den 8 december 1953 ej bestämt tiden för doms meddelande utan allenast tillkännagivit, att dom komme att meddelas genom att hållas tillgänglig å rättens kansli å tid varom parterna senare skulle erhålla särskilda underrättelser. I enlighet med vad jag ovan anført stod detta förfarande icke i överensstämmelse med stadgandet i 17 kap. 9 § rättegångsbalken att vid huvudförhandlingen underrättelse skall givas om, icke blott sättet, utan även tiden för domens meddelande. Med hänsyn till vad Svensson i sin förklaring anført ävensom till innehållet i ovannämnda kommentar lät jag emellertid bero vid mina ovan gjorda uttalanden, vilka jag upptog i en till Svensson avlåten skrivelse.

2. Frågor rörande åklagares åtgärder i vissa fall vid bedrivande av förundersökning i brottmål m. m.

Den 28 november 1951 inkom till kriminalpolisen i Stockholm från direktören Hugo Carlsson anmälan mot rådmannen Folke Lundquist för mot Carlsson begånget brott. I anledning av denna anmälan höll t. f. stadsfiskalen Lennart Eliasson under tiden den 17—den 31 december samma år förhör med olika personer, däribland direktörerna Helmer Tessen och Åke Malmberg. Den 3 januari 1952 höll Eliasson förhör med Lundquist, som därunder delgavs stämning, vari yrkades ansvar å honom för grovt bedrägeri mot Carlsson och grov trolöshet mot huvudman, Tessen. Den 9 januari förklarades Lundquist anhållen. Vid häktningsförhandling den 18 januari inför Stockholms rådhusrätt förklarades Lundquist häktad såsom skäligen misstänkt för bedrägeri under synnerligen försvårande omständigheter mot Carlsson, trolöshet mot huvudman under synnerligen försvårande omständigheter mot Tessen, grov förskingring mot byggmästaren Walter Melin, anstiftan till grovt osant intygande samt falskdeklaration under synnerligen försvårande omständigheter. Efter upprepade häktningsförhandlingar beslöt rätten vid häktningsförhandling den 15 juli 1952, att Lundquist fortfarande skulle vara häktad. I beslutet angavs Lundquist vara på sannolika skäl misstänkt för grovt bedrägeri mot Carlsson, grov trolöshet mot Tessen, försök till anstiftan av mened beträffande Carlsson och hans hustru Hulda Carlsson, medhjälp till osann partsutsaga beträffande Tessen, mened i mål mellan Tessen och Maud Arnell, grovt bedrägeri beträffande Byggnadsaktiebolaget Husbygget, grovt bedrägeri mot Marianne Unman, grov förskingring eller grovt bedrägeri mot Melin, grov trolöshet beträffande Leonard Anderssons dödsbo samt falskdeklaration under synnerligen försvårande omständigheter. På av Lundquist anförda besvär över beslutet blev han av Kungl. Maj:t den 28 oktober 1952 försatt på fri fot.

Huvudförhandling företogs sedermera med början den 12 mars 1953. Såsom offentliga försvarare för Lundquist voro förordnade avdokaten Hugo Lindberg för tiden den 10 januari—den 30 juni 1952 och advokaten Sven Janzon för tiden från och med den 30 maj 1952.

I en till mig den 7 februari 1953 inkommen klagoskrift anförde Janzon i huvudsak följande.

I. Eliassons åtgärd att under pågående förhör den 3 januari 1952 delgiva Lundquist stämning innefattade ett flagrant åsidosättande av bestämmelserna i 23 kap. 18 § rättegångsbalken att åtal ej finge beslutas, innan den misstänkte och hans försvarare fått taga del av vad vid förundersökningen förekommit samt erhållit tillfälle att begära komplettering av utredningen och i övrigt anföra vad de aktade nödig. Till försvar för

detta avsteg från gällande regler hade Eliasson anfört, att risk för preskription förelegat, om icke åtal genast väckts. Preskriptionstiden för brottet mot Carlsson hade emellertid utgått först den 15 januari 1952. Det hade alltså mycket väl gått för sig att giva Lundquist ett par dagar på sig för att studera det av Eliasson inhämtade materialet och avgiva yttrande i åtalsfrågan. Preskriptionstiden för trolöshetsbrott mot Tessen hade ännu icke utgått, varför någon brådska med åtals väckande icke alls förelegat i detta fall.

II. Under förhör med Tessen den 29 december 1951 och med Malmberg den 31 i samma månad hade Carlsson tillåtits närvara och förhöra dessa för utredningen viktiga vittnen och därvid begagnat sig av uppenbart olämpliga förhörsmetoder. Särskilt med hänsyn till den aggressiva inställning gentemot Lundquist, som Carlsson ådagalagt i vissa i förundersökningsprotokollet intagna promemorior, hade Eliasson bort noga övervaka, att Carlsson icke begagnat förmånen att få förhöra Tessen och Malmberg till att genom ledande frågor få dem att uttala sig i för Carlsson önskvärd riktning.

III. Enligt förarbetena till 23 kap. 18 § rättegångsbalken borde den misstänkte och hans försvarare erhålla tillfälle att, allteftersom förundersökningen fortskrede, taga del av vad därvid förekommit. Utredningen i fråga om de brott, för vilka Lundquist åtalats den 3 januari 1952, hade redovisats först i ett den 8 mars samma år dagtecknat protokoll. Även i övrigt hade försvaret genom bristande tillgång till relevanta handlingar haft stora svårigheter att sätta sig in i de olika ärendena och anskaffa utredning. Detta förhållande hade i hög grad bidragit till att någon huvudförhandling icke kommit till stånd under första halvåret 1952.

IV. Sedan Lundquist häktats, hade det varit Eliassons skyldighet att skyndsamt färdigställa utredningen beträffande de brott, som upptagits i häktningsbeslutet den 18 januari 1952. Så hade icke skett, utan åklagaren hade inriktat all energi på att upptäcka så många förment brottsliga förfaranden som möjligt och låtit utredningen svälla ut på ett sätt, som gjort det omöjligt för såväl domstolen som parterna att bemästra situationen. Häri låge den främsta anledningen till den exceptionellt långa häktningstiden och huvudförhandlingens framskjutande. I stället för att i främsta rummet utnyttja den tid, varunder Lundquist satt häktad, till att ordentligt utreda brotten mot Carlsson, Tessen och Melin, hade Eliasson splittat sina krafter på undersökningar av Lundquists affärstransaktioner sedan lång tid tillbaka. Särskilt betänkligt vore, att på detta sätt tid och krafter ägnats åt utredningar av förmenta brott, vilka voro preskriberade, för såvitt Lundquist icke kunde fällas till ansvar för brotten mot Carlsson och Tessen. Genom att hopa ett stort antal anklagelsepunkter och låta totalintrycket av Lundquist för rätten och allmänheten bli så ofördelaktigt som möjligt hade Eliasson räknat med utsikten att få rätten att överse

med bevisningens svagheter i fråga om de enskilda åtalspunkterna. Häktningensinstitutet finge icke utnyttjas på ett dylikt sätt.

V. Sedan förundersökning upptagits och från åklagarens sida den 28 april 1952 slutförts rörande misstanke mot Lundquist om medverkan till mannamån mot borgenärer, hade Lundquist begärt komplettering av utredningen i vissa hänseenden. Den 19 juli 1952 hade den begärda kompletteringen redovisats i ett tilläggsprotokoll. Redan den 18 juli hade Eliasson ingivit stämningsansökan utan att vare sig Lundquist eller Janzon fått taga del av den nya utredningen och avgiva slutpåståenden.

VI. Eliasson hade yrkat ansvar å Lundquist för det han vid upprättande av förre lantbrukaren Per Johan Westerlunds testamente förfarit brottsligt, bland annat så till vida att han mot Westerlunds instruktion avsiktligt underlåtit att i testamentet omnämna legat till två sjuksköterskor. Av utredningen hade emellertid klart framgått, att den ena av dessa sköterskor först långt senare anställdes för att sköta Westerlund och att Westerlund vid tidpunkten för testamentets upprättande ej alls känt henne. Här syntes Eliasson ha åsidosatt den noggrannhet, som krävdes då man företog en så ansvarsfull åtgärd som att åtala en person för "bedrägeri under synnerligen försvårande omständigheter".

VII. Den 10 januari 1952 hade kriminalöverkonstapeln Uno Ejdeby på uppdrag av Eliasson företagit husrannsakan i Lundquists bostad i Stocksund. I det över förrättningen upprättade protokollet angäves, att misstanke uppkommit att Lundquist gjort sig skyldig till "grovt bedrägeri, grov förskingring och falskdeklaration m. m.". Vid förrättningen syntes ha beslagttagits allt som över huvud taget kunnat påträffas i form av skriftliga handlingar, såsom exempelvis handlingar rörande stadsfullmäktigevalen i Stockholm år 1950, fru Maj Lundquists anteckningar och kompendier i civilrätt och straffrätt från högskoletiden samt hennes skolbetyg och handlingar angående sökande av olika beställningar. Den 11 januari 1952 hade t. f. biträdande stadsfiskalen Ture Aldén, likaledes på uppdrag av Eliasson, företagit husrannsakan å Lundquists kontor i Stockholm. I protokollet angäves Lundquist vara misstänkt för "grov förskingring m. m."

Härutöver anförde Janzon klagomål mot Eliasson jämväl i andra hänseenden.

Den 10 februari 1953 inkom Eliasson till mig med en skrivelse, vari Janzons anmärkningar bemöttes.

I skrivelse den 16 i samma månad anmodade jag t. f. statsåklagaren i Stockholm Erik Vinberg att till mig inkomma med yttrande i anledning av innehållet i Janzons och Eliassons skrivelser.

Sedan Vinberg den 28 april 1953 hållit förhör med Eliasson, uttalade sig på Vinbergs hemställen riksåklagaren Maths Heuman i skrivelse den

30 i samma månad rörande vissa uppgifter, som Eliasson lämnat vid förhöret.

Den 29 juni och den 4 oktober 1954 ingav Eliasson till Vinberg kompletterande utredning, varefter Vinberg den 6 i sistnämnda månad till mig avlämnade utredningshandlingarna jämte det begärda utlåtandet. I detta anförde Vinberg sammanfattningsvis, att väl hade vid förundersökningen enligt hans mening i några fall förekommit avsteg från rättegångsbalkens föreskrifter, hur förundersökning skulle bedrivas, samt åtgärder vidtagits beträffande vilkas överensstämmelse med lag tvivel kunde råda. På grund av utredningsarbetets omfång och beskaffenhet måste det emellertid för förundersökningsledaren ha varit en vanskligh uppgift att genomföra förundersökningen. Med hänsyn därtill och då de begångna felen icke syntes ha länt Lundquist till påvisbart förfång — i fråga om häktningstiden hade domstolsprövning kontinuerligt ägt rum — hemställde Vinberg, att klagomålen måtte lämnas utan åtgärd.

Den 6 oktober 1954 översändes handlingarna till Janzon för avgivande av påminnelser. Sedan Eliasson den 13 i samma månad inkommit med ytterligare en skrivelse, remitterades denna påföljande dag till Janzon.

Janzon avgav den 5 november 1954 påminnelser, vid vilka fanns fogad en inlaga från Lundquist.

I. Delgivning av stämning vid förhör den 3 januari 1952 utan att Lundquist fått del av förundersökningsmaterialet.

I detta hänseende yttrade Eliasson följande: Eliasson hade ansett det nödvändigt att låta delgiva stämningen redan i samband med förhöret av två skäl. Det ena hade varit, att Eliasson ansett risk uppenbarligen föreligga att Lundquist, om han efter förhöret fått avlägsna sig utan att delgivning skett, skulle före preskriptionstidens utgång i bedrägeriärendet kunna hålla sig undan. I denna fråga hade Eliasson samrått med Heuman. Den andra omständigheten hade varit, att teknisk möjlighet att utskryva förundersökningsprotokoll före den 15 januari icke förelegat. På beslutet hade starkt inverkat det förhållandet, att Lundquist väl känt till saken. Det till grund för åtalsbeslutet liggande materialet hade huvudsakligen bestått av rättegångsprotokoll och andra handlingar, till vilka Lundquist ägt tillgång. De av Eliasson i december 1951 hållna förhören hade ej innehållit något nytt i sak utöver nämnda handlingar. Någon som helst mening för Lundquist att i detta läge — då åtal på grund av risk för preskription måst väckas innan Lundquist erhållit del av förundersökningsprotokollet — taga del av ifrågakvarande material hade icke förelegat, då ju eventuell komplettering icke kunnat medhinnas under förhörets gång. Det hade varit givet, att Lundquist, innan målet företogs till huvudförhandling, skulle beredas tillfälle att inkomma med den komplettering han önskade. Så hade också skett. En begäran om komplet-

tering omedelbart efter förhöret hade i förevarande läge icke kunnat leda till annat resultat. Risken för att Lundquist skulle hålla sig undan delgivning hade varit påtaglig med hänsyn dels till hans intresse att komma ifrån åtalet, vilket dessutom varit preskriptionsavbrytande för andra åtal, dels till den korta tid som återstått till preskriptionstidens utgång. Vad trolöshetsbrottet mot Tessen anginge hade detta varit ett led i samma förfarande från Lundquists sida som i bedrägerimålet, nämligen att söka tillvälla sig del i en biograf, varför anledning ej funnits att åtskilja stämningarna, helst som utredningen varit gemensam och svårligen gått att splittra.

Heuman anförde i sin skrivelse till Vinberg följande: Sannolikt i slutet av år 1951 hade Eliasson frågat Heuman, om Eliasson, då risk för omedelbar preskription föreläge, vore berättigad besluta om åtal mot Lundquist, utan att Lundquist erhöle sådant rådrum som i 23 kap. 18 § rättegångsbalken avsåges. Eliasson hade uppgivit, att Lundquist var fullt beredd på vad saken gällde, enär den tidigare varit föremål för en civilprocess. Heuman hade förklarat, att Eliasson enligt Heumans mening borde vara berättigad att i sådant fall besluta om åtal och ingiva stämningsansökan, även om detta innebure att bestämmelsen i nämnda lagrum måste eftersättas. Till grund för Heumans uttalande hade legat den tanken, att det allmänna intresset av att ett grovt brott icke på grund av preskription bleve obeivrat måste väga tyngre än den misstänktes rätt att få framlägga sin utredning före åtalsbeslutet. Såsom omständigheterna legat till i förevarande fall vore det uppenbart, att det nyssnämnda allmänna intresset, efter allt som förevarit i lundquistsaken, gjort sig gällande med särskild styrka, under det att Lundquist knappast haft något reellt intresse att — ur de synpunkter 23 kap. 18 § rättegångsbalken ville tillgodose — erhålla det rådrum, som i lagrummet tillerkändes den misstänkte. Ansvar för den gjorda principbedömningen åvilade Heuman och icke Eliasson. Denne hade icke underställt Heuman spörsmålet, huruvida åtalsbeslutet borde meddelas så lång tid som tolv dagar före preskriptionstidens utgång. Eliasson hade underställt Heuman allenast den principiella frågan, men han hade icke redogjort för de aktuella tiderna. Heuman delade emellertid Eliassons uppfattning att risk förelegat för att Lundquist, sedan han tagits i förhör för brottet, skulle hålla sig undan i avsikt att hindra delgivning av stämning inom preskriptionstiden. Med hänsyn därtill och till vad Eliasson i övrigt anförde vore Heuman benägen att anse, att om Eliasson tillfrågat Heuman i den aktuella situationen, han skulle ha rätt Eliasson att meddela beslut i ansvarsfrågan utan att Lundquist erhållit ytterligare rådrum.

I sitt yttrande anförde Vinberg i nu ifrågavarande hänseende: Med hänsyn till materialets omfång syntes det uppenbart, att möjlighet icke förelegat att före preskriptionstidens utgång ha förundersökningsproto-

kollet, i den mån det innefattat utsagor av personer som hörts före förhöret med Lundquist, tillgängligt i utskrivet skick. Emellertid måste anmärkas, att det ju icke varit uteslutet att vid fortsatt förhör med Lundquist den 3 januari 1952, eventuellt följande dag — förhöret med Lundquist nämnda dag hade börjat klockan 15.15 och avslutats klockan 16.15 — låta Lundquist genom uppspelning av de plattor, varå huvudparten av dessa förhör inspelats, få del av vad vid förhören förekommit. Att så icke skett torde emellertid — även om åtgärden i och för sig skulle ha varit av betydelse för Lundquists möjlighet att redan före åtalsbeslutet få utföra sitt försvar — vara av underordnad betydelse, om man godkände det huvudskäl som av Eliasson anförts såsom anledning till att stämningen ansetts böra delgivas redan i samband med det första förhöret med Lundquist. Eliasson hade enligt Vinbergs mening haft goda skäl för sin uppfattning att delgivningen med Lundquist av misstanken om det grova brott, som förhöret den 3 januari 1952 gällt, kunnat utgöra en stark frestelse för Lundquist att i medvetande om den nära förestående preskriptionsdagen söka förhala ett avgörande och göra sig oanträffbar för delgivning av en stämning under den förhållandevis korta tid, som för undvikande av preskription stått till förfogande. Beträffande spörsmålet huruvida, vid ett antagande av att fara för preskription förelegat genom att en misstänkt kunnat förmodas undandraga sig delgivning av stämning, man ägde rätt att åsidosätta föreskriften i 23 kap. 18 § rättegångsbalken hade riksåklagaren — under hävdande av samma uppfattning som Eliasson och Vinberg i fråga om risken för att Lundquist skulle söka undandraga sig ett delgivningsförfarande och med vitsordande att han stött Eliasson i hans beslut — uttalat, att ansvaret för denna principiella bedömning åvilade honom och icke Eliasson. Med hänsyn därtill syntes det icke tillkomma Vinberg att till diskussion upptaga detta spörsmål.

Janzon framhöll i sin påminnelseskraft, att det förefölle märkligt, att Heuman, innan han gav Eliasson sitt råd, icke av egen drift efterhörde, hur lång tid som återstode av preskriptionstiden. Antalet återstående dagar måste ju i ett sammanhang som detta spela en avgörande roll. Om blott en eller ett par dagar återstode, vore situationen allvarlig; återstode däremot tolv dagar, funnes det all anledning till närmare eftertanke innan så pass extraordinära åtgärder rekommenderades.

Sedan åklagaren för sin del slutfört förundersökningen, skall han bereda den misstänkte och hans försvarare tillfälle att taga del av förundersökningsmaterialet och att ange den ytterligare utredning, som de anse önskvärd, och att eljest anföra vad de akta nödigt. Jämlikt 23 kap. 18 § rättegångsbalken må, innan så skett, åtal ej beslutas. Denna bestämmelse

har uppenbarligen meddelats i den misstänktes intresse av att kunna förhindra ett obefogat åtal. Det är därför av betydelse att den misstänkte och hans försvarare få genomgå utredningsmaterialet och sammanfatta sina synpunkter på åtalsfrågan. För att ändamålet med stadgandet skall kunna vinnas måste detsamma tillika innebära, att åklagaren, därest han finner anledning föreligga att bifalla en av den misstänkte eller försvararen framställd begäran om ytterligare utredning, ej skall väcka åtal förrän jämväl denna utredning verkställts.

Från den berörda bestämmelsen gives i rättegångsbalken icke något undantag. Emellertid har Heuman i förevarande ärende gjort det principiella uttalandet att en åklagare enligt Heumans mening borde vara berättigad att, då risk för omedelbar preskription föreligger, besluta om åtal och ingiva stämningsansökan, även om detta skulle innebära att bestämmelsen måste eftersättas.

Detta spörsmål har berörts under behandlingen vid 1946 års riksdag av de förslag till ändring i vissa delar av strafflagen, som föranletts av ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken. Enligt 5 kap. 14 § strafflagen i dess då gällande lydelse var straff förfallet för brott, som ej blivit åtalat inom de i paragrafen angivna tiderna. I sitt den 17 mars 1944 framlagda betänkande (SOU 1944: 9 och 10) föreslog processlagberedningen den ändringen av lagrummet att straff skulle vara förfallet för brott, för vars beivrande åtgärd ej blivit vidtagen inom samma tider.

Beredningen anförde bland annat följande: Enligt nya rättegångsbalken skulle allmänt åtal i regel föregås av förundersökning. Denna förundersökning vore att betrakta som en del av rättegången i vidsträckt mening och brottmålsförfarandet finge alltså från den synpunkt, som i förevarande sammanhang vore av betydelse, anses inlett redan genom förundersökningen. Med hänsyn därtill skulle det enligt beredningens uppfattning icke vara följdriktigt att låta preskriptionen avbrytas först genom åtalet. Beredningen förordade därför, att redan de åtgärder för brottets beivrande som innefattades i förundersökningen skulle tilläggas preskriptionsavbrytande verkan. Allenast förundersökning, som följdes av åtal, borde medföra preskriptionsavbrott. Enligt den gällande lydelsen av 5 kap. 16 § andra stycket strafflagen skulle åtal, såvitt anginge dess preskriptionsavbrytande betydelse, anses börjat då kallelse till svaromål i laga ordning kungjorts den som skulle tilltalas eller han blivit häktad för brottet. I överensstämmelse därmed syntes preskriptionsavbrott genom förundersökning böra anses inträda först då den misstänkte på sätt i lag föreskrevs erhållit underrättelse om den mot honom riktade misstanken.

Vid förslagetets behandling i lagrådet lämnades detsamma av lagrådets majoritet utan anmärkning. En ledamot av lagrådet, justitierådet Ekberg, var i så måtto av skiljaktig mening att han ansåg förut gällande bestämmelser för åtalspreskriptionens avbrytande böra bibehållas. Ekberg an-

förde åtskilliga omständigheter, som talade för den av honom uttalade meningen, samt tillade: Beredningen hade ej i sitt betänkande diskuterat de olägenheter, som skulle uppkomma, därest gällande principer för preskriptions avbrytande bibehölles. Om dessa principer följdes, komme preskriptionen tydligen att avbrytas på ett något senare skede av brottsutredningen än enligt förslaget; och det finge vidare tagas i betraktande, att åtal kunde komma att väckas för att avbryta preskriptionen, ehuru brottsutredningen ej vore slutförd. Dessa olägenheter syntes emellertid mer än väl uppvägas av de fördelar, som i andra avseenden vunnes.

I propositionen frångicks icke den ståndpunkt beredningen intagit i frågan.

Första lagutskottet förordade däremot i sitt utlåtande (nr 59), att de dittillsvarande principerna för preskriptions avbrytande bibehölles och att endast de ändringar i gällande lag vidtoges, som med denna utgångspunkt vore nödvändiga för anpassningen till nya rättegångsbalken, därvid skillnad icke borde göras mellan häktning och anställande av åtal. Utskottet anförde därvid bland annat följande: Även om det i propositionen föreslagna systemet skulle vara att anse som följdriktigt ur processuell synpunkt, måste det beaktas, att det skulle komma att medföra en förlängning av preskriptionstiderna, vilken icke utan tungt vägande straffrättsliga skäl borde genomföras. Därvidlag finge framhållas, att de i lagen angivna preskriptionstiderna syntes vara så väl tilltagna, att anledning saknades till en sådan förlängning. Statens straffanspråk vore vid slutet av preskriptionstiden i allmänhet så uttunnat, att det icke funnes något allmänt intresse, som talade för att det skulle få göras gällande, om icke åklagaren före tidens utgång fullföljt förundersökningen så långt, att han ansåge sig i stånd att väcka åtal. — Utskottet förbisåge icke, att invändningar kunde riktas även mot det system utskottet förordade. Det komme sålunda i viss mån att verka som om preskriptionstiderna bleve något förkortade därigenom att åtal komme att anställas på ett senare stadium av brottsutredningen än som dåmera vore fallet. Med hänsyn till att förkortningen av preskriptionstiderna bleve ytterst ringa funne utskottet emellertid, att detta förhållande saknade betydelse. Mera avseende förtjänade den anmärkningen att en åklagare för att avbryta preskription kunde komma att väcka åtal, ehuru brottsutredningen ej vore avslutad. Det torde emellertid kunna antagas, att dessa fall bleve så sällsynta, att de olägenheter som skulle vara förenade därmed icke uppvägte de fördelar, som i andra avseenden stode att vinna med de av utskottet förordade bestämmelserna.

Riksdagen biföll utskottets utlåtande i denna del.

Första lagutskottets sist återgivna yttrande lämnar stöd för den uppfattning, åt vilken Heuman givit uttryck i sitt i förevarande ärende gjorda

principuttalande. Mot detta uttalande synes mig därför icke kunna resas någon gensaga.

Eliasson har emellertid — utan att iakttaga den ifrågavarande bestämmelsen i 23 kap. 18 § rättegångsbalken — väckt talan mot Lundquist och delgivit honom stämning för brott mot Carlsson, ehuru ännu tolv dagar återstodo till preskriptionstidens utgång. Som skäl härför har Eliasson åberopat, att någon möjlighet att, innan preskriptionstiden utgått, tillställa Lundquist ett utskrivet förundersökningsprotokoll icke förelegat. Detta skäl kan icke godtagas. Förundersökningsmaterialet behöver icke vara färdigställt i utskrivet skick för att den misstänkte skall äga få del av detsamma. Lundquist och hans försvarare hade otvivelaktigt kunnat, på sätt Vinberg ifrågasatt, den 3 januari 1952 och de närmaste dagarna därefter beredas möjlighet att erhålla sådan kännedom om vad vid förundersökningen förekommit, att de före preskriptionstidens utgång varit i stånd att angiva den utredning de ansågo önskvärd och att eljest anföra vad de aktade nödigt.

Såsom ytterligare skäl för sitt förfarande har Eliasson framhållit risken av att Lundquist, om delgivning ej genast skett, skulle hålla sig undan tills preskriptionstiden gått till ända. En dylik omständighet kan uppenbarligen utgöra häktningsanledning. Någon erinran torde därför näppeligen ha kunnat riktas mot Eliasson, om han funnit sig böra anhålla Lundquist och föranstalta om Lundquists häktande, intill dess åtal för det ifrågavarande brottet kunnat efter förundersökningens slutförande väckas och delgivas honom. Att Eliasson i den föreliggande situationen, i stället för att beröva Lundquist friheten, föredragit att — med åsidosättande av gällande föreskrifter rörande den ordinära gången av en förundersökning — välja den för Lundquist mindre ofördelaktiga utvägen att väcka åtal mot honom och delgiva honom stämningen, synes enligt min mening icke skäligen böra läggas Eliasson till last.

I fråga om det trolöshetsbrott, som Lundquist misstänktes ha begått mot Tessen, förelåg icke någon fara för åtalspreskription. Vad Eliasson anfört rörande sambandet mellan detta brott och brottet mot Carlsson kan uppenbarligen icke åberopas som skäl för att åsidosätta bestämmelserna i 23 kap. 18 § rättegångsbalken. Eliasson hade därför, innan åtal väcktes i ärendet rörande Tessen, bort fullfölja och slutföra förundersökningen i detta ärende. Genom att underlåta detta och den 3 januari 1952 väcka åtal mot Lundquist för brott mot Tessen måste Eliasson anses ha förfarit felaktigt.

II. Otillbörliga förhörsmetoder.

Eliasson anförde: Tessen och Malmberg hade först hörts var för sig, därvid de i vanlig ordning fått avgiva spontana berättelser. Deras uppgifter hade stått i strid mot såväl Carlssons uppgifter som övrigt bevis-

material. På grund därav hade "personerna hörts mot varandra". Att vid sådant förhör ledande frågor använts av de agerande hade givetvis icke kunnat undvikas. Varje som helst fara för att uppgifterna icke skulle få den valör de betingade hade varit utesluten med hänsyn till att förhören upptagits på inspelningsapparat och förundersökningsprotokollet ordagrant återgivit framställda frågor.

I sitt yttrande anförde Vinberg följande: Förhören med Carlsson, Tessen och Malmberg hade hållits endera av Eliasson själv eller i hans närvaro av Ejdeby. Vid förhören hade ledande frågor i stor utsträckning förekommit. En granskning av protokollsutskrifterna från de förhör med Tessen och Malmberg, vid vilka Carlsson såsom målsägande närvarit, torde ådagalägga — något som för övrigt Eliasson själv vitsordade — att ledande frågor från Carlssons sida förekommit. Protokollen över förhör den 17 december 1951 med Carlsson och den 28 i samma månad med Tessen och Malmberg utvisade, att även därvid åtskilliga frågor av ledande karaktär framställts. Uppenbarligen finge icke i syfte att framkalla uttalande i viss riktning undersökningsledaren själv framställa frågor eller tillåta annan — som med hans medgivande under ett förhör framställde frågor till den hörde — att göra detta så att de ledde svaret i viss riktning. Emellertid finge framhållas, att de förhör med Tessen och Malmberg, däri Carlsson medverkat såsom målsägande, avsett att utreda invecklade ekonomiska sammanhang, där till en början motstridiga uppgifter från de hörda förelegat eller uppgifter lämnats, som syntes stå i strid med innehållet i tillgängligt bevismaterial i övrigt. Under sådana förhållanden måste det vara förklarligt att — såvitt gällde de av Carlsson framställda frågorna — icke i tillräcklig grad beaktats, i vad mån de varit av ledande beskaffenhet och därför otillbörliga. De förhör, beträffande vilka påtalats ledande frågor från Eliasson eller Ejdeby, hade jämväl berört spörsmål av sådan beskaffenhet att svårigheten att helt undvika frågor av ledande art syntes ha varit avsevärd. Emellertid torde fog icke föreligga för ett antagande att sådana frågor av Eliasson eller Ejdeby framställts i syfte att framkalla ett uttalande i viss riktning eller att Eliassons uraktlåtenhet att avvisa sådana frågor från Carlssons sida varit betingad av en sådan inställning. Vinberg ville också understryka, att skäl enligt hans mening funnes för Eliassons uppfattning att då, såsom här vore fallet, förundersökningsprotokollet upptog dessa frågor med tillhörande svar genom ett direkt och ordagrant återgivande från den inspelningsapparat, som kommit till användning vid förhören, frågornas valör, liksom de å frågorna lämnade svaren, låte sig objektivt bedömas och att någon skada av vad sålunda förekommit knappast kunde ha uppkommit.

Eliasson har vitsordat, att Carlsson vid förhören med Tessen och Malmberg framställt ledande frågor. Under förhör vid förundersökning äro emellertid sådana frågor ej förbjudna. Rättegångsbalkens föreskrifter om förbud mot ledande frågor avse allenast förhör inför rätta med vittnen och parter under sanningsförsäkran. Bestämmelser rörande förhörsmetoden vid förundersökning meddelas i 23 kap. 12 § rättegångsbalken. Här stadgas förbud att i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning använda medvetet oriktiga uppgifter, löften, förespeglingar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttrötning eller andra otillbörliga åtgärder. Av förarbetena framgår, att även vissa s. k. snärjande frågor äro att anse såsom otillbörliga och därför otillåtna.

De skäl, som föranlett Eliasson att låta Carlsson framställa frågor till Tessen och Malmberg, finner jag godtagbara. Uppenbarligen har det varit i hög grad påkallat, att Eliasson noga tillsett, att Carlsson med sin avoga inställning mot Lundquist icke framställde otillbörliga frågor eller i övrigt använde ojusta förhörsmetoder. Såvitt förhørsprotokollen utvisa synes mig Eliasson ej ha brustit i noggrannhet härutinnan. Vid förhören har en mångfald frågor riktats även till Carlsson och förhören ha närmast haft formen av en fri diskussion rörande de olika uppfattningar, som rådde angående sakförhållandena. Något oriktigt förfarande synes mig icke kunna läggas Eliasson till last på grund av det sätt, på vilket de ifrågavarande förhören anordnats eller tillgått.

III. *Underlåtenhet att före den 8 mars 1952 låta Lundquist och hans försvarare erhålla del av förundersökningen rörande de brott, för vilka åtal väckts den 3 januari 1952.*

Eliasson anförde i denna del: Före häktningsförhandlingen den 18 januari hade Lundquist erhållit del av en häktningspromemoria, som varit mera detaljerad än vad som vore brukligt. Därjämte hade Lundquist före promemorians färdigställande erhållit avskrift av Carlssons anmälan och stämning med bevisuppgift, varjämte de tidigare rättegångshandlingarna varit tillgängliga. Materialet hade innehållit fullt tillfredsställande uppgifter för ställningstagande till frågan, om sannolika skäl för brott förelegat.

Vinberg ansåg, att genom vad Eliasson anført Janzons anmärkning syntes tillbakavisad.

Av vad förut sagts framgår, att Eliasson den 3 januari 1952 väckt åtal mot Lundquist för brott mot Carlsson och Tessen utan att dessförinnan ha givit Lundquist och hans försvarare tillfälle taga del av den verkställda utredningen. Det hade fördenskill ålegat Eliasson att till rättelse av det begångna avsteget från bestämmelserna i 23 kap. 18 § rättegångsbalken omedelbart efter åtalets väckande föranstalta om att sådant tillfälle be-

reddes dem. Detta hade — såsom jag i det föregående framhållit — kunnat ske utan att förundersökningsprotokollet varit färdigställt och utskrivet. Det slutliga färdigställandet av förundersökningsprotokollet, i vad avsåg utredningen till och med den 3 januari 1952, hade därefter bort ske ofördröjligen, icke minst därför att Lundquist i stämningen sistnämnda dag förelagts att inom fyra veckor efter delgivningen inkomma med bevisuppgift. Enligt Janzons av Eliasson ej bestridda påstående har förundersökningsmaterialet icke ställts till försvarets förfogande eller redovisats i förundersökningsprotokoll förrän den 8 mars 1952. Lundquist saknade därför möjlighet att efterkomma det honom i stämningen givna föreläggandet. Självklart är, att en än så vidlyftig promemoria icke kan ersätta det fullständiga undersökningsmaterialet.

Eliasson har följaktligen förfarit felaktigt genom sitt dröjsmål att giva Lundquist och hans försvarare del av förundersökningen rörande de ifrågavarande brotten mot Carlsson och Tessen.

IV. Anmärkningen mot Eliasson att han organiserat förundersökningen på sådant sätt, att möjligheten för Lundquist såsom häktad att få sin sak snarast möjligt prövad av domstol försvårats.

I detta hänseende uppgav Eliasson följande: Utredningen under häktningstiden hade varit koncentrerad till häktningsbrotten och därmed sammanhängande gärningar. Med hänsyn till dessas komplicerade beskaffenhet och övriga omständigheter, bland annat Lundquists egna åtgärder, hade utredningen bedrivits så skyndsamt som möjligt. Domstolen hade i vanlig ordning vid olika häktningsförhandlingar prövat denna fråga.

Vinberg anförde i sitt yttrande: Det syntes knappast behöva framhållas, att utredningen i dess helhet — berörande ett omfattande komplex av ekonomiskt invecklade och juridiskt svårbedömda transaktioner — varit ytterst vansklig. Vanskligt måste det också ha tett sig att ur detta omfattande komplex isolera de olika ärendena från varandra, icke minst ur den synpunkten att det för Eliasson som förundersökningsledare måste ha framstått såsom erforderligt att söka visa, huruvida och i vilken mån Lundquist vid ifrågavarande olika transaktioner låtit komma sig till last brottsliga gärningar, vilka såväl objektivt som ur subjektiv synpunkt typmässigt varit gemensamma för alla transaktionerna eller flertalet av dem. I vad mån fog för en sådan bedömning förelegat torde först då stå helt klart, sedan lagakraftägande dom föreläge i målet. Belägg saknades för påståendet att Eliasson skulle ha vid genomförandet av förundersökningen handlat av annan bevekelsegrund än att söka få utrett, huruvida Lundquist gjort sig skyldig till brott, och, därest så vore fallet, vidden av hans brottslighet, därvid han ock haft att beakta målsägandeintressen av stor omfattning.

I rättegångsbalken ha meddelats föreskrifter i syfte att den misstänkte skall få den mot honom väckta talan snarast möjligt prövad och avgjord av rätten. Så snart målet kommit i det skick, att huvudförhandlingens koncentration kan anses tryggad, skall rätten bestämma tid för sådan förhandling. Är den misstänkte häktad, gäller — med hänsyn till vikten av att frihetsförlusten icke skall bli längre än som är oundgängligen nödvändigt — särskilt stränga bestämmelser. Enligt 45 kap. 14 § rättegångsbalken skall sålunda, om den misstänkte är anhållen eller häktad, huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande. Undantag från denna regel får enligt nämnda lagrum ske endast om rätten finner sig böra meddela åklagaren föreläggande om fullständigande av förundersökningen eller rätten påfordrar viss förberedande åtgärd eller ock annan omständighet nödvändiggör längre uppskov. Såsom exempel på en sådan särskild omständighet, som kan berättiga till uppskov, nämnes i motiven, att åtal skall väckas för annat brott än som avsetts med stämningen. Klart är emellertid, att åtalet för det andra brottet måste vara omedelbart förestående och att uppskovet därför skall avse blott mycket kort tid. Har åtal ej väckts i samband med häktningsframställningen, skall rätten jämlikt 24 kap. 18 § rättegångsbalken utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna får ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall till dess åtal väckes rätten med högst två veckors mellanrum hålla häktningsförhandling och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

Dessa regler ha uppenbarligen åsidosatts i fråga om rättegången mot Lundquist. Han häktades den 18 januari 1952 såsom misstänkt för de då redan instämnda brotten mot Carlsson och Tessen samt för förskingring mot Melin, anstiftan till osant intygande och falskdeklaration. Eliasson uppgav, att Lundquist misstänktes jämväl för andra brott, och rådhusrätten föreskrev, att åtal skulle väckas senast den 18 februari. Vid senare häktningsförhandling den 14 februari uppgav Eliasson, att nya misstankar om brott framkommit, och begärde ytterligare anstånd med väckande av åtal. Rätten beviljade anstånd till den 18 mars. Vid upprepade häktningsförhandlingar meddelades därefter nya anståndsbeslut. Lundquist häktades därvid jämväl för andra brott, och åtal väcktes efter hand som förundersökningarna slutfördes. Sålunda delgavs Lundquist stämning bland annat *dels* den 15 mars 1952 för anstiftan till osant intygande i fallet Marianne Unman, för vilket brott Lundquist icke var häktad, *dels* den 16 juli 1952 för bedrägeri mot Marianne Unman och för bedrägeri beträffande Byggnadsaktiebolaget Husbygget, för vilka brott Lundquist häktats den 17 mars, *dels* den 25 juli 1952 för ocker mot Hildur Malmberg och för medverkan

till mannamån mot borgenärer, för vilka två brott Lundquist icke var häktad, och *dels* den 13 september 1952 för bedrägeri i fråga om Westerlunds testamente, för vilket brott Lundquist ej häktats. Då Lundquist den 28 oktober 1952 försattes på fri fot, hade han vidare sedan den 15 juli varit häktad för trolöshet beträffande Leonard Anderssons dödsbo utan att talan ännu blivit väckt, vilket sedan skedde den 6 december 1952. Förundersökningsprotokollet i de mål, vari stämning utfärdats den 3 januari 1952, hade färdigställts den 8 mars, och fullständiga bevisuppgifter från åklagarsidan ingåvos den 23 april. I fråga om bedrägeribrottet mot Melin förelåg det första förundersökningsprotokollet den 19 augusti 1952 och stämning i detta mål utfärdades — efter på försvarets begäran verkställd komplettering — den 14 februari 1953. Förundersökningsprotokollet i fråga om det fall av osant intygande, för vilket Lundquist häktades den 18 februari 1952, förelåg färdigt den 16 juni och stämning utfärdades den 25 juli.

Det hade givetvis ålegat Eliasson att i första hand med all skyndsamhet färdigställa de mål, för vilka Lundquist häktats. Framför allt gäller detta de mål, vari talan väcktes den 3 januari 1952, särskilt som dessa voro av beskaffenhet att verka preskriptionsavbrytande beträffande andra brott, för vilka Lundquist var misstänkt. Det var därför av utomordentlig vikt för den fortsatta förundersökningen att dessa mål genast upptogos till huvudförhandling och avgjordes. I stället för att koncentrera utredningen på de förfaranden, för vilka Lundquist häktats, har Eliasson jämsides med sådan utredning upptagit förundersökning om andra brott, för vilka Lundquist kunde misstänkas. Detta förfarande var uppenbarligen ägnat att fördröja företagandet av huvudförhandling i häktningssmålen och förlänga häktningstiden.

Emellertid har, sedan ett mål instämts eller häktning skett, rätten att — såsom ovan framhållits — tillse att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt och i övrigt sörja för att huvudförhandling företages utan dröjsmål. Att dessa uppgifter lagts i rättens hand har ansetts utgöra den säkraste garantin mot långa häktningstider och dröjsmål med målens upptagande. Oaktat Eliasson under det Lundquist hölls häktad väckte det ena åtalet efter det andra mot honom, har rätten uraktlåtit att utsätta huvudförhandling. Det huvudsakliga ansvaret för att rättegången mot Lundquist utvecklats på sätt som skett åvilar därför rätten och icke Eliasson.

V. Underlåtenhet att bereda Lundquist och hans försvarare tillfälle att, innan åtal väcktes, yttra sig över verkställd kompletterande utredning.

Eliasson yttrade: Sedan komplettering verkställdes, hade Eliasson utgått från att Lundquist icke haft någon övrig önskan. Efter det Lundquist uppläst, att han efter varje komplettering även ville taga del av denna och få särskild tid utsatt för nytt slutyttrande, hade detta önskemål uppfyllts.

Vinberg anförde: Uppenbarligen måste stadgandet i 23 kap. 18 § rättegångsbalken förstås så, att därest den misstänkte eller hans försvarare efter tagen del av utredningsmaterialet begärde kompletterande utredning, resultatet av denna utredning, därest undersökningsledaren funne den böra verkställas, skulle delges den misstänkte och hans försvarare för i lagrummet angivet ändamål innan åtal beslutades. I ifrågavarande hänseende måste sålunda ett fel anses ha förelupit. Felet torde emellertid icke haft någon saklig betydelse och det finge anmärkas, att under förundersökningen i dess fortsättning — enligt vad Eliasson upplyst — föreskriften beaktats.

I detta Vinbergs yttrande finner jag mig kunna instämma.

VI. *Åsidosättande av tillbörlig noggrannhet vid väckande av åtal.*

Eliasson framhöll, att han ansåge den av Janzon åberopade omständigheten icke utesluta de ansvarsyrkanden, som gjorts i stämningen, samt att viss ytterligare specifikation lämpligen kunde göras vid huvudförhandlingen.

I sitt yttrande anförde Vinberg, att gärningsbeskrivningen, där ifrågavarande legat var en relativt oväsentlig angreppspunkt, syntes vid huvudförhandlingen ha tillbörligen justerats.

I stämningsansökan skola lämnas sådana uppgifter, att den tilltalade redan vid stämningens mottagande får noggrann kännedom om vad som lägges honom till last. Är så ej fallet, får den tilltalade ej möjlighet att vederbörligen förbereda sitt svaromål.

Eliasson har vid stämningens avfattande uppenbarligen icke iakttagit den noggrannhet, som härutinnan åligger en åklagare.

VII. *Husrannsakingarna.*

Under denna punkt anförde Eliasson följande: Beträffande husrannsakan den 10 januari 1952 finge framhållas, att Lundquists skriftliga material varit omfattande och ordnat. Mapper med påskrift att de innehölle ett visst slags ärende hade visat sig vid kontroll kunna innehålla handlingar hörande till ett annat ärende. I klagoskriften omnämnda, fru Lundquist tillhöriga handlingar hade sannolikt legat i en sådan mapp. I frågan huruvida uppsortering skulle ske på platsen eller på kriminalpolisstationen hade Eliasson samrått med Vinberg före åtgärden. Att utföra sortering på platsen hade i förevarande fall varit praktiskt ogenomförbart. Det hade föregat misstanke om vidlyftig brottslig verksamhet med omfattande

svårbedömbart material. Hade fru Lundquist, som var närvarande vid förrättningen, framhållit, att henne tillhöriga handlingar medföljt, hade dessa givetvis redan på platsen kunnat återställas.

I sitt utlåtande anförde Vinberg: Under den tid Vinberg uppehöll sin ordinarie befattning vid riksåklagarämbetet hade mellan honom och Eliasson varit på tal, i vad mån man vid husrannsakan kunde uraktlåta att å platsen avskilja handlingar, som skulle beslagtagas, om det för ändamålet vore nödvändigt att genomgå material av mycket betydande omfattning. Vinberg hade därvid givit uttryck för den uppfattningen, att det av rent praktiska skäl kunde vara nödvändigt att låta transportera materialet till kriminalstationen och där verkställa uppsorteringen. Att så skett i detta fall tedde sig för Vinberg som naturligt och närmast ofrånkomligt. Att vid ett sådant tillvägagångssätt kommit att omhändertagas handlingar, som visat sig uppenbarligen icke ha betydelse för utredningen — de hade senare återställts — syntes icke ha länt Lundquist eller annan till men.

I likhet med Vinberg anser jag, att det i undantagsfall vid husrannsakan — då fråga är om genomgång av skriftligt material av mycket betydande omfång — bör vara tillåtet, att avskiljandet av handlingar, som skola tagas i beslag, äger rum på polisstationen. Då husrannsakan på detta sätt fortsätter på polisstationen bör utsorteringen av handlingarna ske omedelbart och om möjligt i ett sammanhang. Givet synes mig också vara, att vid den sålunda fortsatta förrättningen rättegångsbalkens föreskrifter rörande husrannsakan skola iakttagas. Sålunda bör vittne närvara, den hos vilken husrannsakan företagits eller representant för honom skall beredas tillfälle övervara förrättningen och protokoll över densamma skall föras. Efter utsorteringen måste de ej beslagtagna handlingarna ofördröjligen återställas. Beslag bör naturligen givas den minsta möjliga omfattning, som är förenlig med uppnåendet av dess syfte.

Huruvida det av praktiska skäl varit ogörligt att vid förrättningen i Lundquists bostad den 10 januari 1952 utsortera handlingarna redan i bostaden undandrager sig i förevarande ärende tillförlitligt bedömande. Att vid uppsorteringen å polisstationen reglerna om husrannsakan icke följts synes mig det över denna husrannsakan förda protokollet uppenbart giva vid handen. Av protokollet framgår därjämte, att erforderlig noggrannhet icke iakttagits vid utsorteringen. En mängd handlingar har sålunda tagits i beslag, oaktat de icke kunde lända till utredning rörande de brott, för vilka Lundquist misstänktes och vilka således föranlett husrannsakan.

I protokoll över husrannsakan skall jämlikt 28 kap. 9 § rättegångsbalken ändamålet med förrättningen angivas, och den hos vilken förrättningen företagits äger på begäran erhålla bevis därom, innehållande även

uppgift å det brott misstanken avser. Av detta stadgande torde framgå, att brottet skall klart specificeras i protokollet.

Så har icke skett i förevarande fall. Av protokollen framgår icke med bestämdhet vilka särskilda brott, som föranlett husrannsakingarna, i all synnerhet som i protokollen tillagts orden "med mera" i brottsbeskrivningarna. Vikten av en fullständig protokollföring av det eller de brott misstanken avser framgår särskilt av det förhållandet att husrannsakan ej får företagas för efterspanande av brott. Om under förrättningen påträffas handlingar eller föremål, som grunda misstanke om annat brott, för vilket husrannsakan och beslag kan äga rum, får förrättningen utsträckas att avse jämväl det nyupptäckta brottet. Men därom måste protokollet giva klart besked. I sina påminnelser har Janzon framfört den förmodan att den inventering av alla hos Lundquist förvarade handlingar, som möjliggjordes genom det totala beslaget, haft till syfte att även skapa underlag för upptäckande av andra brottsliga förfaranden av Lundquist än dem, för vilka han var misstänkt. Att skäl ej saknas för en sådan förmodan beror i första hand på de ofullständiga brottsbeskrivningarna i protokollen över husrannsakingarna.

Enär det ålegat Eliasson i egenskap av förundersökningsledare att meddela erforderliga anvisningar och utöva kontroll rörande förundersökningens rätta bedrivande, måste Eliasson anses ansvarig för de av mig nu angivna felaktigheterna vid de ifrågavarande förrättningarna.

Vid prövning av ärendet lät jag — som fann vad i övrigt anförts icke föranleda någon min vidare åtgärd — på grund av omständigheterna bero vid mina ovan gjorda erinringar, vilka upptogos i en till Vinberg avlåten skrivelse och delgavos Eliasson, under förväntan att de i framdeles förekommande fall av liknande beskaffenhet skulle vinna tillbörligt beaktande.

3. Några spørsmål angående de befogenheter, som vid förundersökning i brottmål tillkomma den misstänktes försvarare

Av den under nästföregående punkt lämnade redogörelsen (s. 80) framgår, att rådmannen Folke Lundquist på talan av t. f. stadsfiskalen Lenart Eliasson den 18 januari 1952 av Stockholms rådhusrätt häktades såsom misstänkt för bedrägeri under synnerligen försvårade omständigheter m. m. samt att till offentlig försvarare för Lundquist den 30 maj 1952 förordnades advokaten Sven Janzon.

Sedan Lundquist den 28 oktober 1952 försatts på fri fot av högsta domstolen, ingav Eliasson den 12 november samma år till rådhusrätten en

skrivelse, där han anförde följande: Den 15 januari 1952 hade en delägare i Beda Amanda och Hjalmar Wikströms dödsbon begärt, att utredning måtte företagas för att utröna, huruvida Lundquist såsom boutredningsman förfarit brottsligt vid förvaltningen av dödsboen. Omfattande material i saken hade beslagtogs dels hos advokaten Gösta Grönberg, dels hos Lundquist. Grönberg, som företrätt viss dödsbodelägare vid förhandlingar med Lundquist, hade uppgivit, att han vore förhindrad att lämna upplysning i ärendet dels med hänsyn till sin tystnadsplikt, dels av etiska skäl på grund av att han tagit Lundquist i hand på att han icke skulle yppa något, sedan uppgörelse i ärendet träffats. Grönberg vore löst från sin tystnadsplikt genom att vederbörande dödsbodelägare lämnat sitt samtycke till förhör. Eliasson hemställde om vittnesförhör i ärendet med Grönberg jämlikt 23 kap. 13 § rättegångsbalken.

Skrivelsen avslutades med orden: "Avskrift av skrivelse till advokaten Sven Janzon bifogas." Den i avskrift bifogade skrivelsen var av följande lydelse:

"Till Rådmannen Folke Lundquist

c/o Advokaten Sven Janzon

Emil Heijnes Advokatbyrå Regeringsgatan 45 Stockholm.

Undertecknad får härmed meddela Eder misstanke om trolöshetsbrott i samband med förvaltningen av det s. k. Wikströmska dödsboet. Samtidigt har undertecknad begärt vittnesförhör utan rättegång med advokaten Gösta Grönberg beträffande dennes kännedom om Eder förvaltning av dödsboet. Undertecknad får anmoda Eder att icke själv eller genom annan före vittnesmålet kommunicera med vittnet eller vidtaga annan åtgärd ägnad att försvåra sakens utredning vid äventyr av att tvångsåtgärder eljest kan komma att erfordras. Avskrift av denna skrivelse har översänts till rådhusrätten i samband med begäran om vittnesförhöret.

Stockholm den 12 november 1952

Lennart Eliasson

t. f. stadsfiskal."

I en den 19 november 1952 hit inkommen skrift anförde Janzon klagomål mot Eliasson i anledning av sistberörda skrivelse, därvid Janzon uppgav, att han någon dag efter skrivelsens mottagande ringt upp Eliasson för att få närmare besked huruvida med uttrycket "annan" i skrivelsen jämväl avsetts Janzon själv samt att Janzon då erhållit den överraskande upplysningen att även han inbegripits under nämnda uttryck. Då Eliassons förfarande innebure ett otillåtet ingripande i försvararens lagfästa plikter och tillvägagångssättet gäve uttryck för en inom vissa åklagar-kretsar förefintlig tendens att i större utsträckning än nöden krävde tillgripa eller hota med tvångsåtgärder under förundersökningen, en tendens som vore ägnad att ingiva allvarliga farhågor för rättssäkerheten, anhöll

Janzon, att jag måtte vidtaga de åtgärder, vartill saken kunde giva anledning.

Med skrivelse den 15 november 1952 överlämnade styrelsen för Sveriges advokatsamfund till mig en av advokaten A. Hemming-Sjöberg den 25 oktober samma år till styrelsen avlåten framställning, därvid styrelsen förklarade, att den anslöte sig till de av Hemming-Sjöberg i framställningen anförda synpunkterna och funne de därstädes påtalade förhållandena vara av sådan art, att åtgärder för åstadkommande av rättelse vore erforderliga. Styrelsen framställde jämväl erinran mot Eliassons av Janzon påtalade förfarande och anförde därutinnan, att Janzon såsom Lundquists försvarare vore berättigad att från vilken person som helst — oavsett om denne komme att höras som vittne eller icke — införskaffa de upplysningar han funne sig behöva för fullgörande av sin uppgift som försvarare. Eliassons skrivelse utgjorde enligt styrelsens uppfattning ett obehörigt försök att genom hot om tvångsåtgärder mot den misstänkte begränsa försvararens rätt i nyssnämnda hänseende.

I sin omförmälda framställning anförde Hemming-Sjöberg: Sedan valutakontoret hos kriminalstatspolisen anhållit om undersökning, huruvida direktören Knut Lyrholm gjort sig skyldig till olagliga valutatransaktioner, hade Lyrholm vid polisförhör den 27 september 1951 biträts av Hemming-Sjöberg, åt vilken Lyrholm uppdragit att vara hans försvarare. Efter det stämning å Lyrholm därefter uttagits, hade målet den 6 mars 1952 förekommit till huvudförhandling inför Stockholms rådhusrätt. Huvudförhandlingen hade emellertid inställts på begäran av åklagaren t. f. stadsfiskalen Thorsten Rosenberg för att bereda denne tillfälle till ytterligare undersökningar. Lyrholm hade därefter kallats till nytt polisförhör den 5 juni 1952. Då Hemming-Sjöberg sagda dag tillsammans med Lyrholm inställde sig, hade förhørsledaren t. f. överkonstapeln Nils Risberg meddelat, att Rosenberg med stöd av stadgandet i 23 kap. 10 § rättegångsbalken beslutat, att Hemming-Sjöberg icke skulle få närvara vid förhöret. Hemming-Sjöberg hade i anledning därav i telefon frågat Rosenberg på vad sätt Hemming-Sjöbergs närvaro vid förhöret kunde vara till men för utredningen. Rosenberg hade som skäl för sitt beslut åberopat att, därest Hemming-Sjöberg tillåtits vara närvarande, han kunnat erhålla kännedom om åklagarens "presumptiva vittnen", varmed Rosenberg tydligen avsett sådana personer som han eventuellt kunde komma att höra i saken, och att Hemming-Sjöberg därefter kunde sätta sig i förbindelse med dessa "presumptiva vittnen", innan polisen kommit i tillfälle att förhöra dem. Hemming-Sjöberg hade genmält, att vad Rosenberg anført icke utgjorde ett godtagbart skäl för avstängningsåtgärden. Teorin om de "presumptiva vittnena" vore icke någon nyhet. Eliasson hade till styrelsen anmält Lundquists tidigare försvarare för det denne skulle ha förfarit olämp-

ligt genom att under pågående förundersökning sätta sig i förbindelse med och höra ett "presumtivt vittne", som ännu icke hörts av polisen. Till stöd för teorin om de "presumtiva vittnena" hade Eliasson åberopat ett till honom av t. f. statsåklagaren Eugen Glas den 26 mars 1952 avgivet utlåtande. Då advokaterna borde reagera mot tendensen att beröva försvararen hans möjligheter att på sätt lagen föreskreve tillvarataga sin klients rätt, hemställde Hemming-Sjöberg, att styrelsen för advokatsamfundet måtte genom framställning till mig eller på annat sätt söka åstadkomma rättelse i de påtalade förhållandena och förhindra ett upprepande därav.

Avskrift av Glas' utlåtande till Eliasson den 26 mars 1952 var fogat vid Hemming-Sjöbergs framställning. I utlåtandet yttrade Glas — efter redogörelse för vissa stadganden i 23 kap. rättegångsbalken — följande: "Lagen jämte dess förarbeten synes giva klart stöd åt den uppfattningen enligt vilken samtliga till en påbörjad förundersökning hörande åtgärder ankomma uteslutande på polismyndigheten respektive åklagaren. Endast i sådan händelse säkerställes den objektiva och opartiska utredning som enligt tydligt uttalande i förarbetena är förundersökningens mål. Att t. ex. lägga vad som framkommit vid ett i den misstänktes regi anställt förhör till grund för det avgörande som skall träffas på förundersökningsmaterialet kan sålunda självfallet icke komma ifråga. Lika litet torde sådan utredning som åvägabragts genom försvararens föranstaltande kunna anses tillfyllestgörande i lagens mening. I sistnämnt hänseende får erinras därom att försvararen icke har någon plikt — sannolikt ej heller ens rätt — att lägga fram för den misstänkte besvärande indicier som yppat sig vid exempelvis ett av försvararen anställt förhör med vittne. Försvararen har ej heller någon skyldighet att iakttaga lagens föreskrifter med avseende å sättet för anordnande av förhör. Den mening enligt vilken den misstänkte eller försvararen under förundersökning äger att företaga åtgärder som höra till förundersökningen torde ej vara hållbar. Ty den innebär, att det parallellt med varandra skulle kunna löpa två förundersökningsförfaranden. Det torde ej behöva närmare utföras vad något sådant skulle betyda med hänsyn till risken för medvetna eller omedvetna förvanskningar av utsagor, uppgifter och dylikt. Väl stadgar ej lagen något förbud för enskild att under en påbörjad förundersökning bedriva egna spaningar, ehuru det på grund av lagens principiella inställning till frågan är något föga eftersträfvansvärt. Såsom ett minimikrav vid dylika i enskild regi företagna åtgärder synes emellertid kunna uppställas såväl, att förundersökningsledaren varskos om vilka åtgärder, som företagits, som ock att redogörelse lämnas till förundersökningsledaren om vad som därvid framkommit, försåvitt inte försvararens tystnadsplikt lägger hinder i vägen."

Sedan jag i remisskrivelse den 25 november 1952 anhållit, att riksåklagarämbetet måtte efter verkställd utredning inkomma med yttrande i anledning av innehållet i handlingarna, ingåvo Rosenberg den 26 november 1952 och Janzon den 9 januari 1953 var sin skrivelse i ärendet, vilka av mig remitterades till riksåklagarämbetet för att tagas i beaktande vid avgivande av ämbetets yttrande.

I skrivelse den 18 februari 1953 anmodade jag t. f. statsåklagaren Erik Vinberg att i riksåklagarämbetets ställe besvara min remiss, och den 13 mars samma år inkom Vinberg med det begärda yttrandet, därvid han överlämnade — förutom viss annan utredning — dels skriftlig till riksåklagarämbetet avgiven förklaring från Eliasson, dagtecknad den 4 december 1952, och skriftliga förklaringar från Rosenberg, dagtecknade den 2 och den 8 december 1952, dels protokoll över ett av Vinberg den 17 i sistnämnda månad på uppdrag av riksåklagarämbetet hållet förhör med Rosenberg, dels skrivelser till riksåklagarämbetet från Hemming-Sjöberg och Janzon, dagtecknade den 7 respektive den 19 februari 1953.

Sedan jag anmodat Glas att till mig inkomma med yttrande i anledning av innehållet i sitt ovan omförmälda utlåtande till Eliasson den 26 mars 1952 samt vad under skriftväxlingen i förevarande ärende anförts rörande sagda skrivelse, inkom Glas den 28 april 1953 med yttrande.

Slutligt yttrande inkom från Rosenberg den 21 mars 1953 och från Eliasson den 11 april samma år. Vid Eliassons yttrande var fogat ett av docenten vid Stockholms högskola Lars Welamson på Eliassons begäran avgivet utlåtande.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund och Janzon avgåvo påminnelser, därvid styrelsen förklarade, att vad i ärendet förekommit icke gäve styrelsen anledning att frångå sin tidigare uppfattning.

Av vad de sålunda i ärendet ingivna handlingarna innehålla må återgivas följande.

Beträffande anmälningarna mot Eliasson.

I sin hit ingivna klagoskrift anförde Janzon: Efter mottagandet av Eliassons den 12 november 1952 avlätna skrivelse till Lundquist hade Janzon till en början icke haft någon tanke på att, bland andra, Janzon själv åsyftats med uttrycket "annan" i skrivelsen. Vid Janzons telefonsamtal med Eliasson hade Eliasson emellertid upplyst, att så vore fallet. Om således Janzon funnit det förenligt med sin plikt som offentlig försvarare att kommunicera med Grönberg, skulle detta haft till följd att Lundquist på nytt blivit anhållen och eventuellt häktad. Den inställning, som sålunda kommit till uttryck i Eliassons skrivelse, vore desto mera anmärkningsvärd som frågan om en försvarares rätt att under pågående förundersökning sätta sig i förbindelse med s. k. "presumtiva vittnen" blivit klarlagd i ett

av styrelsen för Sveriges advokatsamfund meddelat beslut i anledning av en av Eliasson till styrelsen gjord anmälan mot Lundquists tidigare försvarare. I detta beslut hade styrelsen uttalat, "att en försvarare principiellt måste vara berättigad att från vilken person som helst — oavsett om denne hörts av eller kommer att höras av åklagar- eller polismyndighet — införskaffa de upplysningar han finner sig behöva för fullgörande av sin uppgift såsom försvarare". Eliassons skrivelse innehölle icke något direkt till Janzon riktat förbud att träda i förbindelse med Grönberg. Ej heller innehölle skrivelsen något påpekande att Janzon själv skulle drabbas av obehagliga påföljder, för den händelse han handlade mot Eliassons direktiv. Ett klart syfte med skrivelsen måste dock ha varit att förmå Janzon såsom offentlig försvarare att — inför risken att se sin huvudman anhållen och eventuellt häktad på nytt — avhålla sig från att träda i förbindelse med Grönberg, även om Janzon själv skulle finna detta vara sin skyldighet. Att detta varit ett huvudsyfte framginge därav, att skrivelsen adresserats till Janzon och icke till Lundquists egen, för Eliasson kända bostad. Det måste ankomma på försvararen själv att på eget ansvar avgöra vad plikten i varje särskilt fall bjöde honom. Varje försök från en åklagares sida att med hot om repressalier mot den misstänkte påverka försvararens ställningstagande i en dylik fråga och förmå försvararen till passivitet måste betraktas som ett av lagen icke tillåtet ingrepp i försvararens befogenheter. Det betänkliga i ett dylikt tillvägagångssätt framstode desto tydligare som i förevarande situation ett nytt anhållande icke kunde få den ringaste effekt för att förebygga den kollusionsfara, som av Eliasson presumerades uppstå, därest Janzon trädde i förbindelse med Grönberg. Janzons möjlighet att taga kontakt med Grönberg hade varit densamma, vare sig Lundquist varit anhållen eller ej.

I sin den 9 januari 1953 till mig ingivna skrivelse anförde Janzon ytterligare: Han ansåge sig böra komplettera sin anmälan i så måtto, att han hemställde om prövning av riktigheten av Eliassons åtgärd att förbjuda Lundquist personligen att träda i kontakt med Grönberg vid äventyr av nytt anhållande. De befogenheter, som en åklagare ägde med avseende å tvångsåtgärder gentemot en misstänkt person, vore noggrant reglerade i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen. Bestämmelserna i dessa författningar vore att anse som uttömmande. Janzon hade icke kunnat finna någon föreskrift, som gäve åklagaren befogenhet att meddela en misstänkt förbud att träda i kontakt med viss person och ännu mindre att förknippa ett sådant förbud med en öppen eller förtäckt hotelse att, om förbudet överträdde, tvångsåtgärder kunde vidtagas mot den misstänkte. För en åklagare medgäve gällande författningar endast två alternativ: att anhålla eller att icke anhålla. Någon mellanform existerade icke. Det ginge icke för sig, att en åklagare på egen hand lämnade den miss-

tänkte förhållningsorder, som i realiteten hade karaktären av i lag icke omnämnda inskränkningar i en misstänkt persons rörelsefrihet.

Eliasson anförde i sin förklaring till riksåklagarämbetet följande: Eliasson bestrede, att han handlat i något avseende felaktigt, samt hävdade, att han under förundersökningen vidtagit en av situationen betingad åtgärd utan påtalad principiell räckvidd. I sitt beslut den 18 januari 1952 hade rådhusrätten förklarat Lundquist häktad samt därvid såsom häktningsskäl åberopat kollusionsfara. Efter det Lundquist försatts på fri fot hade Eliasson varit sysselsatt med utredning i anledning av brott mot, bland andra, Wikströmska dödsboet. Av utredningen, som givit vid handen att Lundquist var skäligen misstänkt för trolöshetsbrott, hade återstått förhör med, bland andra, Grönberg, vilken emellertid av vissa skäl vägrat att yppa något om Lundquists handlingssätt. Eliasson hade då haft att taga ställning till om han för ett säkert genomförande av utredningen ånyo skulle anhålla Lundquist eller om det föreläge möjlighet att likväl säkra bevisningen. Med hänsyn till tidigare erfarenheter beträffande Lundquist hade Eliasson bedömt faran stor för att Grönberg omedvetet skulle kunna låta sig ledas till en för Lundquist gynnsam rekonstruktion av händelseförloppet, därest Lundquist skulle beredas tillfälle att på sitt sätt redogöra för vad han ansåge vara faktiska omständigheter. Det hade här varit fråga om ett sådant vittne, att det ej förelegat någon som helst misstanke om att vittnet medvetet skulle låta sig påverkas, men Grönberg skulle höras om faktiska omständigheter av vidlyftig beskaffenhet, vilka lågo flera år tillbaka i tiden och om vilka Grönberg kanske blott hade vaga minnesbilder. Även i övrigt hade Lundquist kunnat tänkas försvåra utredningen. Eliasson hade principiellt ansett utredningen vara i det läge, som föreläge i en anhållningssituation. Emellertid hade det förelegat ett starkt osäkerhetsmoment, enär Eliasson icke kunnat överblicka vad Grönberg hade att berätta. Därest anhållande skulle kunna undvikas, hade Eliasson ansett oundgängligen nödvändigt att för Lundquist påpeka det allvarliga i läget och vad han lagligen kunde riskera genom att åsidosätta vad Eliasson ansåge vara minimikrav för att kunna underlåta ett anhållande. Givetvis hade det varit lika viktigt, att Lundquist icke genom annan skulle kunna vidtaga åtgärd till försvårande av utredningen. Tillägget "eller annan" i den ifrågakvarande skrivelsen hade ingalunda gjorts med tanke på Janzon. Å andra sidan hade det ej funnits anledning att särskilt undantaga Janzon. Likaväl som Lundquist kunnat använda sig av vilken lojal medborgare som helst i god tro för ett illojalt syfte, hade han varit i stånd att kunna begagna sig av sin advokat. Då Janzon frågat, om orden "eller annan" inbegrepe honom, hade Eliasson alltså svarat ja. Hade Janzon där emot begärt svar på en fråga om Eliasson hade tänkt lägga Lundquist till last att Janzon utan att tala med Lundquist av eget initiativ kontaktade

Grönberg, hade Janzon fått ett klart nej till svar. Givet vore, att Eliasson, även i en situation där det gällde försvararens självständiga uppträdande, kunde uttrycka önskemål, liksom försvararen kunde uttrycka sina önskemål. Man kunde här icke tala om ingrepp i den andres verksamhet. Lämpligast hade varit, att ingen av parterna före vittnesmålet inför domstol hörde Grönberg. Här vore man inne på en fråga, som hade med lämpligheten att göra och som Eliasson ansåge sakna varje som helst intresse i det förevarande ärendet. Eliasson hade i sin skrivelse icke sagt annat än vad lagen stadgade för en misstänkt, som försvårade utredningen, antingen detta gjordes av honom själv eller genom någon av honom anlitad person.

I det av Vinberg avgivna yttrandet anförde Vinberg i nu ifrågavarande hänseende följande.

Till motverkande av kollusionsfaran vid förundersökning i brottmål kunde enligt 24 kap. 1 och 5 §§ rättegångsbalken tillgripas häktning eller anhållande. Annan i lag eller författning reglerad tvångsåtgärd till mötande av kollusionsfaran funnes icke, bortsett från dels nämnda åtgärders ersättande med övervakning, varom stadgades i 24 kap. 3 § rättegångsbalken, dels den i 23 kap. 10 § sista punkten rättegångsbalken anvisade möjligheten att förordna om att vad som förekommit vid förhör icke finge uppenbaras, ett förfarande varifrån i förevarande fall kunde bortses. Eliasson hade — såvitt handlingarna visade — icke saknat fog antaga, att risk föreläge att Lundquist skulle till men för utredningen söka påverka Grönberg eller vidtaga annan åtgärd, ägnad att försvåra sakens utredning. Med en sådan bedömning hade anledning förelegat för Eliasson att överväga, huruvida han borde anhålla Lundquist och — därest kollusionsfaran ej kunde undanröjas inom tid, som om häktningsanmälan vore föreskriven — avlåta en sådan anmälan. Det syntes emellertid icke vara tillåtet att i ett läge, där anhållande (och häktning) kunde ifrågakomma, under uttalande av att tvångsåtgärder eljest kunde komma att erfordras, anmoda en misstänkt att uraktlåta en kollusionsfarlig åtgärd. Ett sådant förfarande måste för den misstänkte te sig otillbörligt. Eliasson hade till förklaring av sin åtgärd anført, bland annat, att uttalandet allenast avsett att i varnande syfte för Lundquist påvisa, vilka lagliga tvångsåtgärder som kunde bli följden av visst handlingssätt från hans sida. Med visst fog kunde göras gällande, att åklagaren i ett givet läge borde äga rätt att erinra en misstänkt om att han genom visst handlande kunde sätta sig i en för honom allvarlig situation. Emellertid hade, enligt Vinbergs mening, Eliasson givit sin skrivelse en sådan formulering, att dess innebörd måst ha framstått såsom betydligt längre gående. För Lundquist med hans förtrogenhet med rättegångsbalkens föreskrifter kunde skrivelsen rimligen icke ha inneburit något mindre än ett hot om tvångsåtgärder. Elias-

son hade alltså enligt Vinbergs mening förfarit olämpligt genom att ge skrivelsen till Lundquist den ifrågavarande formuleringen. Frågan huruvida Eliasson med sin skrivelse avsett att även inbegripa Janzon bland dem, som på Lundquists tillskyndan vid det i skrivelsen omförmälda äventyret icke borde kommunicera med Grönberg eller eljest vidtaga åtgärd ägnad att försvåra utredningen, torde med hänsyn till Eliassons eget uttalande att så varit fallet icke tarva någon särskild bedömning. Janzon hade emellertid hävdad, att Eliasson med skrivelsen och särskilt med hänsyn till det sätt, varpå den bragts till Janzons kännedom, måst ha avsett att varna Janzon för att även av egen drift inlåta sig på åtgärder av nämnt slag, därest han icke ville riskera tvångsåtgärder gentemot Lundquist. Eliasson hade bestritt en sådan tolkning och förklarat, att han icke avsett något förbud för Janzon att av egen drift taga kontakt med Grönberg. Det måste vara en offentlig försvarares rätt att vid utförande av sitt uppdrag i enlighet med principerna för försvararens åligganden, sådana de uttryckts i 21 kap. 7 § rättegångsbalken, på eget ansvar avgöra, vilka åtgärder han skulle äga vidtaga i den misstänktes intresse. Att därutinnan klavbinda hans handlande genom hot om tvångsåtgärder mot den misstänkte kunde icke vara tillbörligt. Även om icke skrivelsens innehåll gäve direkt stöd för riktigheten av Janzons uppfattning och det sätt, varpå den expedierats, icke heller kunde tagas till säker intäkt därför, kunde det otvivelaktigt för Janzon ha legat nära till hands att i skrivelsen inlägga den mening han hävdad. Eliasson kunde knappast ha undgått att inse, att hans skrivelse till Lundquist, särskilt med hänsyn till det sätt varpå den expedierats, för Janzon kunde komma att framstå på sätt Janzon gjorde gällande. Även i detta hänseende hade alltså Eliasson enligt Vinbergs mening förfarit mindre omdömesgillt. Om emellertid Eliasson i angivna hänseenden förfarit olämpligt och mindre omdömesgillt, syntes vid bedömningen av hans förfarande böra beaktas åtskilliga omständigheter. Eliasson hade, såsom ovan redan antytts, med den erfarenhet han haft av Lundquists tidigare åtgärder i olika sammanhang under förundersökningen, varigenom denna uppenbarligen försvårats, haft synnerligen goda skäl för ett antagande att Lundquist alltjämt icke skulle draga sig för att utnyttja varje möjlighet att undanröja bevis eller försvåra utredningen. Därtill komme, att Eliasson med säkerhet icke handlat i avsikt att skada Lundquist. Snarare hade han, då han avlät skrivelsen, handlat från den bevekelsegrunden att han velat undvika att genom ett förnyat anhållande av Lundquist, så kort efter det Lundquist av högsta domstolen försatts på fri fot, tillskynda Lundquist det lidande, som ett sådant anhållande måst medföra. Med hänsyn till vad sålunda anförts och i beaktande av de särskilda svårigheter Eliasson ställts inför i fråga om utredningen av anmälningarna mot Lundquist hemställde Vinberg, att jag måtte låta i

saken bero vid ett uttalande till Eliasson om det olämpliga och mindre omdömesgilla i det av honom anlitade förfaringsstättet.

Det av Eliasson åberopade utlåtandet av Welamson innehöll i huvudsak följande.

Eliassons ifrågavarande skrivelse den 12 november 1952 syntes aktualisera två principfrågor. Den ena gällde om och i så fall under vilka förutsättningar en åklagare ägde anmoda den misstänkte själv att underlåta viss åtgärd, vid äventyr att tvångsåtgärd eljest kunde komma att erfordras. Den andra avsåg, om och i så fall under vilka förutsättningar det kunde anses befogat att vid en anmodan till den misstänkte att icke själv eller genom annan företaga viss åtgärd vid nyss angivet äventyr jämväl offentlig försvarare för den misstänkte inbegreps under uttrycket ”annan”. Den tvångsåtgärd, som närmast åsyftades i skrivelsen, torde vara anhållande av den misstänkte. Bland lagens förutsättningar för anhållande syntes här endast kollusionsfaran intressera. Vid bedömande av frågan om och i så fall under vilka förutsättningar åklagaren överhuvudtaget ägde hota med anhållande syntes det lämpligt att skilja mellan två olika huvudtyper av hot om anhållande, kallade den ena hot utan täckning och den andra hot med täckning. Med hot om anhållande utan täckning avsåges, att åklagaren hotade att under viss förutsättning tillgripa ett anhållande, som icke lagligen finge tillgripas under den ifrågavarande förutsättningen och med beaktande — åtminstone jämte andra — av just denna förutsättning. Sådant hot vore otillåtet på grund av antingen brist i laglig befogenhet att företaga den åtgärd, varmed hotades, eller ock brist avseende den med hotet avsedda åtgärden, d. v. s. den förbjudna eller påbjudna åtgärden. Om man således utan större svårighet kunde fastslå, att hot utan täckning under alla förhållanden borde anses otillåtet, syntes läget annorlunda i fråga om hot med täckning. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida ett sådant hot överhuvud utgjorde något ingrepp i den enskildes handlingsfrihet eller om detta ingrepp icke bestode i lagens regler om anhållande. Det förefölle obestriddigt, att dessa lagens regler icke torde uppfattas såsom adresserade uteslutande till åklagare d. v. s. såsom instruktionsföreskrifter. Anhållandereglerna syntes i lika hög grad ha adress såväl till den som kunde komma att bli utsatt för anhållande som till den, som hade att besluta om anhållande. De syntes sålunda i likhet med mångfaldiga andra lagregler giva uttryck åt ett hot. Sedda mot denna synpunkt innefattade de ett hot om att den, som betedde sig på visst sätt, kunde komma att bli anhållen eller de facto ett förbud vid äventyr av risk för anhållande. Något särskilt lagstöd för ett hot med täckning syntes icke erforderligt vid det förhållandet att ett korrekt uttalande om vad lagens anhållanderegler, tillämpade på ett konkret fall, innebure icke utgjorde någon inskränkning i en persons rörelsefrihet. Det aktuella frihetsbegränsandet

hade redan skett just genom lagens anhållanderegler. Eliassons skrivelse, i vad den avsåge Lundquist personligen, kunde därför anses giva anledning till befogad erinran, endast om den kunnat med fog uppfattas såsom innebärande, att inträffandet av någon av de i skrivelsen angivna förutsättningarna kunde föranleda Lundquists anhållande även i den mån laga skäl för anhållande dämera icke förelegat eller i allt fall den ifrågavarande förutsättningen lagligen icke kunnat påverka anhållningsfrågans bedömande.

Beträffande frågan om befogenheten att i ett förbud för den misstänkte att vidtaga viss åtgärd inbegripa jämväl åtgärder genom offentlig försvarare — anförde Welamson vidare — vore det uppenbart, att man såsom sanktion mot ett eventuellt obehörigt förfarande av försvararen icke ägde anhålla den misstänkte. Anhållande finge under inga förhållanden användas som repressalieåtgärd. Dess funktion vore endast att till säkerställande av utredningens framtida behöriga gång förhindra vissa befarade åtgärder. Och det vore tillika uppenbart, att den misstänktes anhållande icke utgjorde någon inskränkning i försvararens rörelsefrihet. Offentlig försvarare kunde ju icke genom ett anhållande av den misstänkte förhindras ens att i fortsättningen i enrum meddela sig med den misstänkte. Ett hot att använda anhållande på nu nämnt sätt måste anses utgöra ett otillåtet hot. I likhet med advokatsamfundets styrelse ansåge Welamson, att en försvarare principiellt måste vara berättigad att från vilken person som helst — oavsett om denne hörts eller komme att höras av åklagare eller polismyndighet — införskaffa de upplysningar han kunde finna sig behöva för fullgörande av sin uppgift som försvarare. Därav följde, att en åtgärd, som försvararen företog av eget initiativ, icke kunde föranleda den misstänktes anhållande och att hot därom vore otillåtet. Icke heller en åtgärd, som försvararen vidtog på förslag av den misstänkte, kunde utan vidare föranleda anhållande av den misstänkte, och hot därom syntes likaledes otillåtet. Överhuvudtaget torde en åtgärd av offentlig försvarare icke kunna föranleda anhållande av den misstänkte, i vad åtgärden skulle kunna ge anledning till kritik av försvararen. Av det anförda följde emellertid icke, att en åtgärd, som den misstänkte företog eller sökte företaga genom sin offentlige försvarare, under inga förhållanden kunde motivera den misstänktes anhållande. Även en åtgärd, som den misstänkte företog genom offentlig försvarare, kunde i och för sig vara av beskaffenhet att efter omständigheterna motivera ett anhållande, nämligen i den mån åtgärden indicerade en risk för att i fortsättningen kollusionsfarliga åtgärder komme att vidtagas genom förmedling av annan person än den offentlige försvararen eller av den misstänkte själv utan förmedling av annan person. Detta innebure, att det kunde anses tillåtet att vid ett hot, avseende åtgärder "genom annan" inbegripa även åtgärder genom offentlig försvarare i den mån — men också endast i den mån — sådana åtgärder enligt det nyss

anförda kunde motivera anhållande av den misstänkte. Eliassons ifrågavarande skrivelse syntes icke kunna giva anledning till befogad erinran i den mån den — såvitt gällde försvararen — kunnat med fog uppfattas såsom avseende allenast åtgärder av Lundquist, förmedlade genom försvararen eller innebärande försök till sådan förmedling, vilka skäligen kunde indicera risk för att kollusionsfarliga åtgärder i fortsättningen kunde komma att vidtagas av Lundquist själv eller genom annan person än den offentlige försvararen.

Vid ingivandet av Welamsons utlåtande anförde Eliasson: I den påtalade skrivelsen hade Eliasson sagt, att åtgärd "kan komma att erfordras". Skrivelsens avfattning gäve således klart vid handen dels att en kommunikation med Grönberg icke under alla omständigheter komme att föranleda anhållande, dels ock att avgörande vid bedömandet av Lundquists eventuella åtgörande komme att vara erforderligheten av ett anhållande. Skrivelsen kunde därför ej uppfattas som innehållande ett hot om anhållande såsom repressalieåtgärd. Eliasson hade endast uttalat, att om Lundquist vidtog någon av de i skrivelsen omnämnda åtgärderna, Eliasson finge anledning att på nytt överväga anhållandefrågan och att denna vid ifrågavarande framtida tidpunkt komme att avgöras med hänsyn till vad som då funnes erforderligt. Någon som helst antydning om att Eliasson skulle vara beredd att utnyttja anhållningsinstitutet på annat sätt än som överensstämde med lagens avfattning och intentioner hade Eliasson icke givit. Det hade sålunda saknats fog såväl för Lundquist som för envar annan att mellan raderna utläsa ett otillåtet hot. Eliasson ville vidare understryka, att i skrivelsen talades uteslutande om åtgärder av Lundquist. Vad som åsyftades, i den mån det vore fråga om försvararen, vore endast Lundquists beteende i förhållande till försvararen, exempelvis övertalning eller övertalningsförsök eller en för försvararen omedveten påverkan. Dylika åtgärder kunde anses indicera en framtida kollusionsfara, d. v. s. en framtida fara för kollusionsfarliga åtgärder på annat sätt än genom förmedling av försvararen, i högre grad ju mera man vore övertygad om att försvararen läte sig angeläget vara att undvika ett med hans ställning oförenligt handlingssätt. Motstode han ett påtryckningsförsök, tydde detta på att kollusionsfarliga åtgärder i framtiden hotade från Lundquist genom förmedling av annan än försvararen eller utan förmedling av annan person. Om försvararen däremot villigt läte sig utnyttjas, kunde detta icke motverkas genom den misstänktes anhållande. Skrivelsens adressering på sätt som skett hade tillkommit ur viss kontrollsynpunkt för att Lundquist eventuellt icke skulle kunna felaktigt göra gällande, att samtal med Grönberg ägt rum innan Lundquist erhållit vetskap om skrivelsen. Eliassons jakande svar på Janzons fråga om han kunde vara inbegripen under "annan" vore fullt riktigt, då ju en åtgärd, som Lundquist företog genom Janzon, under vissa omständigheter kunde motivera Lundquists anhållande, nämligen

i den mån åtgärden indicerade risk för fortsatta kollusionsfarliga handlingar av Lundquist själv eller genom annan person än försvararen. Därest Janzon velat ha närmare upplysningar hur Eliasson sett på situationen, syntes han rimligen ha bort precisera sin fråga i enlighet därmed. Eliasson hade fått det intrycket att Janzon undvikit att begära specificerat svar för att hans möjlighet att angripa Eliasson på sätt som skett icke skulle försämrast.

Janzon yttrade i sina påminnelser, att det enligt hans uppfattning icke förelegat skäl att i den förefintliga situationen anhålla Lundquist på grund av förment kollusionsfara; Janzon gjorde icke gällande, att Eliasson avsett att hota med en icke laglig tvångsåtgärd; ej heller påstode Janzon, att Eliassons skrivelse måste uppfattas så, som om ett anhållande under alla omständigheter måst bli följden av en kontakt mellan Lundquist och Grönberg.

Beträffande anmälningarna mot Rosenberg.

Rosenberg anförde i sin den 26 november 1952 till mig inkomna skrivelse och i sin förklaring till riksåklagarämbetet följande: Sedan Lyrholm uppdragit åt Hemming-Sjöberg att vara Lyrholms försvarare, hade Lyrholm på ett par punkter återtagit av honom förut gjorda medgivanden. Under förundersökningen med Lyrholm hade det vidare kommit till Rosenbergs kännedom, att Hemming-Sjöberg gjort ett flertal, såsom saken framstätt för Rosenberg, opåkallade besök hos valutakontoret. En tjänsteman därstädes hade meddelat Rosenberg, att Hemming-Sjöberg till honom framlagt förslag, att Lyrholm självmant skulle hemtaga dollars från USA. Tjänstemannen hade uppfattat förslaget så, att valutakontoret, därest förslaget antogs, åtminstone delvis skulle avstå från yrkande om förpliktande för Lyrholm att utgiva vederlag. Förslaget hade avvisats. Detta meddelande hade skärpt Rosenbergs vaksamhet. Sedan utredningen slutförts, hade allt utredningsmaterial översänts till Lyrholm, som förelagts att före viss tidpunkt inkomma med svaromål. Svaromålet, dagtecknat den 17 januari 1952, hade icke föranlett någon ytterligare utredning. Sedan stämning utfärdats och målet utsatts till huvudförhandling den 6 mars 1952, hade Hemming-Sjöberg omedelbart före förhandlingens början till Rosenberg överlämnat en skrivelse, dagtecknad den 3 mars. Rosenberg hade upptäckt, att Lyrholm i skrivelsen framställt nya invändningar och lämnat nya för ansvarsfrågan betydelsefulla uppgifter. Rosenberg hade därför anmält, att hinder för huvudförhandlingen föreläge. Hemming-Sjöberg hade yrkat, att förhandlingen skulle fortsättas. Efter överläggning hade rätten beslutat, att huvudförhandlingen på av Rosenberg anförda skäl skulle inställas. Rosenberg hade bibragts den uppfattningen, att Hemming-Sjöberg på ett mycket fult sätt sökt överrumpla Rosenberg för att

få till stånd en rättegång under för Lyrholm gynnsamma betingelser. Enär Rosenberg således haft anledning antaga, att den fortsatta utredningen kunde störas genom icke grannliga metoder från Hemming-Sjöbergs sida, hade Rosenberg sedan viss ytterligare utredning införskaffats — främst genom valutakontoret som lämnat en promemoria i saken — beslutat att Hemming-Sjöberg icke skulle få närvara, då Lyrholm hördes över denna utredning. Rosenberg hade då saknat vetskap om att Lyrholm, tydligen genom Hemming-Sjöberg, redan införskaffat valutakontorets utredning. Av valutakontorets promemoria hade framgått, att Lyrholm kunnat misstänkas för brott mot valutaförordningen, begångna gemensamt med vissa i promemorian angivna personer. Under det i ärendet omförmälda telefonsamtalet med Hemming-Sjöberg hade Rosenberg nämnt, att ett flertal personer komme att höras och att Rosenberg befarade, med hänsyn till vad som förekommit, att utredningen kunde störas genom åtgärder från Hemming-Sjöbergs sida. Under samtalet hade Hemming-Sjöberg fört på tal en skrivelse av Glas. Rosenberg hade genmält, att han icke kände till denna skrivelse och att hans beslut icke stode i något samband med innehållet i skrivelsen.

Vid det av Vinberg hållna förhöret uppgav Rosenberg vidare: Sedan utredningen från valutakontoret förelegat, hade fråga om förnyat förhör med Lyrholm uppkommit. Planläggningen av detta förhör hade Rosenberg diskuterat med förhørsledaren Risberg. Utredningar i valutamål vore synnerligen intrikata. På grund av sakens natur finge man oftast nöja sig med uttalanden av de i saken inblandade, och varje liten skiftning i under förhör gjorda uttalanden kunde bringa utredningen i ett svårframkomligt läge. Rosenberg hade bedömt saken så, att Hemming-Sjöbergs närvaro vid det planerade förhöret kunnat — särskilt som Rosenberg ej själv varit i tillfälle att närvara — innefatta men för utredningens bedrivande därigenom, att man riskerat att Hemming-Sjöberg skulle kunna tillrättalägga Lyrholms uppgifter. Rörande denna uppfattning hade Rosenberg icke fört någon diskussion med Risberg. Däremot hade han med Risberg dryftat angelägenheten av att Hemming-Sjöberg icke omedelbart kunde bilda sig en uppfattning om varthän förhöret syftade. Rosenberg avsåge därmed, att han trott, att vid ett förhör med Lyrholm utan Hemming-Sjöbergs närvaro Lyrholms position kunde fixeras så, att en senare ändring av Lyrholms uppgifter efter det han fått konferera med Hemming-Sjöberg — en sådan ändring hade Rosenberg befarat — skulle få sin rätta belysning. Vidare hade diskuterats angelägenheten av att Hemming-Sjöberg icke omedelbart skulle kunna få kännedom om namnet på de personer, som omnämnts i den nya utredningen och beträffande vilka det misstänktes brottsligt förfarande i samråd med Lyrholm. Nu angivna omständigheter hade föranlett Rosenberg att bedöma Hemming-Sjöbergs närvaro vid för-

höret såsom icke önskvärd. Angående vad vid telefonsamtalet framkommit vidhölle Rosenberg sina tidigare lämnade uppgifter. Med uttrycket "med hänsyn till vad som förekommit" hade Rosenberg syftat på dels vad som förekommit vid huvudförhandlingen, d. v. s. de "tillrättaläggande" nya invändningarna av Hemming-Sjöberg, dels att Hemming-Sjöberg besökt valutakontoret och där framlagt förslag om hemtagande av dollartillgodohavanden under viss förutsättning. Rosenberg ville tillägga, att hans misstanke att av Lyrholm gjorda medgivanden kunde komma att sedermera tillrättaläggas i en för Lyrholm gynnsam anda senare bekräftats. Lyrholms berättelse vid Risbergs förhör hade innefattat medgivande av ett visst förfarande, som varit brottsligt. Sedermera hade förfarandet uppgivits ha utförts så, att det icke inneburit straffbar handling.

I denna del anförde Vinberg: När en förundersökning i brottmål fortskridit så långt, att någon vore skäligen misstänkt för brott, vore den misstänkte i partsställning och enligt rättegångsbalken tillförsäkrad vissa partsrättigheter. Till dessa hörde, jämte annat, rätten att biträdas av försvarare. Bestämmelser angående försvarares rätt att närvara vid förhör under förundersökningen återfunnes i 23 kap. 10 § rättegångsbalken. Denna rätt vore icke ovillkorlig. Tillstånd lämnades av undersökningsledaren, som därvid hade att avgöra, om men för utredningen kunde föranledas av försvararens närvaro. Bedömde undersökningsledaren läget sådant, att men ej föreläge, finge försvararen närvara. Från denna bestämmelse funnes det undantaget att en ovillkorlig rätt att närvara föreläge vid förhör, som enligt 23 kap. 18 § andra stycket hölles på den misstänktes begäran. I förevarande fall hade Rosenberg varit formellt berättigad att förvägra Hemming-Sjöberg att närvara vid förhöret. De sakliga skäl, varå han grundat sitt beslut, kunde emellertid ifrågasättas. Rosenberg hade därutinnan hävdad, att han — mot bakgrunden av Hemming-Sjöbergs förutgångna åtgärder såsom försvarare för Lyrholm — befarat risk för att Hemming-Sjöberg, därest han finge närvara vid förhöret, "skulle kunna tillrättalägga" Lyrholms uppgifter. Rosenberg hade närmare utvecklat denna tankegång sålunda, att i ärenden av ifrågavarande slag varje liten skiftning i under ett förhör gjorda uttalanden kunde bringa utredningen i ett svårframkomligt läge. Med hänsyn bland annat till att — på sätt framginge av bestämmelserna i 23 kap. 11 § rättegångsbalken — förhørsledaren bestämde, i vilken ordning försvararen skulle äga framställa frågor under ett förhör, syntes Rosenberg i ifrågavarande grund att avvisa Hemming-Sjöberg från förhöret icke ha haft tillräckligt stark saklig täckning. Rosenberg hade vidare såsom skäl för sitt beslut att avvisa Hemming-Sjöberg från förhöret anført hänsynen till att därunder kunde komma att nämnas namnen på personer, vilka blivit kända genom en gjord kompletterande utredning i saken och vilka misstänktes för brottsligt förfarande i samråd med Lyr-

holm, och till att det varit angeläget att förhindra eventuell förbindelse mellan Hemming-Sjöberg och dessa personer, innan de hörts i saken. Bland annat med hänsyn till den i 23 kap. 10 § sista stycket rättegångsbalken anvisade möjligheten att förordna därom att vad vid förhör förekommit icke finge uppenbaras — formellt kunde ett sådant förbud även riktas mot försvararen — syntes vad Rosenberg här åsyftat knappast ha inneburit ett tillräckligt skäl att i utredningens dåvarande läge avvisa Hemming-Sjöberg från förhöret. Något avsevärt praktiskt värde kunde avvisandet i ett sådant syfte knappast ha haft, då i allt fall Lyrholm icke kunnat förhindras att för sin försvarare omtala vad som förekommit vid förhöret. Det berörda förbudet i 23 kap. 10 § sista stycket rättegångsbalken torde rimligen icke ha avseende på överläggningar mellan den misstänkte och hans försvarare. Ytterligare hade Rosenberg anfört såsom ett skäl att icke tillåta Hemming-Sjöberg att närvara vid förhöret, att det varit angeläget förhindra Hemming-Sjöberg att omedelbart kunna bilda sig en uppfattning om varthän förhöret syftade. Därest Hemming-Sjöberg icke vore närvarande vid förhöret, hade Rosenberg förmenat, skulle man kunna fixera Lyrholms position så att en senare ändring därav — sedan Lyrholm kunnat konferera med Hemming-Sjöberg — finge sin rätta belysning. Ett sådant motiv syntes icke kunna godtagas. Att på ett förhör i det skede av förundersökningen, då en person redan vore skäligen misstänkt, tillämpa undersökningsmetoder, som tillhörde spaningsskedet och därunder finge vara tillbörliga, kunde ej vara riktigt. Rosenberg hade därför, enligt Vinbergs uppfattning, genom avvisandet av Hemming-Sjöberg ådagalagt mindre gott omdöme. Då det emellertid vore fråga om ett avgörande, som grundat sig på en bedömning av läget i utredningsfrågan — Rosenberg kunde icke antagas ha föranletts till åtgärden i syfte att skada Lyrholm eller kränka Hemming-Sjöberg — hemställde Vinberg att jag, därest hans bedömning gillades, läte bero vid ett uttalande i saken att i det förevarande läget Hemming-Sjöberg icke bort avvisas från förhöret.

Rosenberg anförde i sitt slutliga yttrande till mig: Det vore en bedömningsfråga om försvararen borde få närvara vid förhör med den misstänkte. I förevarande fall hade tre omständigheter förelegat, som medfört att Rosenberg bedömt såsom lämpligast, att Hemming-Sjöberg icke var närvarande vid de fortsatta förhören med Lyrholm. Sedan Lyrholm anhållits, hade hans dåvarande försvarare advokaten A. Kriström för Rosenberg upplyst, att Lyrholm flera gånger för Kriström förklarar att vad Lyrholm uppgivit vore riktigt, varför Kriström ansåge, att Rosenberg icke behövde hysa några farhågor för att Lyrholm skulle ändra lämnade uppgifter. Lyrholm hade då frigivits. Sedan han bytt försvarare, hade Lyrholm i väsentliga hänseenden lämnat andra uppgifter än tidigare. Vidare hade — såsom Rosenberg förut uppgivit — Hemming-Sjöberg enligt Rosenbergs uppfatt-

ning sökt överrumpla honom vid den första huvudförhandlingen i målet. Enligt god advokatsed hade det ålegat Hemming-Sjöberg att i god tid före huvudförhandlingen underrätta Rosenberg om att Lyrholm dåmera i vissa hänseenden intoge en ny ståndpunkt. Slutligen hade Hemming-Sjöberg vid besök å valutakontoret föreslagit, att kontoret skulle åtminstone delvis avstå från att yrka vederlag av Lyrholm mot det att Lyrholm självant hembjöde dollars till riksbanken. Detta manövrerande av Hemming-Sjöberg hade gjort Rosenberg betänksam, enär Lyrholm redan varit hembudskyldig för det erbjudna dollartillgodohavandet, något som Hemming-Sjöberg måste antagas ha känt till. Mot bakgrunden av vad sålunda förekommit hade Rosenberg icke kunnat med bestämdhet säga sig, att Hemming-Sjöbergs närvaro icke skulle medföra men för utredningen.

Beträffande övriga frågor.

Med anledning av Glas' till Eliasson den 26 mars 1952 avgivna utlåtande anförde Hemming-Sjöberg i sin framställning till advokatsamfundets styrelse följande: Den av Glas uttalade uppfattningen att den misstänkte och hans försvarare skulle vara betagna rätten att göra egna undersökningar och ha samtal med personer, som kunde lämna upplysningar i saken, vore uppenbart oriktig. De undersökningar och förhör, som eventuellt verkställdes av den misstänkte eller hans försvarare, gjorde givetvis icke anspråk på att vara en förundersökning i lagens mening och de åtnjöte ej heller förmånen att före huvudförhandlingen ingivas till domstolen. Glas hade helt och hållet förbisett lagens stadganden om vad som ålåg en försvarare. Advokatsamfundets styrelse hade i bestämda ordalag tillbakavisat Eliassons omförmälda anmälan, varför man haft anledning antaga, att vederbörande skulle inse ohållbarheten av teorin om "presumtiva vittnen". Men en grupp åklagare vidhölle tydligen alltjämt den av Glas framförda åskådningen. Man hade nu gått ett steg längre och lagt nämnda teori till grund för en sådan tillämpning av 23 kap. 10 § rättegångsbalken, att den berövade en tilltalad den honom tillförsäkrade rätten att få ha sin försvarare tillstädes under polisförhör. Teorin hade dykt upp även i ett annat sammanhang. Till stöd för Lundquists fortsatta hållande i häkte hade Eliasson åberopat, att Lundquist, därest han försattes på fri fot, kunde befaras "otillbörligt taga kontakt med personer, som av åklagaren begärts hörda eller av Lundquist kommer att begäras hörda vid domstolen". Här gällde det således även personer, som åklagaren redan hört under förundersökningen och som skulle höras vid domstolen, och därjämte dem, som den misstänkte komme att begära få höra vid domstolen, eller med andra ord den misstänktes "presumtiva vittnen". Det orimliga i att hålla en person i häkte intill dess åklagarens vittnen blivit hörda inför domstolen låge i öppen dag. Att den misstänkte icke skulle äga rätt att sätta sig i förbindelse med de personer, han ämnade höra inför domstolen, vore up-

penbarligen i hög grad oriktigt. Eliassons uppfattning skulle i själva verket innebära, att den misstänkte och hans försvarare skulle vara helt berövade möjligheten att verka för sakens riktiga belysning och förbereda försvaret, eller med andra ord, den misstänkte skulle vara helt utlämnad till åklagaren utan möjlighet att tillvarataga sin rätt.

Vinberg anförde i sitt utlåtande i ärendet: I anmälningarna hade berörts frågan om omfattningen av försvararens rätt och plikt att under förundersökningen vara verksam i den misstänktes intresse och för att förbereda hans försvar. Hithörande spørsmål reglerades — förutom av den allmänna grundsatsen om att den för brott misstänkte under förundersökningen hade vissa partsrättigheter — av bestämmelserna i 21 kap. rättegångsbalken. I 7 § i nämnda kapitel uttalades, att försvararen skulle med nit och omsorg tillvarataga den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Anmälarna, särskilt Hemming-Sjöberg, hade givit uttryck för den uppfattningen, att man på åklagarhåll syntes göra gällande, att det skulle vara en försvarare förmenat att under pågående förundersökning taga kontakt med personer som kunde förväntas äga kännedom om material av värde för utredningen i ett ärende, vari förundersökning inletts, samt att höra dessa personer. Man syntes på åklagarhåll, gjordes det gällande, förmena, att varje sådan åtgärd innebure ett obehörigt intrång i förundersökningen, vars ledande tillkomme förundersökningsledaren ensam, eller en form av förundersökning vid sidan av den i lag reglerade förundersökningen. Såsom stöd för detta påstående hade anmälarna hänvisat till den av Glas den 26 mars 1952 till Eliasson avlätna skrivelse, vars innehåll av Eliasson åberopats i ett av honom hos advokatsamfundet anhängiggjort anmärkningsärende. Redan av grundsatsen om den misstänktes partsrättigheter syntes framgå, att han och försvararen, som med nit och omsorg skulle tillvarataga den misstänktes rätt, hade vittgående befogenheter. Det syntes Vinberg vara ställt utom tvivel, att försvararen skulle vara både berättigad och förpliktad att i utövningen av sitt uppdrag efterforska vittnen och, sedan de anträffats, genom förhör med dem göra sig underrättad om vad de kunde känna till i det ärende förundersökningen omfattade. Sedan så skett torde han ha att välja mellan att antingen hos förundersökningsledaren begära förhör med dessa personer i enlighet med 23 kap. 18 § rättegångsbalken eller till rätten uppgeva den bevisning han sålunda tilläventyrs anskaffat och ville åberopa i enlighet med föreskrift i 45 kap. 10 § rättegångsbalken. Att en försvarare genom sådana efterforskningar och förhör obehörigen ingrepe i förundersökningen eller kunde anses verkställa en parallellt med åklagarens förundersökning löpande förundersökning syntes icke med något fog kunna hävdas. Räckvidden av försvararens rättigheter och skyldigheter i nu förevarande hänseende syntes i rättegångsbalken icke vara reglerad annorledes än i dess

21 kapitel. Den uppfattning, varåt Vinberg sålunda givit uttryck, grundade sig på tanken på förundersökningen såsom en, låt vara med starka inkvisitoriska inslag, förhandling mellan lika berättigade parter. Utgångspunkten hade då också varit förutsättningen att med en så långt driven förhandlingsvilja från åklagarens sida motparten, särskilt den offentlige försvararen, skulle lojalt utföra sin anpart i förundersökningen. Skulle försvararen i sådant hänseende brista i lojalitet — något som måhända trots övervägande goda erfarenheter en och annan gång inträffat och alltjämt syntes kunna befaras någon gång ske — torde det riktiga och mest verkningfulla remediet däremot vara att tillse, att en sådan försvarare entledigades från sitt uppdrag.

Glas anförde i sitt yttrande till mig: Glas' skrivelse hade misstolkats. Eliassons begäran om utlåtande av Glas hade föranletts av att en offentlig försvarare, under det kriminalpolisen sökt ett för utredningen viktigt "åklagarvittne", skyndat att anställa förhör med vittnet. Att vittnet på grund därav kommit att höras icke — såsom regelmässigt torde ske — först av polisen utan av den misstänkte genom hans försvarare framstode som stridande mot normal procedur. Vad den misstänkte eller försvararen utan medverkan av åklagare eller polismyndighet presterade torde icke höra till förundersökningen. Något lagligt hinder för dem att under pågående förundersökning i egen regi företaga åtgärder föreläge i regel icke. Det syntes dock vara lämpligast, att de under tjänstemannaansvar arbetande befattningshavarna verkställde förundersökningarna och att försvaret koncentrerade sin huvudsakliga insats till ett granskande och kontrollerande av förundersökningen, och då helt ur den misstänktes synpunkter. Åtskilliga författningsföreskrifter, t. ex. förundersökningskungörelsens bestämmelser om förhör med barn, syntes utgå från att däri avsedda åtgärder skulle företagas endast av funktionärer, som vore underkastade tjänstemannaansvar. Dessa omständigheter talade för att den misstänkte och hans försvarare undveke icke blott att företaga något, som konkurrerade med myndigheternas åtgärder, utan även att låta sina förehavanden få en omfattning, som ginge lika djupt som myndigheternas åtgöranden. En helt annan sak vore, om alldeles speciella skäl skulle föreligga för misstanken att myndighet visade mannamån. Om en sådan misstanke visat sig riktig, borde detta leda till att tjänstemannen efter framställning från försvararens sida skildes från målet, icke att försvararen företog utredning i egen regi. Om försvaret genom en sådan utredning kunde prestera vissa enbart till den misstänktes förmån talande omständigheter, kunde man på grund av försvarets notoriska befogenhet att utelämnat allt vad som talade mot den misstänkte självfallet icke känna sig lika övertygad om riktigheten av utredningsresultatet, som om utredningen verkställts genom förundersökningsledarens försorg. Det hade därför i ett sådant fall

otvivelaktigt varit bättre för den misstänkte, om det överlämnats åt samhällets organ att verkställa denna utredning. Omvänt gällde att, om man läte samhällets organ sköta undersökningen i dess helhet, även vad som talade mot den misstänkte skulle komma fram. Det hade varken från Glas' eller Eliassons sida påståtts, att icke den misstänkte eller hans försvarare skulle äga laglig rätt att göra vilka undersökningar de funne för gott — med undantag dock för de fall där lagen föreskrivit viss form för företagande av åtgärd på förundersökningsstadiet — men Glas kunde icke finna det vara ur någon behörig synpunkt lämpligt, att försvaret ingrepe i en förundersökning genom åtgärder, som antingen konkurrerade med förundersökningsledningens eller innebure vidlyftigare undersökningar. Formliga förhör — för att nämna det viktigaste exemplet — förefölle sålunda icke böra ankomma på försvaret. Processekonomiska skäl syntes också tala för riktigheten av Glas' uppfattning.

Vid avgörande i ett sammanhang av dessa ärenden gjorde jag följande uttalanden.

I fråga om anmälningarna mot Eliasson är upplyst, att Eliasson i skrivelse till Lundquist den 12 november 1952 anmodat Lundquist att icke själv eller genom annan före begärt vittnesförhör med Grönberg kommunicera med Grönberg eller vidtaga annan åtgärd, ägnad att försvåra sakens utredning, vid äventyr att tvångsåtgärder eljest kunde komma att erfordras. Vinberg har ansett, att skrivelsen inneburit — icke blott en befogad erinran om att Lundquist genom visst handlande kunde försätta sig i en allvarlig situation — utan därutöver jämväl en hotelse att vidtaga tvångsåtgärd mot Lundquist, om han ej ställde sig anmaningen till efterrättelse, till följd varav Vinberg uttalat den meningen att Eliasson förfarit olämpligt genom att giva skrivelsen den ifrågavarande formuleringen. Om skrivelsen skulle uppfattas som ett under hot om tvångsåtgärd givet direktiv till Lundquist att underlåta viss åtgärd, måste också enligt min mening Eliasson anses ha förfarit otillbörligt. En förundersökningsledare äger icke lämna en misstänkt, som varken är anhållen eller häktad, några andra förhållningsorder än dem lagen medgiver. En sådan misstänkt har samma rätt som varje annan fri medborgare att icke av myndighet givas direktiv, som saknar laga stöd.

Enligt min mening får emellertid skrivelsen icke tolkas på annat sätt än Eliasson gjort gällande, nämligen såsom en erinran till Lundquist om vad han lagligen kunde riskera, om han vidtoge en kollusionsfarlig åtgärd och då särskilt en kommunikation med Grönberg. En sådan varning måste en förundersökningsledare, icke minst i den misstänktes eget intresse, vara berättigad meddela. I förevarande fall synes mig också Eliasson icke ha

saknat fog att varna Lundquist dels med hänsyn till Eliassons tidigare erfarenheter om Lundquists förfaranden och dels på grund av Eliassons förklarliga önskan att under föreliggande omständigheter icke försättas i en situation, som nödvändiggjorde ett förnyat anhållande av Lundquist.

Det kan visserligen sägas, att skrivelsen icke giver ett fullt klart uttryck för vad Eliasson sålunda avsett med densamma. De erinringar som i sådant hänseende kunna göras mot skrivelsens formulering finner jag dock icke medföra, att någon anmärkning kan riktas mot Eliasson för vad han i skrivelsen meddelat Lundquist.

Emellertid har Eliasson efter skrivelsens avlåtande lämnat jakande svar på en av Janzon framställd förfrågan om med uttrycket "annan" i skrivelsen även avsåges Janzon. Svaret kan omöjligen tolkas på annat sätt än att Eliasson avsåg att jämställa Janzon med vilken som helst annan mellanhand, som Lundquist kunde begagna för kommunikation med Grönberg. För undvikande av att Lundquist försattes i svårigheter har Janzon följaktligen blivit förhindrad att upptaga någon kontakt med Grönberg, även om han skulle ansett en sådan påkallad för utförande av sitt uppdrag som Lundquists offentlige försvarare. Såsom Vinberg anført måste en offentlig försvarare äga rätt att på eget ansvar avgöra, vilka åtgärder han skall vidtaga i den misstänktes intresse. Härutinnan kan ingen åtskillnad göras mellan åtgärder, som försvararen företager på eget initiativ, och åtgärder av honom, som föranletts av den misstänkte. En förundersökningsledares varning till den misstänkte att i ett eller annat avseende icke anlita sin offentlige försvarare innebär därför ett otillbörligt ingrepp mot försvararen. Sådana fall kunna visserligen tänkas, då en åtgärd, som den misstänkte företager genom försvararen, under vissa omständigheter — t. ex. om den misstänkte fört försvararen bakom ljuset och denne därför handlar under villfarelse om den verkliga innebörden av sin åtgärd — kan blotta en sådan risk för kollusionsfarliga åtgärder av den misstänkte, att ett anhållande av honom är motiverat. Janzons förfrågan till Eliasson kan emellertid icke ha avsett sådana exceptionella och föga praktiska fall. Därest Eliasson menat, att hans svar till Janzon skulle ha en så begränsad innebörd, hade det självfallet ålegat Eliasson att upplysa Janzon därom.

På grund härav finner jag Eliasson ha förfarit oriktigt genom att lämna Janzon det reservationslösa beskedet att med uttrycket "annan" i den ifrågavarande skrivelsen avsågs jämväl Janzon.

Vidkommande därefter anmälningarna mot Rosenberg må framhållas, att försvararen jämlikt 23 kap. 10 § rättegångsbalken äger rätt att närvara vid förhör, om det kan ske utan men för utredningen. Ett avvisande av försvararen måste därför vara grundat på objektivt sett godtagbara skäl.

Frågan när försvararens närvaro vid förhör kan vara till men för utredningen måste bedömas efter omständigheterna i det särskilda fallet. Vad lagstiftaren närmast haft i tankarna torde ha varit de fall, då genom förhöret sådana förhållanden kunna röjas, om vilka den misstänkte och därmed även hans försvarare med hänsyn till förundersökningens fortsatta bedrivande ännu icke böra erhålla kännedom. Så kan uppenbarligen mången gång vara förhållandet vid förhör med annan än den misstänkte. Då den misstänkte själv höres, synes däremot försvararen knappast kunna på nu angiven grund avvisas. Stadgandet om undersökningsledarens rätt att förordna, att vad som förekommit vid förhör icke får uppenbaras, kan ju icke utgöra hinder för den misstänkte att för försvararen omtala vad som förekommit vid förhöret. Möjligheterna att vägra försvararen att närvara vid förhör med den misstänkte måste därför vara ytterst begränsade. I undantagsfall kan dock sådan möjlighet anses föreligga, nämligen om försvararen måste antagas komma att uppträda på sådant sätt, att förhörets behöriga gång störes eller att ett ordnat förhör till och med omöjliggöres. Detta förutsätter emellertid, att försvararen skulle vägra att efterkomma förhørsledarens föreskrifter rörande försvararens rätt att yttra sig under förhöret. En försvarare, som uppträder på detta sätt, är självfallet olämplig att vidare tjänstgöra som den misstänktes försvarare, och hans avvisande från förhör bör därför medföra åtgärd från undersökningsledarens sida för försvararens skiljande från sitt uppdrag.

Såsom skäl för sin åtgärd att avvisa Hemming-Sjöberg vid förhöret med Lyrholm den 5 juni 1952 har Rosenberg anført, att han haft anledning antaga, att förhöret och den fortsatta utredningen kunde komma att störas genom icke grannliga metoder från Hemming-Sjöbergs sida. Till stöd för denna uppfattning har Rosenberg åberopat dels att Lyrholm, sedan Hemming-Sjöberg blivit hans försvarare, ändrat sina tidigare lämnade uppgifter, dels att Hemming-Sjöberg genom vissa tillrättalägganden i skrivelse den 3 mars 1952, av vilken Rosenberg erhållit del först omedelbart före början av huvudförhandlingen den 6 mars, sökt överrumpla Rosenberg för att få till stånd en rättegång under för Lyrholm särskilt gynnsamma betingelser, dels ock att Hemming-Sjöberg gjort, enligt Rosenbergs mening, opåkallade besök hos valutakontoret och därvid framställt förslag, som emellertid blivit avvisade.

Det ligger uppenbarligen intet anmärkningsvärt däri, att en misstänkt eller hans försvarare under förundersökningens gång framställer anmärkningar mot förundersökningsprotokollet eller gör rättelser i tidigare lämnade uppgifter. I försvararens skyldigheter ingår, att han skall påvisa just sådana synpunkter i saken, vilka icke förut blivit uppmärksammade eller tillbörligen beaktade. Den omständigheten att vad Hemming-Sjöberg anført i skrivelsen den 3 mars föranlett huvudförhandlingens inställande och

vidtagande av ytterligare utredning kan icke anses ha utgjort skäl till antagande, att Hemming-Sjöberg haft sådana avsikter som Rosenberg gjort gällande. Ej heller mot Hemming-Sjöbergs förfarande att i Lyrholms intresse sätta sig i förbindelse med valutakontoret kan någon erinran göras. Rosenbergs misstankar mot Hemming-Sjöberg om illojalt uppträdande under den fortsatta förundersökningen ha därför enligt min mening varit ogrundade.

Rosenberg har framhållit olika sätt, på vilka Hemming-Sjöberg skulle kunna antagas komma att störa utredningen, om han fått närvara vid det ifrågavarande förhöret med Lyrholm. De synpunkter Vinberg därutinnan framfört i sitt till mig avgivna yttrande anser jag riktiga.

På grund av vad sålunda anförts finner jag, att Rosenberg icke bort vägra Hemming-Sjöberg att närvara vid förhöret.

Vad angår ärendet i övrigt ansluter jag mig helt till vad Vinberg och Hemming-Sjöberg därutinnan andragit. Försvaren är städse berättigad och även förpliktad att vidtaga de åtgärder, som han finner erforderliga för fullgörandet av sitt uppdrag. Av Glas' till mig i ärendet avgivna yttrande att döma synes detta numera även vara Glas' uppfattning, ehuru hans utlåtande till Eliasson den 26 mars 1952 otvivelaktigt ger intryck av att vara grundat på en annan inställning. Frågan skulle då endast vara om lämpligheten av de åtgärder, försvararen vidtager. Härutinnan kan någon allmängiltig regel givetvis icke uppställas. Å ena sidan måste återhållsamhet från försvararens sida anses påkallad, särskilt då det gäller hörande av personer som ändock komma att höras av undersökningsledaren. Såsom Glas framhållit kan detta nämligen ofta vara till fördel även för den misstänkte, enär tilltron till en persons utsaga kan rubbas genom att undersökningsledaren icke kommit i tillfälle att först höra honom. Å andra sidan bör beaktas, att försvararens fria handlande till förmån för den misstänkte icke inskränkes. Varje tal om att försvararen skulle vara skyldig underrätta förundersökningsledaren om vilka åtgärder han ämnar vidtaga måste därför tillbakavisas. Ej heller kan försvararens handlande vara begränsat till åtgärder, som ej "konkurrera" med myndigheternas, eller inskränkt till mindre omfattande utredningar.

De förfaranden, mot vilka jag i det föregående riktat erinran, voro icke av beskaffenhet att kunna betraktas såsom tjänstefel. Jag lät fördens skull bero vid de av mig sålunda gjorda uttalandena, vilka jag upptog i en till Vinberg avlåten skrivelse och delgav Eliasson samt Rosenberg och Glas.

4. Uraktlåtenhet av kommunalborgmästare att för vissa expeditioner uttaga lösen- och stämpelavgifter

Vid en av mig den 22 april 1955 verkställd inspektion hos kommunalborgmästaren i Djursholm, därvid kommunalborgmästarens protokoll för de senaste åren granskades, iakttog jag bland annat, att för sökande utfärdade expeditioner i ärenden rörande tillstånd jämlikt lotteriförordningen, ordningsstadgan för rikets städer m. fl. författningar i åtskilliga fall icke belagts med lösen och stämpel. Sålunda syntes avgift icke i något fall ha uttagits vid lämnande av tillstånd för röda kors- och lottaorganisationer, vilka voro ofta återkommande sökande. Även för andra sammanslutningar, t. ex. vissa kommunala kårers idrotts- och kamratföreningar, hade i flera fall expeditioner utfärdats utan avgift. Jag anmärkte, att laga grund för befrielse från skyldigheten att erlægga lösen och stämpel icke syntes ha förelegat i de berörda fallen.

I infordrat yttrande medgav kommunalborgmästaren G. Dalén, att förbiseenden förekommit vid avgiftsbeläggningen av utgående expeditioner. Dalén förklarade därjämte, att han för framtiden skulle tillse att begångna felaktigheter icke upprepades.

På min anmodan ingav därefter Dalén en förteckning över samtliga de fall, där av kommunalborgmästaren från och med den 1 januari 1946 utfärdade expeditioner icke blivit belagda med föreskriven lösen och stämpel. Förteckningen upptog 116 sådana fall, avseende uttagen lösen å tillhoppa 576 kronor och uttagen stämpel å tillhoppa 116 kronor 50 öre.

Sedan jag överlämnat handlingarna i ärendet till drätselkammaren i Djursholm för yttrande, inkom till mig protokoll, utvisande att stadsfullmäktige på förslag av drätselkammaren beslutat avstå från krav på kommunalborgmästaren för det belopp, som i form av lösen skolat tillfalla stadens kassa.

Beträffande det statsverket tillkommande stämpelbeloppet översände Dalén till mig makulerade beläggningsstämplar å beloppet ifråga.

Vid prövning av ärendet fann jag mig kunna låta bero vid vad däri sålunda förekommit.

5. Fråga om principerna för entledigande av personal på grund av ämbetsverks omorganisation är av beskaffenhet att böra upptagas till behandling av verkets samarbetsnämnd

Vid 1953 års riksdag fattades principbeslut om samordning från och med den 1 januari 1955 av den allmänna sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, innebärande att yrkesskador under de första nittio dagarna

skulle regleras gemensamt med vanliga sjukdomsfall inom ramen för den allmänna sjukförsäkringen. De av samordningen aktualiserade frågorna blevo föremål för utredning av särskild utredningsman, f. d. landshövdingen K. Levinson, vilken avgav betänkande i ämnet den 9 november 1953. I en på grundval av denna utredning utarbetad proposition nr 208/1954 upptogs till behandling vissa allmänna spörsmål rörande administrationen av sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. Såväl utredningsmannen som vederbörande departementschef fann samordningen av de båda försäkringarna medföra en betydande minskning av riks-försäkringsanstaltens arbetsbörda. I propositionen uppdrogos på grund härav riktlinjer för en avsevärd beskrining av anstaltens personalstyrka. Den med yrkesskadeförsäkringen sysselsatta personalen skulle sålunda minskas med cirka 180 befattningshavare. Å andra sidan skulle en viss utbyggnad ske av den del av anstalten som sysslade med tillsynen över sjuk-kassor och vissa andra rättssubjekt; den totala minskningen i anstaltens personalstyrka skulle härigenom begränsas till 160. Personalindragningarna förutsattes i huvudsak komma att vidtagas under budgetåret 1954/55.

Vid anmälan i statsrådet den 7 maj 1954 av nyssnämnda proposition förordade chefen för socialdepartementet, att en fristående nämnd skulle leda omplaceringen av entledigad personal. Som propositionen förutsattes icke komma att behandlas av riksdagen förrän vid höstsessionen, men nämndens verksamhet, med hänsyn till personalens intressen, borde påbörjas med det snaraste, bemyndigade Kungl. Maj:t samma dag chefen för socialdepartementet att tillsätta en nämnd, bestående av högst 5 ledamöter, med uppgift att verka för omplacering av personal, som entledigades vid omorganisationen av riks-försäkringsanstalten och socialförsäkringsbolagen. Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 19 maj 1954 ledamöter i nämnden.

I anledning av den föreslagna omorganisationen upprättades inom riks-försäkringsanstalten vissa sammanställningar, utvisande det beräknade personalbeståndet före och efter den förestående omorganisationen. I sammanställningarna, som enligt rubriken till desamma upprättats i juni 1954, hade inledningsvis uttalats, att syftet med sammanställningarna vore att ge en så klar uppfattning som möjligt om huru stor del av anstaltens personal i skilda lönegrader som kunde vinna placering efter omorganisationen. Vidare hade i korthet angivits vissa vägledande principer för avvecklingen av övertalig personal.

I en tili mig den 20 september 1954 inkommen klagoskrift anförde dåvarande ledamoten av riks-försäkringsanstaltens samarbetsnämnd e. o. byråsekreteraren E. Gärde, bland annat, följande.

Lördagen den 18 september 1954 klockan 8.45 hade Gärde till riks-försäkringsanstaltens registrator inlämnat en skrivelse med anhållan att få

taga del av de handlingar, som upprättats av anstalten och som rörde aktuella uppsägningar och omplaceringar av anstaltens personal. Klockan 13.20 hade han erhållit besked, att hans anhållan någon dag följande vecka skulle prövas av särskilt rättsplenium inom anstalten samt att hans anhållan att samma dag taga del av handlingarna icke kunde bifallas. Något besked — trots begäran därom — om skälen för avslaget hade ej givits. — Bakgrunden till framställningen om att få taga del av handlingarna vore denna. Sedan den Levinsonska utredningen hösten 1953 avgivit sitt betänkande angående riks försäkringsanstaltens kommande personalorganisation, hade Gärde i november samma år i samarbetsnämnden — såsom av personalen vald ledamot i nämnden — anhållit att denna fråga skulle diskuteras vid nästa nämndsammanträde. Från verksledningens sida hade såsom svar på denna anhållan uttalats, att nämnden icke vore rätt forum för frågan. — I början av juni 1954 hade inom anstalten cirkulerat ihärdiga rykten om att listor upprättats inom anstalten med förslag till uppsägningar av personal. När Gärde gjort efterforskningar, hade han fått till svar att de upprättade listorna blott vore utkast, som först måste diskuteras av verksledningen. Gärde hade också fått det beskedet, att omplaceringsnämnden i mitten av juni månad genom sin ordförande begärt att snarast möjligt få uppgifter om den personal som skulle omplaceras. Vid samtal med personalföreningens ordförande, förste aktuarien Folke Nihlfors, hade Gärde begärt, att denne, som jämväl vore ledamot av samarbetsnämnden, skulle söka få till stånd ett sammanträde med nämnden. Under tiden den 15 juni—den 8 juli 1954 hade Gärde begärt detta minst ett tiotal gånger för att få igång en principdiskussion och för att bli informerad om den personal, som skulle uppsägas. Denna anhållan hade aldrig kunnat bifallas, enär den ordinarie generaldirektören och den i hans ställe sedan en längre tid tillbaka tjänstförrättande generaldirektören, enligt de besked som givits, rest bort för semester. Vid upprepade förfrågningar i augusti månad hade Gärde ej lyckats få någon som helst upplysning, hur långt frågan avancerat inom anstalten. När det i början av september 1954 ryktats, att en privat skrivbyrå anlåtats för utskrivningar av uppsägningar, hade Gärde genom Nihlfors hemställt om skyndsamt sammanträde med samarbetsnämnden. Nihlfors hade den 11 september 1954 hos generaldirektören begärt ett dylikt sammanträde, vilket den sistnämnde dock avslagit. Samtliga personalrepresentanter inom nämnden hade då den 14 i samma månad skriftligen begärt ett sammanträde med nämnden. Generaldirektören hade i anledning därav bestämt, att ett sammanträde skulle äga rum lördagen den 25 september 1954 och att personalen vid särskilt möte påföljande måndag, den 27 september, skulle informeras om uppsägningarna. Generaldirektören hade dock ansett, att lördagssammanträdet med samarbetsnämnden vore onödigt, enär nämndens ledamöter lika gärna kunde informeras samtidigt med personalen. Av detta följde, att personal-

representanterna i samarbetsnämnden icke haft — icke beretts — någon möjlighet att såsom ledamöter av nämnden diskutera uppsägnings- och omplaceringsfrågorna med verksledningen, eftersom anstalten knappast kunde ändra ståndpunkt mellan lördag och måndag. I syfte att ändå före det definitiva beslutet erhålla någon information hade Gärde därför hos anstalten anhållit att få taga del av vissa handlingar. — I samband med den stora omorganisation, som genomförts år 1951 inom riks försäkringsanstalten, hade från så gott som hela personalens sida rests en mycket allvarlig kritik — man kunde kalla den för en proteststorm — mot den mörkläggning av omorganisationsfrågorna som då bedrivits av anstaltens ledning. Med anledning därav hade anstaltens personalförening samma år begärt, att en samarbetsnämnd skulle inrättas. Den mörkläggning, som nu hade bedrivits av verksledningen, syntes Gärde vara allvarligare — då man ej nu velat diskutera trots att man hade ett forum. — Men det vore ej blott mörkläggningen, som oroat personalen. Den hade därjämte allvarligt oroats av att riks försäkringsanstaltens ledning icke i tid lämnat några uppgifter om anstaltens personal till den särskilda nämnd, som skulle biträda vid omplaceringarna. Det hade således redan i flera fall hänt, att denna nämnd fått ge andra statliga institutioner ”dispens” att anställa annan personal, därför att nämnden icke erhållit begärda uppgifter av riks försäkringsanstalten. Därjämte hade ett mycket stort antal förfrågningar från olika statliga verk och andra arbetsgivare lämnats obesvarade av anstalten under den motiveringen, att anstalten icke tagit ställning till den personal som skulle uppsägas. Först i september hade anstalten överlämnat listor på den personal, som skulle omplaceras, till den särskilda nämnden. Emellertid hade de olika socialförsäkringsbolagen redan för ett par månader sedan lämnat dessa uppgifter till nämnden, varför anstaltens personal kommit i efterhand. Samtidigt som en betydande del av riks försäkringsanstaltens personal nu uppsades, visste personalen, att den tidigare kunde ha beretts anställning på annat håll. Den tid, som återstode för omplaceringarna, syntes alldeles i onödan ha förlängts ett kvartal. — På grund av vad ovan anförts ifrågasatte Gärde, om tjänstefel begåtts av riks försäkringsanstalten, när denna ej låtit honom taga del av vissa handlingar, när anstalten ej i tid till den särskilda nämnden lämnat uppgifter på den personal som skulle omplaceras och när anstalten helt skjutit samarbetsnämnden åt sidan.

På anmodan inkom riks försäkringsanstalten med yttrande. I detta, som var dagtecknat den 22 oktober 1954, anfördes, bland annat, följande.

Förenämnda proposition hade ännu icke behandlats av riksdagen. Av hänsyn till personalens intressen hade riks försäkringsanstalten emellertid ansett sig böra, redan innan riksdagen behandlat propositionen, underätta personalen om de verkningar propositionens antagande kunde kom-

ma att medföra för dess vidkommande. Med anledning därav hade inom riksförsäkringsanstalten upprättats ovannämnda sammanställningar, utvisande bland annat den beräknade minskningen av personalbeståndet efter omorganisationen. Över sammanställningarna hade omplaceringsnämnden beretts tillfälle att yttra sig. Med ledning av sammanställningarna hade riksförsäkringsanstalten sedermera beslutat om sådana entlediganden och nedflyttningar i lönegrad till tidigast den 1 april 1955, som kunde beräknas bli påkallade av verkets omorganisation, därest sådan av riksdagen beslutades i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen. Vederbörande befattningshavare hade den 1 och den 2 oktober 1954 skriftligen erhållit del av anstaltens sålunda fattade beslut. Därigenom hade befattningshavarna kommit i åtnjutande av en uppsägningstid av sex månader mot i avlöningsreglementet föreskrivna tre månader för extra ordinarie befattningshavare och en månad för aspiranter och extra tjänstemän. Jämväl omplaceringsnämnden hade i omedelbart samband därmed erhållit del av beslutet. Gärdes hänvändelse till JO framstode således i här förevarande hänseende som helt omotiverad. — I ärendet hade Gärde uppgivit, att omplaceringsnämnden givit andra statliga myndigheter "dispens att anställa annan personal" samt att socialförsäkringsbolagen redan för ett par månader sedan till nämnden lämnat uppgifter om den personal, som skulle omplaceras. Enligt vad riksförsäkringsanstalten under hand inhämtat från omplaceringsnämnden hade denna emellertid varken tagit befattning med några dylika dispensfrågor eller mottagit några uppgifter från nämnda bolag å personal, som skulle omplaceras. — I enlighet med Kungl. Maj:ts cirkulär till statsmyndigheterna angående samarbetsorgan inom den civila statsförvaltningen den 13 oktober 1950 (nr 522) hade hos riksförsäkringsanstalten år 1951 inrättats en samarbetsnämnd med representanter för verket samt representanter för personal hos anstalten tillhörande civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund (CST) och civilförvaltningens personalförbund (CPF). För information rörande ifrågasatta personalförändringar med anledning av den i propositionen föreslagna omorganisationen hade sammanträde med samarbetsnämnden hållits den 25 september 1954. Någon anledning för riksförsäkringsanstalten att tidigare sammankalla nämnden för detta ändamål hade ej funnits, enär något närmare ställningstagande från verkets sida till förevarande personalfrågor ej dessförinnan kunnat ske. Jämväl i senast behandlade hänseende vore således Gärdes hänvändelse till JO helt obefogad. — I sin den 18 september 1954 ingivna ansökan att få taga del av sammanställningarna hade Gärde såsom skäl för sin begäran att handlingarna skulle utlämnas samma dag som skrivelsen ingivits till anstalten anfört sitt personliga intresse i saken. Gärdes ifrågavarande framställning hade ansetts böra föredragas för generaldirektören. Sådan föredragning hade kunnat ske först på morgonen måndagen den 20 september, varefter Gärde samma

dags morgon erhållit besked att han kunde få taga del av handlingarna. På grund av vad sålunda förekommit torde Gärdes anmälan även i förvarande hänseende sakna varje fog.

I avgivna påminnelser anförde Gärde: När den Levinsonska utredningen hösten 1953 framlagt sitt förslag om en ny personalorganisation, hade det stått klart för Gärde, att samarbetsnämnden vid diskussionen om den nya organisationen och de av denna föranledda uppsägningarna måste komma att spela en betydelsefull för att icke säga central roll. Vid sammanträde med nämnden den 23 november 1953 hade han ifrågasatt, om icke tillfälle skulle ges nämndens ledamöter att uttala sig om det Levinsonska betänkandet. Gärde hade därjämte velat, att en principdiskussion rörande gränsdragningen mellan samarbetsnämndens och personalföreningens diskussionsrätt skulle komma till stånd. Från verksledningens sida hade då uttalats, att samarbetsnämnden icke vore rätt forum för diskussion av betänkandet. Av den förda diskussionen hade framgått, att verksledningen ansett, att dessa frågor skulle diskuteras mellan verket och personalföreningen. Nämnden hade emellertid beslutat att "bordlägga principfrågan om gränsdragningen mellan nämndens och personalföreningens verksamhetsområde". Sistnämnda fråga hade emellertid ej upptagits till behandling vid något följande sammanträde. På grund av verksledningens negativa inställning till en diskussion i nämnden om dessa för anstaltens personal så betydelsefulla frågor hade Gärde efter sistnämnda sammanträde skriftligen anhållit om utträde ur nämnden. Efter denna anhållan hade han fått taga del av ett ojusterat protokoll, enligt vilket verksledningen — byråchefen W. Stenholm — uttalat sitt intresse för en diskussion i nämnden av betänkandet. Gärde hade med anledning därav återtagit sin utträdesansökan. Ett sammanträde hade också kommit till stånd den 13 januari 1954, men diskussionen vid detta tillfälle hade endast berört anstaltens blivande organisation. — Mot bakgrunden av propositionen och omplaceringsnämndens tillkomst hade Gärde väntat, att samarbetsnämnden skulle sammankallas för diskussion och information angående de besked, som anstalten skulle lämna omplaceringsnämnden. En statlig arbetsgivare hade per telefon genom Gärde sökt kontakt med någon kvinnlig tjänsteman för anställning. Före samtalet med Gärde hade han emellertid ringt anstaltens personalbyrå och därvid erhållit det beskedet av byråsekreteraren B. Järv, att anstalten icke kunde rekommendera någon, då man ej visste, vilka som skulle entledigas. Efter samtalet med nämnde arbetsgivare hade Gärde omedelbart vänt sig till Järv och förste byråsekreteraren H. Sandberg, båda å anstaltens personalbyrå. De hade meddelat, att anstalten mottagit ett stort antal efterfrågningar å personal och att man därvid gett samma svar som ovannämnde arbetsgivare erhållit. Av Nihlfors, som jämväl vore ledamot av omplaceringsnämnden, hade

Gärde informerats om att omplaceringsnämndens ordförande i mitten av juni månad begärt uppgifter av riksförsäkringsanstalten å den personal, som skulle entledigas. Först omkring den 15 september 1954 hade personalförteckningarna överlämnats till omplaceringsnämnden, som diskuterat dem vid sammanträde den 18 september. Därmed hade fyra månader förflutit av de tio månader, som låge mellan omplaceringsnämndens tillkomst och den 1 april 1955, från och med vilken dag ett betydande antal tjänstemän hos anstalten entledigats.

Gärde anförde vidare: Personallistorna hade icke överlämnats till samarbetsnämndens personalvalda ledamöter före sammanträdet den 25 september 1954, varför listornas innehåll ej kunnat bli föremål för debatt vid sammanträdet, och ej heller före uppsägningsbeskedens meddelande den 1 och den 2 oktober 1954. Därigenom hade några "rättelser" icke kunnat göras i dessa listor. Efter den 1 och den 2 oktober hade Gärde konstaterat "felaktigheter" i flera fall, som aldrig blivit "rättade" och som syntes ha lett till "felaktiga" uppsägningar. Lördagen den 18 september 1954 hade omplaceringsnämnden diskuterat de tidigare under veckan överlämnade personallistorna. — Den riksförsäkringsanstalten utomstående personalföreningen — som i dessa frågor helt saknade förhandlings-, diskussions- och informationsrätt — hade satts före samarbetsnämnden. Genom mörkläggningen av de till personalföreningen utlämnade personallistorna hade anstaltens personal förlorat den informations- och diskussionsrätt, som författningen om samarbetsnämnder gäve personalen genom samarbetsnämndens personalvalda ledamöter. När riksförsäkringsanstalten i mitten av september överlämnade personallistorna till den anstalten utomstående omplaceringsnämnden hade anstalten tagit ställning till uppsägningsfrågorna, innan den inhämtat samarbetsnämndens mening. De fortlöpande informationer, som verket enligt författningen bort ge samarbetsnämnden, hade aldrig givits. Ej heller hade nämndens personalvalda ledamöter därigenom getts de fortlöpande tillfällen att diskussionsvägen utöva det inflytande på uppsägningsfrågornas lösning som författningen gäve dem. — Genom upprättandet av personallistorna i juni månad 1954 och genom utlämnandet av dessa till personalföreningens ordförande och sekreterare den 4 september 1954 och till omplaceringsnämnden i mitten av september månad 1954 hade riksförsäkringsanstalten visat, att anstalten kunnat, om den velat, på ett väsentligt tidigare stadium diskutera hithörande frågor i nämnden och lämna denna fortlöpande informationer. Med vad Gärde sålunda anført hade han bland annat velat visa, att han såsom ledamot av samarbetsnämnden berövats möjligheten att utöva inflytande på uppsägningsfrågornas lösning och att han därigenom såsom personalvald ledamot av nämnden ej kunnat fylla de funktioner, som samarbetsnämndsförfattningen gäve och personalen gett honom. — Med hänsyn till personalens intressen syntes det vara mer än anmärkningsvärt, att omplace-

ringsnämnden på grund av riks försäkringsanstaltens hållning ej förrän fyra månader efter sin tillkomst kunnat påbörja sitt arbete med omplaceringen av anstaltens personal i Stockholm, trots socialministerns uttalande i statsrådet den 7 maj 1954 att nämndens verksamhet med hänsyn till personalens intressen borde påbörjas med det snaraste. Det hade upprört Gärde såsom personalrepresentant, att riks försäkringsanstalten ej trots omplaceringsnämndens tillkomst och trots ett stort antal personalefterfrågningar hos anstalten velat taga ställning till eller ens diskutera uppsägningsfrågorna före sommarssemestrarna 1954.

Vid påminnelserna fanns fogat ett uttalande av Nihlfors. I detta anfördes bland annat: Vid olika tillfällen under juni månad 1954 hade Gärde samtalat med Nihlfors om det lämpliga i att riks försäkringsanstaltens samarbetsnämnd sammankallades för att dryfta frågor, som hade samband med den kommande omorganisationen av ämbetsverket. Då dessa spörsmål även och kanske främst hade facklig karaktär, hade Nihlfors såsom ordförande i verkets personalförening, vilken hade förhandlingsrätt med verket, givetvis också varit angelägen att snarast möjligt få tillfälle till överläggningar med verksledningen. På grund därav hade Nihlfors gjort flera förfrågningar å administrativa byrån, när överläggningar eller förhandlingar skulle kunna påbörjas. Något bestämt besked därom hade icke lämnats. Vid det första sammanträdet — den 1 juni 1954 — med nämnden för omplacering av personal hos riks försäkringsanstalten m. m., av vilken nämnd Nihlfors var ledamot, hade det likaledes ansetts vara av betydelse för nämndens verksamhet, att ämbetsverket upptog dessa spörsmål snarast möjligt. — Dagen före midsommarafton, den 24 juni, hade Nihlfors kallats till administrativa byråns chef och erhållit meddelande att ämbetsverket i plenum preliminärt diskuterat avvecklingsfrågorna, att man under sommaren skulle undersöka vilka befattningshavare, som vore villiga att begära förtidspensionering, och att verksledningen i augusti månad ämnade taga kontakt med personalföreningens styrelse rörande avvecklingen i hela dess omfattning. — Någon kontakt med verksledningen hade icke förekommit under augusti. En av de första dagarna i september hade till Nihlfors såsom ordförande i personalföreningen överlämnats ett par exemplar av de inom anstalten med hänsyn till den förestående omorganisationen upprättade sammanställningarna av anstaltens personal samt ett förslag till principer för entledigande av övertalig personal m. m. Föreningens styrelse hade sammanträtt den 8 september och beslutat, att Nihlfors och föreningens sekreterare till verksledningen skulle framföra vissa erinringar mot den dem delgivna principlösningen samt hemställa om ett informationsmöte i ämbetsverkets regi. Överläggning med generaldirektören hade kommit till stånd efter några dagar, troligen den 11 september, därvid tveksamhet yppats om något informationsmöte vore erforderligt, enär de som berördes av omorganisationen skulle få skriftligt besked. I detta sam-

manhang hade framförts även önskemålet att samarbetsnämnden snarast borde sammankallas för dryftande av frågor, som hade att göra med den kommande omorganisationen och som kunde ankomma på nämnden. Även beträffande ett sådant sammanträde hade verkschefen tyckts vara tveksam, varför samtliga personalrepresentanter i nämnden några dagar senare, den 15 september, skriftligen begärt, att nämndens ordinarie sammanträde för andra halvåret 1954 snarast måtte hållas och att därvid nämnden borde informeras om dels vad som planerades i fråga om entlediganden av övertalig personal, dels planeringsarbetet inför den nya yrkeskadeförsäkringslagens ikraftträdande. Tidigast den 17 september hade generaldirektören meddelat, att ett informationsmöte för personalen skulle anordnas måndagen den 27 september — strax före delgivningen av entledigandena — och att samarbetsnämnden skulle kunna sammanträda lördagen den 25 september.

Därjämte var vid påminnelserna fogat utdrag av protokoli, fört vid sammanträde med riksförsäkringsanstaltens personalförenings styrelse den 24 augusti 1954. I detta protokoll fanns antecknat bland annat:

”Ordföranden meddelade, att han den 24/6 1954 kallats till byråchef Stenholm och därvid delgivits vissa tänkbara principer för avvecklingen inom verket. Vissa riskzoner finnas. Inom de olika byråerna skulle undersökning verkställas huru många befattningshavare, som önskade förtidspension.

I augusti månad skulle verksledningen taga kontakt med personalföreningens styrelse rörande frågan i hela dess omfattning. I september månad skall personalföreningens styrelse få taga del av principerna för uppsägningarna inom verket.”

Vidare återopades utdrag av protokoll vid sammanträde med nyssnämnda styrelse den 8 september 1954, utvisande att styrelsen vid detta sammanträde med ledning av förslag av verksledningen diskuterat efter vilka principer uppsägning av personal skulle ske och på vad sätt vederbörande skulle delgivas uppsägning samt att styrelsen uppdragit åt sin ordförande och sekreterare att till verksledningen framföra styrelsens synpunkter på förslagen.

Riksförsäkringsanstalten anförde därefter i nytt yttrande: Gärde syntes i sina påminnelser främst vilja hävda, att anstalten inför ämbetsverkets omorganisation åsidosatt samarbetsnämnden. Det borde då först fastslås, att Gärde ej ens påstått att sammanträdena med samarbetsnämnden understigit föreskrivet antal, att ingående information och diskussion rörande förevarande omorganisationsfrågor ägt rum i nämnden, att Gärde likaväl som annan nämndledamot haft oinskränkt möjlighet att, innan beslut fattades i sagda frågor, framlägga sina synpunkter och önskemål, varav han även begagnat sig, samt att Gärde eller annan nämndledamot i

sådan egenskap ej därutöver författningsenligt ägt ” — — — utöva inflytande på uppsägningsfrågornas lösning — — —”. Gärde hade påstått, att det från verksledningens sida uttalats att samarbetsnämnden icke vore rätt forum för diskussion av betänkandet om riksförsäkringsanstaltens omorganisation m. m. Detta påstående finge stå för Gärdes räkning. Av protokollet framginge, att Stenholm i samarbetsnämnden förklarade, att riksförsäkringsanstaltens personalförening och icke samarbetsnämnden vore det rätta organet för avgivande av yttrande i anledning av betänkandet, ävensom uttalat, att, när anstalten tagit närmare ställning till betänkandet, nämnden lämpligen kunde informeras om anstaltens synpunkter, varjämte en diskussion kunde äga rum. Protokollet vore i vederbörlig ordning justerat av ordföranden och en personalrepresentant. — Gärde hade anfört, att han någon gång i juni eller juli 1954 ”blev mycket oroad” av att riksförsäkringsanstalten icke då ansett sig kunna tillmötesgå de arbetsgivare, som efterfrågade personal från anstalten, och funnit ”att det var nödvändigt, att en skyndsamt diskussion kom till stånd i samarbetsnämnden om uppsägningsbeskeden”. Gärdes oro framstode i en egendomlig dager med tanke på att hans bekymmer i saken måste ha medfört, att han blivit underkunnig om att förfrågningarna nära nog uteslutande avsett maskinskrivningskunnig biträdespersonal, varå efterfrågan varit stor på arbetsmarknaden sedan åtskilliga år. Riksförsäkringsanstalten, som vid denna tid själv hade ett otillräckligt antal maskinskriverskor, hade uppenbarligen icke kunnat medverka till en decimering av denna personalkategori, enär i så fall anstaltens verksamhet allvarligt skulle ha äventyrats. Från tjänstemannaförmedlingen hade till yttermera visso anstalten erhållit besked, att omplaceringen av övertalig, maskinskrivningskunnig biträdespersonal ej på något sätt brådskade. — Om anledning sålunda ej förelegat att sammankalla samarbetsnämnden på grund av förfrågningar från arbetsgivare om personal, hade ej heller tillsättandet av den s. k. omplaceringsnämnden i och för sig utgjort anledning till sammanträde med samarbetsnämnden. Då omplaceringsnämnden tillsatts i maj 1954, hade ännu ej förelegat ens något första utkast till beräkningar rörande personalens ställning efter omorganisationen. Ett sådant hade visserligen kommit till i juni, men detta hade icke varit på något sätt auktoriserat av verksledningen och gällt endast personal i högre lönegrader. Detta utkast hade utgjort blott internt arbetsmaterial. En första förberedande diskussion av de många i beräkningarna ingående frågeställningarna hade visserligen kommit till stånd i anstaltens plenum i slutet av juni, men denna diskussion hade ej varit av den art, att den kunnat medföra ändring i de föreliggande beräkningarnas nyssnämnda karaktär av arbetsmaterial. I plenum hade vid detta tillfälle överenskommit, att ifrågavarande material skulle av ledamöterna var för sig studeras och övervägas, varefter ett gemensamt dryftande av detsamma skolat äga rum i augusti. Så hade även skett, varvid

frågekomplexet bordlagts till i början av september, då även motsvarande utkast till beräkningar i fråga om den lägre personalen förelegat till bedömande. Under tiden hade materialet ytterligare bearbetats. Den 25 september hade innehållet i materialet diskuterats inom samarbetsnämnden. Först den 27 eller den 28 september hade materialet varit i sådant skick, att det kunnat läggas till grund för beslut, vilket därefter fattats den 29 september. — Vid den tidpunkt, lördagen den 18 september, då Gärde hemställt att omedelbart få taga del av berörda material, hade någon expedition från verkets sida av materialet ännu ej skett, vilket varit anledningen till att framställningen ansetts böra underställas generaldirektören. Gärde hade därefter måndagen den 20 september medgivits att taga del av materialet. Samma dag hade detsamma överlämnats till omplaceringsnämnden för yttrande. Gärde hade alltså fått tillfälle taga del av materialet samma dag detsamma genom nyssnämnda åtgärd erhållit karaktär av offentlig handling. — Den 11 september 1954 hade Nihlfors anhållit hos generaldirektören, att samarbetsnämnden skulle sammankallas med hänsyn till den förestående omorganisationen. Gärde anförde i denna sak: "Den muntliga framställningen avslogs emellertid av generaldirektören." Detta påstående av Gärde vore icke med verkligheten överensstämmande. Frågan om sammanträde med samarbetsnämnden hade vid tillfället varit föremål för närmare överläggning mellan generaldirektören och Nihlfors av den anledningen, att samtidigt spörsmålet om ett möte med hela personalen blivit väckt. Resultatet av överläggningen hade blivit, att generaldirektören och Nihlfors varit överens om att ett definitivt ståndpunktstagande till frågorna om sammanträde och möte samt tiden därför skulle anstå någon eller några dagar. Båda hade kort därefter kommit till stånd.

Gärde inkom därefter med ytterligare påminnelser.

I en till riks försäkringsanstalten avlåten skrivelse anförde tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius följande.

Kungl. Maj:t har genom cirkulär den 13 oktober 1950 till statsmyndigheterna meddelat vissa bestämmelser om samarbetsorgan vid myndigheter och institutioner inom den civila statsförvaltningen (SFS nr 522/1950). Utfärdandet av dessa bestämmelser torde — på sätt framgår av departementschefsyttrandet i propositionen nr 139/1950 s. 17 — böra ses såsom ett led i strävandena att på olika vägar rationalisera statsförvaltningen och samtidigt skapa arbetsförhållanden, vilka äro ägnade att öka arbetsglädjen och trivseln hos de anställda.

När mellan myndighet och personalorganisation träffats överenskomelse om inrättande av samarbetsorgan vid myndigheten, skola vissa vid

cirkuläret fogade allmänna grunder för samarbetsorgan inom den civila statsförvaltningen i tillämpliga delar tjäna såsom riktlinjer. I 1 § av dessa allmänna grunder har angivits, att samarbetsnämnd har till uppgift att främja fortlöpande samverkan mellan myndighet och personal i syfte att åstadkomma bästa möjliga arbetsresultat, bereda personalen insikt i verksamhetens betingelser och resultat, verka för säkerhet, sundhet och trivsel i arbetet ävensom för välordnade arbetsförhållanden samt främja personalens utbildning. Enligt 2 § bör myndighet genom fortlöpande redogörelser lämna nämnd informationer om ifrågasatta omläggningar eller andra viktiga förändringar av arbetsförhållanden och arbetsmetoder eller övriga organisatoriska anordningar vid myndigheten, i den mån detta icke skulle kunna medföra skada för myndigheten eller det allmänna. Beträffande nämnds uppgifter har bland annat angivits, att nämnd äger bedöma sådant förslag till förändrade arbetsmetoder eller andra anordningar eller åtgärder till gagn för myndigheten, som av anställd hänskjutes till nämnden (4 §). Nämnd består av ledamöter utsedda dels av myndigheten dels av personalens organisationer (9 §). Såsom ordförande i nämnd fungerar vederbörande chef eller någon av hans närmaste män i chefsställning (10 §). Nämnd håller ordinarie sammanträde minst en gång varje halvår. Extra sammanträde hålles inom 14 dagar efter det sådant sammanträde från någondera sidan begärts för behandling av ärenden, som ej lämpligen kunna anstå till ordinarie sammanträde (11 §).

I ett av byråchefen i statens avtalsnämnd Karl G. Samuelson i egenkap av särskilt förordnad utredningsman den 19 juni 1950 avgivet betänkande, vilket ligger till grund för förenämnda cirkulär, har uttalats, att det låge i sakens natur att nämndverksamheten skulle bedrivas på ett sådant sätt, att tyngande dubbelbehandling av ärenden undvekes. Den förhandlingsrätt, som tillkomme statstjänstemännens organisationer, torde få anses relativt begränsad. Förhandlingsfrågor, som brukat dryftas vid överläggningar mellan myndighet och personalorganisationer i enlighet med gällande förhandlingsrättsbestämmelser, syntes alltjämt böra handläggas i samma ordning. Ett upptagande av samma frågor såväl i samarbetsnämnd som förhandlingsvägen borde, enligt utredningsmannen, regelmässigt undvikas. Däremot kunde vissa frågor, som icke fölle inom ramen för förhandlingsrätten, hänskjutas till samarbetsnämnds behandling.

De frågor, som kunna bli föremål för förhandling i enlighet med bestämmelserna om förhandlingsrätt och som sålunda icke böra upptagas av samarbetsnämnd, ha angivits i 4 § kungörelsen angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän. Där stadgas sålunda, att förhandling må äga rum beträffande tjänstemännens allmänna anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor ävensom beträffande tillämpningen av sådana villkor.

Befogenheten av Gärdes påstående att riksförsäkringsanstalten genom underlåtenhet att i samarbetsnämnden upptaga frågorna om entledigande

av personal eftersatt dennas behöriga intressen är att bedöma mot bakgrunden av ovan angivna bestämmelser.

Det är till en början uppenbart, att den uppkomna frågan om sättet för genomförande av den betydande personalinskränkning, som kunde förväntas bli en följd av det genom propositionen nr 208/1954 till riksdagens prövning hänskjutna förslaget om samordning av sjuk- och yrkeskadeförsäkringarna, var av fundamental betydelse för de befattningshavare som kunde komma att beröras därav. Det ligger i sakens natur, att frågan om de principer, efter vilka entledigandena skulle ske, icke bort av verket avgöras utan att personalen dessförinnan haft tillfälle att framföra sina synpunkter på denna för dem så viktiga fråga.

Av utredningen i ärendet framgår följande. Riksförsäkringsanstalten har på ett tidigt stadium våren 1954 upptagit frågan om personalbegränsningen till övervägande. De i ärendet ifrågakomna förteckningarna över personal, som skulle entledigas, synas ha upprättats redan i juni 1954. I slutet av samma månad har frågan diskuterats i plenum. Vid samma tid har kontakt tagits med ordföranden i verkets personalförening, vilken ägde förhandlingsrätt gentemot verket. Sedan sammanställningarna någon av de första dagarna i september överlämnats till personalföreningens styrelse och denna efter behandling av frågan framfört sina synpunkter, ha sammanställningarna senast den 20 i samma månad överlämnats till omplaceringsnämnden. Först därefter har frågan den 25 september 1954 behandlats vid sammanträde med samarbetsnämnden, ett sammanträde som tillkommit på begäran av nämndens personalrepresentanter. Två dagar därefter har personalen informerats om uppsägningarna, varefter dessa den 1 och den 2 påföljande oktober skriftligen tillställts därav berörda tjänstemän.

Utredningen ger sålunda vid handen, att frågan om entledigandena icke upptagits i samarbetsnämnden förrän den 25 september 1954. Oavsett vid vilken tid riksförsäkringsanstalten fattat beslut rörande uppsägningarna är det tydligt, att samarbetsnämnden informerats i saken på ett så sent stadium, att nämnden icke hade tillräckligt rådrum att överväga och framföra sina synpunkter på den för personalen så viktiga frågan om principerna för entledigandena, innan verkets beslut i saken meddelades.

Av vad i saken förekommit kan därför icke dragas annan slutsats än att anstaltens ledning utgått från att principerna för entledigandena icke utgjort en fråga, som bort upptagas i samarbetsnämnden till diskussion före ärendets avgörande.

Vidkommande spørsmålet om anstaltens uppfattning härutinnan är riktig må till en början framhållas, att man — på sätt förarbetena till bestämmelserna om samarbetsnämnder få anses ge vid handen — vid strävandena att finna lämpliga former för en förbättrad samverkan inom civiltjänstverksamheten mellan myndigheter och personal ansåg det naturligt,

att samarbetsnämnderna borde så mycket som möjligt anslutas till vad som gällde beträffande de företagsnämnder, som redan tidigare vunnit insteg på allmänna arbetsmarknaden och inom kommunikationsverken. Det mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i förevarande hänseende träffade avtalet om företagsnämnder innehåller bestämmelser dels om *de kollektiva trygghetsfrågorna*, dels ock om *den individuella anställningstryggheten*. De kollektiva trygghetsfrågorna regleras uti § 6 i avtalet, däri stadgas att, om fråga uppkommer om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av företags drift, skall i så god tid som möjligt, innan dylik åtgärd vidtages, samråd därom äga rum inom företagsnämnden. Därest sådan åtgärd anmäles till offentlig myndighet, skall enligt stadgandet dylik anmälan delgivas nämnden och denna fortlöpande hållas underrättad om ärendets utveckling.

Frågor rörande den individuella anställningstryggheten regleras i §§ 7 och 29. Den förra av dessa innehåller bestämmelser om varsel vid permittering och uppsägning av enskilda arbetare. Önskar arbetarparten förhandling med anledning av dylik åtgärd, skall enligt § 29, där fråga icke är om kränkning av föreningsrätten eller åtgärden eljest strider mot lag eller kollektivavtal, förhållandet anmälas till vederbörande förbundsstyrelse, vilken äger hänskjuta frågan till undersökning inom arbetsmarknadsnämnden.

Nu berörda frågor rörande den individuella anställningstryggheten äro alltså på den allmänna marknaden rent fackliga frågor, vilka icke skola upptagas i företagsnämnd. Så är enligt kollektivavtalen fallet även inom de statliga avtalsområdena. När nu förslag till bestämmelser om samarbetsnämnder för civilförvaltningen skulle utarbetas, ansågs det — enligt vad utredningsmannen, byråchefen Samuelson, vid samtal i saken meddelat mig — med tanke på förhållandena på den allmänna marknaden och med hänsyn till de för statstjänstemännen gällande förhandlingsrättsbestämmelserna varken lämpligt eller möjligt att i bestämmelserna om samarbetsnämnd intaga föreskrifter om den s. k. individuella anställningstryggheten. Några sådana föreskrifter ha icke heller intagits i den sedermera utfärdade författningen om samarbetsnämnder. Man torde därför kunna fastslå, att frågor rörande den individuella anställningstryggheten *icke* äro av den natur, att de böra upptagas i samarbetsnämnd.

Med hänsyn till det vid tillskapandet av samarbetsorgan inom den civila statsförvaltningen förut angivna syftet att dessa organ skulle så mycket som möjligt anslutas till vad som gällde beträffande företagsnämnder är det däremot uppenbart, att de kollektiva trygghetsfrågorna, vilka regleras i § 6 i företagsnämndsavtalet, avsetts skola falla inom ramen för de spörsmål som skulle kunna upptagas i samarbetsnämnd. Denna avsikt får också anses ha kommit till tydligt uttryck vid avfattningen av det förut återgivna stadgandet i 2 § av de allmänna grunderna för samarbetsorgan

inom den civila statsförvaltningen rörande dylika organs uppgifter, däri bland annat nämnas "ifrågasatta omläggningar eller andra viktiga förändringar av arbetsförhållanden". Det kan ej heller gärna göras gällande, att dessa kollektiva trygghetsfrågor äro att hänföra till sådana fackliga frågor rörande "tjänstemännens allmänna anställnings-, arbets- eller löningsvillkor", beträffande vilka förhandlingsrätt finnes och som av denna anledning icke avsetts skola upptagas i samarbetsnämnd.

Av nu anförda skäl höra de kollektiva trygghetsfrågorna enligt min mening till de spörsmål, som skola upptagas i samarbetsnämnd. Där kunna sålunda upptagas principiella frågor rörande omorganisation, nedläggande av verksamhet, möjlighet att omflytta personal, antalet av de befattningshavare som behöva entledigas och lämpligaste tidpunkt härför. Däremot har samarbetsnämnd icke att behandla fråga om vem eller vilka som skola entledigas, turordning och andra dylika frågor som beröra den individuella anställningstryggheten.

De spörsmål, som aktualiserades genom riksförsäkringsanstaltens omorganisation, beröra såväl den kollektiva som den individuella anställningstryggheten. Det är givetvis endast frågor rörande den kollektiva säkerheten, som i förevarande fall bort upptagas i anstaltens samarbetsnämnd. Dessa sistnämnda frågor ha emellertid varit av den art och vikt, att de i och för sig omfattats av den informationsplikt som ålegat verksledningen enligt 2 § i de allmänna grunderna. Det har från verkets sida icke gjorts gällande och utredningen ger icke heller anledning antaga, att behandlingen av sådana frågor i samarbetsnämnden skulle kunnat medföra skada för anstalten eller för det allmänna. Nu berörda frågor borde följaktligen ha upptagits till behandling i anstaltens samarbetsnämnd i god tid före verkets slutliga ställningstagande till dessa frågor. Det är uppenbart, att det skulle ha varit av intresse för personalen att dess representanter i samarbetsnämnden fått tillfälle att där under fria former med verkets ledning diskutera principerna för genomförandet av det omfattande entledigandet av personal, t. ex. frågan om och i vad mån vid entledigandena hänsyn borde tagas till större erfarenhet vid vissa arbetsuppgifter framför längre anställningstid.

Det är att märka, att upptagandet av hithörande frågor till behandling i samarbetsnämnd icke är beroende av att yrkande härom framställs av representant för personalen. Samarbetsnämnden är ju ett samrådsorgan. För att samråd skall kunna äga rum i så god tid, att vad därvid framkommit kan beaktas vid verkets beslut, måste initiativ till samrådet i allmänhet tagas av verksledningen. I 2 § i de allmänna grunderna för samrådsorgan har också uttryckligen stadgats, att myndighet bör genom fortlöpande redogörelser lämna samarbetsnämnd information i de frågor som må behandlas av sådan nämnd. Härtill kommer, att verksledningen har att besätta ordförandeposten i nämnden och därför måste bära huvud-

ansvaret för att nämnden rent organisatoriskt kan fungera. Däri ingår självfallet en skyldighet att kalla till sammanträden, när anledning därtill föreligger. Jag vill i detta sammanhang betona, att nämndordförandens — i allmänhet verkschefens — inställning till nämndens funktion är av avgörande betydelse för att man skall kunna vinna de med samarbetsnämnderna avsedda syftena. Den vikt, som från statsmakternas sida tillmätts samarbetsorganen, har understrukits i den senare tillkomna allmänna verksstadgan den 7 januari 1955, däri uttryckligen stadgats, att verkschef har att uppmärksamma de förslag som framställas av samarbetsorgan.

Jag finner sålunda, att riksförsäkringsanstaltens ledning bort tillse att frågan om principerna för genomförandet av personalbegränsningen upptagits till behandling i anstaltens samarbetsnämnd i så god tid, att hänsyn till de meningar, som därvid kunnat framkomma i nämnden, kunnat tagas, när beslut i saken meddelades. Verksledningen har emellertid försummat detta, oaktat frågan var av genomgripande betydelse för personalen. Anstaltens samarbetsnämnd har därför icke kunnat fylla sin funktion i detta fall. Verksledningen har följaktligen enligt min mening förfarit felaktigt i berörda hänseende.

Utredningen ger emellertid vid handen, att verkets ledning insett frågornas betydelse för personalen och därför berett personalföreningens styrelse tillfälle att framföra sina synpunkter på hithörande spörsmål. Det är väl sannolikt, att denna härvid i erforderlig utsträckning tillvaratagit personalintressena. Med hänsyn härtill och då gränsen är flytande mellan de spörsmål, som skola upptagas i samarbetsnämnd, och de fackliga frågor, beträffande vilka personalföreningen äger förhandlingsrätt, finner jag det fel, som anstaltens ledning låtit komma sig till last, ursäktligt. Jag låter därför i denna del bero vid mina här gjorda uttalanden.

Vad därefter angår klagomålen över att Gärdes framställning lördagen den 18 september 1954 att få taga del av de upprättade personalsammanställningarna icke genast bifallits, så när det icke kan anses felaktigt att denna framställning hänskjutits till verkschefens prövning och denne, som först påföljande måndag hade tillfälle att pröva ansökningen, då biföll densamma, finner jag klagomålen i denna del icke föranleda någon min vidare åtgärd.

Som Gärde icke visat fog för sitt påstående att anstalten skulle ha försummat att i tid lämna uppgifter till omplaceringsnämnden rörande personal som skulle entledigas, föranleda ej heller klagomålen i denna del någon min vidare åtgärd.

6. Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t har kommerskollegium upprättat normalförslag till hamnordning. Fråga bland annat huruvida vissa i normalförslaget intagna föreskrifter kunde anses lagligen grundade

I kungl. förordningen den 8 maj 1874 angående hamnordningar och andra ordningsföreskrifter för allmänna hamnarna i riket stadgas, att för varje större stapelstad skall finnas särskild hamnordning, innefattande de föreskrifter i avseende å ordningen i hamnen som finnas nödiga utöver bestämmelserna i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868, att även för annan allmän hamn i riket sådan hamnordning må kunna upprättas samt att för dessa hamnordningar skall i avseende å deras antagande, tillämpning m. m. vara gällande vad angående ordningsföreskrifter i allmänhet i nämnda ordningsstadga är bestämt eller framdeles kan varda förordnat; ägande länsstyrelsen tillse, att hamnordningar, där sådana anses böra finnas, bliva upprättade och att, där hamnordning icke prövas erforderlig, nödiga föreskrifter till främjande av ordning i hamnen ändock varda i överensstämmelse med ordningsstadgan för rikets städer meddelade.

I fråga om antagande av ny eller ytterligare föreskrift i avseende å allmänna ordningen utöver vad ordningsstadgan för rikets städer eller lag och författning eljest innehåller eller lämnar åt magistrat eller polismyndighet att närmare bestämma gäller enligt § 20 första stycket nämnda stadga, att förslag därom kan framställas av stadsfullmäktige, i vilket fall magistraten har att detsamma jämte eget utlåtande insända till länsstyrelsen, som antingen oförändrat fastställer eller ogillar förslaget. För överträdelse av sådant ordningsstadgande må enligt fjärde stycket samma paragraf föreskrivas böter av 2 till och med 100 kronor. I förevarande ordning antagna stadganden skola av länsstyrelsen intagas i allmän kungörelse.

Genom kungörelse den 30 april 1925 förordnade Kungl. Maj:t, att det högsta belopp som finge stadgas såsom böter för överträdelse av hamnordning skulle utgöra 500 kronor.

I kungl. kungörelse den 21 april 1950 med vissa tillämpningsföreskrifter till ovanberörda förordning den 8 maj 1874 föreskrev Kungl. Maj:t, bland annat, att kommerskollegium skulle upprätta normalförslag till hamnordning för att tjäna till ledning för innehavare av allmänna hamnar samt för länsstyrelserna vid utfärdande av hamnordningar eller andra ordningsföreskrifter för hamnarna.

Med stöd av sistnämnda kungörelse fastställde kommerskollegium genom beslut den 24 april 1954 ett inom kollegium upprättat normalförslag till hamnordning.

I detta normalförslag voro intagna ett flertal stadganden, vilka innefattade bemyndigande för hamnstyrelse (hamndirektion, drätselkammare etc.) eller dess verkställande organ, benämnt hamnförvaltningen, att gent-

emot hamntrafikanter ingripa reglerande i skilda hänseenden genom meddelande av "anvisningar", uppställande av "villkor", fastställande av "föreskrifter" m. m. Såsom exempel på sådana stadganden kunna följande återgivas:

5 § 1 mom.: "Tillägs- eller ankringsplats för ankommande fartyg anvisas av hamnförvaltningen. Vid anvisande av plats för fartyg fästes avseende vid den ordning, vari fartygen ankommit till hamnen. Befälhavare skall följa de anvisningar hamnförvaltningen meddelar angående ankring eller förtöjning samt hos hamnförvaltningen hålla sig underrättad om det aktuella vattendjupet vid anvisad tillägs- eller ankringsplats."

6 §: "Fartyg må ej förflyttas från anvisad plats utan hamnförvaltningens medgivande.

Hamnförvaltningen må, när omständigheterna så kräva, beordra befälhavare att förflytta fartyg.

Har förflyttning av fartyg begärts av annan trafikant, må hamnförvaltningen, om den så finner skäligt, bestämma att förflyttning ej behöver ske annat än om den som påkallat förflyttningen förbinder sig att ersätta med åtgärden förenade kostnader."

7 § 1—3 mom.: "Det åligger envar att vid lossning, lastning, transport och uppläggning av gods efterkomma de anvisningar, som meddelas av hamnförvaltningen.

För lossning, lastning och uppläggning av gods upplåtna kajer, bryggor och varuskjul må av hamnens trafikanter nyttjas i den utsträckning och på de villkor hamnstyrelsen (hamndirektionen etc.) bestämmer. För vissa varor gälla särskilda bestämmelser, exempelvis för explosiva varor.

Hamnens kranar samt annan lossnings- och lastningsmateriel må användas efter beställning hos hamnförvaltningen. Av hamnstyrelsen (hamndirektionen etc.) fastställda föreskrifter för begagnandet skola noggrant iakttagas."

13 § 1 mom.: "Det åligger envar att rätta sig efter hamnförvaltningens anordningar och anvisningar till förhindrande av skada å person eller egendom, till förekommande av hinder och uppehåll i trafiken eller till upprätthållande i övrigt av ordningen i hamnen."

I normalförslaget lämnades vidare föreskrifter rörande, bland annat, uppställande av fordon (7 § 7 mom.), förorenande av vatten (9 § 1 mom.), handhavande av eld och lättantändliga varor (10 §), idkande av försäljning (14 §) samt byggande i vatten (17 §).

I fråga om påföljder vid överträdelse av bestämmelserna stadgades i 20 § följande:

"1 mom. För förseelse mot denna hamnordning och i enlighet därmed givna föreskrifter vare straffet, där ej förseelsen efter allmän lag eller författning är belagd med straff, böter från och med 10 till och med 300 kronor.

2 mom. Underlåter någon trots anmodan av hamnförvaltningen att i enlighet med föreskrifterna i denna hamnordning eller de anvisningar, som med stöd därav lämnats av hamnförvaltningen, vidtaga viss åtgärd, må hamnförvaltningen på vederbörandes bekostnad låta utföra den anbefallda åtgärden."

Det av kommerskollegium sålunda upprättade normalförslaget till hamnordning — som jag uppmärksammade i samband med granskning av ett par till mig insända, efter normalförslagets utfärdande fastställda hamnordningar — syntes mig i vissa delar kunna föranleda invändningar, framförallt ur principiella synpunkter. Sålunda syntes t. ex. den befogenhet, som genom 1874 års förordning tillagts de kommunala representativa organen att under kontroll av statlig myndighet utfärda straffsanktionerade ordningsföreskrifter av generell natur, enligt normalförslaget kunna i vissa hänseenden delegeras till kommunalt förvaltande organ. Normalförslaget syntes även tillägga sådana organ en mycket vidsträckt befogenhet att företaga straffsanktionerade ingripanden i det enskilda fallet. I förslaget lämnades vidare föreskrifter i ämnen, som syntes reglerade i andra författningar eller som eljest skulle regleras i annan ordning. Mot sanktionsbestämmelserna syntes kunna invändas, bland annat, att de avfattats på sätt som kunde giva anledning till oklarhet i fråga om deras räckvidd, något som måste väcka betänkligheter särskilt med hänsyn till att frågor om ansvar för överträdelser av hamnordningsföreskrifter numera vanligen torde handläggas av åklagare i form av strafföreläggande och sålunda i regel icke underkastas prövning av domstol.

Efter remiss inkom kommerskollegium till mig med yttrande i ärendet, därvid kollegium anförde följande.

Redan i samband med tillkomsten av 1874 års förordning hade uppmärksammats de svårigheter, som vore förknippade med att skapa generella, för alla hamnar lämpade ordningsföreskrifter. Sålunda hade de kommitterade, som haft i uppdrag att utarbета förslag i detta ämne, bland annat framhållit, att de undersökt huruvida några allmänna grunder kunde och lämpligen borde fastställas för hamnordningarna och att de därvid funnit, att för den ena staden erfordrades flera eller annorledes inrättade stadganden än för den andra, ävensom att "från naturen af dessa stadganden ej kunna härledas andra regler för desamma än de mest allmänna, hvilka ingå i hufvudgrunderna för all polis-lagstiftning", i följd varav det vore "öfverflödigt och föga gagnande att sådana regler till efterrättelse fastställas". I det betänkande med förslag till hamnförordning, som kollegium på uppdrag av Kungl. Maj:t år 1943 framlagt (SOU 1943: 32), hade kollegium som sin uppfattning anför, att "hamnordningsärendena böra handläggas centralt för att i görligaste mån vinna överensstämmelse mellan de olika hamnordningarnas terminologi och bestämmelser överhuvud samt

förhindra att i hamnordningarna inflyta bestämmelser, vilka rätteligen icke där ha sin plats”. Kollegium hade därför föreslagit, att det skulle ankomma på kollegium att fastställa hamnordningar. Kungl. Maj:t hade dock icke följt detta förslag utan frångått det i ett viktigt hänseende. En särskild författning hade utfärdats, nämligen kungörelsen den 21 april 1850 med vissa tillämpningsföreskrifter till 1874 års förordning. Kungörelsen hade icke medfört någon ändring i det gällande fastställelseförfarandet för hamnordningar, men kollegium hade fått i uppdrag att upprätta normalförslag till hamnordning för att tjäna till ledning för innehavare av allmänna hamnar samt länsstyrelserna. När kollegium skolat fullgöra det erhållna uppdraget, hade kollegium börjat med att genomgå de olika hamnordningar, som voro gällande, för att hämta förebilder till de bestämmelser, som borde ingå i ett normalförslag. Ett genomgående drag i dessa hamnordningar hade varit, att de gäve hamnmyndigheterna stora befogenheter gentemot trafikanterna, både genom direkta föreskrifter om hur trafikanterna skulle handla i vissa lägen och genom allmänna stadganden om skyldighet för trafikanterna att åttlyda hamnmyndigheternas anvisningar i olika, ej närmare angivna hänseenden, därvid underlåtenhet att följa föreskrifterna och anvisningarna kunde medföra straff. Stadganden av allmän natur syntes regelmässigt ha förekommit även i de hamnordningar som — före tillkomsten av 1874 års förordning — fastställts av Kungl. Maj:t. Det kunde nämnas, att den äldsta nu gällande hamnordningen, nämligen hamnordningen för Hjo, vilken fastställts av Kungl. Maj:t år 1851, innehölle en allmän föreskrift om att ”Äfven uti andra än de i denna Hamn-Ordning upptagna fall skola hamnmästarens föreskrifter åttlydas, då han anbefaller något, som till ordning och beqvämlighet vid hamnen är lydande”. Sådana och liknande bestämmelser hade alltså, i vart fall under de senaste hundra åren, av de kommunala myndigheterna införts i hamnordningarna utan att de myndigheter, som haft i uppdrag att från det allmännas sida övervaka att kommunerna därvid icke överskrede sina befogenheter, haft något att erinra mot bestämmelserna. Icke heller i övrigt hade, kollegium veterligt, någon reaktion mot dessa förekommit från något håll. Kollegium hade också uppmärksammat, att enligt förarbetena till 1874 års förordning skulle hamnordningarnas huvudsakliga föremål vara bland annat, att meddela stadganden ”om dem, som hafva uppsigt öfver ordningen vid hamnen samt deras åligganden och befogenhet”. Även detta uttalande hade givit stöd för antagandet att hamnordningarna borde innehålla uppgifter om hamnbefällets rätt att ingripa med anvisningar till hamnens trafikanter. En riktlinje för kollegium vid utarbetande av normalförslaget hade varit att rensa bort de föreskrifter i hamnordningarna, som voro alltför stränga mot trafikanterna eller i övrigt gävo hamnmyndigheterna alltför stora befogenheter. Åtskilliga bestämmelser av sådan art hade också uteslutits ur normalförslaget. Å andra sidan hade varit uppenbart, att den rätt, som hamnordningarna i allmänhet gävo hamnmyndigheterna att lämna trafi-

kanterna anvisningar om hur de skulle förhålla sig i olika hänseenden, grundat sig på ett påtagligt behov. Sålunda hade det endast beträffande begränsade avsnitt varit möjligt att i normalförslaget intaga föreskrifter om huru trafikanterna skulle förhålla sig i ett visst fall. I fråga om flertalet avsnitt — exempelvis när det gällde bestämmelser om var i hamnen ett fartyg finge förtöjas, var eller hur godset skulle uppläggas eller hur lossning eller lastning skulle ske — hade kollegium bedömt det i förväg som praktiskt ogörligt, att de olika hamnordningarna skulle kunna lämna en så utförlig beskrivning att trafikanterna därav kunde få en verklig ledning; sådana allmänt hållna föreskrifter som att lossning och lastning etc. skulle ske med ordning och omsorg eller så att trafiken icke hindrades skulle ha tätt sig som tämligen meningslösa i en hamnordning. Kollegium hade därför funnit, att de olika hamnordningarna måste upptaga stadganden, som allmänt berättigade hamnmyndigheterna att ingripa med straffsanktionerade anvisningar i de olika mer eller mindre särpräglade och ej lätt förutsedda fall som kunde uppkomma i en allmän hamn. Ett belägg för att det ur praktisk synpunkt vore nödvändigt att ge hamnmyndighet vidsträckta allmänna befogenheter utgjorde bestämmelsen i 58 § 2 mom. sista stycket förordningen den 7 oktober 1921 om eldfarliga oljor, vari stadgades skyldighet att vid fartygs uppehåll i hamn ävensom i fråga om lastning och lossning av sådant gods ställa sig till efterrättelse vad i gällande hamnordning kunde vara stadgat eller av vederbörande hamn- eller polismyndighet i varje särskilt fall bestämdes. Mot bakgrunden av det anförda kunde det icke anses anmärkningsvärt, att kollegium vid utarbetande av sitt normalförslag till hamnordning utgått från att rättsgrund fanns för de bestämmelser i gällande hamnordningar, genom vilka hamnmyndigheterna fått befogenhet att lämna hamntrafikanterna straffsanktionerade anvisningar i det särskilda fallet, och med denna utgångspunkt hade kollegium strävat efter att anpassa normalförslaget efter det praktiska livets krav.

Genom JO:s ingripande i förevarande ärende — anförde kollegium vidare — hade kollegium emellertid blivit medvetet om att hållbar rättslig grund icke kunde åberopas för åtskilliga av de i normalförslaget intagna bestämmelserna ävensom att förslaget jämväl i övrigt företedde vissa brister. Med anledning därav hade kollegium i skrivelser till länsstyrelserna anhållit, att dessa ville i avbidan på nytt besked i saken från kollegium dröja med fastställelse av hamnordningar i enlighet med normalförslaget. Kollegium avsåge nu att upphäva normalförslaget för att därefter överväga, vilken väg som med hänsyn till det förändrade läget lämpligen borde beträdas.

Med hänsyn till vad kommerskollegium i sitt yttrande sålunda anförde fann jag ärendet icke påkalla någon vidare åtgärd från min sida.

7. Felaktigt förfarande av valutakontoret vid tillämpning av gällande bestämmelser om förbud mot upplåtelse av svenskt fartyg till utlänning genom tidsbefraktning

Enligt åtta särskilda certepartier den 4 augusti 1953 bortfraktade Ångbåtsaktiebolaget Bohusländska Kusten till Chechofracht, Czechoslovak Shipping Co. Ltd, i Prag det bolaget tillhöriga motorfartyget Alfhem med en dödviktsdräktighet av 8 460 ton för fyra resor från Constanza eller Polen till Kina och åter med fullständig last av vissa exemplifierade handelsvaror och mot en lumpsumfrakt av 59 250 pund för varje resa till Kina och 29 750 pund för envar av återresorna.

I en den 12 december 1953 till mig inkommen klagoskrift anförde advokaten Tage Zetterlöf i Göteborg följande.

I lagen den 22 juni 1939 om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. stadgades, bland annat, att svenskt fartyg icke finge upplåtas till utlänning genom tidsbefraktning eller till nyttjande utan tillstånd av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat. Genom kungl. kungörelse den 9 december 1949 hade förordnats, att frågor om tillstånd enligt lagen skulle, vad anginge upplåtelse som nu nämnts, handläggas och avgöras av valutakontoret. Oaktat 1939 års lag icke stadgade förbud mot upplåtande av svenskt fartyg till utlänning genom resebefraktning och bemyndigandet 1949 således icke medförde rätt för valutakontoret att ingripa vid sådan befraktning, hade valutakontoret den 15 december 1949 låtit meddela, att kontoret beslutat, att för tidsbefraktning eller konsekutiva resor, avseende längre tid än sex månader, tillstånd skulle inhämtas av valutakontoret. Med konsekutiva resor avsåges en form av resebefraktning men däremot icke upplåtande av nyttjanderätt. Sedermera hade valutakontoret ingripit reglerande i svensk sjöfart enligt de riktlinjer kontoret sålunda uppdragit. Således hade valutakontoret förklarat, att de omförmälda resebefraktningsavtalen med Alfhem, som bolaget ingått utan att ha begärt valutakontorets tillstånd, vore olagliga på grund av att de avsåge konsekutiva resor under längre tid än sex månader. Ångbåtsbolagets ledning hade enligt valutakontoret gjort sig skyldig till brottslig gärning genom att låta bolaget ingå ifrågavarande avtal. Den bank, som för bolagets räkning fått till sig inbetald frakten för den första av resorna och som utbetalt en del av fraktbeloppet till bolaget, hade enligt valutakontorets mening förfarit felaktigt. Det hos banken kvarstående beloppet hade av valutakontoret spärrats och samtidigt hade valutakontoret i skrivelse till banken krävt, att banken skulle tillse att det redan utbetalade beloppet återfördes. Valutakontoret hade därjämte begärt, att bolaget skulle häva övriga certepartier eller tillse, att frakterna betalades i valuta som valutakontoret kunde godkänna. I samband därmed hade valutakontoret vägrat bolaget tilldelning av valuta för fartygets behov. Genom dessa

åtgärder hade skapats en för bolaget förtvivlad situation, som medfört att bolaget praktiskt taget vore konkursmässigt. Vidare hade valutakontoret i oktober 1953 beslutat utfärda totalt förbud för svensk redare att bortfrakta svenskt fartyg till tjeckoslovakisk befraktare utan att först inhämta kontorets tillstånd i varje särskilt fall. Jämväl därutinnan hade valutakontoret överträtt det bemyndigande, som kontoret erhållit genom 1949 års kungörelse.

Över klagoskriften avgav valutakontoret den 25 januari 1954 infortrat yttrande. Sedan klaganden den 15 februari samma år inkommit med påminnelser, inhämtade jag utlåtande av kommerskollegium. Den 28 december 1954 och den 21 februari 1955 avgav valutakontoret förnyade yttranden, varjämte verkställande direktören Sven Filip Joge och biträdande kontorschefen Torsten Bernhard Carlson inkommo med infortrat yttrande, såvitt angick valutakontorets beslut i oktober 1953. Klaganden avgav därefter den 30 mars 1955 ytterligare påminnelser i ärendet.

Innan jag ingår på vad vid denna skriftväxling förekommit, må här lämnas följande redogörelse för den i ärendet ifrågavarande lagstiftningen samt valutakontorets därå grundade åtgärder.

På grund av den under första världskriget växande bristen på handels-tonnage visade det sig på ett förhållandevis tidigt stadium nödvändigt att tillgripa åtgärder till förhindrande av att den svenska handelsflottan minskades genom försäljning av fartyg till utlandet. Kungl. Maj:t framlade därför i proposition nr 43 till 1916 års riksdag förslag till lagstiftning i ämnet. Enligt detta förslag skulle vid krig eller krigsfara, vari riket befunne sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden Konungen äga, i den mån så prövades nödigt, förordna, att under viss tid eller tillsvidare svenskt fartyg eller andel däri ej finge, utan att Konungen förut därtill givit lov, överlätas till utlänning, där ej överlåtelsen avsåge utlänning tillhörig andel i fartyg.

Med anledning av propositionen föreslog herr V. Rydén i motion (nr 231) i andra kammaren, bland annat, det tillägget i lagen att svenskt fartyg ej finge utan Konungens medgivande bortlämnas till tidsbefraktning av utlänning för längre sammanhängande tid än sex månader. Motionären anförde därutinnan: Uppenbarligen syntes det vara en lucka i lagförslaget, att det alldeles utelämnade spörsmålet om borthyrande för längre tid av fartyg till utlänningar. Även efter antagande av en lag som den föreslagna skulle det anses fullt lojalt att till en utlänning borthyra en svensk ångare på exempelvis fem—tio år. Avtal skulle därvid till och med kunna träffas om fartygets övergång i utländsk ägo efter dessa års utgång. Ett sådant tillvägagångssätt skulle ju i realiteten ej synnerligt skilja sig från omedelbar försäljning. I lagen syntes därför böra ingå föreskrift om att

svenskt fartyg ej finge för längre tid än exempelvis sex månader bortlämnas till utlänning.

Lagutskottet biträdde i sitt utlåtande nr 17 motionärens förslag under framhållande, att ett stadgande om förbud mot avtal om svenskt fartygs bortfraktande på viss längre tid till utlänning icke borde fränkännas betydelse såsom ett i visst fall behöfligt och verksamt hinder mot kringgående av den nya lagstiftningen, varjämte utskottet fann förbudet böra i tydlighetens intresse uttryckligen stadgas att gälla jämväl befraktning på obestämd tid.

Vid utlåtandets behandling i första kammaren yttrade herr Ch. Lindley: I förslaget hade man sökt tillförsäkra landet tillräckligt tonnage för det inhemska behovet. Det vore icke tu tal om att även den föreslagna tilläggsbestämmelsen icke vore så fullständig och omfattande, som önskvärt varit, utan att den lämnade stort utrymme för möjligheten att kringgå även denna bestämmelse. Även om en person hindrades från att bortkontraktera sitt fartyg till längre tidsbefraktning, funnes intet hinder i lagen att kringgå bestämmelsen på det sätt, att han träffade avtal om fullgörande av ett större antal resor, exempelvis 6, 7 eller 8, till Medelhavet, vilket med den tidsutdräkt sådana resor toge skulle betyda en tidrymd av närmare ett par år, och detta utgjorde ett fullständigt kringgående av bestämmelsen, som förbjöde att bortlämna fartyg till längre tidsbefraktning. Att åstadkomma ändring i detta avseende tillkomme nog Kungl. Maj:t, och talaren hoppades, att Kungl. Maj:ts öga vore riktat på detta missförhållande och att Kungl. Maj:t, i händelse det befundes vara oroväckande, snart skulle vidtaga åtgärder för att hindra detsamma.

Härtill genmälte lagutskottets ordförande herr N. Alexanderson: Lindley syntes icke ha fullt riktigt angivit den föreliggande lagstiftningens syftemål, då han yttrat, att detta syfte vore att tillräckligt tonnage skulle bevaras tillgängligt för landets behov. Här vore det fråga om att bevara det befintliga svenska tonnaget i svensk ägo. Det tillägg angående förbud mot viss tidsbefraktning, som utskottet gjort till lagen, avsåge således endast att förekomma ett kringgående av lagens ifrågavarande syfte under formen av ett befraktningsavtal, som i verkligheten komme att lykta i ren överlåtelse. Utskottet hade trott, att det beträffande tidsbefraktning föreläge större risk för ett dylikt kringgående än med avseende på andra befraktningsavtal. Det vore detta tillika med svårigheterna att avgöra, huru man skulle kunna — utan att inkräkta på lojala avtal — gå längre, som gjort att utskottet ansett bäst att begränsa sig på sätt som skett.

Sedan lagutskottets utlåtande bifallits av riksdagen, utfärdades den 6 mars 1916 lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse av svenskt fartyg eller andel däri samt mot tidsbefraktning av fartyg (SFS nr 47). Genom kungl. förordning samma dag (SFS nr 48) sattes förbudet i tillämpning.

I proposition nr 186 till samma års riksdag framlade Kungl. Maj:t dels

förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter, dels förslag till lag om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916.

I det förstnämnda lagförslaget stadgades som huvudregel i 1 §, att Konungen — under samma förutsättningar som angivits i lagen den 6 mars 1916 — skulle äga förordna, för viss tid eller tillsvidare, att med svenskt maskindrivet fartyg, som ägde en bruttodräktighet av 200 register-ton eller därutöver, gods icke finge fraktas mellan utrikes orter. Enligt 3 § första stycket i förslaget — sådant lagrummet lydde vid remissen till lagrådet — skulle det, under tid då förordnande enligt 1 § vore gällande, ock vara förbjudet att till utlänning på tid bortfrakta fartyg av beskaffenhet, som med förordnandet avsåges, eller till utlänning upplåta sådant fartyg att av denne nyttjas till sjöfart för egen räkning. Undantag från detta förbud finge för särskilda fall eller i därom utfärdade kungörelser medgivnas av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigade.

Det sistnämnda lagförslaget innehöll vid remissen till lagrådet den bestämmelsen att vad i lagen den 6 mars 1916 vore stadgat angående svenskt fartygs tidsbefraktning av utlänning skulle ock gälla upplåtelse av svenskt fartyg till utlänning att av denne nyttjas till sjöfart för egen räkning.

Vid ärendets anmälan för Kungl. Maj:t den 14 april 1916 yttrade chefen för finansdepartementet, bland annat, följande: Det hade varit under övervägande, huruvida icke, sedan genom lagen den 6 mars 1916 förebyggts att fartyg kunde genom försäljning till utlandet undandragas svensk statsmyndighets förfogande, tiden vore inne att åt staten i viss mån inrymma ett bestämmande inflytande å själva fraktfarten. De åtgärder, som sålunda erfordrades, syntes i första hand bestå i ett bindande genom lagbestämmelser av landets tonnage vid fraktfart på det egna landet. — För överträdande av det ifrågasatta förbudet mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter föresloges samma straffbestämmelse, som givits i lagen den 6 mars 1916. I vissa fall vore emellertid en sådan straffbestämmelse ej tillräcklig för att förläna erforderlig effektivitet åt förbudet. Under sådana omständigheter hade ansetts lämpligast, att svenska fartygs ställande till utlännings förfogande skulle kunna förhindras. Det i lagen den 6 mars 1916 stadgade förbudet mot svenskt fartygs tidsbefraktning av utlänning för längre tid än sex månader vore från ovan nämnda synpunkt icke tillfyllest. För att ernå det angivna ändamålet måste det givas möjlighet att i fråga om maskindrivna fartyg om 200 registerton eller därutöver förbjuda varje tidsbefraktning av utlänning. Då sådan upplåtelse av fartyg till utlänning, som avsåges i 275 § sjölagen, d. v. s. upplåtelse till annan att nyttja fartyget till sjöfart för egen räkning, ej syntes komma in under begreppet tidsbefraktning, hade båda avtalsformerna i förslaget särskilt omnämnts. Den nu föreslagna lagstiftningen syntes nödvändigöra en utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916.

Det i nämnda lag stadgade förbudet mot upplåtelse till utlänning av svenskt fartyg omfattade enligt orden endast tidsbefraktning men icke upplåtelse, som avsåges i 275 § sjölagen. Visserligen syntes det vara uppenbart, att riksdagen med den av riksdagen införda bestämmelsen mot tidsbefraktning velat träffa jämväl upplåtelse av sistnämnda slag och följaktligen tänkt sig, att stadgandet om tidsbefraktning borde tolkas såsom omfattande även upplåtelse enligt 275 § sjölagen. Ett godtagande av denna uppfattning jämväl vid en fortsatt lagstiftning å detta område skulle emellertid leda till en betänkelig sammanblandning av ifrågavarande båda rättsinstitut. I förslaget hade därför, såsom nyss nämnts, upptagits jämte tidsbefraktning även upplåtelse, som avsåges i 275 § sjölagen. Detta medförde åter, att den förefintliga luckan i lagen den 6 mars 1916 framträdde så skarpt, att den ej kunde förbigås. Inom departementet hade därför utarbetats ett förslag till lag om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916, innebärande att vad däri vore stadgat om tidsbefraktning jämväl skulle gälla upplåtelse av svenskt fartyg till utlänning att av denne nyttjas till sjöfart för egen räkning.

Lagrådet yttrade vid lagförslagets behandling därstädes följande: Då stadgandet i 3 § första stycket första punkten i förslaget till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter torde avse, förutom bortfraktning på tid, varje avtal om nyttjanderätt till fartyg, som i förordnandet avsåges, men med hänsyn därtill stadgandets avfattning icke syntes vara tillräckligt vidsträckt, och i anledning därav missförstånd tilläventyrs kunde befaras, hemställdes, att till vinande av tydlighet avfattningen av bestämmelsen i nämnda punkt måtte jämkas så, att stadgandet uttryckligen komme att omfatta varje avtal, varigenom utlänning erhöle nyttjanderätt till fartyg av beskaffenhet, som med förordnandet avsåges. Av skäl som nu anförts hemställdes, att jämväl avfattningen av förslaget till lag om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916 måtte jämkas så, att detsamma tydligt komme att omfatta varje avtal, varigenom utlänning erhöle nyttjanderätt till svenskt fartyg.

I propositionen erhöles lagförslagen den avfattning, varom lagrådet hemställt. Sedan riksdagen bifallit propositionen, utfärdades lagarna den 8 juli 1916 (SFS nr 270 och 272). Samtidigt utfärdades förordningar (SFS nr 271 och 273) om förbudens ikraftträdande.

Sedermera utfärdades nya lagar i ämnet, i vilka ovan berörda bestämmelser inflöto. Lagstiftningen, som endast hade temporär giltighetstid, var efter prolongation gällande till början av 1920-talet.

I samband med tillkomsten av allmänna förfogandelagen och övrig beredskapslagstiftning före det andra världskriget upptogos ånyo de vid 1916 års riksdag behandlade frågorna. Behövligheten av en lagstiftning i syfte att förhindra, att det svenska fartygsbeståndet i större eller mindre omfattning övergick i utländsk ägo, samt en mycket ingripande reglering av

den utrikes sjöfarten ansågs med hänsyn till erfarenheterna från första världskriget påtaglig vid en inträdande krissituation. Det syntes därför önskvärdt, att Kungl. Maj:t erhöles bemyndigande att därutinnan vidtaga erforderliga åtgärder. Under denna motivering tillkommo lagen den 22 juni 1939 om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. (SFS nr 299), i det följande benämnd förbudslagen 1939, samt lagen samma dag om förbud i vissa fall mot utrikes fraktfart med svenskt fartyg m. m. (SFS nr 300). Dessa lagar voro direkt kopierade på den tidigare lagstiftningen i ämnet och utgöra fullmaktslagar, som under vissa förutsättningar kunna bringas i tillämpning genom förordnande av Kungl. Maj:t. Den sistnämnda lagen ersattes av lagen den 21 mars 1940 med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg (SFS nr 176), nedan benämnd fraktlicenseringslagen, vari som huvudregel stadgas, att i fråga om registreringspliktiga svenska fartyg och svenska bogserfartyg Konungen äger, i den mån det provas erforderligt, förordna, att resa med sådant fartyg må företagas allenast med tillstånd av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat.

Huvudstadgandet i förbudslagen 1939 återfinnes i lagens 2 § 1 mom., som lyder:

”Utan tillstånd av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat må ej

a) svenskt fartyg eller andel däri överlätas till utlänning eller till svenskt aktiebolag, vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller vars aktiekapital enligt vad aktieboken utvisar till mer än en tredjedel är i utländsk ägo;

b) teckning av aktie i svenskt aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri, verkställas för utlänning eller svenskt aktiebolag, som avses under a), ej heller överlåtelse av dylik aktie äga rum till utlänning eller till bolag, som sist nämnts;

c) svenskt fartyg upplätas till utlänning genom tidsbefraktning eller till nyttjande, ej heller rätt till tidsbefraktning av svenskt fartyg eller nyttjanderätt därtill överlätas å utlänning.”

Kungl. Maj:t meddelade förordnanden i enlighet med de i lagarna givna bemyndigandena, beträffande förbudslagen 1939 genom kungl. kungörelse den 1 september 1939 angående tillämpning av lagen den 22 juni 1939 om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. (SFS nr 592). Handhavandet av tillståndsgivningen lades ursprungligen på trafikkommissionen. I samband med kommissionens upphörande vid årsskiftet 1949/1950 upphävdes förordnandena i fråga om fraktlicenseringslagen. Tillståndsgivningen enligt förbudslagen 1939 överflyttades till handelskommissionen — numera handels- och industrikommissionen — och valutakontoret på så sätt, att det uppdrogs åt handelskommissionen att i samråd med valutakontoret handha frågor om tillstånd till sådan försälj-

ning av svenskt fartyg eller andel däri, som avses i lagens 2 § 1 mom. a), samt åt valutakontoret att handlägga och avgöra frågor om tillstånd till sådan aktieteckning, överlåtelse eller upplåtelse, som avses i samma mom. b) och c). Kungörelse därom utfärdades den 9 december 1949 (SFS nr 612) med verkan från den 1 januari 1950.

Jämte det valutakontoret med stöd av valutaförordningen föreskrev, att det skulle åligga rederierna att senast vid tidpunkten för anträdande av resa i utrikes fraktfart göra anmälan därom till valutakontoret enligt fastställt formulär, meddelade kontoret med skrivelse den 15 december 1949 till sjöfartskommittén 1939 beslut att för bortfraktning av svenskt fartyg till utlänning i tidsbefraktning eller på konsekutiva resor, avseende längre tid än sex månader, särskilt tillstånd skulle inhämtas av valutakontoret.

I skrivelse till kommittén den 15 februari 1951 anhöll valutakontoret, på förekommen anledning, att kommittén måtte erinra de svenska rederierna om att, enligt gällande bestämmelser, särskilt tillstånd erfordrades för bortfraktning på tid eller för konsekutiva resor, då bortfraktningen avsåge längre tid än sex månader.

Slutligen meddelade valutakontoret i skrivelse till kommittén den 16 oktober 1953, vilken var undertecknad av Jøge och kontrasierad av Carlson, att — sedan de förhandlingar, som förts under sommaren med Tjeckoslovakien rörande handels- och betalningsförbindelserna, dåmera avbrutits utan att uppgörelse kunnat uppnås — valutakontoret beslutat, att bortfraktning av svenskt fartyg till tjeckoslovakisk befraktare tillsvärdare erfordrade valutakontorets tillstånd i varje särskilt fall.

I sitt den 25 januari 1954 i anledning av Zetterlöfs klagomål till mig inkomna yttrande anförde valutakontoret följande.

Med bortfraktning för konsekutiva resor avsåges ett avtal, enligt vilket ett fartyg bortfraktades för ett antal resor i följd efter varandra. Enligt Zetterlöfs uppfattning skulle förbudslagen 1939 ingripa reglerande på upplåtelser av fartyg endast såvitt gällde dels avtal, varigenom utlänning på tid befraktat ett svenskt fartyg, dels avtal som fölle under beskrivningen i 275 § sjölagen eller av innebörd att utlänning förhyrde ett fartyg och nyttjade det till sjöfart för egen räkning. Det vore att förmoda, att Zetterlöf i sistnämnda fall utgått från att fartyget skulle bemannas av den utländske befraktaren. Om så ej vore fallet, syntes även denna avtalstyp vara att betrakta som ett tidsbefraktningssavtal. I fråga om förbudslagens räckvidd hade valutakontoret kommit till den uppfattningen, att lagen avsåge att, såvitt nu vore i fråga, reglera varje upplåtelse, varigenom svenskt fartyg ställdes till utlännings förfogande, och således även fall då ett fartyg befraktades av en utlänning för att företaga viss eller vissa resor. Lagen hade tillkommit för att möjliggöra en kontroll över den utsträckning, i

vilken det svenska fartygsbeståndet kunde komma under utländskt inflytande och undandragas den svenska hushållningen. Vid upplåtelse av fartyg till utlänning för viss eller vissa resor — särskilt till resor som skulle företagas i följd under en längre tid — undandroges fartyget lika väl som vid en upplåtelse enbart på tid det svenska inflytandet. Uttryckssättet i förbudslagen 1939 "upplåtas . . . — genom tidsbefraktning eller till nyttjande" finge därför givas den innebörd, som valutakontoret angivit och på vilken valutakontoret grundat sina i klagoskriften berörda avgöranden. Valutakontorets uppfattning om stadgandets tolkning vunne stöd av förarbetena till den lagstiftning, som fanns under och en tid efter första världskriget och med vilken lagstiftning förbudslagen 1939 i förevarande avseenden praktiskt taget överensstämde. Det förtjänade anmärkas, att begreppen tidsbefraktning och resebefraktning införts i sjölagen först genom lag den 5 juni 1936, som trätt i kraft den 1 januari 1939. Det kunde redan av den anledningen ifrågasättas, om 1916 års lagutskott med bortfraktning på viss tid eller på obestämd tid verkligen menat ett tidsbefraktningsavtal i nuvarande sjölags mening och om icke utskottet i stället avsett att i lagstiftningen inrymma all bortfraktning av fartyg, således jämväl bortfraktning på resebasis, vilket avtal även innehölle en tidsfaktor, låt vara obestämd sådan. Att utskottet avsett att med lagstiftningen träffa icke blott tidsbefraktning i nu gällande sjölags mening utan även resebefraktningsavtal och andra avtal om upplåtelse av nyttjanderätt till fartyg framginge av de förarbeten, som föregingo lagen den 8 juli 1916 om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916. Av departementschefens uttalande i propositionen nr 186 framginge, att lagen den 6 mars 1916 haft ett innehåll utöver själva ordalydelsen, vilket förhållande på närmare angivna skäl dock ansetts böra föranleda en förtydligande lagstiftning. Förbudslagen 1939 utginge från den tidigare lagstiftningen, och i propositionen med förslag till lagen hade departementschefen uttalat, att det tillämnade förbudet syntes liksom den tidigare lagstiftningen böra avse utom vissa överlåtelser och aktietransaktioner även nyttjanderättsupplåtelse av svenskt fartyg till utlänning. Förarbetena gäve således ett otvetydigt stöd för den uppfattningen, att 1939 års lagstiftning avsåge att reglera svenska fartygs ställande till utlännings disposition. Enär Zetterlöf i klagoskriften anknutit till sjölagens terminologi, finge de begreppsbestämningar som förekomme i sjölagen något behandlas. I sin från och med den 1 januari 1939 gällande lydelse reglerade sjölagen resebefraktningsavtal och tidsbefraktningsavtal, medan däremot sådana avtal som betecknades som skeppslega icke behandlades i sjölagen. Några definitioner på de nämnda avtalstyperna funnes icke. För resebefraktningsavtalen ansåges vara typiskt, att bortfraktaren åtog sig frakta gods eller passagerare, och hans rätt till vederlag vore beroende av att ett arbetsresultat ernåddes. För tidsbefraktningsavtalet vore utmärkande bortfraktarens förpliktelse att under med

avtalet avsedd tid utföra de resor befraktaren beordrade och att frakten utginge för tid. Övergångsformer mellan resebefraktnings- och tidsbefraktningensavtal kunde föreligga. I ett resebefraktningensavtal kunde frakten vara att beräkna efter tid, medan i ett tidsbefraktningensavtal det syntes vara möjligt att frakten bestämdes efter andra normer än efter visst belopp per tidsenhet, exempelvis att frakten bestämdes som en lumpsumfrakt. Från skeppslegoavtalen ansåges tidsbefraktningensavtalen skilja sig genom den förpliktelse att bemanna fartyget, som sistnämnda avtal innebure. De faktorer, som sålunda ansåges skilja de olika avtalstyperna ur sjörättslig synpunkt från varandra, vore betydelselösa i det sammanhang, om vilket förbudslagen lagstiftade. Mot bakgrunden därav torde mot valutakontorets uppfattning om innebörden av förbudslagen icke kunna åberopas, att denna lag endast nämnde upplåtelse till nyttjande och genom tidsbefraktning och att således lagen gjorde en skillnad mellan nyttjanderättsupplåtelse, å ena, och fraktavtal, å andra sidan, varför — när lagen bland de sistnämnda endast nämnde tidsbefraktningensavtalen — resebefraktningensavtalen icke omfattades av lagen. Det finnes intet stöd för att förbudslagen ämnat att på grundval av sjölagens terminologi uttömmande uppräknat de avtalstyper, som skulle falla därunder. Det kunde fastmera ifrågasättas, om 1939 års lagstiftare överhuvudtaget haft en tanke på sjölagens terminologi. Som förut sagts hade vid tidpunkten för 1916 års lagstiftning då gällande sjölag icke innehållit begreppen tids- och resebefraktning. Valutakontoret funne således icke, att kontoret genom sina beslut i december 1949 och oktober 1953 givit förordnanden, som ginge utöver förbudslagen 1939. Det kunde för övrigt anmärkas, att valutakontorets beslut i december 1949 skett efter samråd med statens trafikkommission och rederieringens förbindelseorgan, sjöfartskommittén 1939.

Zetterlöf anförde i sina påminnelser den 15 februari 1954 följande.

Valutakontoret syntes medgiva, att den primära frågan i ärendet vore en ren lagtolkningsfråga och att denna vore begränsad till den bestämmelse i förbudslagen 1939, som avsåge upplåtelse av svenskt fartyg till utlänning genom tidsbefraktning eller till nyttjande. Någon tanke på att genom lagen den 6 mars 1916 reglera fraktfart med svenska fartyg fanns icke och hade aldrig funnits. Redan lagtexten visade ju klart, att lagen i sin ursprungliga lydelse icke avsett någon form av resebefraktning. Det vore visserligen, som valutakontoret påpekat, riktigt, att 1893 års sjölag icke begagnat begreppen resebefraktning och tidsbefraktning. Valutakontorets slutsats i anledning av detta förhållande kunde dock icke gärna tagas på allvar. För det första hade de båda begreppen existerat långt före år 1916 såväl i den kommersiella som i den sjörättsliga terminologin. Redan i 1887 års sjölagsförslag hade begreppet tidsbefraktning berörts under 152 §. I ett rättsfall år 1908 hade högsta domstolen begagnat uttrycken "tidsbe-

fraktning”, ”tidsbefraktare” etc. (Nordiske Domme i Sjøfartsanliggender s. 321). För det andra hade dåvarande sjölagens 5 kap. endast avsett resebefraktning, även om vissa av lagens bestämmelser kunnat tillämpas på tidsbefraktning. Om det mot förmodan skulle vara så, som valutakontoret gjorde gällande, att lagstiftaren icke haft en tanke på sjölagens terminologi — ett anmärkningsvärt påstående — hade väl lagstiftaren dock knappast i lagtexten infört det i sjölagen icke reglerade institutet tidsbefraktning i avsikt att därmed täcka det i sjölagen behandlade institutet resebefraktning. Hade man velat komma åt även resebefraktningen hade man ju kunnat nöja sig med att begagna ordet befraktning, som då skulle täckt såväl tidsbefraktning som resebefraktning. Såsom komme att framgå av det följande, hade i vart fall 1916 års lagstiftare haft den sjörättsliga terminologin fullt klar för sig. 1916 års lag hade alltså i sin ursprungliga form avsett endast försäljning av fartyg och sådan tidsbefraktning, varigenom försäljningsförbudet skulle kunna kringgås. Fraktfarten med svenska fartyg hade däremot, då lagen den 6 mars 1916 trädde i kraft, alls icke varit reglerad, ehuru önskemål om även en dylik reglering förelegat. Något stöd för uttalandet att riksdagen skulle ha kunnat feltolka begreppet tidsbefraktning och i detsamma inrymt även skeppslega hade Zetterlöf icke kunnat finna i förarbetena. Bortsett därifrån visade de av departementschefen gjorda uttalandena vid framläggandet av förslaget till lagen den 8 juli 1916 om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916 vilken vikt departementschefen fäst vid den sjörättsliga terminologin. Vid behandlingen i lagrådet av nämnda lagförslag hade lagrådet konstaterat, att ändamålet med förbud mot skeppslega delvis skulle förfelas genom den föreslagna lydelsen. Lagrådet syntes ha funnit, att uttrycket ”till sjöfart” icke täckt uthyrning t. ex. till lager, medan uttrycket ”för egen räkning” öppnat möjlighet för utlegande till utlänning av fartyg till nyttjande för annans räkning. Lagrådet hade därför föreslagit, att båda dessa uttryck skulle strykas, och denna uppfattning hade gillats av departementschefen. Lagen den 6 mars 1916 hade sålunda därefter kommit att omfatta förutom viss tidsbefraktning även skeppslega. Alltjämt hade emellertid resebefraktningen varit helt fri. Den hade i stället blivit delvis reglerad i lagen den 8 juli 1916 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter. Det kunde påpekas, att denna lag varit helt onödig, om lagen den 6 mars 1916 avsett all befraktning. Likaså hade fraktlicenseringslagen varit helt onödig, om förbudslagen 1939 haft den innebörd som valutakontoret påstode.

Av vad nu anförts — fortsatte Zetterlöf — syntes framgå, att valutakontorets påstående, att förarbetena till 1916 års lagstiftning gäve ett otvetydigt stöd för valutakontorets mening, vore helt oriktigt. Förarbetena visade i stället helt klart, att den i och för sig klara lagtexten ej avsåg resebefraktning och sålunda ej heller konsekutiva resor. Det hade varit på grund av de båda lagarna — förbudslagen 1939 och fraktlicenserings-

lagen — som trafikkommissionen till och med 1949 kunnat reglera praktiskt taget all fraktfart. När fraktlicenseringslagen fallit bort och trafikkommissionens befattning upphört, hade för valutakontoret kvarstått endast den strängt begränsade befogenheten enligt förbudslagen 1939. Trots detta hade emellertid valutakontoret fortsatt att handla som om även fraktlicenseringslagen funnits kvar. Som förut nämnts hade den gamla sjölagen icke innehållit något om begreppen resebefraktning och tidsbefraktning. Det vore emellertid att märka, att när förbudslagen 1939 trädde i kraft, de båda begreppen funnits införda i sjölagen. De definitioner valutakontoret lämnat på vissa av de här behandlade avtalstyperna vore i stort sett korrekta. Valutakontoret ville emellertid bagatellisera den väsentliga skillnad, som föreläge mellan befraktning, å ena sidan, och skeppslega, å andra sidan. Befraktningens avtalet gällde en arbetsprestation, där fartyget ställdes till annans förfogande i utrustat skick med besättning, till skillnad från avtal om lega av skepp till annan, som utrustade och bemannade fartyget. Den definition valutakontoret gäve på begreppet konsekutiva resor vore däremot icke helt korrekt. De för Alfhem kontrakterade resorna, som här vore aktuella, vore icke konsekutiva i sjörättslig mening. I fallet Alfhem föreläge det vissa närmare definierade resor, som till sin längd i tiden icke vore begränsade och för vilka skilda certepartier upprättats. De vore emellertid enligt civilt språkbruk konsekutiva, eftersom de följde på varandra. Med vad Zetterlöf i det föregående framhållit hade han velat slå fast dels att befraktningarna av Alfhem komme in under begreppet resebefraktning och detta vare sig det vore fråga om konsekutiva resor i sjörättslig bemärkelse eller icke, dels att resebefraktning icke omfattades av begreppet tidsbefraktning, dels att begreppet befraktning icke omfattades av begreppet upplåtelse till nyttjande.

Zetterlöf återopade rörande begreppet konsekutiva resor den beskrivning, som därutinnan lämnats av Per Gram i hans arbete "Fraktavtaler og deres tolkning", Oslo 1948. Gram yttrar där (s. 106):

"'Consecutive voyages'. Det forekommer også att avtalen går ut på å foreta så mange konsekutive reiser som det blir tid til innenfor la oss si 24 måneder. Det kalles allikevel reisebefraktning, fordi frakten er pr. tonn og reise, icke pr. måned. Denne avtaleform, som er meget anvendt for tiden, er økonomisk en overgangsform til timecharteret."

Kommerskollegium anförde i sitt till mig avgivna utlåtande följande.

Det spørsmål som föreläge till bedömande avsåge i sista hand innebörden av begreppet tidsbefraktning, eftersom upplåtelse "till nyttjande" vore liktydigt med s. k. skeppslega, som innebure rätt till ej endast ett fartygs prestationsförmåga utan själva besittningen av fartyget, om vilket fall i ärendet icke vore fråga. Vid tidsbefraktning ålæge det enligt 137 § sjölagen bortfraktaren att under den tid, som avtalet avsåge, utföra de resor

befraktaren i överensstämmelse med avtalet bestämde. Detta innebure, att fartyget under avtalstiden med bemanning och utrustning stode till tidsbefraktarens förfogande att av honom, mot ersättning i form av s. k. tidsfrakt, disponeras efter förgottfinnande. Under den tid han disponerade fartyget betalade befraktaren i regel alla rörliga kostnader, såsom drivmedel, hamnavgifter, lastnings- och lossningskostnader, övertidsersättning till besättningen m. m., medan ägaren i allmänhet endast bestrede de fasta kostnaderna för fartyget, såsom besättningshyror, försäkringsavgifter, underhåll m. m. Vid resebefraktning avsåge bortfraktarens åtagande en viss transportprestation med fartyget, därvid vederlaget (fraktersättningen) principiellt vore beroende på att transporten verkligen utfördes. Vid denna form av befraktning svarade ägaren för alla normala omkostnader, och befraktaren hade icke någon som helst förfoganderätt över fartyget. Befraktningens avtal, som avsåge sådan transportprestation som betecknades såsom "konsekutiva resor", vore att hänföra till den form av sjöfart som plägade benämnas kontraktsfart. Denna hade utvecklats ur den fria trampfarten, i vilken fartyget befraktades resa för resa. Vid kontraktsfart upprättades mellan redare och befraktare kontrakt om att genom upprepade resor med ett eller flera namneligen angivna fartyg visst slag av gods (exempelvis malm, kol, trämassa, trävaror) skulle fraktas från viss eller vissa lastningsplatser till vissa hamnar eller kuststräckor, varvid i allmänhet endast ungefärlig godskvantitet angåves; stundom överenskommes, att transporten skulle ske inom viss bestämd tid. Kontraktet torde vanligen upprättas å för resebefraktning i allmänhet brukade certepartiformulär. Fraktersättningen, som gällde själva transportprestationen, utginge enligt denna avtalsform per ton fraktat gods (eller motsvarande) och resa. Befraktaren hade icke någon bestämmanderätt över fartyget som sådant. Med hänsyn till vad sålunda andragits torde i ärendet ifrågakomna frakta-avtal icke kunna anses såsom tidsbefraktning och förty icke falla under 2 § 1 mom. c) i förbudslagen 1939 och följaktligen ej heller kräva tillstånd, som avsåges i kungl. kungörelsen den 9 december 1949 med vissa bestämmelser i anledning av samma lag.

Rörande valutakontorets beslut i oktober 1953 i fråga om bortfraktning av svenskt fartyg till tjeckoslovakisk befraktare anförde Joge och Carlson: Under de senaste åren hade Tjeckoslovakien inom ramen för det vanliga handelsutbytet ådragit sig en betydande skuld till Sverige, som, då man dittills visat sig ur stånd att i vanlig ordning reducera densamma, hotat att bli permanent. Bestämmelserna i 6 § valutaförordningen gäve visserligen valutakontoret full möjlighet att motsätta sig betalningar från utlandet, då fråga vore om ett betalningssätt som icke ansåges godtagbart ur valutasynpunkt. Det vore emellertid uppenbart av stor betydelse, icke minst för den enskilde betalningsmottagaren, att redan i avtalet intoges

bestämmelser om betalningssätt m. m. av sådant innehåll att tillstånd till mottagandet av betalningen kunde erhållas av valutakontoret. Med be- gagnande av de befogenheter, valutakontoret enligt sin uppfattning hade jämlikt förbudslagen 1939, hade därför valutakontoret beslutat att i vad anginge bortfraktning till tjeckoslovakisk befraktare tillsvidare upphäva det generella medgivande till vissa bortfraktningar, som lämnats genom kontorets skrivelse den 15 december 1949 till sjöfartskommittén 1939. Syf- tet med kontorets skrivelse den 16 oktober 1953 till sjöfartskommittén hade varit att verkställa detta beslut. Valutakontoret hade i intet fall an- vänt förbudslagen 1939 till att förhindra bortfraktningar till utländsk be- fraktare. Lagen hade använts för att förhindra tillkomsten av avtal med betalningsbestämmelser, som stode i strid med av kontoret tillämpade regler. Därvid hade samordning med reglerna för betalning av varuexport till motsvarande land eftersträfvats. Det finge framhållas, att beslutet om det temporära upphävandet i förhållande till tjeckoslovakiska befraktare av det generella medgivandet till vissa bortfraktningar borde ses som en omedelbar konsekvens av det temporära arrangemang för handels- och betalningsförbindelserna med Tjeckoslovakien, som utformats i samråd mellan olika berörda myndigheter. Till valutakontoret hade till följd av ifrågavarande beslut endast ingått två ansökningar avseende bortfrakt- ningar, vilka bland annat på grund av sin traditionella karaktär kunnat omedelbart bifallas.

I sitt yttrande den 21 februari 1955 anförde valutakontoret följande.

Det måste fastslås, att den omständigheten att uttrycken tidsbefrakt- ning och till nyttjande användes i lagen icke utan vidare kunde anses in- skränka lagens tillämpning till avtal, som enligt sjörättslig terminologi betecknades som tidsbefraktning och som skeppslega. Några definitioner på de sjörättsliga begreppen resebefraktning, tidsbefraktning och skepps- lega gäves icke i lag. Att begreppen grepe in i varandra framginge av ett sådant förhållande som att departementschefen i propositionen till för- budslagen 1939 betecknat tidsbefraktningsavtal som en nyttjanderättsupp- låtelse. På ett motsatt sätt hade i den ursprungliga lagstiftningen från 1916 under uttrycket tidsbefraktning antagits ingå även nyttjanderätts- avtal. Det vore alltså tydligt, att någon bestämd åtskillnad icke gjorts på avtal, som vore att beteckna som fraktavtal, och sådana som vore att beteckna som nyttjanderättsavtal. Även mellan resebefraktningsavtal (hel- befraktning) och tidsbefraktningsavtal flöte gränserna. När därför lagut- skottet i utlåtande nr 17/1916 talade om bortfraktning på viss längre tid till utlänning, vore det närmast uteslutet, att utskottet skulle ha tänkt enbart på avtal, däri frakten beräknades efter den tid fartyget skulle stå till utlänningens disposition. Om så skulle vara fallet, skulle givetvis något ha sagts om varför en ur lagens syfte så oväsentlig faktor som fraktens

beräknande ansetts avgörande. Det vore också att anmärka, att tidsbefraktningsavtal i inskränkt sjörättslig mening först under senare tid fått större användning och att denna form av avtal kunde sägas ha kommit till ringa användning vid tiden för lagutskottets ovannämnda utlåtande, vilket gjorde det otroligt att endast sådana avtal åsyftades. Förbudslagen 1939 kunde icke tolkas efter ordalagen med utgångspunkt från en sjörättslig terminologi. En tolkning måste ske efter lagens mening. — Otvivelaktigt syftade lagen till att förhindra, att under en kris- eller krigssituation det svenska fartygstonnaget överginge i utländsk ägo eller som kommerskollegium uttryckt det i ett remissvar den 3 december 1938: "förbudet . . . — . — är naturligt betingat av intresset att under kristid förhindra, att fartyg med hänsyn till höjda priser eller eljest undandrages landets förfogande eller i större utsträckning kommer under utländskt beroende." Det primära förbudet vore alltså ett förbud mot överlåtelse till utlänning. För att lagens syfte ej skulle kunna kringgås måste därjämte finnas möjlighet förhindra, att svenska fartyg ställdes till utlännings förfogande på annat sätt än genom överlåtelse. Ett sådant ställande till förfogande kunde varieras på olika sätt i fråga om skyldigheten att bemanna fartyget, att utrusta detsamma, att stå för kostnader, att ansvara för transporten etc. Variationerna finge betydelse för kontrahenternas förpliktelser och rättigheter och motiverade systematisering och uppdelning i fraktavtal med dess underavdelningar och nyttjanderättsavtal. Tre huvudtyper kunde urskiljas, dels avtal på bare boat-basis, dels avtal vari ett utrustat fartyg ställdes till utlännings förfogande på viss tid, dels ock avtal vari utrustat fartyg ställdes till utlännings förfogande för viss eller vissa resor med eller utan bestämd tidsfaktor. För att syftet med förbudslagen 1939 skulle kunna tillgodoses måste samtliga nu upptagna fall inbegripas under lagen, enär det primära överlåtelseförbudet kunde kringgås likaväl genom ett avtal, varigenom ett fartyg ställdes till utlännings förfogande för vissa resor, som genom ett avtal, enligt vilket resorna bestämdes av utlänningen efter hand. I stället för att sluta ett fraktavtal på tid kunde en utlänning, som visste vilka resor han avsåge att göra, träffa ett avtal att förfoga över fartyg för dessa resor. I såväl ena som andra fallet droges fartyget för bestämd eller obestämd tid framåt undan det tonnage, som eljest skolat stå till Sveriges förfogande, och i förarbetena förekomme intet, som gäve anledning antaga att lagstiftaren avsett att från lagen undantaga den ena avtalstypen men icke den andra. Lagens ursprungliga syfte gäve således anledning att tolka lagen så, att den omfattade även upplåtelser av fartyg till utlänning på resebasis. Denna slutsats bestyrktes av förarbetena till 1916 års lagstiftning, enär dessa visade, att något mera än skeppslega och tidsbefraktningsavtal enligt strängt sjörättslig terminologi avsetts. Vid de sammankomster, som i samband med trafikkommissionens avvecklande hållits hösten 1949 mellan valutakontoret, trafikkommissionen och genom

denna representanter för sjöfartsnäringsen, syntes någon oenighet ej ha förelegat beträffande behovet och omfattningen av fortsatt kontroll ur valutasynpunkt på ifrågavarande område. Det vore tydligt, att alla i förhandlingarna deltagande hade ansett att förbudslagen 1939 alltfört erfordrades, visserligen icke enbart för det ursprungliga ändamålet utan även för att tillgodose valutamässiga syften. Det vore också uppenbart, att lagens tidigare handhavare ansett den kunna användas i dessa syften och att den täckte upplåtelser av fartyg på resebasis. Samma inställning hade sjöfartsnäringens män haft. Slutligen hade Kungl. Maj:t genom kungörelsen den 9 december 1949 stadfäst den fortsatta tillämpningen av förbudslagen 1939 för tillgodoseende av valutamässiga syften. Om valutakontorets uppfattning om lagens tillämplighet icke ansetts ha täckning i lagen, skulle givetvis trafikkommissionen och sjöfartsnäringens män ha reagerat och ett överförande på valutakontoret av befogenheterna beträffande bortfraktning ha reglerats i annan ordning. De valutamässiga hänsyn, som erfordrat en fortsatt reglering av överlåtelser och upplåtelser av fartyg till utlänning, hänförde sig först och främst till det förhållandet att sjöfarten vore av stor betydelse för valutatillflödet. Genom en reglering av sjöfarten kunde ernås, att i avtal om export av ifrågavarande tjänster i vad gällde betalningarna beaktades de valutamässiga riktlinjer, vilkas iakttagande utgjorde förutsättning för tillstånd till export av varor. Vidare kunde förhindras ett kringgående av valutaregleringen genom fartygs överlåtande till i utlandet bosatta genom skenavtal eller på motsvarande sätt.

Valutakontoret anförde vidare: Zetterlöfs konstaterande att fraktlicenseringslagen skulle vara onödig om valutakontorets tolkning godtoges finge väl, för att använda Zetterlöfs uttryckssätt, icke tagas allvarligt. Nämnda lag drabbade resor med svenskt fartyg, således även resor med fartyg som icke vore upplåtet till utlänning. Undantagna vore endast resor, vilka skedde på grund av vid lagarnas ikraftträdande ingångna avtal, som fölle under förbudslagen 1939. Om vilka dessa avtal vore tvistades. Vad gällde kommerskollegiets yttrande överensstämde kollegiets utredningar om begreppen tidsbefraktning och resebefraktning med vad som kunde inhämtas ur lagtext och gängse litteratur. Mot kollegiets beskrivning av konsekutiva resor syntes i princip intet vara att erinra. Det borde dock framhållas, att frakten icke alltid utginge per ton fraktat gods (eller motsvarande) och resa. Frakten kunde också bestämmas som en lumpsumfrakt, d. v. s. per ton av fartygets dödviktsdräktighet. Det borde påpekas, att kollegium underlåtit att bestämt hänföra avtal om konsekutiva resor till den grupp av avtal, som skulle regleras efter resebefraktningsreglerna. Detta vore signifikativt för osäkerheten om den sjörättsliga terminologins innebörd, och underlåtenheten vore riktig, ty omständigheterna torde i varje särskilt fall få utvisa de sjörättsliga konsekvenserna av avtalet. I kollegiets yttrande saknades även svar på frågan, om de sjörättsliga termerna med hän-

syn till lagens syften och förarbetena skulle ensamt anses avgörande för lagens tolkning. Det vore möjligt, att det vore svårigheten att finna svar på denna frågeställning, som gjort att kollegium i utlåtandets slutsats övergått till att använda det mindre kategoriska uttrycket "torde". Utlåtandet vore således icke ägnat att vederlägga den av valutakontoret uttalade uppfattningen om innebörden av förbudslagen 1939. Tydligt vore dock, att lagen icke vore tillfredsställande formulerad, enär myndigheter kunde komma till olika uppfattning om densammas innebörd. Detta innebure framför allt en mycket påtaglig nackdel, om ett eller annat rederi skulle vilja utnyttja detta förhållande, medan det stora flertalet rederier fullgjorde sin del av vad som kunde betraktas som en överenskommelse om formerna för sjöfartskontrollen. För sin del övervägde valutakontoret därför att bli befriat från lagens handhavande, enär lagen icke syntes vara nödvändig av valutamässiga skäl. Erforderliga ingripanden i nuvarande läge syntes kunna ske med stöd av de föreskrifter, som valutaförordningen innehöller.

Slutligen yttrade valutakontoret: De av valutakontoret meddelade föreskrifterna rörande bortfraktning måste vara grundade på förbudslagen 1939, enär valutaregleringen icke inrymde befogenhet för sådant ingrepp. Anmälningsskyldigheten för resor vore att anse som en tillämpningsföreskrift, grundad på valutaförordningens möjligheter att föreskriva villkor och meddela lättnader i regleringens föreskrifter. Att lagens ordalag ej använts i skrivelsen den 15 december 1949 syntes bero på att konsekutiva resor vid sidan om tidsbefraktning vore det praktiska fallet, varigenom ett fartyg kunde bortfraktas för tid överstigande sex månader. I elva fall hade tillstånd till bortfraktning på konsekutiva resor givits. Något avslag hade icke förekommit. Också skrivelsen den 16 oktober 1953 vore grundad på förbudslagen 1939. Såsom framginge av Joges och Carlsons yttrande hade två ansökningar inkommit och bifallits.

I fråga om de åtgärder, som från valutakontorets sida vidtagits mot bolaget i anledning av bortfraktandet av Alfhem, anförde valutakontoret i yttrandet den 25 januari 1954: En rundresa från Polen eller Constanza till Kina och åter beräknades taga 140 dagar och fyra fram- och återresor således ett år sju månader. Bolaget hade därför enligt valutakontorets beslut i december 1949 haft att söka valutakontorets tillstånd för ifrågavarande bortfraktning, vilket ej skett. Bortfraktningen hade verkställts i strid med förbudslagens 2 § 1 mom. c), och upplåtelsen vore enligt 4 § samma lag utan verkan. Överträdelse av lagens bestämmelser fölle under allmänt åtal. Framställning om att valutakontoret skulle godkänna bortfraktningarna hade icke ingivits till valutakontoret. Något beslut enligt förbudslagen 1939 från valutakontorets sida föreläge således icke. Där emot hade valutakontoret enligt valutaförordningen tagit ställning till

olika framställningar om valutatilldelning för fartygsutgifter m. m. under Alfhem's rundresa och avslagit en framställning från bolaget om tillstånd att i svenska kronor från tjeckoslovakiskt avtalskonto få mottaga betalning för första resans frakt. Nu avsedda beslut hade skriftligen meddelats bolaget. Emellertid hade, innan valutakontorets beslut rörande mottagandet av frakten meddelats, förmedlande svensk bank utan att ha befogenhet därtill utbetalat första resans frakt till bolaget. Banken hade av valutakontoret anmodats vidtagna rättelse.

Zetterlöf yttrade i sina påminnelser den 15 februari 1954: Valutakontoret hade nu skriftligen återupprepat — ehuru i starkt modifierad form — det tidigare vid flera tillfällen och i olika sammanhang muntligen framförda påståendet, att ledningen för bolaget gjort sig skyldig till brottsligt förfarande. Bortsett från att påståendet saknade grund, vore det högst anmärkningsvärt, att valutakontoret, som nu i cirka fyra månader hävdade att brott begåtts, dock ännu icke fattat beslut i åtalsfrågan. De muntliga beskyllningarna för brott hade framförts i tjänsten och i sådan form och i sådana sammanhang, att de måste betecknas såsom grovt ärekränkande. Två fraktbelopp för Alfhem hade hittills inbetalats av de tjeckiska befraktarna till svensk bank för rederiets räkning. Befraktarna hade i detta avseende helt följt bestämmelserna i de båda certepartier, frakterna avsåge. Båda beloppen hade på order av valutakontoret spärrats, och vederbörande i valutakontoret hade i samband därmed och då frågan om brottslig gärning varit på tal hotat med konfiskering av beloppen. Beslut rörande det sista fraktbeloppet hade fattats av valutakontorets styrelse den 22 januari 1954 i anledning av en framställning från rederiet om att få disponera över viss del av frakten. Trots att rederiet före beslutets fattande telegrafiskt hemställt om motivering av detsamma, hade beslutet endast följande lydelse: "Kan ej medgivas enligt beslut av valutakontorets styrelse." Bortsett från de nya påståenden valutakontoret kunde komma med, vore det dock ett faktum att vederbörande vid flera tillfällen muntligen framhållit, att kontorets åtgärder uteslutande berodde på att befraktningarna av Alfhem enligt kontoret vore olagliga. Utan detta motiv hade ju valutakontorets åtgärder varit att betrakta som en ren diskriminering.

Valutakontoret genmälde i sitt yttrande den 28 december 1954: Valutakontoret hade uppenbarligen varken skyldighet eller befogenhet att besluta i frågan om åtal skulle väckas mot bolagets ledning. Brott mot förbudslagen 1939 låge under allmänt åtal. Sedan valutakontoret genom beslut den 22 januari 1954 avslagit en framställning från bolaget att få från Tjeckoslovakien mottaga 104 048 kronor, utgörande del av frakt, hade bolaget i skrivelse den 11 maj 1954 framlagt det förslaget att tjeckerna skulle betala 49 000 pund i transferabla pund och återstoden, motsvarande

motvärdet till 40 000 pund, över svensk-tjeckiska betalningsarrangemanget samt att återstående resor enligt befraktningsavtalen skulle annulleras. Med vissa modifikationerna hade valutakontoret genom beslut den 14 maj 1954 bifallit förslaget och affären hade avvecklats. Över valutakontorets beslut den 22 januari 1954 hade bolaget anfört besvär, och den 18 juni 1954 hade Kungl. Maj:t funnit, att bolagets framställning icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Valutakontoret anförde vidare i sitt yttrande den 21 februari 1955: Enligt valutakontorets mening föreläge konsekutiva resor beträffande Alfhem. Fartyget hade varit bundet under en obestämd tid från någon gång i september 1953 till i början av år 1955. Bortfraktaren hade icke kunnat häva avtalen. Ansökan om tillstånd enligt förbudslagen 1939 hade, såsom förut sagts, aldrig gjorts. Frågan om valutakontoret skulle ha handlat på samma sätt, om förbudslagen 1939 icke funnits, kunde ej entydigt besvaras. Valutakontorets ingripanden hade emellertid skett med stöd av valutaförordningen. Om förbudslagen 1939 icke funnits, hade förvisso på annat sätt för rederinäringen betonats nödvändigheten av att i fraktavtal beakta valutamässiga riktlinjer. Bakgrunden vore således ett valutamässigt bedömande, betingat av bristen på tjeckoslovakiska tillgodohavanden här i landet för täckande av normal export m. m. Även Kungl. Maj:ts prövning torde haft som utgångspunkt betalningsläget.

I sina sista påminnelser yttrade Zetterlöf: Det torde föreligga skyldighet för vederbörande i valutakontoret att, om man upptäckt att brott begåtts mot lagbestämmelse som det tillkomme valutakontoret att tillämpa, anmäla detsamma för åtal. Det syntes icke vara så lätt för en allmän åklagare att själv skaffa sig kännedom om vad som tilldroge sig bakom valutakontorets dörrar. Det hade i första hand varit Joge som vid olika sammanträden framhållit, att bolagets ledning gjort sig skyldig till brottsligt förfarande och därför icke endast hade straff att vänta utan även konfiskationsåtgärder. Beskyllningarna hade framförts i tjänsten under sammanträden, då befraktningarna av Alfhem och valutakontorets ingripanden mot dessa varit föremål för överläggning.

I en till valutakontoret avlåten skrivelse anförde jag därefter följande. Såsom framgår av kommerskollegiets utlåtande förete typisk tidsbefraktning och typisk resebefraktning ett flertal särskiljande drag. Sålunda innebär tidsbefraktningen i sin typiska form, att fartyget med bemanning står till befraktarens disposition under viss tid, att befraktaren under den tid avtalet löper kan dirigera fartygets resor efter eget gottfinnande, att frakten utgår i form av tidsfrakt samt att befraktaren betalar alla rörliga kost-

nader. Den typiska resebefraktningen innebär däremot, att fartyget med bemanning står till befraktarens disposition för utförande av en eller möjligen flera resor, att resan eller resorna äro i förväg bestämda och befraktaren därför principiellt saknar möjlighet att dirigera fartygets färd, att frakten utgår för resa och således i princip är beroende av att resan verkligen utföres samt att befraktaren icke svarar för normala omkostnader. Att med användande av dessa kriterier skilja den typiska tidsbefraktningen från den typiska resebefraktningen bereder inga svårigheter.

I praktiken förekomma emellertid åtskilliga mellanformer, vilka innehålla moment av både tids- och resebefraktning, sådana dessa begrepp nu angivits. Vanligt är, att avtalet rör en eller flera på förhand fixerade resor men frakten trots detta bestäms att utgå på tidsbasis. Härigenom bli onekligen gränserna mellan begreppen flytande. I flertalet sjörättsliga sammanhang kan man emellertid avstå från att draga en bestämd gräns, och tendensen till sammanblandning av typfallen behöver i allmänhet ej orsaka större bekymmer. Är man nödsakad att draga en gräns, är detta med hänsyn till begreppens uppbyggnad av ett flertal karakteristiska moment i sista hand möjligt, endast om ett enda av dessa moment tillmätas större betydelse framför de övriga och fördenskull upphöjes till avgörande skiljemärke. Inom doktrinen synes härvid sättet för fraktens beräkning vanligen anses utslagsgivande. Om frakten beräknas på tidsbasis, anser man tidsbefraktning föreligga; utgår däremot frakten för resa, hänför man situationen under begreppet resebefraktning.

Skeppslega är icke något befraktningsavtal utan ett avtal om nyttjanderätt till lös egendom, varvid fartyget upplåtes till legotagaren utan bemanning.

Av förarbetena till lagen den 6 mars 1916 synes mig klart framgå, att enda syftet med lagen var att bevara det befintliga svenska tonnaget i svensk ägo. Den omständigheten att tidsbefraktning, senare också nyttjanderättsavtal, omfattades av förbudet berodde tydligen allenast därpå, att man ville erhålla kontroll av att icke lagen kringgicks genom att en dylik upplåtelse i själva verket avsåg en överlåtelse. Meningen torde således ej ha varit att hindra tidsbefraktning eller nyttjanderättsupplåtelse såsom sådan, även om vid lagstiftningens tillämpning så möjligen kommit att senare bli fallet.

Åtskilliga uttalanden vid lagens tillkomst tyda på att 1916 års lagstiftare icke gjort helt klart för sig, vad de avsett med begreppet tidsbefraktning. Särskilt betecknande därutinnan är departementschefens yttrande att avsikten varit att i tidsbefraktning inbegripa skeppslega enligt 275 § sjölagen. Under förbudet i 1916 års lag måste uppenbarligen falla det typiska tidsbefraktningsavtalet och skeppslegan men icke det typiska resebefraktningsavtalet. För lagstiftaren har tydligen upplåtelse av fartyg på viss längre tid varit avgörande, medan sättet för fraktens beräkning fram-

stått såsom likgiltigt. I fråga om mellanformer mellan tidsbefraktning och resebefraktning bör därför det avgörande momentet vid bestämmandet av begreppet tidsbefraktning vara, att dispositionsrätten över fartyget tillkommer befraftaren under viss bestämd tid eller tillsvidare. Det är givet, att med en sådan begreppsbestämning ett kringgående av den åsyftade kontrollen av tidsbefraktningens avtalen icke kan förhindras. Någon större svårighet föreligger ju icke att avfatta ett fraktavtal, som i själva verket innebär en upplåtelse av fartyget under viss bestämd längre tid, på sådant sätt att det måste anses utgöra ett resebefraktningens avtal. Av den ovan återgivna riksdagsdebatten 1916 framgår emellertid att man, med hänsyn till de lojala bortfraktarna, icke velat giva lagen en så rigorös utformning, att varje möjlighet att kringgå kontrollen skulle vara utesluten.

Den tolkning, som jag sålunda funnit böra givas åt 1916 års lag, bör enligt min mening gälla även beträffande förbudslagen 1939, som är en direkt kopia av den under första världskriget och åren därefter förefintliga lagstiftningen i ämnet.

Med stöd av förbudslagen 1939 har valutakontoret i december 1949 meddelat beslut att kontorets tillstånd erfordrades för bortfraktning av fartyg till utlänning i tidsbefraktning eller på konsekutiva resor för längre tid än sex månader. Beslutet har tillkommit för att bereda valutakontoret möjlighet till valutareglering i fråga om fraktbeloppen redan innan bindande fraktavtal kommit till stånd. Lagen synes mig därigenom ha kommit att tillämpas i ett helt annat syfte än det, för vilket den tillkommit. Då Kungl. Maj:t emellertid lämnat valutakontoret, vars enda uppgift är valutareglering, bemyndigande enligt lagen, läser någon befogad anmärkning icke kunna riktas mot valutakontoret för att kontoret på angivna grund fordrat tillstånd för ingående av tidsbefraktningens avtal.

Annorlunda är förhållandet beträffande det av valutakontoret fordrade tillståndet till konsekutiva resor. I vidsträckt bemärkelse kunna konsekutiva resor sägas föreligga i varje fall, då genom ett och samma avtal eller genom flera samtida avtal fartyget bortfraktas för flera resor, som följa omedelbart efter varandra, oberoende av vilka moment av tidsbefraktningens eller resebefraktningens natur, som avtalet i övrigt innehåller. Gram omnämner ett särskilt slag av konsekutiva resor, nämligen då fraktavtalet avser viss bestämd tid, varunder fartyget står till befraftarens disposition för så många resor i följd efter varandra, som kunna medhinnas. I enlighet med vad jag ovan anförde synas mig konsekutiva resor av denna speciella art kunna intolkas under begreppet tidsbefraktning i förbudslagen 1939. Uppenbart är emellertid, att valutakontoret med sitt beslut avsett konsekutiva resor i nyss angivna vidsträckta bemärkelse och således även rena resebefraktningens avtal. Så torde beslutet också i de få fall som förekommit ha tillämpats av kontoret. Genom sitt ifrågavarande beslut i denna del har valutakontoret följaktligen överskridit sin genom

det kontoret givna bemyndigandet tillkommande befogenhet och följaktligen förfarit felaktigt.

Än mera felaktigt är beslutet i oktober 1953, enligt vilket valutakontoret uppställt fordran på tillstånd till varje bortfraktning av svenskt fartyg till tjeckoslovakisk befraktare. För ett så allmänt förbud, som ju omfattar även den typiska resebefraktningen, har kontoret saknat laga grund. Någon befogenhet för Konungen eller den Konungen bemyndigat att företaga ett sådant ingripande kan varken utläsas av lagens ord eller grundas på lagens tillkomsthistoria.

Vad angår valutakontorets förfarande i fråga om bortfraktningen av Alfhem har valutakontoret ansett bolaget ha överträtt förbudet i förbudslagen 1939 genom att icke söka valutakontorets tillstånd i enlighet med kontorets beslut i december 1949. Någon tvekan om att i detta fall resebefraktning förelegat kan icke förefinnas. Förutom att frakten var bestämd att utgå med visst belopp för varje resa, vilket innebär att variationer i resornas faktiska tidslängd skett på bortfraktarens risk, synas samtliga övriga kännetecken för resebefraktning vara uppfyllda: fartyget har ställts till befraktarens disposition för utförande av en resa — icke för viss tid — enligt ett vart av åtta certepartier, varje resa har bestämts på förhand vad beträffar lastnings- och lossningshamn, och för de normala omkostnaderna har befraktaren ej haft att svara. Man kan här ej tala om någon mellanform på gränsen mellan tids- och resebefraktning.

Med hänsyn till vad jag förut framhållit därom, att de typiska resebefraktningensavtalen icke falla under förbudslagen 1939, är valutakontorets uppfattning att anse som oriktig. Valutakontoret har följaktligen saknat varje befogenhet att förhindra slutandet av de ifrågavarande befraktningensavtalen. Valutakontoret har emellertid icke vägrat tillstånd till avtalen, enär bolaget ej sökt sådant tillstånd och avtalen därför kommit till kontorets kännedom först på ett senare stadium. De ingripanden mot bolaget, som sedan skett, ha grundats på valutaförordningen, och något förhållande, på grund varav desamma det oakttat icke skulle varit lagenliga, har ej förebragts i ärendet.

Enligt min mening måste det anses betänkligt, att valutakontoret under en följd av år genom en oriktig tolkning av gällande lag överskridit sin befogenhet. Vid bedömandet av det begångna felet synas mig emellertid följande omständigheter vara värda beaktande. Valutakontoret har i intet fall vägrat tillstånd till resebefraktningensavtal. Den möjligheten är icke utesluten att förhandsprövningen av fraktavtalen varit till fördel för bortfraktarna, som därigenom blivit i stånd att ändra fraktavtalen på sådant sätt, att något senare ingripande från valutakontorets sida enligt valutaförordningen icke behövt ske. Från ledande sjöfartskretsar torde någon invändning icke ha gjorts mot valutakontorets lagtolkning. Tvärtom synas valutakontorets påtalade beslut ha träffats efter samråd med sjöfartsnä-

ringens män. Med hänsyn till de valutareglerande uppgifter, som lagts i valutakontorets hand, måste det för kontorets tjänstemän ha framstått såsom oegentligt att göra åtskillnad mellan olika slag av befraktningsavtal. Den skada, som på grund av valutakontorets ingripande möjligen kan ha tillskyndats bolaget, har icke uppkommit på grund av valutakontorets tillämpning av förbudslagen 1939 utan genom sådana åtgärder enligt valutaförordningen, som kontoret varit befogat att vidtaga.

Med hänsyn härtill och på grund av omständigheterna i övrigt har jag, med stöd av den befogenhet som tillkommer mig enligt 3 § i min instruktion, funnit mig kunna låta i denna del bero vid att bringa mina ovan gjorda uttalanden till valutakontorets kännedom under förväntan att de bliva för framtiden tillbörligen beaktade.

Vad slutligen angår den omständigheten att Joge eller annan tjänsteman i valutakontoret gjort gällande, att ledamöterna av bolagets styrelse förfarit brottsligt genom att de överträtt förbudslagen 1939, kan — med hänsyn till den allmänna uppfattning om lagens tillämplighetsområde som rått inom valutakontoret och den på denna uppfattning grundade tillämpningen av lagen — icke läggas honom till last som tjänstefel. Anmärkas kan i detta sammanhang, att någon skyldighet för valutakontoret att till åtal anmäla brott mot förbudslagen 1939 icke förefinnes. På grund av det anförda finner jag de av valutakontorets tjänstemän i påtalade hänseenden vidtagna åtgärderna mot bolaget icke föranleda något mitt ingripande.

Ärendet var därmed av mig slutbehandlat.

8. Exportförbud till förhindrande av kapitalflykt må ej utnyttjas för att åt landet bevara kulturhistoriskt värdefulla konstverk

I en den 27 september 1954 hit inkommen klagoskrift anförde civilingenjören Herman Rasch i Djursholm följande.

Den 23 oktober 1952 hade klaganden från dr. Walther Bernt i München erhållit meddelande att där förefunnes ett stort intresse för inköp av en klaganden tillhörig oljemålning av Jan van Goyen, benämnd "Blick über die Waal auf Nymwegen von Nordwesten". På förfrågan huruvida klaganden ville sälja tavlan hade klaganden svarat, att han då icke ville avhända sig den. Den 18 april 1954 hade Bernt meddelat klaganden, att en framstående tysk konstsamlare gärna ville förvärva tavlan, och begärt telegrafiskt meddelande om priset. Klaganden hade den 4 maj svarat, att han vore villig sälja tavlan för 60 000 tyska mark, varefter han den 3 juni fått telegrafiskt meddelande att Bernt skulle komma till Stockholm i mitten av juni med fullmakt att avsluta köpet. Med anledning därav hade klaganden den 7 juni till statens handels- och industrikommis-

sion ingivit en ansökan om exportlicens för tavlan. Två dagar senare hade kommissionen anmodat klaganden att inom 14 dagar inkomma med ett fotografi av tavlan. Den 10 juni hade klaganden till kommissionens utrikeshandelsbyrå överlämnat fotografi och beskrivning av tavlan, varefter klagandens framställning av kommissionen remitterats till chefen för nationalmuseum för yttrande. Trots upprepade påminnelser hade kommissionen ej fått något svar från museet, varför licens förvägrats klaganden. Den 16 juni hade klaganden fått telegram från Bernt, att han skulle komma till Stockholm den 22 samma månad, om inga svårigheter beträffande utförseln föreläge. På detta hade klaganden samma dag svarat, att utförseltillstånd ännu ej beviljats. Den 16 juni hade överintendenten och chefen för nationalmuseum Otte Sköld i telefon meddelat klagandens hustru, att han med anledning av klagandens licensansökan intresserat en svensk köpare att förvärva tavlan. Därest klaganden och hans hustru icke ginge med på att sälja tavlan, skulle Sköld inlägga sitt veto mot export av tavlan till Tyskland. Påföljande dag hade klaganden ringt upp Sköld i telefon, och denne hade då meddelat, att försäljningen till den svenske köparen skulle kunna avslutas dagen därpå till ett pris av 73 000 kronor, vilket motsvarade den i licensansökningen uppgivna summan. Någon köpare hade emellertid icke avhörts under den angivna dagen. Den 19 juni hade klaganden fått meddelande från Sköld att köparen vore direktören Gunnar Philipson i Stockholm, vilken skulle betala nyssnämnda belopp, så snart tavlan överlämnats till nationalmuseum. Samma dag hade Sköld tillställt handels- och industrikommissionen en skrivelse, i vilken han framhållit, att han icke kunde tillstyrka export av tavlan. På Skölds inrådan hade klaganden per telefon träffat överenskommelse med Philipson att överlämna tavlan till nationalmuseum den 21 juni, då Philipson skulle betala köpeskillingen, 73 000 kronor. Den 20 juni hade klaganden telegraferat till Bernt, att utförseltillstånd sannolikt ej skulle erhållas. Till svar därpå hade klaganden erhållit ett brev med beklagande att utförseln skulle förhindras efter de långa förberedelserna och då en uppgörelse kommit till stånd. Den 21 juni hade klaganden deponerat tavlan jämte en överlåtelsehandling och kvitto hos nationalmuseum. Philipson hade infunnit sig på museet på överenskommen tid och besett tavlan i närvaro av förste intendenten docenten Carl Nordenfalk. Philipson hade förklarat, att han måste avlägsna sig enär utländska affärsmän väntade på honom, men lovat återkomma före klockan 17 för erläggande av likviden. Han hade emellertid icke låtit sig avhöra vare sig den dagen eller den följande. Den 22 juni på eftermiddagen hade klaganden per telefon fått meddelande från Philipsons sekreterare, att Philipson icke ville vidbliva köpet. På grund därav hade klaganden den 30 juni återhämtat tavlan från nationalmuseum. Klaganden ville framhålla, att han varit i stort behov av det kontantbelopp, som en försäljning av tavlan skolat inbringa, samt att

klaganden genom att exporten förhindrats tillfogats skada och förlust. Den utländske köpare, som varit villig köpa tavlan, hade numera inköpt andra konstverk och vore icke intresserad av att nu fullfölja ett köp. Då det icke vore möjligt att här i landet erhålla köpare till en så dyrbar målning, ansåge klaganden det vara oriktigt av Sköld att avstyrka exportlicens och av handels- och industrikommissionen att icke omedelbart bevilja densamma, då förbud icke rådde mot utförsel av konstverk av detta slag. Klaganden yrkade ersättning för den skada, som tillfogats honom genom de obefogade åtgärderna.

Vid klagoskriften var fogad avskrift av Skölds omförmälda skrivelse den 19 juni 1954, vilken var av följande lydelse:

”Statens Handels- och Industrikommission, Stockholm 5.

Betr. exportlicensansökan från civilingenjör Herman Rasch för oljemålning av Jan van Goyen.

Med hänsyn till att rubricerade målning dels på grund av sin konstnärliga kvalitet men även i hög grad med tanke på att den funnits i Sverige sedan 1702, måste det anses synnerligen angeläget att söka bevara den inom landet, och jag kan följaktligen icke tillstyrka export av densamma.

Nationalmuseum saknar visserligen själv möjligheter att förvärva målningen, men jag har mig bekant, att inom landet finns en köpare, som vore villig betala det i licensansökan uppgivna värdet, Kr. 73 000:—, och vissa utsikter förefinnas i så fall, att tavlan en gång komme att överlämnas som gåva till Nationalmuseum. Handlingarna återgå härjämte. Stockholm den 19 juni 1954.

Otte Sköld

Överintendent och chef för Nationalmuseum.”

På anmodan av mig avgav handels- och industrikommissionen yttrande i ärendet och anförde däri följande.

För konstnärsarbeten, som enligt gällande tulltaxa hänfördes till statistiskt nr 2083, gällde det allmänna exportförbudet. Detta sammanhänge med att dylika arbeten av de valutavärdande myndigheterna ansetts lätt kunna utnyttjas för kapitalflykt. Då ansökningar om exportlicens för konstverk av större uppgivet värde eller av mer kända konstnärer inkommit till handels- och industrikommissionen, brukade kommissionen — för att kunna bedöma om det uppgivna värdet överensstämde med det verkliga värdet — taga kontakt med nationalmuseum, som även uttalat ett önskemål att sådan kontakt toges. Nationalmuseum torde därigenom även få tillfälle att bedöma, om det kunde anses lämpligt att konstverket ifråga exporterades eller om det vore angeläget att det finge kvarbliva i landet. — Oftast önskade museet ärendet på remiss med fotografi av konstverket. Såvitt nu kunnat utrönas hade något avstyrkande från na-

tionalmusei sida icke tidigare förekommit. Klagandens licensansökning hade inkommit till kommissionen den 9 juni 1954 och påföljande dag jämte infordrat fotografi översänts till nationalmuseum för yttrande. Den 21 juni hade från nationalmuseum inkommit yttrande av den lydelse ovanintagna skrivelse den 19 juni utvisade. Samma den 21 juni hade klaganden anhållit, att ansökningen måtte kvarligga hos kommissionen tills vidare, enär den eventuellt komme att återkallas. Den 23 juni hade klaganden per telefon uppgivit, att någon försäljning till nationalmuseum ej skulle komma till stånd och att han därför önskade licens omedelbart. Samma dag hade Nordenfalk ringt till kommissionen och uppgivit, att nationalmuseum komme att tillstyrka utförelsen, enär den svenske köparen dragit sig tillbaka. Med stöd av de senast erhållna upplysningarna och nationalmusei tillstyrkan hade licens utställts för klaganden den 23 juni 1954. Då kommissionen handlagt ifrågavarande ärende i enlighet med de principer, som enligt vad ovan sagts tillämpades i dylika fall, och då något dröjsmål från kommissionens sida vid handläggningen icke förekommit, ansåge kommissionen anledning saknas att på grund av åtgörande från kommissionens sida förklara klaganden berättigad till ersättning för eventuell förlust eller skada på grund av utebliven försäljning.

I avgivna påminnelser framhöll klaganden att, då han enligt gällande bestämmelser om skyldighet att till riksbanken eller svensk valutabank hembjuda den likvid, som erhöles för det utförda föremålet, hade att avlämna behörig förbindelse jämte uppgift till valutakontoret om och i vad mån likvid influtit, syntes det klaganden vara opåkallat att göra exporten beroende av nationalmusei medgivande. Meningen med det allmänna exportförbudet kunde väl ej vara att förhindra en svensk medborgare att till utlandet försälja ett föremål, som ej kunde finna avsättning inom landet. Genom att Sköld sökt hindra försäljningen till utlandet och genom att handels- och industrikommissionen dröjt med beviljandet av exportlicens hade klaganden tillskyndats en ekonomisk skada, som för honom kunde medföra mycket kännbara konsekvenser.

Sedan Sköld därefter anmodats att inkomma med yttrande i ärendet, anförde denne, bland annat, följande.

Vid ett, i anledning av ifrågasatt förvärv för nationalmusei räkning av en klaganden tillhörig målning av P. P. Rubens, av Sköld och Nordenfalk våren 1954 företaget besök hos klaganden, hade Sköld för första gången sett här ifrågavarande målning av van Goyen. Sköld hade därvid uttalat, att han personligen vore mera gripen av den än av målningen av Rubens och att han ansåge det angeläget att bevara den inom landet, ty det vore beklagligt om en sådan målning med 250-årig hemortsrätt i Sverige någonsin skulle försäljas till utlandet. Klaganden hade emellertid förklarat,

att tavlan tillhörde hans hustru och att det för tillfället icke vore någon tanke på försäljning av densamma. Det hade därför varit med stor förvåning Sköld den 11 juni 1954 för yttrande mottagit hans ansökan till handels- och industrikommissionen om exportlicens för denna målning. I det av handels- och industrikommissionen avgivna yttrandet till JO framlades en korrekt redogörelse för behandlingen av klagandens licensansökan. Tiden mellan den 11 juni, då Sköld mottagit kommissionens remiss, och den 19 juni, när han avlätit en kortfattad skrivelse till kommissionen, hade använts för att utanför museet söka finna en köpare till van Goyen-tavlan. Då museet saknat möjligheter att uppträda som spekulant, hade Sköld hoppats att på så sätt kunna förhindra, att målningen ginge ur landet. Att klaganden varit fullt införstådd med Skölds försök att finna en svensk köpare av konstverket framginge såväl av vad han anfört om deras samtal den 17 juni och i ett brev till Philipson den 21 juni samt av hans uttalanden i påminnelsekriften till JO som av kommissionens yttrande över klagomålen, vari nämndes att klaganden den 21 juni per telefon meddelat, att han tillsvidare låte licensansökan bero, "enär den eventuellt komme att återkallas". Skölds försök att finna en köpare hade icke krönts av omedelbar framgång. Slutligen hade Sköld vänt sig till Philipson, som visat en sällsynt generös förståelse för en museichefs tiggeri och som ställt sig villig att uppträda som köpare. Så snart meddelande om köpets misslyckande lämnats till Nordenfalk såsom t. f. överintendent under Skölds just påbörjade semester, hade denne ringt upp Sköld, och Sköld och Nordenfalk hade därvid beslutat, att exportlicensansökningen omgående skulle tillstyrkas av nationalmuseum, vilket också skett.

När klaganden, anförde Sköld vidare, ville göra gällande att Sköld skulle ha sagt, att han "kunde inlägga veto mot att tavlan fick exporteras till utlandet", misstolkades innebörden av ett telefonsamtal, i vilket Sköld dels meddelat, att det nu fanns en svensk köpare — vilkens ord han ej haft minsta anledning att betvivla — dels bestämt framhållit, att han följaktligen ansåge det rimligt, att klaganden godtog ett svenskt anbud, vilket ekonomiskt vore lika fördelaktigt som ett anbud från utlandet. Samtidigt hade Sköld nämnt, att det vore hans skyldighet att göra vad som stode i hans förmåga för att söka bevara målningen åt Sverige, väl vetande att han icke hade någon möjlighet att inlägga ett veto mot en försäljning. Att så vore förhållandet vore välkänt för klaganden. Som överintendent och chef för nationalmuseum hade Sköld det närmaste ansvaret för svenska statens konstsamlingar, och han hade därvid att verka för dessa samlingars tillväxt och förkovran. Därutöver ansåge Sköld sig mera allmänt ha att företräda svenska statens intressen i betydelsefulla konstfrågor. Enligt 10 § av museets stadgar ålåg det Sköld "att söka vinna kännedom om inom landet befintliga konstverk av värde och så vitt möj-

ligt ägna uppmärksamhet däråt, att sådana vid försäljning bliva hem-
 bjudna till museet och ej utföras ur landet". Som en dylik fråga räknade
 Sköld utan ringaste tvekan det nu aktuella fallet, då det gällt att i första
 hand inom vårt land bevara och i andra hand om möjligt med statens
 konstsamlingar införliva en målning av högt internationellt värde, som i
 mer än 250 år befunnit sig i vårt land och vars historia under hela denna
 tid vore känd. Sköld ville framhålla, att detta vore ett ganska ovanligt
 förhållande och att det gjorde att van Goyen-tavlan — ehuru av utländskt
 ursprung — på ett alldeles särskilt sätt finge anses tillhöra vår svenska
 kulturmiljö. Mot bakgrunden av denna uppfattning hade Sköld ansett
 sig böra söka bevara tavlan åt Sverige. Han hade redan framhållit, att
 han därvid varit medveten om att han icke hade någon möjlighet att
 hindra exportlicensen under åberopande av att det ur nationell synpunkt
 vore angeläget att konstverket bevarades inom landet. Tyvärr finnes
 det icke någon lagstiftning, som gäve nationalmuseum en dylik möjlighet.
 Däremot hade Sköld ansett sig icke blott oförhindrad utan rentav skyldig
 att, på sätt här skett, söka uppdriva en svensk köpare och genom förhand-
 lingar med säljaren söka förmå denne att sälja tavlan inom landet. Det
 finnes beklagligt nog inga anslag, som satte museet i stånd att vid dylika
 tillfällen själv försvara museala kulturintressen, och museet vore därför
 i dessa fall helt och hållet hänvisat till den privata generositeten. — Vad
 anginge innebörden av den praxis med remiss till nationalmuseum, som
 handels- och industrikommissionen tillämpade, kunde Sköld ansluta sig
 till vad kommissionen anfört därom. Han ville tillägga, att nationalmu-
 seum under de fyra år han varit museichef icke tidigare haft att yttra sig
 i något exportlicensärende, där det gällt konstföremål av historiskt och
 konstnärligt intresse motsvarande den ifrågavarande målningen av van
 Goyen. Tack vare ingripande av en mecenat hade emellertid museet för
 ett par år sedan lyckats kvarhålla ett konstverk av betydande värde, som
 nu befunne sig i dess samlingar men som varit i fara att gå ur landet. Med
 det nu sagda torde Sköld ha klargjort sina moraliska och författnings-
 enliga skyldigheter såväl som sina begränsade möjligheter i ett fall som
 det förevarande. Han bestrede bestämt, att han i något hänseende över-
 trätt sina befogenheter, och ansåge, att klagandens anmälan borde lämnas
 utan avseende. Sköld ville för övrigt tillägga dels att klaganden — på sätt
 som ovan visats — godkänt Skölds åtgöranden, varför allt tal om att han
 genom dessa förorsakats skada finge anses helt obefogat, dels att den
 skada han ansåge sig ha lidit icke på något sätt vore styrkt. Handlägg-
 ningen av licensärendet hade tagit så få dagar i anspråk, att ett allvarligt
 menat köpeanbud under denna korta tid icke gärna kunnat förfalla av
 tidsskäl. Vad anginge klagandens påstående att han varit i stort behov
 av det kontantbelopp, som en försäljning skulle ha inbringat, kunde det
 förtjäna omnämnas, att klaganden den 21 juni 1954 beviljats licens, till-

styrkt av nationalmuseum den 19 juni, för export av ett annat konstverk, som i ansökan åsatts ett värde av 62 750 kronor. Under åberopande av vad han sålunda anfört ville Sköld instämma i handels- och industrikommissionens uppfattning, att någon anledning icke föreläge att förklara klaganden berättigad till ersättning för av honom uppgiven förlust eller skada av utebliven försäljning.

Klaganden bemötte i avgivna påminnelser Skölds förklaring och vidhöll, att han genom Skölds ingripande råkat i trångmål.

Vid avgörande av ärendet gjorde tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius följande uttalanden.

I 1 § kungl. kungörelsen den 9 juni 1950 angående allmänt exportförbud, sådan paragrafen lyder enligt kungörelse den 10 november 1950 (nr 576), stadgas, att utförsel av varor till utrikes ort må tillsvidare icke äga rum med mindre tillstånd därtill (exportlicens) meddelats av myndighet som i 2 § sägs. Förbudet gäller icke varuslag, som finnes upptaget å en vid kungörelsen fogad förteckning (frilista) samt vissa transportmedel. Vid meddelande av licens må föreskrivas de särskilda villkor för exporten, som kunna anses erforderliga. Kungörelsen äger ej tillämpning å varuslag, för vilket exportförbud gäller enligt särskild författning.

Bland de i 2 § samma kungörelse angivna myndigheterna återfinnes statens handels- och industrikommission, som har att meddela exportlicens beträffande dels vissa i paragrafen angivna varuslag och dels varuslag, som i den till gällande tulltaxa fogade statistiska varuförteckningen äro upptagna under huvudgrupperna V—XX.

I nämnda varuförteckning äro under huvudgruppen XX upptagna "konstnärsarbeten, härunder inbegripna målningar (tavlor), av alla slag".

För konstnärliga arbeten av förevarande art gäller icke exportförbud enligt annan författning.

Det exportförbud, som ännu gäller enligt 1950 års kungörelse, är i fråga om konstnärsarbeten betingat av valutaskäl. Många varuslag ha vid eller efter kungörelsens tillkomst upptagits å frilista och få alltså utföras utan exportlicens. Konstnärsarbeten, sålunda bland annat målningar, ha emellertid ansetts lätt kunna utnyttjas för utförande ur landet av större kapital, med andra ord för kapitalflykt, och de ha därför ansetts böra ligga under licenstvang. För utförande av sådana fordras alltså fortfarande tillstånd enligt ovannämnda kungörelse av handels- och industrikommissionen. Då kommissionen har att behandla en ansökan om tillstånd att exportera en målning, är det av stor vikt att kommissionen erhåller tillförlitlig kännedom om målningens verkliga värde. Det synes

mig därför naturligt, att kommissionen i denna fråga inhämtar yttrande av den statliga myndighet, som bör besitta största sakkunskap på området, d. v. s. chefen för nationalmuseum. Detta yttrande bör emellertid icke avse annat än målningens värde, och uttryck härför synes böra givas i remissens avfattning.

I förevarande fall har, sedan klaganden den 9 juni 1954 anhållit om handels- och industrikommissionens tillstånd att för försäljning utföra en målning av van Goyen, kommissionen påföljande dag remitterat ansökningen till nationalmuseum för yttrande. Sedan Sköld i egenskap av chef för nationalmuseum mottagit denna remiss, har han med hänsyn till önskvärdheten att bevara den avsedda tavlan inom landet sökt anskaffa en svensk köpare till densamma till likvärdigt pris. Någon erinran mot Skölds åtgärd härutinnan synes mig icke kunna framställas under förutsättning, att ärendets behandling icke fördröjts utan medgivande av klaganden eller icke länt till men för honom. Klaganden har gjort gällande, att Sköld skulle ha hotat med att inlägga sitt veto mot att tavlan exporterades, därest klaganden icke ginge med på att den försålles till svensk köpare. Detta påstående bestyrkes icke av utredningen. Fastmera vinner Skölds uppgift, att klaganden var införstådd med Skölds försök att skaffa en svensk köpare till tavlan, stöd i det förhållandet att klaganden själv hos handels- och industrikommissionen påkallat anstånd med ärendets avgörande.

För Skölds ställningstagande vid yttrandets avgivande har frågan, huruvida försäljning av tavlan till person inom landet kunde åvägabringas eller icke, varit utan betydelse. Vid besvarandet av remissen har Sköld allenast haft att uttala sig om tavlans värde i förhållande till den uppgivna försäljningssumman och alltså icke att, på sätt som skett, giva uttryck åt angelägenheten att tavlan med hänsyn till det konstnärliga värdet bevarades inom landet och på sådan grund avstyrka ett bifall till licensansökningen. Det må i detta sammanhang betonas, att en lagstiftning, som tillkommit för visst ändamål, icke kan få begagnas för att framföra synpunkter och tillgodose ändamål i andra hänseenden eller syften, som ligga helt utanför lagstiftningens ram. Då i det sedermera av Skölds ställföreträdare i samråd med Sköld avgivna yttrandet tillstyrkts bifall till klagandens ansökan, torde kunna antagas, att med detta tillstyrkande närmast avsetts att intet vore att erinra mot det i licensansökningen angivna priset för tavlans försäljning.

Då uppskovet med remissens besvarande måste antagas ha skett med klagandens begivande och klaganden sedermera även själv hos handels- och industrikommissionen anhållit, att med ärendets avgörande skulle få anstå, synes mig det förhållandet, att skada kan ha tillskyndats klaganden genom att den tilltänkta försäljningen av tavlan till den utländske spekulanten gått om intet, icke kunna tillskrivas något tjänstefel från

Skölds eller kommissionens sida. Med hänsyn härtill och till omständigheterna i övrigt finner jag, under framhållande tillika att vid remisser av förevarande slag lämpligen bör angivas att därmed allenast avsvigande av yttrande rörande värdet av konstnärarbetet, klagomålen icke föranleda någon min vidare åtgärd.

Med dessa uttalanden, som upptogs i en till Sköld avlåten skrivelse och delgåvos handels- och industrikommissionen, var ärendet av JO slutbehandlat.

9. Fråga huruvida av enskild person lämnat analyseringsuppdrag mottagits av Sveriges geologiska undersökning eller av tjänsteman därstädes såsom enskilt uppdrag

I en till mig den 28 februari 1955 inkommen skrift anförde sjökaptenen Tage Lilliegren i Borås följande.

Den 11 januari 1954 hade klaganden personligen till laboratorn vid Sveriges geologiska undersökning Sture Landergren för analysering överlämnat en del mineralprover, som klaganden haft med sig från Colombia i Sydamerika. Landergren hade lovat, att analyseringen skulle vara gjord senast inom tre månader. Då klaganden efter nämnda tid ej fått någon analysattest, hade han den 27 april 1954 gjort en skriftlig förfrågan angående analyseringen men icke erhållit något svar från Landergren. En ny förfrågan den 26 maj hade ej heller besvarats. Den 9 juni hade klaganden ringt upp Landergren. Denne hade då sagt, att han förlagt klagandens mineralier, men dock lovat, att analyseringen snart skulle vara klar och att han skulle skriva om saken. Då klaganden icke fått något besked från Landergren, hade klaganden den 17 juni skrivit och bett att få sina mineralprover tillbaka. Ej heller nu hade klaganden fått något svar. Den 2 augusti hade klaganden genom en advokatfirma sänt ett brev till Landergren utan att erhålla svar. Som klaganden sedan genom Kemiska kontrollanstalten i Borås fått den upplysningen, att överdirektören P. A. Geijer var chef för geologiska undersökningen, hade klaganden skrivit ett brev till honom för att höra, om det ej ginge att få någon rättelse i denna sak. Detta hade resulterat i att klaganden fått ett brev från Landergren med en analysattest, som dock icke var på klagandens mineralprover. Den 23 september hade klaganden därför åter i brev till Landergren begärt att få sina mineralprover tillbaka. Klaganden hade icke fått svar på detta brev. Vid telefonsamtal den 5 oktober med Landergren hade denne förklarat, att han funnit mineralproverna och skulle återsända dem med detsamma. Inga mineralprover hade kommit. Den 12 oktober hade klaganden ånyo ringt upp geologiska undersökningen, men Landergren hade ej träffats. Klagan-

den hade talat med en annan tjänsteman på laboratoriet, och denne hade lovat klaganden besked om en vecka. Något besked hade ej kommit. Vid förnyat telefonsamtal den 20 oktober, då Landergren ej var anträffbar, hade klaganden talat med samme tjänsteman som den 12 oktober och han hade lovat att taga reda på mineralierna och sända dem till klaganden. Ej heller detta löfte hade hållits. Den 30 november hade klaganden åter ringt och då träffat Landergren. Landergren hade sagt, att det reparerats i hans rum men att han nu skulle plocka i ordning mineralierna och nog skulle få rätt på dem. Klaganden hade då undrat, om han skulle komma upp och hjälpa till att skilja ut sina mineralier. Det hade Landergren tyckt vara bra. Den 6 december hade klaganden besökt geologiska undersökningen och träffat Landergren. De hade icke kunnat finna klagandens mineralprover. Det enda Landergren haft att komma med efter ett sådant uppförande mot klaganden och efter att ha förstört de för klaganden så värdefulla mineralierna hade varit att föreslå klaganden att skaffa nya mineralprover. Klaganden vore den ende, som visste var dessa mineralier tagits i Colombia, enär han själv tagit dem. Klaganden hade då uppsökt överdirektören Nils H. Magnusson, som sagt sig icke ha någon som helst kännedom om denna sak men lovat undersöka den och meddela. På förfrågan i brev den 16 januari 1955 till Magnusson om Landergren icke hade ansvar för de av klaganden överlämnade mineralierna hade klaganden icke erhållit svar ännu den 27 februari 1955. Klaganden anhölle om rättelse i denna sak.

Sedan jag med anledning av klagoskriften anhållit, att geologiska undersökningen måtte efter hörande av Landergren inkomma med yttrande, inkom undersökningen med yttrande från Landergren ävensom med eget utlåtande, undertecknat av Magnusson.

Landergren anförde: Den 11 januari 1954 hade Landergren mottagit några mineralprover av klaganden, vilken bett Landergren göra spektral-analytiska bestämningar av ädelmetaller däri. Ehuru det geokemiska laboratoriet vore strängt upptaget med tjänsteangelägenheter och instruktionsmässigt icke ägde skyldighet att tillhandagå allmänheten med spektralanalyser, hade Landergren dock medgivit, att dessa analyser skulle få utföras, men Landergren hade samtidigt meddelat, att det på grund av laboratoriets arbetsbelastning, som under hela 1954 varit mycket stor, kunde dröja cirka tre månader, innan analyserna kunde föreligga. Tyvärr hade den angivna tiden visat sig vara för knapp. Laboratoriet hade icke kunnat utföra analyserna förrän på hösten 1954, vilket meddelats klaganden vid telefonsamtal. Den 24 augusti 1954 hade utfärdats analysattest, som tillställts klaganden i brev av den 24 september. Den 12 oktober hade Landergren fått besök av klaganden, vilken per telefon den 5 samma månad anhållit att få analysproverna tillbaka. Dessa prover hade blivit undanställda och icke bortkastade, vilket ofta skedde. Klaganden hade sagt

sig icke känna igen de pulvriserade analysproven och hävdade, att analyserna utförts på andra än av honom insända prover. För att tillmötesgå klaganden hade Landergren tillsammans med assistenten V. Muld i klagandens närvaro gått igenom samtliga hos Landergren förvarade analysprover. Några förmenta andra analysprover hade icke kunnat finnas. Efter ytterligare verkställda undersökningar i laboratoriet hade icke någonting framkommit, som tydde på att förväxling av analysprover förelegat. Landergren bestred därför klagandens påstående i detta hänseende. För att emellertid ställa allt tillrätta hade Landergren erbjudit sig att utföra analyserna på nytt analysmaterial, som klaganden kunde ställa till förfogande. Till Landergrens förvåning hade meddelats, att mera material än de få gram, som lämnats till analys, icke fanns. Klaganden ifrågasatte, att Landergren skulle vara ekonomiskt ansvarig för honom tillställt analysmaterial. Detta vore orimligt. Beträffande klagandens påstående om slarv och nonchalans i tjänsten lämnades detta utan avseende.

Geologiska undersökningen yttrade i sitt utlåtande följande.

Enligt sin instruktion hade geologiska undersökningen, bland annat, som sin uppgift att "besvara förfrågningar från allmänheten i ämnen, som beröra undersökningens verksamhetsområde". Däremot åtog sig undersökningen som institution i regel ej mera ingående utredningar eller analyser till privatpersoner. I sådana fall hänvisades vederbörande understundom till någon av verkets tjänstemän, vilka instruktionsmässigt ägde rätt att såsom privatkonsulter utföra undersökningar eller avge utlåtanden. Det vore därför i sin egenskap av privatman som Landergren utfört ifrågasvarande analyser av de inlämnade proven. För att få sakfrågan belyst hade geologiska undersökningen dels låtit Landergren avge en skriftlig förklaring, dels förfrågat sig hos Muld och laboratoriebiträdet J. Raudsepp, varvid Landergrens version bekräftats. Speciellt då det gällde så små kvantiteter av ädelmetaller som i förevarande fall vore det av största vikt, att provet pulvriserades och väl genomblandades för att få fram bästa möjliga genomsnittsvärde. Vid nedmalningen finge ofta provet en annan färg än det opulvriserade materialet. Det vore därför icke förvånande, om klaganden ej känt igen sina prov i detta skick. Någon förväxling behövde sålunda ej ha skett. Att arbetet på grund av Landergrens tjänsteuppgifter blivit fördröjt vore att beklaga, men förutsättningen för att geologiska undersökningens tjänstemän skulle få åtaga sig privatuppdrag vore, att tjänsteangelägenheterna ej eftersattes. Någon annan "nonchalans" än att Landergren dröjt med eller underlåtit att besvara sin privatkorrespondens syntes ej kunna läggas honom till last.

Vid utlåtandet var fogad avskrift av en av Landergren den 24 augusti 1954 utfärdad analysattest å av klaganden överlämnat prov på ädelmetaller.

I avgivna påminnelser anförde klaganden, att det vore med stor förvåning han erfarit, att enligt geologiska undersökningens yttrande det vore till Landergren som "privatman" klaganden överlämnat sina mineralprover. Av Kemiska kontrollanstalten i Borås hade klaganden fått den upplysningen, att geologiska undersökningen mottog mineralier för analysering. Att tjänstemännen gjorde det privat hade man icke nämnt. Ej heller hade professorn Frans E. Wickman vid riksmuseets mineralogiska avdelning, vilken klaganden besökt den 11 januari 1954, sagt något om detta, när han tagit klaganden med till geologiska undersökningen för att få spektralanalys på mineralierna. Det hade vidare icke på något sätt framhållits av Landergren, att han mottog klagandens mineralier som privatman. När han yttrat, att det skulle taga cirka tre månader, hade klaganden nämnt, att han ansåge det vara bra lång tid och att han tänkt på att fråga Bolidens gruvaktiebolag om han kunde få analyserat hos dem. Då hade Landergren svarat, att "vi gör det lika bra här" och att det kanske kunde gå på kortare tid. Det hade icke på något sätt framkommit, att det skulle bli hans privatsak. Hade klaganden förstått att det varit Landergrens privatarbete, hade klaganden aldrig lämnat sina prover till honom. Man anade ju icke, när man lämnade prover till en statens institution, att det bleve tjänstemannens privatsak. Om sådant borde man erhålla upplysning. Klaganden funne det egendomligt, att Landergren i sin, av geologiska undersökningen så kallade privatkorrespondens undertecknade "I tjänsten", såsom fallet vore i hans brev den 21 september 1954 till klaganden. På klaganden verkade denna geologiska undersökningens förklaring uppkonstruerad.

Till bemötande av Landergrens yttrande anförde klaganden, att Landergren vid telefonsamtalet den 9 juni 1954 lämnat den upplysningen att han förlagt klagandens mineralier. Då klaganden begärt att återfå proven, hade någon analys av dem ännu ej utförts. Varför hade en analys skett, när Landergren varit så belastad av institutionens stora arbetsbörda och klaganden begärt att återfå sina mineralier? Klaganden hade icke fått något meddelande om att analysen ej kunde ske förrän på hösten. Klaganden hade ej besökt Landergren den 12 oktober utan hade nämnda dag telefonerat till geologiska undersökningen och då fått tala med Raudsepp. Först den 6 december hade klaganden besökt Landergren. Klaganden funne det egendomligt, att Muld och Raudsepp kunnat bekräfta Landergrens version. Klaganden bestrede alltså, att den verkställda analysen gjorts på klagandens mineralier, liksom ock geologiska undersökningens förmodan att klaganden möjligen icke kände igen sina mineralier i malt skick.

Sedan jag därefter anhållit att geologiska undersökningen måtte verkställa utredning dels rörande omständigheterna vid klagandens besök den 11 januari 1954, särskilt rörande det förhållandet huruvida upplysning meddelats klaganden att ifrågakomna uppdrag icke lämnades åt institutio-

nen utan åt Landergren såsom privat uppdrag, dels rörande Landergrens behandling av ärendet, vilket enligt hans yttrande närmast syntes ha betraktats såsom tjänstesak, inkom geologiska undersökningen med förnyat yttrande från Landergren jämte eget utlåtande.

Landergren anförde: Beträffande enskilda personers anhållan att få analysarbete utfört, så hade den praxis tillämpats på laboratoriet, att enstaka analyser finge utföras av tjänstemännen på laboratoriet vid sidan av tjänsten och under förutsättning att tjänstearbetet icke bleve lidande därav. Detta vore fallet jämväl med det för klagandens räkning utförda analysarbetet, eftersom det endast gällt några få analyser. Någon kostnad för analyserna hade klaganden icke fått vidkännas, vilket annars instruktionsmässigt skulle varit fallet, om det gällt ett tjänsteärende. Vad beträffade klagandens påstående att förväxling av analysmaterial föreläge, bestredes detta, vilket en efter klagandens besök den 12 oktober 1954 företagen undersökning tillsammans med Muld ytterligare bekräftat. I övrigt hänvisade Landergren till sitt tidigare avgivna yttrande.

Geologiska undersökningen anförde i sitt utlåtande: Av ett intyg, som Wickman avgivit, framginge klart, att klaganden först besökt Wickman och begärt, att analyserna skulle utföras vid riksmuseet, att Wickman icke ansett laboratoriet vid riksmuseets mineralogiska avdelning kunna utföra dessa samt att Wickman fört klaganden direkt till Landergren. Varken geologiska undersökningens chef eller dess sekreterare hade fått någon upplysning om den överenskommelse, som gjorts mellan Landergren och klaganden, förrän klagandens brev till f. d. överdirektören Geijer kommit t. f. överdirektören G. Lundqvist tillhanda. Lundqvist hade fungerat som chef för verket under tiden den 1 juli—den 31 oktober 1954. Ej heller vid sin återkomst till verket hade Magnusson erhållit kännedom om denna sak, förrän klaganden uppsökt honom den 6 december 1954. Magnusson hade då föranstaltat om en undersökning om vad som inträffat och varit i huvudsak färdig med denna, då klagandens anmälan till JO kommit geologiska undersökningen tillhanda. Ämbetsverket kunde icke mot Landergrens och hans medhjälparens — Mulds och Raudsepps — upprepade försäkringar, att det vore de av klaganden inlämnade proven som analyserats, intaga någon annan ståndpunkt än vad som framginge av deras uttalanden. Magnusson hade ansett, att Landergren åtagit sig denna sak såsom ett "privatuppdrag", alldenstund ingen anmälan gjorts till verkets chef direkt eller genom sekreteraren, såsom fallet borde ha varit om Landergren uppfattat det som ett uppdrag i tjänsten. Geologiska undersökningen såge icke någon möjlighet att för sin del komma vidare i denna sak, då här i sakfrågan påståenden stode mot påståenden.

Vid utlåtandet var fogat ett av Wickman den 31 maj 1955 utfärdat intyg av följande innehåll.

Wickman hade i början av januari 1954 fått besök av klaganden, som berättat att han hade några sydamerikanska malmprov, vilka sannolikt innehöller platinametaller. Han hade därpå företett proven, som icke visat någon synlig platina eller spår av platinamineral. Wickman hade förklarat, att saken endast kunde avgöras genom en analys samt att riksmuseets mineralogiska avdelning icke kunde utföra denna; däremot vore det kanske möjligt, att Landergren vore villig utföra en sådan, vilket dock sannolikt vore förenat med kostnader. Klaganden hade varit intresserad av detta förslag, varför Wickman tagit honom över till geologiska undersökningen, föreställt honom för Landergren och i korta drag beskrivit problemställningen. Därefter hade Wickman icke haft någon befattning med klagandens prover.

På förfrågan huru geologiska undersökningen tillämpade den i § 2 andra stycket i den för verket gällande instruktionen intagna föreskriften att befattningshavare i verket må allenast genom undersökningens förmedling och under vissa villkor åtaga sig praktiska geologiska undersökningar åt enskilda anförde geologiska undersökningen: Såsom redan i verkets första utlåtande framhållits, besvarade geologiska undersökningen förfrågningar från allmänheten men åtog sig i regel ej mera ingående utredningar eller analyser i tjänsten, enär verkets tjänstemän och laboratorier i sådant fall kunde bli så överhopade med dylika arbeten, att detta skulle hindra verkets egna planemässiga arbeten. Vederbörande hänvisades vid sådana tillfällen till t. ex. kemiska stationer eller till någon verkets tjänsteman att såsom privatman utföra utredningen eller analysen utanför tjänstetiden. Det inträffade emellertid understundom, att enskilda personer, bolag, kommuner e. d. hänvände sig direkt till viss tjänsteman för en utredning. Anmälan enligt instruktionen till överdirektören skedde skriftligen, då tjänstemannen ifråga behövde semester eller tjänstledighet för att utföra uppdraget. Men vore uppdraget icke av sådan art, att semester eller tjänstledighet erfordrades, och vore uppdraget mera bagatellartat, gjordes av praktiska skäl avkall på anmälan för att ej onödigtvis belasta chef och kansli. Landergren hade tydligen ansett uppdraget för klaganden vara av sådan natur.

I en till Sveriges geologiska undersökning avlåten skrivelse anförde jag därefter följande.

Enligt § 1 i den för Sveriges geologiska undersökning gällande instruktionen den 22 december 1921 i dess lydelse enligt kungl. kungörelse den 14 juni 1946 har ämbetsverket till uppgift att inhämta tillförlitlig kännedom om landets geologiska beskaffenhet enligt de närmare anvisningar som härutinnan lämnas i paragrafens första stycke. Enligt andra stycket samma

paragraf har geologiska undersökningen vidare till uppgift att tillhandagå statsinstitutioner med praktisk-geologiska utredningar, som av dem begäras, ävensom att besvara förfrågningar från allmänheten i ämnen, som beröra geologiska undersökningens verksamhetsområde.

I § 2 andra stycket samma instruktion föreskrives, att befattningshavare i verket må allenast genom verkets förmedling och under villkor i övrigt, som äro angivna i instruktionen, åtaga sig praktisk-geologiska undersökningar åt enskilda. — De närmast åsyftade villkoren återfinnas i § 8 i instruktionen.

Befattningshavarnas rätt att verkställa undersökningar åt enskilda har berörts i sammanhang med omorganisation av ämbetsverket. I ett av 1950 års geologiutredning den 19 augusti 1952 avgivet betänkande yttrade utredningen följande (s. 20): Utredningen förordade, att geologiska undersökningens tjänstemän alltjämt skulle ha möjlighet åtaga sig uppdrag för enskilda. Uppdragen finge dock ej taga sådan omfattning, att planen för verkets arbeten rubbades. Den dittills gällande begränsningen av tiden för tjänstledighet för sådana uppdrag borde bibehållas; av praktiska skäl borde tiden dock anges till högst 30 dagar i stället för en månad. Vad beträffade ersättning till enskild tjänsteman hade geologiska undersökningen icke att taga annan befattning därmed än att redogörelse för beloppet därav skulle inflyta i verkets räkenskaper; även denna ordning föresloge utredningen skulle bibehållas. Utredningen hade övervägt, om ej geologiska undersökningen själv såsom ämbetsverk borde åtaga sig icke statliga uppdrag att utföras i tjänsten. Utredningen ansåge emellertid icke skäl föreligga att föreskriva en sådan utvidgning av geologiska undersökningens verksamhet.

I proposition nr 54 till 1953 års riksdag framlades förslag till omorganisation av geologiska undersökningen, grundat på ovannämnda betänkande. Vid propositionens avlåtande anförde chefen för handelsdepartementet i förevarande fråga följande: Utredningar åt enskilda verkställdes även av befattningshavare vid geologiska undersökningen efter tillstånd av överdirektören. Tjänstledighet för fullgörande av dylika uppdrag finge som regel beviljas endast under högst en månad för år. Geologiutredningen hade föreslagit, att denna rätt för verkets tjänstemän att åtaga sig uppdrag för enskilda skulle kvarstå. Några remissinstanser förordade däremot, att uppdrag åt enskilda i princip skulle utföras av geologiska undersökningen och att ersättning för uppdraget skulle tillfalla statsverket. Departementschefen ville framhålla, att de uppdrag, varom framställning gjordes till geologiska undersökningen, givetvis borde utföras av verket. Om enskild vände sig till tjänsteman vid Sveriges geologiska undersökning med visst uppdrag, borde tjänstemannen liksom förut kunna efter tillstånd av överdirektören åtaga sig uppdraget. Departementschefen hade alltså icke funnit skäl förorda någon ändring av dittills vid geologiska undersökningen till-

lämpade principer i detta hänseende. Med hänsyn till omfattningen av geologiska undersökningens egna arbetsuppgifter förutsatte departementschefen, att tillstånd till uppdrag som kunde föranleda behov av tjänstledighet beviljades med stor försiktighet.

Såsom av det anförda framgår äger befattningshavare hos geologiska undersökningen alltjämt rätt att på därom framställd begäran utföra analysundersökningar åt enskilda. Givet är, att det i sådana fall skall stå klart för den enskilde, att det är befattningshavaren och ej verket som företager analyseringen.

Vad förevarande fall beträffar har klaganden vid besök i geologiska undersökningens lokaler hänvänt sig till Landergren för erhållande av analysering av vissa mineralier, som klaganden medfört. Med hänsyn till vad Wickman anført i sitt intyg torde få antagas, att klagandens hänvändelse, såsom av geologiska undersökningen hävdats, skett till Landergren personligen och ej till ämbetsverket. Vid mottagandet av uppdraget hade emellertid Landergren uppenbarligen bort förvissa sig om klagandens avsikt därutinnan och för honom göra fullt klart, att uppdraget lämnades till Landergren för utförande utom tjänsten. Så synes emellertid icke ha skett, och härutinnan har Landergren förfarit felaktigt. Med hänsyn till omständigheterna finner jag mig dock kunna låta bero vid en erinran om vikten därav att sökande i fall som det förevarande på ett oförtydbart sätt under rättas därom, att analyseringsuppdrag lämnas åt befattningshavaren såsom enskilt uppdrag.

Med hänsyn till vad jag ovan anført finner jag vad klaganden lagt Landergren till last i fråga om uppdragets utförande icke kunna göras till föremål för mitt bedömande. Dock vill jag i detta sammanhang framhålla vikten av att klart särskilja uppdrag i tjänsten och privat uppdrag, något som Landergren ej synes ha iakttagit i erforderlig grad, då han undertecknat skrivelser till klaganden rörande ifrågakomna analysering "i tjänsten".

Vad angår tillämpningen av stadgandet i § 2 andra stycket i gällande instruktion för geologiska undersökningen synes vad i förevarande ärende förekommit utvisa, att förtydligande föreskrifter från geologiska undersökningens sida om vad befattningshavarna ha att iakttaga vid mottagande från enskilda personer av uppdrag utom tjänsten äro erforderliga.

Med dessa uttalanden, som delgavos jämväl Landergren, var ärendet av mig slutbehandlat.

10. Fråga om interimistisk återkallelse av körkort på grundval av laga kraftvunnen dom m. m.

Vid av mig i februari 1955 verkställd inspektion av länsstyrelsen i Stockholms län iakttogs, att ett ärende rörande återkallelse av körkort, däri länsstyrelsen den 1 april 1953 meddelat beslut om interimistisk återkallelse, enligt diariet ännu icke var slutligt prövat. Vid inspektionstillfället upplystes, att körkortsinnehavaren, fru Hilda Maria Johansson-Löthbom, icke kunnat anträffas för delgivning av det meddelade beslutet samt att handlingarna i ärendet befunde sig hos vederbörande delgivningsmyndighet. Sedan jag med anledning av vad sålunda förekommit hemställt att efter länsstyrelsens slutliga prövning av ärendet erhålla del av vad däri förekommit, överlämnade länsstyrelsen sedermera till mig handlingarna i ärendet.

Av dessa inhämtades följande.

Den 24 februari 1953 hade Östra Värends domsagas häradsrätt dömt fru Johansson-Löthbom för det hon den 4 september 1951 å allmän väg fört en personbil, som haft bristfällig belysning och ej varit försedd med föreskriven namnskylt, samt för det hon samma dag fört bilen ovarsamt att utgiva 60 dagsböter. Ovarsamheten hade bestått däri, att fru Johansson-Löthbom under mörker framfört bilen med otillfredsställande belysning och med så hög hastighet — omkring 45 kilometer i timmen — att hon, då hon plötsligt varseblivit en framförvarande motorcyklist, icke i tid kunnat stanna utan bakifrån påkört motorcyklisten.

Sedan avskrift av domen inkommit till länsstyrelsen och lagakraftbevis därå införskaffats, fann länsstyrelsen genom sitt beslut den 1 april 1953, med stöd av 33 § 3 mom. vägtrafikförordningen, skäligt att tillsvidare i avvaktan på slutligt beslut återkalla fru Johansson-Löthboms körkort, som utfärdats år 1935. I samband med beslutets överlämnande till vederbörande polismyndighet för delgivning anmodade länsstyrelsen polismyndigheten att infordra förklaring från körkortsinnehavaren inom 8 dagar från delfäendet, varjämte polismyndigheten skulle avgiva eget utlåtande, som borde innefatta uttalande angående fru Johansson-Löthboms allmänna lämplighet som motorfordonsförare.

Länsstyrelsens beslut om den interimistiska återkallelsen kunde, trots upprepade delgivningsremisser, först den 22 januari 1955 av poliskammaren i Örebro delgivas fru Johansson-Löthbom, som syntes försörja sig genom att under kringresande försälja hemslöjdsvävnader. I samband därmed omhändertogs hennes körkort av poliskammaren. I sin förklaring i ärendet hemställde fru Johansson-Löthbom om mildast möjliga åtgärd under framhållande att hon vore beroende av sitt körkort. Poliskammaren anförde för sin del, att den icke hade något underlag för ett uttalande om hennes allmänna lämplighet som motorfordonsförare.

Enligt körkortsregistret hade under tiden efter häradsrättens dom den 24 februari 1953 icke förekommit annan anmärkning mot fru Johansson-Löthbom såsom motorfordonsförare än att hon den 19 juli 1954 fällts till 8 dagsböter för att hon som lärare låtit annan person företaga övningskörning å gata, där sådan körning var förbjuden.

Genom beslut den 7 mars 1955 fann länsstyrelsen, under åberopande av häradsrättens dom den 24 februari 1953, med stöd av 33 § 1 mom. vägtrafikförordningen skäligen återkalla fru Johansson-Löthboms körkort för en tid av fyra månader, räknat från den 22 januari 1955.

I skrivelse till länsstyrelsen anförde jag därefter följande.

Grunden för återkallelse av fru Johansson-Löthboms körkort hade utgjorts av det förfarande, för vilket hon fällts till ansvar genom häradsrättens ovannämnda dom. Vad hon sålunda låtit komma sig till last kunde väl sägas innebära, att hon i för trafiksäkerheten väsentligt hänseende grovt åsidosatt henne såsom förare åliggande förpliktelser. Därav följde dock icke utan vidare, att hon — vilket utgjort förutsättning för beslut om interimistisk återkallelse — uppenbarligen måste anses olämplig att föra körkortspliktigt fordon. Det vore därvid särskilt att märka, att förseelserna begåtts så relativt långt tillbaka i tiden som i september 1951 och att därefter någon anmärkning mot henne icke förekommit. Omständigheterna i ärendet syntes vid tidpunkten för länsstyrelsens prövning av ärendet den 1 april 1953 knappast kunna berättiga till omdömet att fru Johansson-Löthbom uppenbarligen vore olämplig som motorfordonsförare. Då vid denna prövning lagakraftätagande dom förelegat och slutligt beslut således kunnat meddelas efter den korta tid, som kunde beräknas åtgå för ärendets kommunicering med fru Johansson-Löthbom och för infordrande av polismyndighetens utlåtande, syntes beslut om interimistisk återkallelse för övrigt ha saknat praktiskt värde. Denna beslutsform vore, såsom av motiven till lagstiftningen torde framgå, överhuvudtaget icke avsedd att tillämpas i fall, då lagakraftätagande dom föreläge. — Vad därefter anginge länsstyrelsens slutliga beslut i ärendet innebure detsamma, att fru Johansson-Löthbom ansetts böra 3 ½ år efter begäendet av de förseelser, som kunde motivera körkortsåterkallelse, och varunder någon väsentlig anmärkning mot henne icke förekommit, betaga rätten att föra motorfordon. Ett sådant bedömande syntes knappast stå i överensstämmelse med den tankegång, som låge bakom bestämmelserna om körkortsåterkallelse. Omständigheterna i ärendet syntes fastmera ge vid handen, att anledning förelegat till antagande att hon skulle låta sig rätta utan sådan åtgärd.

Med överlämnande av handlingarna anhöll jag i skrivelsen, att länsstyrelsen ville inkomma med yttrande i ärendet.

I sitt därefter avgivna yttrande anförde länsstyrelsen följande.

De framställda erinringarna syntes länsstyrelsen i allt väsentligt befo-
gade. Även om det förfarande, för vilket fru Johansson-Löthbom fällts till
ansvar genom domen den 24 februari 1953, kunde bedömas som för henne
förhållandevis graverande, kunde det även enligt länsstyrelsens mening
likväl ifrågasättas, huruvida tillräckliga skäl förelegat för länsstyrelsens
beslut om interimistisk återkallelse. Vad beträffade länsstyrelsens slutliga
beslut i ärendet framstode det onekligen såsom föga tilltalande och i mindre
god överensstämmelse med grunderna för hithörande bestämmelser att så
långt efter förseelsernas begående återkalla körkortet. Man syntes i själva
verket vid länsstyrelsens avgörande av ärendet tyvärr i hastigheten ha
kommit att förbise den osedvanliga längden av detta tidsavstånd. Läns-
styrelsen vore självfallet beredd att i framdeles uppkommande fall av lik-
nande art beakta vad jag i ärendet anförte.

Vid prövning av ärendet fann jag, under erinran tillika om vikten av att
ärenden rörande återkallelse av körkort städse ägnades noggrann och om-
sorgsfull handläggning, mig kunna låta bero vid mina i saken gjorda utta-
landen och den av länsstyrelsen avgivna förklaringen.

**11. Felaktigt översändande till länsstyrelse av uppgift om körkorts-
innehavare ådömt straff samt felaktig handläggning hos
länsstyrelsen av därigenom uppkommen fråga
om återkallelse av körkort**

Vid av mig den 22 april 1955 verkställd inspektion hos polischefen-
åklagaren i Danderyds landsfiskalsdistrikt inhämtade jag av handlingarna
i ett ärende rörande strafföreläggande följande.

Den 5 mars 1954 hade biträdande landsfiskalen Karl-Erik Melin ut-
färdat föreläggande för bilmekanikern Fritz Bertil Lundqvist, född 1934,
att jämlikt 11 kap. 11 § strafflagen för förargelseväckande beteende böta
30 kronor. Förseelsen hade bestått däri, att Lundqvist den 28 februari
1954 å allmän plats i Djursholm inlätit sig i handgemäng med annan
person. Vid tillfället hade Lundqvist varit spritpåverkad, dock icke i så
hög grad att skäl till omhändertagande förelegat. Sedan föreläggandet den
10 april 1954 godkänts av Lundqvist — som var innehavare av ett av
länsstyrelsen i Stockholms län utfärdat körkort för motorcykel — hade
avskrift av föreläggandet expedierats till länsstyrelsen.

Av handlingarna i en sedermera under inspektionen granskad brottmåls-
akt framgick följande. På grund av berörda strafföreläggande hade läns-

styrelsen den 23 april 1954 meddelat Lundqvist varning, vilken delgivits honom den 4 nästföljande maj. Den 8 i samma månad hade Lundqvist gjort sig skyldig till fylleri och hot mot tjänsteman, för vilka brott han den 8 september 1954 av Södra Roslags domsagas häradsrätt dömts att böta 20 dagsböter. Sedan därefter länsstyrelsen den 30 september 1954 beslutat att tillsvidare i avvaktan på slutligt beslut återkalla det för Lundqvist utfärdade körkortet, hade länsstyrelsen den 23 november 1954 i sitt slutliga beslut i ärendet — med åberopande av häradsrättens dom samt det förhållandet att Lundqvist ”av landsfiskalen i Danderyds distrikt den 5 mars 1954 bötfällts för fylleri, på grund varav länsstyrelsen tilldelat Lundqvist varning” — återkallat körkortet för en tid av fyra månader.

Något av landsfiskalen i Danderyds distrikt utfärdat strafföreläggande för Lundqvist avseende fylleri fanns icke diariefört.

Med anledning av vad sålunda iakttagits anförde jag vid inspektionstillfället följande: Enligt 80 § 2 mom. vägtrafikkungörelsen skulle underrättelse om körkortsinnehavare ådömt straff tillställas vederbörande länsstyrelse allenast i de fall fråga vore om — förutom vissa brott av krigsman — förseelse vid förande av motorfordon, olovligt tillgrepp av sådant fordon samt fylleri. Underrättelse om det Lundqvist åkomna straffet för förargelseväckande beteende hade följaktligen icke skolat expedieras till länsstyrelsen. Ej heller syntes anledning eljest ha förelegat att underrätta länsstyrelsen om vad Lundqvist låtit komma sig till last. Den omständigheten att Lundqvist, då han vid det ifrågakomna tillfället väckt allmän förargelse, varit påverkad av spritdrycker kunde nämligen i och för sig icke utgöra sådan anledning. Enligt vad handlingarna utvisade hade icke i övrigt vid denna tidpunkt något varit känt rörande Lundqvist, som kunde motivera att hans körkort borde frångas honom. En ordning, enligt vilken åklagare och domstolar efter eget skön avgjorde vilka förseelser som skulle meddelas körkortsmyndigheten, måste med hänsyn till ojämnheterna i bedömandena väcka betänkligheter ur synpunkten av enhetlig rättstillämpning. Den i föreliggande fall verkställda expedieringen till länsstyrelsen — där förseelsen syntes ha uppfattats som eller i varje fall jämstälts med fylleri — hade tydligen inverkat på länsstyrelsens beslut att återkalla Lundqvists körkort.

I infortrat yttrande anförde därefter Melin: Det i 80 § 2 mom. vägtrafikkungörelsen föreskrivna underrättelseförfarandet hade, såvitt han kunnat förmärka, icke å landsfiskalskontoret avsetts erhålla tillämpning i andra fall än de i författningsrummet särskilt angivna. I det förevarande ärendet hade emellertid å kontoret iordningställts en avskrift av strafföreläggandet för expediering till körkortsregistret, oaktat det av föreläggandet framgått att förseelsen avsett enbart förargelseväckande beteende. Å denna

avskrift hade Melin antecknat bevis om godkännandet samt låtit expediera densamma. Att så skett hade berott på förbiseende.

Efter remiss avgav därefter länsstyrelsen yttrande i ärendet, därvid fogades särskilda redogörelser av föredraganden i de berörda körkortsärendena länsassessorn Bertil H:son Rabe samt av landskanslisten å körkortsdetaljen F. Langborg.

Langborg uppgav: Någon dag i april 1954 hade han av Rabe fått i uppdrag att, med anledning av det inkomna strafföreläggandet rörande Lundqvist, från vederbörande polismyndighet per telefon införskaffa närmare upplysningar rörande denne. Vid därefter gjord telefonförfrågan hos polisen i Djursholm hade Langborg erhållit den upplysningen att Lundqvist vid det ifrågavarande tillfället anhållits för fylleri och förargelseväckande beteende. Det hade vidare framhållits, att Lundqvist vid upprepade tillfällen varit i delo med polisen och haft flera anmärkningar på sig för olämpligt uppförande samt att Lundqvist enligt polisens uppfattning icke kunde hänföras till kategorien hänsynsfulla motorcykelförare. Vad Langborg sålunda inhämtat hade han omedelbart relaterat för Rabe, som å strafföreläggandet genast antecknat "varning" samt därefter överlämnat föreläggandet till Langborg för uppsättande av beslut. Av förbiseende hade Langborg därefter lagt ärendet i den särskilda bunt handlingar, som omfattade för fylleri dömda körkortsinnehavare.

Rabe anförde: Enligt körkortsregistret hade Lundqvist den 24 mars 1952 dömts att böta 20 dagsböter för förseelser mot vissa bestämmelser rörande motorcykels utrustning. Denna omständighet jämte det ifrågavarande strafföreläggandet för förargelseväckande beteende hade föranlett Rabe att närmare höra sig för rörande Lundqvists personliga omständigheter. De därvid inhämtade upplysningarna hade varit av den art, att Rabe ej tvekat om att åtgärd i körkortshänseende måste vidtagas mot Lundqvist. Rabe hade ansett sig böra föreslå varning och hade antecknat detta på strafföreläggandet. Vid underskrivandet av det därefter uppsatta varningsbeslutet hade det förbigått honom, att förseelsen kommit att angivas utgöra fylleri i stället för förargelseväckande beteende.

I sitt yttrande anförde länsstyrelsen: På sätt vid inspektionen angivits hade den verkställda expedieringen av strafföreläggandet för förargelseväckande beteende uppenbarligen inverkat på länsstyrelsens sedermera fattade beslut att återkalla Lundqvists körkort. Till det fel, som i första hand i formellt men även i materiellt hänseende tydligen begåtts, ansåge sig dock länsstyrelsen ansvarig i högre grad än befattningshavaren å landsfiskalskontoret. Att besluten om varning och återkallelse kommit att meddelas torde helt enkelt ha berott på underlåtenhet att mot akterna kontrollera i konceptprotokollen lämnade uppgifter om att en fylleriförseelse legat till grund för strafföreläggandet ifråga. Länsstyrelsen ville ifråga-

sätta, huruvida icke vid bedömandet av vad sålunda kunde läggas de båda myndigheterna till last någon hänsyn skäligen borde tagas även till arten av det förargelseväckande beteende, varom vore fråga.

Länsstyrelsen upplyste tillika i ärendet, att varning enligt tidigare praxis regelmässigt meddelats körkortsinnehavare, som dömts för fylleri eller "jämförlig förseelse", men att länsstyrelsen numera gjorde varningsbeslut i sådana fall beroende av den utredning, som verkställdes rörande vederbörandes personliga förhållanden, enkannerligen i nykterhetskänseende.

I en till länsstyrelsen i Stockholms län avlåten skrivelse anförde jag där-
efter följande.

Vad först angår Melins åtgärd att till körkortsregistret expediera en avskrift av det ifrågavarande strafföreläggandet låter jag vid mina vid inspektionstillfället därutinnan gjorda uttalanden och den av Melin avgivna förklaringen bero.

Vidkommande härefter länsstyrelsens handläggning av det i anledning av strafföreläggandet upptagna körkortsärendet framgår av handlingarna att, sedan föredraganden efter inhämtande av vissa underhandsupplysningar rörande Lundqvist ansett skäl till varning föreligga, ärendet genom förbiseenden vid beslutets uppsättande kommit att angivas avse varning på grund av begången fylleriförseelse. Därefter har ärendet, i enlighet med dåvarande praxis för handläggning av sådana ärenden, behandlats som ett rutinärende och således icke ägnats närmare prövning. Väl kunde vad som förekommit rörande Lundqvist giva anledning till tvekan rörande dennes fortsatta lämplighet som körkortsinnehavare. För vidtagande av åtgärd mot honom var emellertid det förefintliga materialet enligt min mening icke tillfyllest. Det är härvid att märka, att de erhållna underhandsupplysningarna synas ha avsett opreciserade anmärkningar och att Lundqvist icke heller beretts tillfälle bemöta desamma. Bortsett härifrån har föredraganden i varje fall förfarit felaktigt genom att icke låta uppteckna och vid ärendet foga de erhållna upplysningarna, vilka enligt hans mening voro utslagsgivande för ärendets bedömning. Hade så skett, torde därefter begångna förbiseenden vid ärendets handläggning icke ha behövt uppkomma.

Såsom länsstyrelsen framhållit synes det sålunda meddelade varningsbeslutet ha inverkat på länsstyrelsens sedermera fattade beslut att, sedan Lundqvist dömts för fylleri jämte annat brott, återkalla Lundqvists körkort. Därest man vid sistnämnda prövning uppmärksammat, att någon fylleriförseelse i själva verket icke förelegat i varningsärendet, skulle sannolikt, i enlighet med av länsstyrelsen då tillämpad praxis — vilken enligt min mening innefattat alltför schematiskt bedömande av hithörande spörs-

mål (jfr ämbetsberättelsen 1955 s. 306 o. f.) — varning och icke återkallelse ha beslutats. Med hänsyn till vad genom den ifrågavarande domen blivit känt rörande Lundqvist och vad tidigare förekommit mot honom kan emellertid beslutet att återkalla hans körkort sakligt sett icke anses ha varit utan grund.

Då någon rättsförlust således icke kan anses ha förorsakats av de begångna felaktigheterna, har jag vid prövning av förevarande ärende, med beaktande jämväl av att länsstyrelsen numera ändrat sin ovanberörda praxis, låtit bero vid vad i ärendet även i denna del förevarit.

12. Felaktigt förfarande genom att å domarkansli vidtaga ändring å enskild, i inskrivningsärende ingiven handling

I en den 3 februari 1955 till mig inkommen klagoskrift anförde hemmansägaren Anders Olov Olsson i Rödmyra, Järvsö, bland annat följande.

Genom köpebrev den 14 augusti 1950 med tillägg den 31 januari 1951 hade klaganden av hemmansägaren Karl Erik Olsson köpt fastigheterna Kyrkbyn 3⁵ och Kramsta 7¹⁹ i Järvsö socken. Av inskrivningsdomaren i Västra Hälsinglands domsaga hade sedermera på grundval av köpebrevet lagfart beviljats klaganden å förstnämnda fastighet samt "19416/48540 av Kramsta 7¹⁹". Genom att lagfarten inskränkts till angivna del av Kramsta 7¹⁹ hade ett till fastigheten hörande skogsskifte kommit att frångå klaganden. Den sålunda inskränkta lagfarten hade möjliggjorts genom att köpebrevet blivit av obehörig person på så sätt ändrat, att till fastighetsbeteckningen Kramsta 7¹⁹ fogats angivna andelsbeteckning. Med anledning därav samt med åberopande av vissa andra förhållanden hade klaganden i mitten av december 1954 hos landsfogden i Gävleborgs län hemställt om utredning "huruvida bedrägeri eller annat brott" förekommit i samband med ifrågakomna fastighetsförvärv. Den 10 januari 1955 hade emellertid t. f. landsfogden i länet Erik Wiberg beslutat nedlägga i anledning av klagandens anmälan inledd förundersökning, "då den verkställda utredningen givit vid handen att brottsligt förfarande ej ligger någon till last". Detta beslut funne klaganden felaktigt. Klaganden hemställde fördenskull om sådana åtgärder från min sida, vartill beslutet och den till grund därför liggande polisutredningen kunde giva anledning.

På begäran av mig inkom riksåklagarämbetet med yttrande, vid vilket voro fogade handlingarna rörande den på klagandens anmälan inledda förundersökningen ävensom en av landsfogden i Gävleborgs län upprättad promemoria, innefattande av ämbetet begärd kompletterande utredning. Därjämte bifogade ämbetet av klaganden till ämbetet avgivna påminnelser

i anledning av den sålunda på ämbetets föranstaltande verkställda utredningen.

Under utredningen uppgav klaganden utöver sina uppgifter i klagoskriften bland annat följande.

I samband med att klaganden på sommaren 1950 inlett förhandlingar med Karl Erik Olsson angående förvärv av ifrågakomna fastigheter hade han av denne blivit visad runt de områden förvärvet avsåge, nämligen två odlade områden, det ena ingående i Kyrkbyn 3⁵ och det andra tillhörande Kramsta 7¹⁹, ävensom två skogsområden, därvid klaganden antagit att det hörde ett skogsskifte till vardera fastigheten. Det hade då icke varit tal om att ytterligare något skogsområde skulle tillhöra någon av fastigheterna. Köpebrevet hade, ehuru dagtecknat den 14 augusti 1950, utfärdats först i oktober samma år. Senare sistnämnda månad hade klaganden erfarit, att de båda förevisade skogsområdena tillhörde Kyrkbyn 3⁵ samt att till Kramsta 7¹⁹ hörde ett av klaganden icke förut känt skogsområde, vilket emellertid tidigare fränsålts fastigheten och förvärvats av hemmansägaren Olov Gudmundsson men ännu icke blivit utbrutet genom lantmäteriförrättning. Då klaganden icke blivit lovad mera skog än han fått, hade han icke vid detta tillfälle reagerat mot Gudmundssons anspråk på detta skogsområde. Vid lantmäteriförrättning den 26 januari 1952 för avstyckning av området från Kramsta 7¹⁹ hade klaganden emellertid fått kännedom om att Gudmundsson ännu icke erhållit lagfart på området. Klaganden hade då kommit på tanken att han måhända skulle kunna göra anspråk på området, eftersom det icke undantagits vid klagandens köp. Då klaganden sedermera den 24 november 1954 erhållit vetskap om att köpebrevet ändrats på ovan angivna sätt och han tillika fått den uppfattningen att ändringen tillkommit på Gudmundssons tillskyndan, hade han för att genomdriva sagda anspråk gjort sin anmälan till landsfogden.

Sedan under utredningen fråga uppkommit, om ändringen i köpebrevet kunde ha tillkommit på domsagens kansli i samband med att köpebrevet ingivits till inskrivningsdomaren för lagfart, avgav tingsnotarien i domsagan Birger Siöalth ett intyg av följande lydelse:

”I de fall, då handlingar, som kommer in till domsagan för lagfart eller liknande, icke äro fullständiga eller i smärre detaljer felaktiga, hade det sedan lång tid tillbaka varit praxis, att den som sätter upp ärendena, i stället för att skicka tillbaka handlingarna till ingivaren för rättelse utav denne, sätter sig i förbindelse med honom och utverkar tillstånd att själv företaga rättelsen eller kompletteringen. Härvid vänder sig vederbörande regelmässigt till den, som givit in handlingarna. På detta sätt räknas det med att åtskilligt arbete sparas in för båda parter. I föreliggande fall — — — — — har det, såvitt framgår av å domsagokansliet tillgänglig avskrift av köpebrevet, tydligen tillgått på så sätt att tillstånd till

ändring utverkats av ingivaren av köpebrevet, varefter ändringen verkställdes vid domsagan. Detta skulle ha skett i mars 1951.”

I anslutning till detta intyg förklarade Siöalth under utredningen, att han för sin del icke haft något med ändringen att skaffa. Beträffande klagandens påstående att genom ändringen av fastighetsbeteckningen i köpebrevet och den honom på grund härav beviljade lagfarten å allenast 19416/48540 av Kramsta 7¹⁹ det under fastigheten hörande skogsskiftet frångått honom anförde Siöalth vidare följande: Karl Erik Olsson och hans hustru hade år 1943 erhållit lagfart å 10 9/80 penningland av Kramsta 7¹. Enligt beslut år 1947 i samband med fastighetens överförande till ny fastighetsbok skulle lagfarten avse 19416/48540 av en från Kramsta 7¹ avsöndrad lägenhet Kramsta 7¹⁹. Genom köpeavtal den 4 maj 1950 hade Karl Erik Olsson och hans hustru till Gudmundsson sålt till 10 9/80 penningland hörande andel i skogsmark, gemensam för 10 9/80 penningland av Kramsta 7¹ med flera fastigheter. Därå hade Gudmundsson den 26 juli 1950 erhållit vilande lagfart. Klaganden hade den 21 mars 1951 erhållit vilande lagfart å sitt förvärv av ”10 9/80 pgl av Kramsta 7¹—19416/48540 av Kramsta 7¹⁹”, enär från fastigheten tidigare sålts Gudmundssons skogsområde, vilket då ännu icke utbrutits genom fastställd lantmåteriförrättning. Gudmundsson hade sedermera den 26 maj 1954 fått lagfart å området, varefter klaganden den 11 augusti samma år erhållit lagfart å ”10 9/80 av Kramsta 7¹—19416/48540 av Kramsta 7¹⁹”. Frånskiljandet av Gudmundssons område hade varit utan inverkan på fastighetsbeteckningen för den av Karl Erik Olsson behållna och sedermera till klaganden försälda återstoden av kramstafastigheten.

Med anledning av Siöalths intyg anmodade jag häradshövdingen i domsagan G. Rådström att till mig inkomma med yttrande i fråga om den praxis beträffande rättelse av felaktigheter i till domsagan ingivna handlingar, för vilken redogjorts i intyget. I avgivet yttrande anförde Rådström följande.

Troligen någon tid efter det Rådström den 1 januari 1952 själv börjat taga befattning med inskrivningsärenden i domsagan hade han uppmärksammat, att i något fall en köpehandling eller ett skuldebrev ändrats och att ändringen företagits på domsagens kansli. Rådström hade då meddelat ett bestämt förbud mot att några som helst ändringar i originalhandlingar företoges av domsagens personal och hade därefter förlitat sig på att saken ej skulle upprepas. Huruvida någon av de numera i domsagan tjänstgörande tingsnotarierna varit anställd där vid tiden för förbudets meddelande kunde Rådström ej erinra sig, men han ville hålla för troligt, att så ej vore fallet. Den i tjänsten äldste tingsnotarien hade sagt sig ej ha fått del av något sådant förbud men ville ej heller bekräfta Siöalths påstående att det sedan lång tid tillbaka skulle ha varit praxis i domsagan

att företaga rättelser i ingivna handlingar på begäran av ingivaren eller med hans samtycke; själv hade han sagt sig endast i något enstaka fall ha rättat exempelvis en felaktig fastighetsbeteckning under förutsättning att ingivaren varit en nämndeman eller annan betrodd person. Sedan saken på nytt blivit aktuell genom polisutredningen och i samband därmed hållna förhör med Siöalth, hade Rådström för personalen med skärpa framhållit vikten av det av honom tidigare meddelade förbudet, och han förväntade, att detsamma framdeles komme att noggrant iakttagas.

I ärendet infortrade jag slutligen yttrande från hovrättsassessorn Anders Hallström, vilken under första halvåret 1951 varit t. f. tingsdomare i domsagan och därunder såsom inskrivningsdomare handlagt klagandens lagfartsansökan å inskrivningsdagen den 21 mars. I yttrandet anförde Hallström följande: Efter vad Hallström kunde erinra sig hade felaktiga eller ofullständiga handlingar brukat skickas tillbaka till ingivaren för nödiga rättelser och kompletteringar. Hallström hade icke något minne av att på domarkansliet rätt någon bestämd praxis beträffande rättelser eller tilllägg i ingivna handlingar. Uteslutet vore dock icke, att sådana åtgärder i något fall kunnat vidtagas på domarkansliet av den befattningshavare, som där förberett ärendena. Om det i någon nämnvärd omfattning förekommit, att notarier eller skrivbiträden gjort ändringar i ingivna handlingar, skulle Hallström säkerligen ha uppmärksammat detta och reagerat däremot. Huru ändringen å klagandens köpebrev tillkommit kunde Hallström icke längre erinra sig.

Riksåklagarämbetet yttrade i sitt utlåtande, att det icke på grundval av den på ämbetets föranstaltande företagna utredningen kunnat klarläggas, hur ändringen i köpebrevet tillkommit. Ämbetet fann dock vissa omständigheter tala för att den kunde ha gjorts av befattningshavare å domarkansliet. Vidare anförde ämbetet, att ämbetet icke funnit anledning till anmärkning vare sig mot det sätt, på vilket den i anledning av klagandens anmälan till landsfogden inledda förundersökningen bedrivits, eller mot Wibergs beslut att nedlägga förundersökningen. Ämbetet erinrade samtidigt om att ämbetet genom beslut den 19 juli 1955 funnit av klaganden gjord framställning om överprövning av sistnämnda beslut icke föranleda någon ämbetets vidare åtgärd.

Vid avgörande av ärendet gjorde jag följande i skrivelse till Rådström upptagna uttalanden.

Enligt den hos inskrivningsdomaren förda dagboken i lagfartsärenden har köpebrevet blivit för lagfart ingivet av kamreraren Hugo Hallberg

i Ljusdal å inskrivningsdagen den 7 mars 1951. Vid detta tillfälle tjänstgjorde tingsnotarien Birger Ohlsson som inskrivningsdomare. Lagfartsansökningen har därvid i dagboken angivits avse "10 9/80 pgl av Kramsta 7¹ (=19416/48540 av Kramsta 7¹⁹) o. Kyrkbyn 3⁵ i Järvsö s:n". Av skäl, som icke framgå av dagboken, har ärendet emellertid icke föranlett beslut å nämnda inskrivningsdag utan ånyo — och med samma fastighetsbeteckningar i dagboken — upptagits å inskrivningsdagen den 21 i samma månad, då det handlagts av Hallström såsom inskrivningsdomare. Ansökningen har därvid förklarats vilande i fråga om kramstafastigheten, enär det tidigare från denna fastighet till Gudmundsson försålda området — varå Gudmundsson då redan erhållit vilande lagfart — ännu icke blivit utbrutet genom lantmäteriförrättning.

Utredningen har givit vid handen, att köpebrevet blivit utan klagandens medgivande ändrat så, att där i stället för den ursprungligen använda fastighetsbeteckningen Kramsta 7¹⁹ kommit att stå 19416/48540 av Kramsta 7¹⁹. Ändringen har inneburit, att fastighetsbeteckningen rättats till vad som utgjort fastighetens riktiga beteckning enligt beslut i samband med fastighetens överförande till ny fastighetsbok. Uppenbarligen ha varken kontrahenterna i köpeavtalet eller ingivaren, vilken — enligt vad som upplysts vid utredningen — tillika upprättat köpebrevet, från början ägt kännedom om denna beteckning. I betraktande härav och då frågan om vem skogsskiftet under kramstafastigheten rätteligen tillkomme ännu vid tiden för köpebrevets ingivande för lagfart icke bragts på tal och föranlett några meningsmotsättningar, saknas anledning antaga, att bristfälligheten i köpebrevets fastighetsbeteckning uppmärksammats dessförinnan. Då det oaktat lagfartsärendet hos inskrivningsdomaren upptagits i dagboken under den i köpebrevet ändrade fastighetsbeteckningen, synes det berättigat att utgå från att den bristande överensstämmelsen mellan köpebrevets och fastighetsbokens fastighetsbeteckningar uppmärksammats i sammanhang med ingivandet och då föranlett ändringen i köpebrevet. Antagandet att ändringen tillkommit på domarkansliet och utförts av någon befattningshavare där vinner stöd av vad Siöalth i sitt intyg uttalat om rådande praxis i domsagan i fråga om behandlingen av ingivna handlingar, som befunnits ofullständiga eller i smärre detaljer felaktiga, liksom även av vad Rådström meddelat rörande vissa av honom gjorda iakttagelser i samma avseende. Jag finner vid nu angivna förhållande övervägande skäl tala för att ändringen tillkommit på domarkansliet.

En på sätt, som i förevarande fall således synes ha skett, företagen ändring i till statlig myndighet ingiven enskild handling innefattar uppenbarligen tjänstefel av vederbörande befattningshavare. Frågan huruvida "ingivaren" givit sitt medgivande till åtgärden saknar härvidlag betydelse, såvida icke denne visat sig äga bemyndigande härtill från den eller dem,

som utfärdat handlingen. Dyligt bemyndigande kan i fråga om köpehandlingar, inteckningsreverser och andra sådana handlingar, som för åtgärd ingivas till inskrivningsdomaren, vanligen icke anses innefattat i blotta innehavet av handlingen vid ingivandet. Har ändring i sådan handling skett av person, som icke på annat sätt kan styrka sin behörighet härtill, bör, om förhållandet är känt för inskrivningsdomaren, ändringen därför icke godtagas. Finner inskrivningsdomaren erforderligt, att ändring eller rättelse sker av ingiven handling innan den på grundval av handlingen sökta åtgärden kan beviljas, kan han alltså icke utan vidare låta ändringen företagas av "ingivaren" eller själv göra ändringen med dennes samtycke. Att statlig befattningshavare vidtager ändring i av honom i tjänsten omhändertagd enskild handling är överhuvudtaget olämpligt och bör således ej ens förekomma i fall, där befattningshavaren kan hänvisa till att begäran därom framställts av behörig person.

Av vad sålunda anförts framgår, att den praxis i domsagan för vilken Siöalth redogjort i sitt i ärendet föreliggande intyg icke utgör tillåtet förfarings sätt. Genom ett förfarande såsom det i intyget beskrivna och det, av utredningen att döma, i förevarande fall tillämpade kan uppenbarligen rättsförlust lätt tillskyndas person, vilkens rätt beröres av handlingens innehåll. Vad som av den handläggande myndigheten bedömes som en felaktighet av beskaffenhet att utgöra hinder för sökt åtgärd kan nämligen innefatta ett riktigt uttryck för en med handlingen åsyftad rättslig reglering av förhållanden, som falla utanför myndighetens bedömande. En ändring i det begränsade syftet att möjliggöra viss hos myndigheten påkallad åtgärd kan därför framkalla i sådant sammanhang icke förutsedda, förlustbringande rättsverkningar i annat avseende. Har i sådant fall ändringen gjorts av person, som saknat befogenhet därtill, blir denne givetvis ersättningsskyldig för därav föranledd skada. Grundas av myndighet meddelat beslut eller vidtagen åtgärd på en sålunda ändrad enskild handling och har den för beslutet eller åtgärden ansvarige befattningshavaren därvid ägt kännedom om sättet för rättelsens tillkomst eller bort inse att den vidtagits av obehörig person, blir befattningshavaren på samma sätt ansvarig för skada som genom beslutet åsankas den, vilkens rätt handlingen rör.

Vem som bär ansvaret för den av klaganden i förevarande ärende påtalade ändringen har icke kunnat fastställas på grundval av den i ärendet förebragta utredningen. Utredningen måste emellertid anses ha givit vid handen, att i detta fall klaganden icke tillskyndats skada genom ändringen. Jag finner fördenskull icke någon min vidare åtgärd påkallad i denna del.

Vidkommande den av Siöalth omförmälda och jämväl av Rådström tidigare uppmärksammade praxis i domsagan beträffande rättelser av ingivna

handlingar finner jag mig, med hänsyn till de åtgärder Rådström vidtagit till förhindrande av dylikt förfaringssätt framdeles, kunna härutinnan låta bero vid mina nu gjorda uttalanden.

Klagomålen i övrigt föranleda icke någon min vidare åtgärd.

Innehållet i min skrivelse delgavs jämväl Siöalth.

13. Fråga om lämpligheten att vid avgörande av ärenden rörande återkallelse av körkort taga särskild hänsyn till huruvida körkortsinnehavaren är beredd att ingå i nykterhetsförening

I skrivelser till samtliga länsstyrelser den 8 mars 1954 hemställde jag om upplysningar rörande länsstyrelsernas praxis i fråga om återkallelse av körkort i vissa angivna typfall av begångna förseelser, däribland fylleri utan samband med förande av motorfordon (jfr ämbetsberättelsen 1955 s. 296 o. f.).

I den av länsstyrelsen i Uppsala län i ärendet avgivna redogörelsen anfördes i förenämnda hänseende följande: Körkortsinnehavare, som dömts för fylleri, lämnades tillfälle att ingå i nykterhetsförening. Skedde detta och vederbörande sedan kvarstode i föreningen minst tre månader, föranledde förseelsen endast anteckning i körkortsregistret. Vore han ej villig att ingå i nykterhetsförening, inhämtades yttrande från nykterhetsnämnden i hemorten, huruvida den dömde kunde anses känd för ett nyktert levnadssätt eller ej. Anförde nykterhetsnämnden ej någon anmärkning utöver den aktuella förseelsen, meddelades varning. Hade nykterhetsnämnden funnit, att vederbörande ej vore känd för ett nyktert levnadssätt, infördrades yttrande från vederbörande polismyndighet, varefter körkortet, åtminstone om polismyndigheten delade nykterhetsnämndens uppfattning, återkallades i regel för en tid av fyra månader. Vid upprepat fylleri inom tvåårsperioden kunde den dömde liksom i föregående fall undslippa med att förseelsen antecknades i körkortsregistret, därest han inträtt i nykterhetsförening. I annat fall hördes nykterhetsnämnden och polismyndigheten, varefter körkortet vanligtvis återkallades för en tid av sex månader. Vid goda vitsord om körkortsinnehavaren kunde dock tiden bestämmas till fyra månader.

Vid redogörelsen var fogat formulär till skrivelse, som i angivna fall tillställdes körkortsinnehavaren. Formuläret var så lydande:

”För innehav av körkort förutsattes bland annat att vara känd för ett nyktert levnadssätt. Sedan Ni genom strafföreläggande den — — — — — ålagt böter för fylleri, kan nämnda förutsättning icke numera an-

ses föreligga för Edert vidkommande. Fråga har därför uppstått om återkallelse av Edert körkort. Därest anledning är att antaga att Ni skall, utan att återkallelse sker, låta Eder rättas, kan länsstyrelsen emellertid låta bero vid varning. För att erhålla ledning vid bedömande av detta ärende anmodar länsstyrelsen Eder att besvara de å omstående sida upptagna frågorna.”

De nämnda frågorna voro följande:

1. Är Ni beredd att ingå i nykterhetsförening?
2. Om så icke är fallet, vilka omständigheter kunna giva anledning till antagande att Ni i framtiden kommer att föra ett nyktert levnadssätt?

Med anledning av vad sålunda upplysts anmodade jag länsstyrelsen i Uppsala län att inkomma med närmare yttrande rörande det praktiserade förfarings sättet att göra åtgärd mot körkorts innehavare, som fällts till ansvar för fylleri, beroende av huruvida vederbörande inträdde i nykterhetsförening.

I avgivet yttrande anförde länsstyrelsen bland annat följande.

Enligt 32 § 1 mom. vägtrafikförordningen skulle vid ansökan om körkort fogas intyg av polismyndighet att sökanden under de senaste två åren gjort sig känd för nyktert levnadssätt. Det vore detta författningsrum som åsyftades i skrivelsen till körkorts innehavarna. Länsstyrelsen hade därmed velat i största korthet konstatera, att i princip samma förutsättning i berörda hänseende som gällt för erhållande av körkort också skulle gälla för rätten att i fortsättningen inneha detsamma. En person, som sakfällts för fylleri, kunde just då ej utan vidare anses vara känd för nyktert levnadssätt. Det vore denna omständighet som utgjorde skälet till att fråga upptagits om återkallelse av körkortet. Enligt 33 § 1 mom. 4 punkten vägtrafikförordningen skulle återkallelse av körkort ske, om föraren med hänsyn till onyktert levnadssätt icke borde betros med att inneha körkort. Till utronande av huruvida denna förutsättning föreläge vore erforderligt med närmare undersökning i varje särskilt fall. Det första ledet i undersökningsförfarandet bestode i inhämtande av den sakfälldes yttrande. De frågor, som därvid ställdes till honom, åsyftade att erhålla såvitt möjligt relevant material för ärendets bedömning. Det hade för länsstyrelsen stått klart, att en körkorts innehavare, som missbrukat rusdrycker i så hög grad att han sakfällts för fylleri, ej sällan själv insåge, att hans genom ruset försvagade omdöme kunde föranleda honom att till egen ofärd och andras olycka därunder framföra motorfordon. Då en sådan insikt uppstode hos en ansvarsställande person, vore det naturligt att han övervägde om särskilda åtgärder kunde vara lämpliga och möjliga till uppnående av större säkerhet mot upprepning av fylleriet. En åtgärd, som torde passa en och annan av det skiftande klientel som körkorts innehavarna utgjorde, torde otvivelaktigt vara att söka stöd och nyktert kamratskap genom anslut-

ning till en nykterhetsorganisation. Länsstyrelsen hade ej ansett sig böra bortse därifrån, då det gällt att erhålla besked om omständigheter, som kunde giva anledning till antagande att den anmälde i framtiden komme att föra ett nyktert levnadssätt. Enligt den uppfattning länsstyrelsen erhållit skapades genom en persons anslutning till nykterhetsorganisation en icke föraktlig presumtion för en aktiv vilja hos honom att leva nyktert. Länsstyrelsen kunde ej hålla ett körkortsärende svävande under så lång tid, att betryggande säkerhet vunnes om denna viljas beständighet, innan beslut måste fattas om indragning eller varning. Men därest en för fylleri sakfälld verkligen erhöle inträde i nykterhetsförening och ännu efter tre månader visat sig i stånd att hålla sitt nykterhetslöfte, ansåge länsstyrelsen den erforderliga presumtionen om hans vilja att föra ett nyktert liv föreligga.

Länsstyrelsen anförde vidare: Det nu ifrågavarande förfarandet hade av länsstyrelsen tillämpats sedan år 1943. Därest man menade, att de i formuläret använda uttryckssätten kunde vara ägnade att ingiva körkortsinnehavaren den föreställningen att fylleriförseelsen ensam konstituerat återkallelsegrund och att länsstyrelsen endast stode inför valet av återkallelse eller varning, ville länsstyrelsen framhålla att, även om körkortsinnehavaren vid den tidpunkt då hans fylleri anmäls ej kunde anses känd för nyktert levnadssätt, länsstyrelsen på detta stadium av utredningen knappast ville och kunde påstå om honom att han gjort sig känd för onyktert levnadssätt. Något sådant påstående uttrycktes ej heller i formuläret. Att länsstyrelsen däri endast ställde återkallelse och varning mot varandra och icke nämnde något om att ärendet även kunde avskrivas berodde på att det ej ansetts tillfredsställande att särskilt locka körkortsinnehavaren med upplysning att inträde i nykterhetsförening och åtminstone viss minitids förflytande utan anmärkning skulle medföra befrielse från varning. Även om en första fylleriförseelse medfört återkallelse eller varning, kunde körkortsinnehavare vid ny förseelse undslippa sådan åtgärd, om han på tidigare angivet sätt inträdde i nykterhetsförening. Det vore uppenbart, att personer med på detta sätt belastat förflutet borde vara angelägna att genom sina åtgöranden framkalla antagande att de skulle låta rätta sig utan körkortsåterkallelse. Det vore emellertid allenast ett fåtal, som begagnade sig av möjligheten att söka inträde i nykterhetsförening. Sålunda hade av de 91 körkortsinnehavare, vilka under år 1954 anmäls för fylleri, endast 6 ingått i sådan förening. Av de övriga hade 21 fått körkortet återkallat och 64 meddelats varning.

I en till länsstyrelsen i Uppsala län avlåten skrivelse anförde jag där-
 efter följande.

Länsstyrelsens ifrågavarande praxis var redan under förarbetena till 1951 års vägtrafikförordning föremål för visst ställningstagande. I skrivelse till 1944 års trafikförfattningssakkunniga lämnade sålunda länsstyrelsen en redogörelse för sitt förfaringssätt samt ifrågasatte en legalisering därav. Med anledning av denna framställning inhämtade de sakkunniga yttranden från övriga länsstyrelser, av vilka flertalet visserligen funno länsstyrelsens synpunkter i saken beaktansvärda men dock ansågo, att systemet icke borde göras obligatoriskt. Såsom skäl framhölls därvid bland annat, att även om körkortsinnehavaren förklarade sig villig att ingå i nykterhetsförening — helt naturligt om han därigenom komme att undgå körkortsindragning — ringa möjlighet funnes att övervaka, huruvida han i verkligheten komme att kvarstå i föreningen och huru han överhuvudtaget förhölle sig i nykterhetskänseende. Därjämte framhölls, att en övervakning skulle medföra icke obetydligt merarbete för länsstyrelserna. De sakkunniga funno icke heller för sin del lämpligt, att det av länsstyrelsen i Uppsala län tillämpade systemet gjordes till föremål för allmän författningsmässig reglering. Därvid uttalade de sakkunniga, att systemet i vissa fall syntes kunna vara ändamålsenligt, i den mån det kunde tillämpas inom ramen för gällande bestämmelser (jfr SOU 1948: 34 s. 203 o. f.).

I fråga om körkortsinnehavare, som gjort sig skyldig till spritmissbruk utan samband med förande av motorfordon, stadgas i 33 § 1 mom. 4 punkten 1951 års vägtrafikförordning allenast, att återkallelse av körkortet skall ske, om föraren med hänsyn till onyktert levnadssätt icke bör betros med att inneha körkort. Kan det antagas att körkortsinnehavaren skall låta rätta sig utan dylik åtgärd, må enligt 34 § samma förordning i stället meddelas varning. Författningstexten ger således icke någon närmare ledning för bedömandet av frågan, huruvida vad mot en körkortsinnehavare i berörda hänseende förekommit är av den art, att det bör föranleda ingripande genom återkallelse av körkortet eller varning. Frågan måste av de rättstillämpande myndigheterna bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Rörande handläggningen av berörda ärenden anförde 1944 års trafikförfattningssakkunniga, att det syntes angeläget att länsstyrelserna utnyttjade möjligheterna att genom nykterhetsnämnder m. fl. vinna närmare upplysning om vederbörandes personliga förhållanden. Därjämte framhöll de sakkunniga, att även en första fylleriförseelse, sedd mot bakgrunden av övriga personliga omständigheter, ofta torde vara av beskaffenhet att böra föranleda varning samt att utredningen också kunde ge vid handen att vederbörande vore så opålitlig i sitt förhållande till spritdrycker, att han ej borde betros med innehav av körkort. I anslutning till vad de sakkunniga sålunda anført har jag i förenämnda ämbetsberättelse uttalat (s. 306 o. f.) att, därest det vid den verkställda utredningen skulle visa sig att fylleriförseelsen finge antagas vara en tillfällig företeelse, någon påföljd i körkorts-känseende knappast syntes befogad men att, om sådana

anmärkningar mot körkortsinnehavaren skulle framkomma att han på grund av sitt allmänna förhållande i nykterhetskänseende måste anses olämplig som motorfordonsförare, varning eller, i mera kvalificerade fall, återkallelse torde böra följa.

Av länsstyrelsens i Uppsala län yttrande i ärendet framgår, att länsstyrelsen delar uppfattningen att en fylleriförseelse icke i och för sig utgör tillräcklig grund för körkortsåterkallelse och att en närmare utredning således måste verkställas i syfte att få utrönt, huruvida sådan grund föreligger. Det av länsstyrelsen tillämpade förfarings sättet innebär emellertid, att en åtskillnad härutinnan göres mellan sådana fall, då körkortsinnehavaren förklarar sig beredd att ingå i nykterhetsförening, och sådana fall, då han ej är villig därtill. I de sistnämnda fallen företages närmare utredning genom nykterhetsnämnd och polismyndighet men ej i de förra, vilka i stället — sedan det inhämtats att körkortsinnehavaren ingått i nykterhetsförening och kvarstått där viss tid — avskrivs från vidare handläggning. Någon anledning att upprätthålla en sådan åtskillnad kan emellertid enligt min mening icke föreligga. Det är visserligen riktigt, att den omständigheten att en person ingår i nykterhetsförening kan giva anledning till antagande att han i fortsättningen kommer att leva nyktert. Denna omständighet kan emellertid icke inverka på den fråga länsstyrelsen i dessa ärenden har att i första hand taga ställning till, nämligen huruvida körkortsinnehavarens hittillsvarande förhållande till spritdrycker överhuvudtaget är av beskaffenhet att kunna föranleda ingripande enligt vägtrafikförordningen. Först när det visat sig att förutsättning för sådant ingripande är för handen och man således har att träffa valet mellan de två möjliga reaktionsformerna — körkortsåterkallelse och varning — kunna de i länsstyrelsens formulärskrivelse angivna frågorna bli av relevans. Att redan dessförinnan, såsom länsstyrelsens förfarande innebär, avkräva körkortsinnehavaren ställningstagande därutinnan är fördensskull enligt min mening opåkallat.

Länsstyrelsens underlåtenhet att verkställa närmare utredning i de ärenden, där körkortsinnehavaren ingår i nykterhetsförening, sammanhänger med det förhållandet att länsstyrelsen tydligen anser sådant medlemskap principiellt göra ingripande enligt vägtrafikförordningen överflödigt. Ärendet avskrivs sålunda från vidare handläggning även om körkortsinnehavarens opålitlighet i nykterhetskänseende är klart dokumenterad, t. ex. genom att han trots tidigare varning eller körkortsåterkallelse på grund av fylleri ånyo gör sig skyldig till sådan förseelse. Körkortsinnehavarens medlemskap i nykterhetsförening medför således, att han befrias från den påföljd, som eljest skulle drabba honom. Någon möjlighet för länsstyrelsen att på detta sätt dispensera från de i författningen anvisade reaktionsformerna föreligger emellertid icke. Länsstyrelsens förfarande härutinnan måste därför anses felaktigt.

Det synes mig överhuvudtaget kunna ifrågasättas, huruvida körkortsmyndigheten i ärenden av detta slag — även om det skulle vara utrett att förutsättning för körkortsåterkallelse föreligger — bör med körkortsinnehavaren upptaga frågan om dennes ingående i nykterhetsförening. Det stöd som sådant medlemskap skänker kan givetvis, såsom länsstyrelsen framhållit, i ett och annat fall vara av stort värde. Det förefaller mig dock vara en vanskligh uppgift för körkortsmyndigheten att avgöra, när sådana fall kunna anses föreligga. Något försök att avskilja dessa fall synes icke heller göras av länsstyrelsen. Det kan vidare icke alldeles bortses från att en hänvändelse från körkortsmyndigheten i en angelägenhet som denna kan misstolkas av vederbörande. Närmare till hands synes mig vara, att initiativet härvidlag i förekommande fall tages av nykterhetsorganisationerna själva. Någon motsvarighet till det av länsstyrelsen i Uppsala län tillämpade förfarandet synes icke heller ha kommit till användning hos någon annan av rikets länsstyrelser.

Då jag anser mig kunna förvänta, att länsstyrelsen i Uppsala län kommer att framdeles vid sin behandling av ärenden av ifrågavarande slag beakta vad jag här anfört, har jag vid prövning av ärendet, med hänsyn jämväl till omständigheterna i övrigt, låtit bero vid mina nu gjorda uttalanden.

14. Underlåtenhet av domstol att på begäran av tilltalad, intagen å säkerhetsanstalt, förordna offentlig försvarare för honom m. m.

Den 10 mars 1955 hölls inför Stockholms rådhusrätts åttonde avdelning under ordförandeskap av rådmannen Å. Nordwall huvudförhandling i mål mellan allmän åklagare samt i säkerhetsanstalt förvarade Sven Ferdinand Carlsson, angående ansvar för förberedelse till grov stöld. Enligt åtalet hade Carlsson, som den 5 december 1954 fått permission från säkerhetsanstalten å Hall men icke återvänt dit vid permissionstidens utgång, i januari 1955 innehaft dynamit och tändhattar i avsikt att med hjälp därav föröva tjuvnadsbrott. Carlsson bestred, att han innehaft sprängmedlen. Genom vittnesförhör med två polismän framkom emellertid, att Carlsson innehaft en nyckel till en förvaringsbox, i vilken påträffats angivna dynamit och tändhattar. På grund av denna bevisning och vad i övrigt i målet förekommit fann rådhusrätten i sin vid huvudförhandlingen meddelade dom utrett, att Carlsson innehaft sprängmedlen, varjämte rådhusrätten med hänsyn till omständigheterna fann det uppenbart, att sprängmedlen varit avsedda att användas vid förövande av tjuvnadsbrott. Rådhusrätten förklarade Carlsson saker jämlikt 20 kap. 4 och 10 §§ strafflagen samt förordnade att den Carlsson tidigare ådömda förvaringen skulle avse jämväl nu ifrågavarande brott och bestämde för den fortsatta förvaringen en minsta tid av ett år.

Carlsson fullföljde talan och gjorde i hovrätten gällande, att han innehaft nyckeln till förvaringsboxen endast för att enligt uppdrag överlämna densamma till namngiven person och att han icke känt till vad som förvarades i boxen. Hovrätten fastställde i dom den 3 juni 1955 rådhusrättens domslut, därvid dock en ledamot var skiljaktig och ogillade åtalet.

I en den 15 mars 1955 hit inkommen klagoskrift anförde Carlsson, att han icke erhållit stämning i målet i god tid före huvudförhandlingen i rådhusrätten samt blivit av rådhusrätten förvägrad offentlig försvarare under rättegången därstädes. Klaganden anförde vidare, att han icke fått före huvudförhandlingen taga del av utredningen i målet.

Över innehållet i klagoskriften avgav Nordwall infordrat yttrande, däri han anförde bland annat följande.

Sedan stämningsansökan inkommit, hade Nordwall den 28 februari 1955 utfärdat stämning å klaganden med föreläggande att, om han ville åberopa vittne eller annat bevis, inom sju dagar efter delgivning uppgiva beviset och vad han ville styrka därmed. Stämningen hade överlämnats till delgivningscentralen i Stockholm för delgivning med klaganden, som då varit intagen å fängvårdsanstalten å Långholmen. Därefter hade den 1 mars till rådhusrätten inkommit meddelande, att klaganden — som den 13 mars 1953 dömts till förvaring i säkerhetsanstalt — kunde utskrivras tidigast den 5 januari 1955. Då det med anledning därav syntes angeläget att huvudförhandling snarast ägde rum, hade målet den 4 mars utsatts till huvudförhandling den 10 samma månad, varvid kallelse utfärdats å klaganden, då intagen i säkerhetsanstalten å Hall. Följande dag, den 5 mars, hade stämningen återkommit utan att ha blivit delgiven med klaganden, varför Nordwall samma dag utfärdat ny stämning å klaganden. Kallelsen hade delgivits klaganden den 8 mars och den nya stämningen den 9 mars, d. v. s. dagen före huvudförhandlingen. Vid huvudförhandlingen hade klaganden inställts genom fängvårdsstyrelsens försorg. Han hade därvid framhållit, att han icke erhållit offentlig försvarare och att han önskade, att sådan måtte förordnas. Nordwall hade då förklarat för klaganden, att han borde ha framställt sådan begäran tidigare, varpå klaganden svarat, att han först föregående dag blivit delgiven stämningen i målet och att han önskade erhålla försvarare. På fråga om han icke kunde svara i målet utan biträde av försvarare hade klaganden emellertid icke gjort någon invändning, och Nordwall hade haft den uppfattningen att klaganden därigenom fränfallit sin framställning. Klaganden hade därefter ingått i svaromål och under rättegången ställt frågor till vittnena samt jämväl i övrigt uppträtt på sätt som visat, att han kunde själv utföra sin talan.

Vid avgörande av ärendet gjorde tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius följande i skrivelse till Nordwall upptagna uttalanden.

Beträffande försvarare åt misstänkt stadgas i 21 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, att om den misstänkte ej utsett försvarare och det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes att hans rätt icke kan utan biträde tillvaratagas, offentlig försvarare skall förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare utses.

På grund av bestämmelserna i 19 § promulgationslagen till rättegångsbalken är den, som är intagen å fångvårdsanstalt, likställd med häktad med avseende å rätt att erhålla försvarare.

I anslutning till stadgandet att försvarare skall förordnas, om på grund av sakens beskaffenhet eller eljest den misstänktes rätt finnes icke kunna utan biträde tillvaratagas, har i Gärdes med fleras kommentar till nya rättegångsbalken uttalats, att frågan om behovet av biträde vore att bedöma utslutande ur processuella synpunkter. Hänsyn borde tagas till brottets svårhetsgrad och till sakens mer eller mindre invecklade beskaffenhet. I många fall, särskilt vid lindrigare brott, torde den misstänkte själv kunna behörigen iakttaga sina intressen. Försvarare kunde förordnas oberoende av om den misstänkte framställt begäran därom; hans önskan härutinnan måste emellertid tydligen tillmätas viss betydelse.

Vid bedömande huruvida i förevarande fall sakens beskaffenhet krävde utseende av offentlig försvarare är att märka att klaganden vid såväl förundersökningen som huvudförhandlingen bestred brottsligt förfarande. Rådhusrätten hade alltså att avgöra, om det kunde anses styrkt dels att klaganden innehaft dynamit och tändhattar, dels ock att detta skett i avsikt att därmed föröva tjuvnadsbrott. Båda dessa frågor måste anses vara tämligen invecklade och svårbedömda. Härtill kommer att vid ett bifall till åtalet påföljden för klaganden, som var intagen på säkerhetsanstalt, kunde förutses bli mycket allvarlig. Klaganden hade icke sådan utbildning att han kunde förväntas själv kunna tillvarataga sin rätt. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter finner jag för min del uppenbart, att sakens beskaffenhet var sådan, att klagandens rätt icke kunde tillgodoses utan biträde. Att handlägga ett mål av nämnda beskaffenhet utan att den tilltalade biträdades av försvarare måste anses oförenligt med andan i den nya rättegångsordningen. Försvarare borde följaktligen ha förordnats för klaganden. Detta borde lämpligen ha skett i samband med stämningens utfärdande. Enligt min mening borde Nordwall vid detta tillfälle ha efterhört, huruvida klaganden utsett försvarare för sig, och, då så visat sig ej vara fallet, tillsett att offentlig försvarare genast förordnades för honom.

Även om Nordwall för sin del bedömt målet vara av den beskaffenhet, att försvarare ej var påkallad för tillvaratagande av klagandens rätt, hade klaganden såsom intagen å säkerhetsanstalt, på sätt framgår av det sagda,

en ovillkorlig rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare. Nordwall har följaktligen förfarit felaktigt genom underlåtenhet att genast villfara klagandens vid huvudförhandlingen framställda begäran om försvarare. Vad Nordwall anfört därom att klaganden — efter att ha två gånger begärt att få försvarare — icke besvarat hans fråga, om klaganden icke kunde svara i målet utan biträde, och att detta givit Nordwall anledning antaga att klaganden frånfallit sin begäran om biträde kan enligt min mening icke lända Nordwall till ursäkt. Fastmera bör framhållas vikten av att domare icke söker förmå part att avstå från en honom lagligen tillkommande, i rättssäkerhetens intresse givna förmån, i all synnerhet om utgången av målet kan för parten innebära konsekvenser av mycket allvarlig art.

Hade offentlig försvarare förordnats först vid huvudförhandlingen, hade denna givetvis bort uppskjutas, till dess försvararen, efter att ha satt sig in i uppgiften och haft tillfälle att konferera med klaganden, kunnat komma tillstädes inför rätten. Enligt min mening borde huvudförhandlingen ha uppskjutits jämväl av det skälet att stämningen delgivits klaganden först dagen före huvudförhandlingen och följaktligen — även om man beaktar den kännedom om misstanken och bevisningen, som klaganden må ha ägt från förundersökningen — det rådrum han haft att efter mottagandet av stämningen förbereda sin talan varit uppenbart för kort.

Ehuru jag finner att Nordwall vid handläggningen av ifrågavarande mål icke tillräckligt beaktat rättssäkerhetens krav, låter jag likväl — då klagandens sak genom fullföljden till hovrätten blivit ånyo prövad i rättegång, vid vilken klaganden biträts av offentlig försvarare — bero vid mina nu gjorda uttalanden.

Ärendet var därmed av JO slutbehandlat.

15. Fråga om kommunalborgmästares befogenhet att utfärda förbud mot badning i stadens vattenområden

Vid en av mig den 23 maj 1955 hos kommunalborgmästaren i Hässleholm verkställd inspektion uppmärksammades, att kommunalborgmästaren genom två den 8 juli 1953 respektive den 19 juni 1954 utfärdade kungörelser meddelat förbud mot badning i vissa vattenområden inom staden. Av handlingarna i ärendena framgick, att hälsovårdsnämnden funnit vattnet å ifrågavarande ställen hälsovådligt och därför hos kommunalborgmästaren hemställt om utfärdande av badförbud. Jag anmärkte vid inspektionen, att det syntes oklart vilken författningsbestämmelse kommunalborgmästaren ansett sig kunna åberopa till stöd för sin behörighet att utfärda dylika förbud.

I infordrat yttrande anförde därefter kommunalborgmästaren W. Simons-son, att han utfärdat förbuden med stöd av § 11 ordningsstadgan för rikets städer, vari stadgades straff för den som å stads område badade på ställe, där sådant vore av magistraten förbjudet. Vid sitt yttrande fogade Simons-son en tidningsnotis, enligt vilken motsvarande förbud avseende vissa vattenområden i Solna stad utfärdats av kommunalborgmästaren därstädes.

Sedan jag med anledning av vad sålunda förekommit anmodat kommunalborgmästaren i Solna att inkomma med yttrande, anförde kommunalborgmästaren F. Orbell följande.

Genom beslut den 15 juni 1949 hade Orbell, på grund av vattnets otjänlighet eller i vissa fall hälsovådliga beskaffenhet, funnit nödigt att jämlikt § 11 ordningsstadgan för rikets städer meddela förbud mot all badning i de inom Solna stad belägna delarna av Ulvsundasjön, Karlbergskanalen och Karlbergssjön. Till stöd för sitt beslut ville Orbell hänvisa till vad som enligt handlingarna i nämnda ärende förekommit under dess handläggning ävensom till den omständigheten att ÖÅ i ett flertal fall utfärdat liknande förbud. Den 6 augusti 1955 hade kommunalborgmästaren på samma skäl och jämlikt samma författningsrum meddelat förbud mot badning i andra vattendrag inom Solna.

Av handlingarna i det genom ovannämnda beslut den 15 juni 1949 avgjorda ärendet inhämtades följande.

I en den 13 november 1948 till länsstyrelsen i Stockholms län inkommen skrivelse hade hälsovårdsnämnden i Solna hemställt, att länsstyrelsen måtte utfärda förbud mot badning att gälla de delar av Ulvsundasjön, Karlbergskanalen och Karlbergssjön, som vore belägna inom stadens område. Vid framställningen hade fogats avskrifter av utlåtanden av statens bakteriologiska laboratorium avseende gjorda analyser av vattenprov, som tagits å fyra olika ställen i Ulvsundasjön. Enligt dessa utlåtanden hade vattnet i de tagna proven med hänsyn till sin beskaffenhet som badvatten befunnits vara i ett fall "mindre tjänligt", i ett fall "otjänligt" och i de övriga två fallen "hälsovådligt".

Sedan framställningen av länsstyrelsen överlämnats till förste provinsialläkaren i länet för yttrande, anförde denne följande: Inom stadsdelen Lilla Alby, som nu tillhörde Solna men efter den 1 januari 1949 komme att tillföras Sundbyberg, utleddes spillvattnet utan rening i Ulvsundasjön. Följden därav hade blivit en stark förorening av vattnet i nämnda sjö. Även från annat håll förorenades detta vattenområde, varför ett badförbud därstädes vore fullt berättigat. Ett eventuellt badförbud borde utfärdas samtidigt för de delar av vattenområdet, som berörde Sundbybergs stad. Länsstyrelsen syntes böra meddela hälsovårdsnämnden i Solna, att länsstyrelsen principiellt icke hade något att erinra mot fastställelse av en av nämnden föreslagen och av stadsfullmäktige jämlikt 30 § hälsovårdsstadgan antagen

hälsovårdsordning, innefattande förbud mot badning i ifrågavarande vattenområde.

Ärendet remitterades därefter till hälsovårdsnämnden i Sundbyberg, som åberopade ett av förste hälsovårdsinspektören i staden avgivet yttrande, vari anfördes bland annat följande: Om förbudet avsåges bli permanent, måste protest avgas däremot. Vore det däremot av tillfällig art, torde ingen erinran vara påkallad. Det syntes emellertid lämpligt, att man ginge till roten för att få bort det verkligt onda i förevarande fall. Ur allmänhetens synpunkt torde det vara angeläget, att möjligheter som hittills lämnades till friluftsbad i vattnet, då de samhällen som vore berörda helt saknade möjlighet till bad i det fria. För att kunna förverkliga ett sådant önskemål syntes det lämpligt, att länsstyrelsen och ÖÅ förelade de till vattendraget gränsande samhällena Solna, Stockholm och Sundbyberg att göra en skyndsam utredning om vilka åtgärder som borde vidtagas för att undanröja de sanitära olägenheterna.

Efter remiss avgav Orbell yttrande i ärendet, därvid fogades yttranden från poliskommissarien, hälsovårdsnämnden och polischefen i Solna.

Poliskommissarien framhöll i sitt yttrande, att de gjorda analyserna av vattenproven visserligen syntes utvisa, att badning icke borde förekomma i de angivna vattenområdena, måhända med undantag för det område, där vattnet befunnits vara allenast "mindre tjänligt". Det vore emellertid enligt poliskommissariens mening omöjligt att i praktiken upprätthålla ett förbud med hänsyn särskilt till att de ifrågavarande vattenområdena torde vara de i allmänhetens ögon minst hälsovådliga i staden. Han föresloge därför, att upplysningstavlor och icke förbudstavlor skulle uppsättas i avvaktan på åtgärder för undanröjande av de sanitära missförhållandena.

Hälsovårdsnämnden uttalade, med instämmande av polischefen, att — sedan för nämnden upplysts att kommunalborgmästaren syntes äga befogenhet att meddela badförbud samt utfärdandet av en hälsovårdsordning skulle innebära ett relativt komplicerat förfarande — förbud tillsvidare mot badning borde meddelas av kommunalborgmästaren och att ärendet därför borde av länsstyrelsen lämnas utan vidare åtgärd.

I sitt yttrande anförde Orbell: I likhet med hälsovårdsnämnden ansåge Orbell, att det ifrågasatta badförbudet borde utfärdas. Jämlikt §§ 11 och 29 i ordningsstadgan för rikets städer syntes det åligga kommunalborgmästaren att utfärda dylikt förbud. Därest länsstyrelsen vore av samma uppfattning, hemställde Orbell, att ärendet överlämnades till honom.

Genom resolution den 28 mars 1949 överlämnade länsstyrelsen därefter ärendet till kommunalborgmästaren i Solna med tillkännagivande, att det tillkomme denne att i första hand pröva den förevarande frågan.

Med anledning av vad vid handläggningen av ovannämnda ärende sålunda förekommit infordrade jag yttrande från länsstyrelsen, som därvid

anförde följande: Befogenhet att meddela förbud mot badning på platser med infekterat vatten torde enligt gällande rätt endast tillkomma länsstyrelse och sålunda icke vare sig hälsovårdsnämnd eller magistrat (kommunalborgmästare). Med stöd av ordningsstadgans § 11 torde badförbud kunna meddelas endast för tillgodoseende av allmän ordning och säkerhet, exempelvis för förhindrande av olycksfall. Denna i sakens natur liggande begränsning av stadgandets användbarhet syntes på grund av något förbiseende icke ha blivit vederbörligen beaktad, när länsstyrelsen i Stockholms län på sin tid behandlade ärendet rörande ifrågasatt badförbud i vissa vattenområden inom Solna. Med hänsyn till innehållet i länsstyrelsens förenämnda resolution den 28 mars 1949 borde länsstyrelsen och icke kommunalborgmästaren i Solna anses bära det huvudsakliga ansvaret för dennes sedermera utfärdade badförbud. I detta sammanhang kunde framhållas, att de av kommunalborgmästaren återopade badförbuden, avseende vattenområden inom Stockholm, torde ha utfärdats av ÖÄ i dess egenskap av KB och ej av ämbetet som magistrat.

I en till länsstyrelsen i Stockholms län avlåten skrivelse anförde jag där-
 efter följande.

I § 11 ordningsstadgan för rikets städer sägs, att magistraten bör anvisa lämpliga ställen, där badande i öppet vatten och under bar himmel må äga rum. Därjämte stadgas, att den som i stad under bar himmel badar å annat ställe än som av magistraten sålunda blivit anvisat eller icke ställer sig till efterrättelse de ordningsföreskrifter, magistraten kan finna nödigt att i avseende härå meddela, böte från och med 2 till och med 20 kronor samt att enahanda påföljd vare för den, som å stads område badar på ställe, där sådant är av magistraten förbjudet.

Enligt 30 § 1 mom. hälsovårdsstadgan skall, därest i stad fråga väckes om meddelande av ny eller ytterligare föreskrift med avseende å allmänna hälsovården utöver vad hälsovårdsstadgan innehåller eller lämnar åt hälsovårdsnämnden att närmare bestämma, frågan prövas av stadsfullmäktige. Antages stadgandet av fullmäktige, har magistraten att insända detsamma jämte eget och hälsovårdsnämndens utlåtande till länsstyrelsen, som antingen oförändrat fastställer stadgandet eller ock vägrar fastställelse därå. För överträdelse av sådant stadgande må enligt 3 mom. i samma författningsrum föreskrivas böter från och med 5 till och med 1 000 kronor.

I fråga om sådan kommun, varå hälsovårdsstadgans bestämmelser rörande allmänna hälsovården på landet gälla, må enligt 54 § i stadgan särskilda hälsovårdsordningar antagas i den ordning kommunallagen anvisar. För överträdelse av stadgande i sådan hälsovårdsordning må föreskrivas böter med enahanda belopp som i 30 § 3 mom. hälsovårdsstadgan angives.

I 55 § 2 mom. samma stadga föreskrives, att länsstyrelserna skola vaka däröver, att kommuner, hälsovårdsnämnder samt vederbörande läkare fullgöra sina åligganden i avseende å allmänna hälsovården, för vilket ändamål länsstyrelse äger att, där sådant finnes vara av nöden, förelägga lämpliga viten, ävensom att, när till länsstyrelses kunskap kommer att i stad eller på landet missförhållanden förefinnas i avseende på allmänna hälsovården, länsstyrelsen skall tillse, att tjänliga åtgärder för deras avhjälpande vidtagas.

Den enligt § 11 ordningsstadgan för rikets städer föreliggande möjligheten för magistrat och motsvarande myndigheter att meddela förbud mot badning är, såsom länsstyrelsen i Stockholms län framhållit, begränsad till sådana fall, då förbud kan anses motiverat för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Uppkommer däremot fråga om förbud mot badning i visst vattenområde på den grund att badning därstädes med hänsyn till vattnets beskaffenhet anses medföra risker ur hygienisk synpunkt, avser detta en hälsovårdsangelägenhet, som är att bedöma enligt bestämmelserna i hälsovårdsstadgan. Prövningen av sådan fråga ankommer enligt stadgad praxis på länsstyrelse jämlikt 55 § 2 mom. nämnda stadga. Möjligen kan frågan under vissa förutsättningar även regleras i särskild av länsstyrelse jämlikt 30 § eller 54 § i stadgan fastställd hälsovårdsordning.

Såsom i viss mån kan illustreras av det härovan närmare redovisade ärendet rörande badförbud i Solna innefatta ärenden av detta slag icke sällan frågeställningar och avvägningsspörsmål av intrikat natur. Det gäller härvid icke endast hänsynstagande till allmänhetens intresse att icke utan tvingande skäl och icke i vidare omfattning än nödvändigt betagas möjlighet till friluftsbad. Genom sådana ärenden aktualiseras även frågan om åtgärder för undanröjande av de förhållanden, som givit anledning till den uppkomna situationen, en fråga som ofta torde vara av komplicerad art och böra lösas i vidare sammanhang. Det är därjämte att märka, att vissa oklarheter överhuvudtaget synas råda i fråga om bedömningen av smittofarligheten hos förorenat vatten liksom i fråga om lämplig metodik för undersökning därav (jfr SOU 1953: 35). Att prövningen av uppkomna frågor om badförbud verkligen sker i gällande ordning och således verkställs av länsstyrelserna — som äga allmän överblick över hithörande spörsmål inom länet och kunna ha tillgång till särskild expertis — synes mig därför vara ett betydande allmänt intresse.

Vad angår det av mig upptagna ärendet rörande vissa i Solna och Hässelholm meddelade badförbud framgår av vad jag förut anfört, att Orbell och Simonsson icke varit behöriga att utfärda desamma. Deras förfaranden härutinnan, vilka grundats på oriktig lagtolkning, kunna emellertid icke anses vara att hänföra till tjänstefel. Till Orbells ursäkt talar särskilt att länsstyrelsen — sedan Orbell i det ovanberörda ärendet år 1949 framlagt sin uppfattning i kompetensfrågan — överlämnat ärendet till honom för

prövning. Jag finner mig därför kunna låta bero vid mina nu gjorda uttalanden, därvid jag utgår från att erforderliga åtgärder till rättelse av de förelupna felaktigheterna komma att vidtagas.

Avskrifter av min skrivelse tillställdes Orbell och Simonsson samt vederbörande hälsovårdsnämnder.

16. Utlänning, som år 1933 utvisats med förbud att återvända till riket, har trots Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 om upphävande av dylika förbud beträffande vissa utlänningar felaktigt åtalats och dömts för det han år 1954 återvänt till Sverige

Av handlingarna i ett efter anmälan av häradshövdingen i Piteå domsaga greve Erik Spens, landsfiskalen i Älvsby distrikt Åke Eriksson samt advokaten i Piteå Bengt Åhrström härstädes upptaget ärende inhämtas följande.

Den 18 december 1953 förordnade Kungl. Maj:t, med stöd av 49 § i då gällande utlänningslag, att följande utvisningsbeslut och i samband med förpassning meddelade beslut om återreseförbud efter utgången av december 1953 icke längre skulle lända till efterrättelse, nämligen dels samtliga före den 1 januari 1928 meddelade beslut, dels beslut, som före den 1 januari 1938 meddelats i fråga om danska, finska och norska medborgare, dels ock beslut, som före den 1 januari 1943 meddelats i fråga om utlänningar, vilka den 15 oktober 1953 uppnått 70 års ålder.

Om beslutet underrättades statens utlänningskommission i särskild ämbetskrivelse, av vilken avskrifter för kännedom tillställdes utrikesdepartementet, chefen för försvarsstaben, utlänningsnämnden, statspolisintendenten, statens kriminaltekniska anstalt och samtliga länsstyrelser.

Sedan kriminaltekniska anstalten erhållit del av ämbetskrivelsen, utfärdade anstalten den 28 december 1953 ett cirkulär, rubricerat "Viktigt meddelande till rikets samtliga polismyndigheter", vari ämbetskrivelsen in extenso återgavs med tillkännagivande att anstalten snarast komme att utgiva en reviderad förteckning över gällande utvisnings- och förpassningsbeslut. Cirkuläret infördes i de den 30 december 1953 utgivna numren av publikationerna Polisunderrättelser och Utlänningsmeddelande. Därjämte översändes cirkuläret före årsskiftet i särtryck till samtliga polismyndigheter. Anstalten utfärdade därefter den 30 januari 1954 en reviderad upplaga av tidigare upprättad förteckning över gällande utvisnings- och förpassningsbeslut, vilken förteckning huvudsakligen är avsedd för passkontrollerna.

Den 16 juli 1954 blev finske medborgaren Leonard Salomon Salomons-son Wiita, född 1896, anhållen av Eriksson såsom misstänkt för att ha olovligen återvänt till Sverige efter meddelat utvisningsbeslut. Wiita hade samma dag av polispersonal i Älvsbyn anträffats sovande i en lada och hade medtagits till poliskontoret för polisering. Man hade därvid ur publikationen Polisunderrättelser inhämtat, att länsstyrelsen i Västernorrlands län genom utslag den 1 december 1933 förordnat att Wiita — som dömts till tre månaders straffarbete för stöld — skulle utvisas ur Sverige, i samband varmed meddelats honom förbud att utan Konungens tillstånd återvända till riket vid äventyr att straffas med fängelse i högst sex månader. Vidare hade inhämtats, att Wiita vid fyra tillfällen under åren 1934—1939 ådömts fängelsestraff för överträdelse av förbudet.

Vid polisförhör i saken uppgav Wiita, bland annat, att han i Finland huvudsakligen försörjt sig såsom lantbruks- och vägarbetare men rätt ofta varit ”på luffen” samt att han nu saknade fast bostad och anställning. Han hade i början av juli 1954 inrest till Sverige över Haparanda i avsikt att erhålla arbete här i landet. Något arbete hade han emellertid ännu icke lyckats erhålla. Han hade tiggat mat i gårdarna och logerat i tillgängliga lador. Med hänsyn till den långa tid som förflutit, sedan han senast förts ur landet, hade han trott att utvisningen varit ”så att säga preskriberad”.

Efter anhållningsbeslutets meddelande den 16 juli 1954 ingav Eriksson samma dag häktningsframställning till Piteå och Älvsby tingslags häradsrätt, som utsatte huvudförhandling i målet att äga rum den 23 juli 1954. Till offentlig försvarare för Wiita utsågs Åhrström.

Därefter utfärdade Eriksson den 22 juli 1954 stämning å Wiita med yrkande om ansvar för det denne i början av samma månad, i strid mot det i utvisningsutslaget meddelade ”alltjämt i kraft varande” förbudet, återvänt till Sverige. Vid huvudförhandlingen, som ägde rum å utsatt dag under ordförandeskap av Spens, erkände Wiita vad som lades honom till last under framhållande att han trott återreseförbudet ej längre vara gällande. Genom dom samma dag dömde häradsrätten Wiita jämlikt 66 § utlänningslagen för överträdelse av förbud att utan Konungens tillstånd återvända till riket till fängelse två månader, varjämte häradsrätten förordnade, att Wiita skulle i häkte avbida att domen vunne laga kraft. Wiita förpliktades tillika att till statsverket återgälda Åhrström tillerkänd ersättning å 75 kronor. Samma dag införpassades Wiita till fångvårdsanstalten i Luleå, där han efter nöjdförklaring den 25 juli 1954 började avtjäna straffet.

Dagen efter domens meddelande expedierade Eriksson underrättelse om domen till utlänningskommissionen, dit meddelandet inkom den 26 juli 1954. Sedan kommissionen den 28 juli per telefon och telegram fäst Erikssons och landsfogdens i länet uppmärksamhet på innehållet i Kungl. Maj:ts

förenämnda ämbetskrivelse, värdjade Eriksson samma dag mot häradsrät- tens dom till Wiitas förmån.

I skrivelse till länsstyrelsen i Norrbottens län den 29 juli 1954 hemställde därefter Eriksson — som föregående dag erhållit av honom den 16 juli rekviderat utdrag av det finska straffregistret avseende Wiita — att läns- styrelsen måtte jämlikt 29 § 1) och 4) utlänningslagen förordna om Wiitas utvisning. Av straffregisterutdraget framgick, att Wiita i Finland dömts för flera brott, senast den 19 oktober 1949 för stöld och grov stöld till två års tukthus, vilket straff han avtjänat under tiden den 1 maj 1952 — den 25 januari 1954.

Genom beslut den 30 juli 1954 förordnade hovrätten för Övre Norrland, att Wiita omedelbart skulle försättas på fri fot. I sedermera meddelad dom undanröjde hovrätten häradsrättens dom i vad därigenom Wiita ådömts ansvar och ålagts återbetalningsskyldighet gentemot statsverket. Sedan Wiita i enlighet med hovrättens den 30 juli 1954 meddelade beslut samma dag frigivits från fängvårdsanstalten i Luleå, omhändertogs han av polis- myndigheten i staden och inställdes följande dag inför länsstyrelsen för förhör i den uppkomna utvisningsfrågan. Genom utslag den 31 juli 1954 fann länsstyrelsen — när Wiita i Finland ådömts straff för brott, varför enligt svensk lag utlämning finge ske, och då det skäligen kunde befaras att han här i riket komme att fortsätta sin brottsliga verksamhet — skäligt att jämlikt 29 § 4) utlänningslagen förordna om utvisning av Wiita. Där- jämte meddelade länsstyrelsen Wiita förbud vid äventyr av fängelsestraff att återvända till riket inom tio år från utslaget dag.

Wiita förklarade sig nöjd med utslaget och förpassades den 2 augusti 1954 till Finland.

I en till mig den 9 september 1954 inkommen skrift anförde Spens, Eriks- son och Åhrström — efter att ha lämnat en redogörelse för vad i saken förekommit — bland annat följande: Uppgift om Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 hade icke införts i tillägget till 1954 års lagedition. Ej heller hade erinran därom gjorts i samband med att utlänningslagen av den 30 april 1954 publicerats i Svensk författningssamling. Den 19 augusti 1954 hade emellertid inrikesdepartementet ”på förekommen anledning” överlämnat avskrift av ämbetskrivelsen till domhavandena i rikets dom- sator till kännedom. Det ofullständiga offentliggörandet av Kungl. Maj:ts beslut hade föranlett en oriktig dom å frihetsstraff, och detta straff hade delvis avtjänats. Vad som förevarit vore av den art, att Spens, Eriksson och Åhrström funnit sig icke kunna underlåta att anmäla det inträffade.

Från inrikesdepartementet upplystes, att — sedan till departementets kännedom kommit att Wiita felaktigt ådömts straff — avskrift av den ifrågavarande ämbetskrivelsen tillställts samtliga underdomstolar den 19

augusti 1954 samt högsta domstolen och hovrätterna den 10 september. Vidare uppgavs, att kriminaltekniska anstalten börjat att i publikationen Polisunderrättelser individuellt avlysa de ungefär 1 900 utläningar, som avsåges med Kungl. Maj:ts beslut, ett arbete som beräknades vara avslutat inom två veckor.

I infortrat yttrande anförde Eriksson därefter följande: Den 1 februari 1954 hade han återinträtt i tjänst efter att ha varit sjukledig från den 10 oktober 1953. Under hans bortovaro hade länsstyrelsen i länet genom resolution den 21 december 1953 översänt en avskrift av ämbetskrivelsen till landsfiskalskontoret, och denna hade av hans vikarie den 31 december 1953 införts i den s. k. minnesboken. Om existensen av denna skrivelse hade Eriksson vid tiden för handläggningen av ärendet rörande Wiita icke haft någon minnesbild eller vetskap. I samband med åtalsprövningen hade ej slagning skett i minnesboken, som vore ett slags register över handlingar till framtida efterrättelse. Anledningen därtill hade varit, att minnesboken icke användes såsom upplysningskälla — vid sidan av de allmänt brukade — vid prövning, huruvida viss gärning vore straffbar, eller vid efterforskning av eventuella undantag från eller ändringar av i lag stadgade ansvarsbestämmelser. I det aktuella fallet hade Eriksson nämligen mycket uttömmande forskat, förutom i 1945 och 1954 års utlänningslagar samt prolongerings- och övergångsbestämmelserna, även i Svensk författningssamling för år 1954 och därvid kommit till den slutsatsen att någon inskränkning i tillämpningen av 66 § i den nya utlänningslagen ej förelegat. Någon framställning från Wiita om ersättning för liden skada hade icke förekommit. Eriksson hade emellertid hos inrikesdepartementet inhämtat, att möjlighet föreläge att av därstädes disponibla medel bereda Wiita skälig ersättning, därest sådan fråga uppkomme. Enligt Erikssons uppfattning torde dock Wiita svårligen kunna motivera något ersättningskrav, en uppfattning som jämväl Wiitas offentlige försvarare Åhrström uttalat. Wiita, som fört en lösdrivares tillvaro och med all sannolikhet varit inställd på att begå stölder, hade vid polisutredningen undanhållit sådana uppgifter rörande honom i Finland ådömda straff, som kunde motivera utvisning. Nödig bevisning till grund för utvisningsbeslutet enligt 29 § 4) utlänningslagen, nämligen straffregisterutdraget från Finland, hade ej inkommit förrän den 28 juli. Även om Wiita endast omhändertagits för utvisning enligt 35 § utlänningslagen, skulle frihetsberövandet ha blivit lika långvarigt.

På given anledning upplyste Spens, att den i 45 § tredje stycket utlänningskungörelsen meddelade föreskriften — enligt vilken häktningssmyndighet, som beslutat om häktning av utläning, skall så snart ske kan till

utlänningskommissionen i tre exemplar insända anmälan därom — av förbiseende icke iakttagits.

Sedan jag därefter anhållit om utlänningskommissionens utlåtande i ärendet, anförde kommissionen: I det hos kommissionen förda kontrollregistret infördes på registerkort uppgifter angående utlänningar, vilka uppgifter författningsenligt skulle ingivas till kommissionen av andra myndigheter. Dessa uppgifter lades, bland andra, till grund för kommissionens bedömande och handläggning av de skilda utlänningsärendena. De inkomna uppgifternas riktighet kontrollerades icke. Däremot infordrades kompletteringar av ofullständiga uppgifter. I anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 hade hos kommissionen på därav berörda utlänningars registreringskort verkställts anteckning om att utvisningsbesluten upphävts. Då meddelandet om det Wiita ådömda straffet inkommit till kommissionen, hade anteckning om dess innehåll gjorts å dennes registreringskort. Därvid hade vederbörande tjänsteman funnit, att det till grund för domen meddelade utvisningsbeslutet upphävts. Med anledning därav hade Eriksson och landsfogden i länet underrättats, varjämte det inträffade anmälts till inrikesdepartementet. Kommissionens befattning med inkomna uppgifter av detta slag inskränkte sig till en registrering, eventuellt komplettering, och någon skyldighet för kommissionen att granska riktigheten av inkommande uppgifter föreläge icke. Att i förevarande fall misstaget upptäckts och kunnat rättas finge enligt kommissionens uppfattning enbart tillskrivas vederbörande tjänstemans uppmärksamhet. Därest häradsrätten fullgjort sin anmälningsskyldighet jämlikt 45 § tredje stycket utlänningskungörelsen och anmälan innehållit fullständiga uppgifter angående brottets art, skulle kommissionen säkerligen ha kunnat varsko häradsrätten och därigenom förhindrat domen.

I en till statens utlänningskommission avläten skrivelse anförde jag följande.

Underrättelse om Kungl. Maj:ts beslut den 18 december 1953 har lämnats landsfiskalen i Älvsby distrikt, förutom genom beslutets intagande i publikationerna Polisunderrättelser och Utlänningsmeddelande, genom att avskrift av beslutet i särskilda försändelser expedierats dels från länsstyrelsen och dels — efter ytterligare någon tid — från kriminaltekniska anstalten, därvid i senare fallet uttryckligen angivits, att det gällt ett viktigt meddelande. Vad sålunda förekommit i fråga om beslutets bekantgörande torde i normalfallet ha inneburit tillräcklig garanti för att vederbörande åklagare skulle fästa saken så i minnet, att något misstag vid handläggningen av uppkomna ärenden icke behövde ske. Vid tidpunkten

för beslutets bekantgörande var emellertid Eriksson icke i tjänst, och hans möjlighet att uppmärksamma beslutet har därför väsentligen varit begränsad till den av hans vikarie därom gjorda anteckningen i minnesboken. Det har givetvis ålegat Eriksson att vid sitt återinträde i tjänst den 1 februari 1954 genomgå vad som under hans bortovaro antecknats i denna bok, vilken enligt gällande föreskrifter är avsedd som ett sakregister över inkomna handlingar till framtida efterrättelse. Den omständigheten att Eriksson, då han i juli 1954 verkställde efterforskningar i utlänningslagarna och Svensk författningssamling rörande frågan huruvida det Wiita meddelade återreseförbudet allttjämt var gällande, likväl icke kunde erinra sig det saken berörande beslutet av Kungl. Maj:t, synes mig utvisa, att Eriksson icke kan med tillbörlig noggrannhet ha tagit del av minnesbokens anteckningar. Om så skett, hade Eriksson med hänsyn särskilt till beslutets uppenbara betydelse för polismyndigheters och åklagares verksamhet i ett gränslän som Norrbottens, icke gärna kunnat underlåta att fästa åtminstone så mycket avseende därvid att han vid sina undersökningar i det aktuella fallet föranletts till förnyad genomgång av minnesboken.

Erikssons förbiseende härutinnan synes mig dock — med hänsyn bland annat till att han får anses ha haft visst fog för sin uppfattning att ett beslut av den räckvidd, varom här är fråga, bort vara att återfinna i Svensk författningssamling — icke kunna läggas Eriksson till last som tjänstefel.

I fråga om Spens' befattning med målet rörande Wiita har utlänningskommissionen uttalat, att kommissionen säkerligen skulle ha kunnat förhindra den felaktiga domen, därest den häradsrätten jämlikt 45 § tredje stycket utlänningskungörelsen åliggande anmälningsskyldigheten vederbörligen fullgjorts. Detta uttalande torde ha grundats på antagandet att häradsrätten beslutat om häktning av Wiita före domens meddelande. Häktningsbeslutet har emellertid av rätten, som utsatt huvudförhandling att hållas inom en vecka efter det häktningsframställningen ingivits, meddelats först i samband med själva domen. På grund härav och då under rättelse om domen följande dag av Eriksson expedierats till utlänningskommissionen, har Spens' underlåtenhet att iakttaga föreskriften i ovan nämnda författningsrum saknat praktisk betydelse i det föreliggande fallet.

Med anledning av utlänningskommissionens uttalande att någon skyldighet icke skulle föreligga för kommissionen att granska riktigheten av inkommande uppgifter får jag framhålla, att det visserligen i princip icke ankommer på kommissionen att ur materiella synpunkter granska dit anmälda, av andra myndigheter meddelade beslut rörande utlännningar. Det måste emellertid enligt min mening vara ett tjänsteåliggande för kommissionen — som enligt sin instruktion bland annat har att med uppmärksamhet följa företeelserna på sitt verksamhetsområde — att vid den registrering av inkommande uppgifter, som kommissionen har att verkställa, akt-

giva på uppenbara felaktigheter i fråga om dessa uppgifters innehåll och att vidtaga därav påkallade åtgärder. I det föreliggande fallet — där det av anteckningarna å kommissionens registerkort klart framgick, att den meddelade domen beträffande Wiita var felaktig — har det därför varit kommissionens skyldighet att, såsom också skett, ingripa.

Vad härefter angår frågan huruvida Wiita genom vad som förevarit tillskyndats rättsförlust finner jag, att omständigheterna vid Wiitas omhändertagande den 16 juli 1954 och vad rörande honom därvid inhämtats varit av den art att ett beslut om hans tagande i förvar jämlikt 35 § utlänningslagen icke kunnat anses opåkallat. Då den av Eriksson samma dag rekviderade handlingen rörande Wiita i Finland ådömda straff inkommit först den 28 juli och Eriksson påföljande dag hänskjutit utvisningsfrågan till länsstyrelsen, kan enligt min mening knappast göras gällande, att Wiita varit berövad friheten längre tid än vad en lagenlig handläggning av ärendet skulle ha inneburit. På grund härav och med hänsyn till de åtgärder, som numera centralt vidtagits till förhindrande av liknande misstag, har jag vid prövning av ärendet funnit detsamma icke påkalla någon min vidare åtgärd.

Vad jag sålunda uttalat bragtes jämväl till Spens' och Erikssons kännedom.

17. Fråga i vilken utsträckning efterforskning av fastighetsägarens vistelseort bör ske för expediering av underrättelse om exekutiv auktion å fastighet som utmätts för ogulden skatt

Sedan ingenjören Jean Westman blivit såsom ägare till fastigheten Tyresö 1¹¹⁴ i Tyresö socken restförd för honom för år 1953 åvilande fastighetsskatt beträffande fastigheten med 33 kronor jämte restavgift 1 krona 32 öre samt fastigheten till gäldande härav den 10 september 1954 av landsfiskalen i Haninge distrikt tagits i mät, blev fastigheten, som taxeringsvärderats till 5 000 kronor, vid exekutiv auktion, förrättad av länsstyrelsen i Stockholms län den 26 januari 1955, försåld för 5 650 kronor. Auktionen vann laga kraft.

I en den 31 mars 1955 hit inkommen klagoskrift anförde Westman, att han erhållit kännedom om den exekutiva försäljningen först någon dag i slutet av februari 1955. När klaganden med anledning därav vänt sig till länsstyrelsens exekutivavdelning med förfrågan, huru försäljning kunnat äga rum utan att han vare sig krävts på beloppet eller beretts tillfälle till yttrande, hade han fått besked att tre underrättelser avsänts till honom i ärendet. Vid granskning av dessa underrättelser hade det emellertid visat

sig, att en av dem sänts under adress Vickergatan 7, Stockholm, där klaganden bott fem år tidigare, och de båda övriga under adress Ystadvägen 47, Johanneshov, varifrån klaganden flyttat våren 1953. För klaganden hade samtidigt uppgivits, att man icke hos länsstyrelsen ägt kännedom om någon annan adress, under vilken meddelanden kunde förväntas nå klaganden. Hans rätta bostadsadress — Södermannagatan 57—59, Stockholm — hade emellertid framgått av hans senast avgivna deklARATION. Länsstyrelsen hade förfarit felaktigt genom att under föreliggande förhållanden anställa exekutiv auktion utan att klaganden blivit underrättad. Genom auktionen hade förlust tillskyndats klaganden.

Med anledning av klagomålen inkom länsstyrelsen med yttrande. Vid detta funnos fogade en promemoria av länsassessorn Fritz Arfwedson, vilken förrättat den exekutiva auktionen, samt yttrande från ordföranden i 1953 och 1954 års taxeringsnämnder i Tyresö kommun, häradsskrivaren Bertil Krook.

I Arfwedsons promemoria anfördes bland annat: Redan före JO:s i ämbetsberättelsen för år 1935 upptagna hemställan beträffande förfarandet vid exekutiva auktioner hade dåvarande landssekreteraren meddelat föreskrifter angående den utredning, som av överexekutorsavdelningen skulle vidtagas i de fall, då vid utmätning för utskylder av utmätningsmannen avsåg underrättelse återkommit såsom obeställbar. Dessa bestämmelser hade alltsedan dess legat till grund för handläggningen i dylika fall, och desamma torde även vid utfärdandet ha underställts JO för eventuell erinran. JO:s hemställan hade föranlett viss ändring i 4 § restindrivningsförordningen, varefter dessa bestämmelser överförts till 60 § 3 mom. andra stycket uppbördsförordningen men till sitt innehåll förblivit oförändrade. Då lagtexten sedan 1935 icke i något avseende ändrats och icke heller några nya direktiv beträffande verkställandet av utredningen lämnats, hade någon direkt anledning att ånyo upptaga frågan icke förelegat. Icke heller i övrigt hade kännedom vunnits om några omständigheter, som bort föranleda en förnyad prövning. De för utredningen fastställda föreskrifterna vore i korthet följande: Till landskontoret skulle å en för ändamålet fastställd blankett göras framställning om adressgranskning jämlikt 4 § restindrivningsförordningen. Undersökning å landskontoret behövde emellertid endast företagas, då det av utmätningsmannens protokoll över fastighetsutmätningen klart framginge, att den i restlängden angivna eller eljest för utmätningsmannen kända adressen vore uppenbart oriktig. Detta hade ej ansetts vara fallet, då ett underrättelsebrev av posten försetts med stämpeln "Ej avhämtat resp. ej utlöst inom föreskriven tid". Försändelsen betraktades visserligen — enligt postverkets terminologi — såsom obeställbar även i ett dylikt fall, men däremot ej avien, som synbarligen kommit adressaten tillhanda. Även inom postverket, som kontaktats vid meddelandet

av ifrågavarande bestämmelser, hade man varit av den meningen, att någon ytterligare undersökning i dylika fall ej vore av nöden, då ju adressaten av allt att döma vägrade eller ej brydde sig om att utlösa försändelsen. Endast då posten åsatt återkommen försändelse stämpeln "Okänd", "Flyttat" etc. skulle brevet vara att anse såsom helt obeställbart och sålunda föranleda ovan nämnd granskning. I samband med undersökningen å landskontoret i ovan angivna fall hade å överexekutorsavdelningen såsom en ytterligare säkerhetsåtgärd föreskrivits, att beställningar av taxeringsbevis hos vederbörande härads-skrivare skulle förseas med en stämpelpåskrift, varigenom begärdes, att å det rekvirerade beviset anteckning måtte ske om senast tillgängliga adress å fastighetens ägare. Härads-skrivaren ansåges nämligen vara den, som utanför länsstyrelsen hade bästa och lättaste tillgången till alla dylika adressuppgifter. — Det kunde väl sägas, att en fastighetsägare, som av någon anledning ej erhållit debetsedel, hade skyldighet att efterfråga densamma. Underlåte han detta och kanske under ett eller flera år ej erlade någon skatt, finge han genom eftersättandet i så hög grad av sina skyldigheter gentemot samhället i viss mån anses själv vara skuld till att hans fastighet kunde komma att försäljas exekutivt. — I det nu förevarande fallet hade brevet återkommit med påstämplingen "Ej utlöst/avhämtad inom föreskriven tid", varför — enligt ovannämnda föreskrifter — någon ytterligare undersökning ej verkställdes. Dock hade, likaledes enligt samma föreskrifter, genom påstämpling å rekvisionen av taxeringsbevis hos härads-skrivaren begärts uppgift å senast kända adress å fastighetsägaren. Resultatet hade emellertid endast blivit en ännu äldre adress än den tidigare kända, efter vad det ville synas beroende på ett förbiseende av vederbörande taxeringsnämndsordförande. Avien torde ha mottagits av klagandens frånskilda hustru, som emellertid ej brytt sig om den. Klaganden hade icke heller meddelat postkontoret om sin avflyttning från den ifrågakomna adressen. Överexekutorsavdelningen hade ansett sig ha följt såväl lagens bestämmelser som ovannämnda föreskrifter.

Krook anförde i sitt yttrande bland annat: Till ledning vid 1954 års inkomsttaxering hade klaganden avlämnat särskild självdeklaration för kommunal inkomstskatt. Då deklarationen icke föranlett någon taxering för inkomst, hade densamma icke blivit registrerad eller införd i inkomst-taxeringslängden. Inom distriktet vore belägna cirka 5 500 fastigheter, varav närmare 5 000 utgjorde s. k. sommarnöjen. Ägarna till sistnämnda fastigheter bleve av taxeringstekniska skäl som regel icke taxerade för inkomst eller införda i inkomsttaxeringslängden. Deklarationernas adressuppgifter jämfördes dock med motsvarande uppgifter i fastighetslängden. Av flera skäl utgjorde sådan granskning emellertid icke fullgod säkerhet för att adressförändringar bleve iakttagna. Bland annat beroende därpå, att fastighetslängderna skulle föreligga färdiga redan den 30 april, måste med

fastighetstaxeringen sammanhängande arbetsuppgifter påbörjas mycket tidigt, i varje fall inom ett distrikt med så stort antal fastigheter som här vore fråga om. Särskilda självdeklarationer avseende inkomst av fastigheter belägna å annan ort än där ägarna vore mantalsskrivna avlämnades i mycket stor utsträckning i ägarnas mantalsskrivningskommuner. Om på grund av sådan eller annan anledning distribution och sortering av dessa deklarationer fördröjdes, kunde vederbörliga adressanteckningar icke iakttagas. I icke ringa utsträckning inkomme särskilda deklarationer inom Tyresö kommun efter det att taxeringsarbetet avslutats för året den 20 maj. Att följa den enskilda deklarationens handläggning i enskilt fall låte sig nu icke göra. Det kunde naturligtvis inträffa, att skattskyldig icke erhöle debetsedel inom behörig tid av skäl som angivits. I sådant fall hade den skattskyldige enligt uppbördsförordningen att göra anmälan om förhållandet hos lokala skattemyndigheten. Denna skulle då ofördröjligen översända debetsedeln under i anmälningen uppgiven eller eljest känd adress. Sådan anmälan borde göras senast tio dagar efter den, då debetsedeln senast bort översändas till den skattskyldige. Det syntes som om klaganden icke gjort sådan anmälan eller efterhört sin debetsedel. Bortsett från författningens stadganden syntes klaganden, med hänsyn till tätt återkommande adressförändringar, bort göra vederbörlig adressförändringsanmälan till postverket.

Länsstyrelsen anförde: Fastigheten hade varit obebyggd, fränsett att därå funnits en bod av stolpar och bräder. Klaganden hade icke haft sitt hemvist å fastigheten. I sådant fall ålåge det utmätningsmannen att i rekommenderat tjänstebrev underrätta gäldenären om tillämnad utmätning. Återkomme försändelsen som obeställbar, ålåge det utmätningsmannen att, i samband med översändandet av utmätningsprotokollet, därom lämna meddelande till överexekutor. Överexekutor hade därefter enligt 60 § 3 mom. andra stycket uppbördsförordningen att — innan vidare åtgärder för egendomens försäljning vidtoges — anställa de ytterligare efterforskningar rörande gäldenärens vistelseort, som med hänsyn till av utmätningsmannen redan vidtagna åtgärder och övriga omständigheter finge anses erforderliga. Såväl underrättelsen om den tillämnade utmätningen som föreskrivet bevis om densammas företagande hade av utmätningsmannen avsänts under adressen Ystadsvägen 47, Johanneshov. Försändelserna ifråga hade emellertid återkommit såsom ej avhämtade. Därom hade ock utmätningsmannen underrättat länsstyrelsen. Såsom rutinmässigt plägade ske i de fall, då utsänd underrättelse kunnat aviseras men ej avhämtats, hade länsstyrelsen hos vederbörande häradsskrivare rekviderat taxeringsbevis rörande fastigheten och därvid — medelst påstämpling å rekvisitionen — begärt, att å det rekviderade beviset anteckning måtte göras om senast tillgängliga adress å fastighetens ägare. Å det sålunda erhållna taxeringsbeviset hade fastighetsägarens adress angivits vara Vickergatan 7,

Stockholm. Denna uppgift hade givetvis antagits avse en senare bostadsadress än den tidigare kända. Kallelsebrev till den exekutiva auktionen hade sedermera avsänts under båda adresserna. Någon mera ingående utredning för utrönande av fastighetsägarens aktuella adress hade av personalen å länsstyrelsens exekutivdetalj tydligen icke ansetts påkallad. — Klaganden hade avlämnat särskilda deklARATIONER för taxering till kommunal inkomstskatt i Tyresö kommun såväl för år 1953 som för år 1954, dagtecknade respektive den 13 februari 1953 och den 13 februari 1954. Han hade därvid i den förstnämnda deklARATIONEN uppgivit adressen Ystadsvägen 47, Johanneshov, och i den sistnämnda adressen Södermannagatan 57—59, Stockholm. I fastighetstaxeringslängden hade adressen Vickerkgatan 7, Stockholm, hela tiden kvarstått. Adressen Ystadsvägen 47, Johanneshov, syntes av personalen å landsfiskalskontoret ha erhållits vid rutinmässigt företagna efterforskningar beträffande försumlige skattebetalare. Klagandens senaste adress Södermannagatan 57—59 hade sålunda varit okänd för personalen såväl å landsfiskalskontoret som hos länsstyrelsens exekutivdetalj. — Enligt 10 § fjärde stycket och 20 § 3 mom. taxeringskungörelsen den 28 september 1928, sådana dessa författningsrum vid här ifrågakommande tid lydte, hade vederbörande taxeringsnämndsordförande bort uppmärksamma ej blott att såsom skattskyldig i fastighetstaxeringslängden uppförts rätt person utan även att för honom angivits hans aktuella adress. Då klaganden avlämnat särskilda deklARATIONER för taxering till kommunal inkomstskatt, syntes de av klaganden däri lämnade adressuppgifterna ha bort föranleda anteckning i fastighetstaxeringslängden. — Det vore givetvis synnerligen beklagligt, att fastigheten kommit att försäljas utan att klaganden nåtts av något meddelande om att exekutiv auktion å fastigheten blivit utlyst. Någon mera påtaglig försummelse av de befattningshavare, vilka å tjänstens vägnar tagit befattning med auktionsärendet, syntes dock knappast föreligga. Man hade med visst fog ansett sig kunna lita på att det i taxeringskungörelsen påbjudna systemet fungerat. Exekutivdetaljens personal syntes emellertid lämpligen ha bort taga kontakt med länsstyrelsens taxeringssektion för utnyttjande av jämväl de adressuppgifter, som funnes i därstädes förvarat deklARATIONSMATERIAL. Med anledning av erfarenheterna i detta ärende komte personalen i fall av hithörande slag att i fortsättningen regelmässigt så förfara.

Klaganden inkom därefter med påminnelser, vari han bland annat uppgav, att den privatperson, genom vilken klaganden först erhöU kännedom om det exekutiva förfarandet, uppsökt honom såsom ombud för inroparen av fastigheten för reglering av vissa frågor rörande en i fastigheten meddelad in-teckning. Klaganden funne det förvånansvärt, att icke länsstyrelsen kunnat lika lätt förskaffa sig kännedom om klagandens uppehålls-ort som denna av klaganden tidigare okände privatperson.

I en till länsstyrelsen i Stockholms län avläten skrivelse anförde tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius därefter följande.

Det av länsstyrelsen återgivna stadgandet i 60 § 3 mom. andra stycket uppbördsförordningen, vilket överförts till sagda förordning från 1931 års restindrivningsförordning, upptogs i sistnämnda författning efter framställning av JO (ämbetsberättelsen 1935 s. 283 o. f.). Avsikten härmed var att skapa större säkerhet än dittills rätt för att utmätning av fast egendom belägen utom ägarens bostadsort icke utan hans vetskap komme till stånd för gäldande av honom för fastigheten påförda utskylder. I framställningen angavs, att det i flera fall förekommit att underrättelse om utmätning ej kommit gäldenären tillhanda, vilket lett till att denne blivit ur stånd att bevaka sin rätt. Den förlust, som av sådan anledning vållats vederbörande, fann JO knappast stå i rimligt förhållande vare sig till den försummelse som kunde ha ägt rum från den skattskyldiges sida eller till det belopp, för vilket utmätning i allmänhet skedde.

Vad som inträffat i förevarande fall är, på sätt framgår av det anförda, just det som man velat förekomma genom berörda stadgande. Det utsökta beloppet har varit så ringa, att det rimligen icke kunnat förutsättas, att klaganden, om han erhållit kännedom om det exekutiva förfarandet, icke skulle ha genast erlagt beloppet för att förhindra fastighetens försäljning. Anledning till antagande att klaganden icke var solvent för beloppet synes så mycket mindre ha förelegat som, enligt vad i ärendet blivit upplyst, fastigheten åsatts ett taxeringsvärde av 5 000 kronor och icke varit in-tecknad för mer än 1 200 kronor.

Det uppenbara missförhållandet mellan det allmännas intresse av att snabbt indriva det restförda, obetydliga skattebeloppet och risken för att klaganden genom den exekutiva försäljningen tillfogades skada borde ha manat de tjänstemän, som handlade ärendet inom länsstyrelsen, till jämförelsevis långtgående efterforskningar av klaganden, innan vidare åtgärder för egendomens försäljning vidtagits.

De inom länsstyrelsen anställda efterforskningarna ha emellertid, såvitt utredningen ger vid handen, begränsats till en i samband med rekvisitionen av taxeringsbevis rutinmässig begäran om uppgift om klagandens i senaste fastighetstaxeringslängd antecknade adress. Arfwedson, som är ansvarig för ärendets handläggning inom länsstyrelsen, synes förmena, att den i uppbördsförordningen föreskrivna skyldigheten för överexekutor att anställa erforderliga efterforskningar rörande gäldenärs vistelseort till fullo iakttagits genom inhämtande av nämnda uppgift. Även om Arfwedson kunnat med visst fog utgå från att den sålunda införskaffade upplysningen innefattade besked om den av klaganden i senaste fastighetsdeklaration angivna adressen, borde enligt min mening nödig hänsyn till klagandens intresse ha föranlett till att Arfwedson, innan auktionen utsattes, låtit kontrollera om klaganden kunde nås å denna adress, eftersom det icke kunde

uteslutas att klaganden flyttat. Av utredningen framgår emellertid att länsstyrelsen, utan att dessförrinnan ha kontrollerat adressuppgiften, den 10 december 1954 utsatt auktionen att äga rum den 26 januari 1955 samt den 27 december 1954 expedierat två underrättelser härom till klaganden, vilka adresserats, den ena till Vickergatan 7 och den andra till Ystadsvägen 47. Om icke förr borde länsstyrelsen, sedan båda dessa försändelser återkommit från postverket utan att ha kunnat tillställas klaganden, ha övervägt om icke ytterligare åtgärder kunde vidtagas för att utreda klagandens vistelseort. Det sätt, varpå den under adress Ystadsvägen 47 expedierade försändelsen påstämplats av posten, innan den returnerats till länsstyrelsen, kunde knappast ge grundad anledning antaga, att returen berodde på att klaganden ej brydde sig om att utlösa försändelsen, i all synnerhet som även de av utmätningsmannen under samma adress expedierade meddelandena påstämplats på samma sätt.

Vid bedömande av omfattningen av den skyldighet att efterforska klagandens vistelseort som åvilat länsstyrelsen måste givetvis hänsyn tagas till de svårigheter och den tidsutdräkt som varit förenade härmed. Svårigheterna att vinna upplysning om klagandens vistelseort synas emellertid icke ha varit så stora. Såsom klaganden påpekat bör det icke ha varit svårare för länsstyrelsen att förskaffa sig kännedom om klagandens adress än det var för den, som inropat fastigheten och som icke tidigare var bekant med klaganden, att komma i förbindelse med honom. På sätt länsstyrelsen anfört borde därför, sedan det vid kontroll visat sig att den i fastighets-taxeringslängden upptagna adressen var oriktig, hänvändelse ha gjorts till länsstyrelsens taxeringssektion för utnyttjande av de adressuppgifter, som funnos i därstädes förvarat taxeringsmaterial. Hade så skett, skulle kännedom om klagandens rätta adress ha vunnits, eftersom denna angivits i klagandens år 1954 avlämnade fastighetsdeklaration. Därest icke annorledes kännedom kunnat vinnas om klagandens adress, hade i sista hand — på samma sätt som i liknande fall sker vid delgivning i mål och ärenden vid domstol — polismyndigheten bort anlitas för efterforskning av klaganden och delgivning av ifrågakomna underrättelser. Detta måste under föreliggande förhållanden ha varit en mycket lätt och föga tidsödande uppgift för polisen. Som antalet fall av hithörande slag är ringa, kunde några betänkligheter mot denna utväg icke resas.

Med hänsyn till vad sålunda anförts kan jag icke finna annat än att Arfwedson försummat att — innan åtgärder för försäljning vidtogos — låta anställa tillräckliga efterforskningar rörande klagandens vistelseort. Arfwedson har följaktligen förfarit felaktigt. Arfwedson har emellertid handlagt ärendet i enlighet med långvarig praxis och låtit företaga den åtgärd för att utreda klagandens vistelseort, som i vanliga fall skulle ha lett till åsyftat resultat. Det är vidare att beakta, att klaganden genom underlåtenhet att vidtaga åtgärd för att honom åvilande fastighetsskatt bleve

gulden själv medverkat till att försäljningen kommit till stånd. Av nu anförda skäl och då utredningen icke ger vid handen, att fastigheten försålts till underpris, anser jag mig kunna låta bero vid mina här gjorda uttalanden i förväntan att Arfwedson framdeles i liknande fall låter anställa de efterforskningar, som kunna anses påkallade av omständigheterna.

Vad slutligen angår Krooks befattning med fastighetstaxeringslängden, så finner jag med hänsyn till vad Krook anført i förklaringen det visserligen icke kunna anses tillförlitligen utrett, att anledningen till att den av klaganden i 1954 års fastighetsdeklaration angivna adressen icke blivit antecknad i längden varit försummelse från Krooks sida. Krook kan följaktligen icke göras ansvarig för den oriktiga uppgiften i taxeringslängden. Jag vill emellertid framhålla, att icke heller klagandens i 1953 års fastighetsdeklaration angivna tidigare adress influerats i längden. Jag låter emellertid härutinnan bero med en erinran om vikten av att fastighetsägarnas uppgift om hemvist antecknas i fastighetstaxeringslängden och om lämpligheten av att detta genom stickprov kontrolleras av länsstyrelsen.

Avskrift av denna skrivelse tillställdes Krook.

18. I samband med villkorlig dom meddelat föreläggande för den dömde att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i nykterhetsvårdande syfte, som nykterhetsnämnden kunde komma att meddela, m. m.

Vid en av mig den 25 maj 1955 förrättad inspektion av rådhusrätten i Hälsingborg anmärkte jag, att i ett mål, vari rådhusrätten den 30 mars 1955 dömt fönsterputsaren Karl Sixten Rosell för stöld till straffarbete sex månader, villkorlig dom med övervakning, rådhusrätten tillika "jämligt 8 § lagen om villkorlig dom" föreskrivit, att Rosell skulle ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i nykterhetsvårdande syfte, som nykterhetsnämnden kunde komma att meddela. Rätten hade i detta fall bestått av borgmästaren L. G. Ohlsson och nämnd.

Vidare anmärkte jag, att i dom den 9 maj samma år, varigenom Torsten Jönsson förklarats saker till tukt och sedlighet sårande gärning och meddelats villkorligt anstånd med straffs ådömande, rådhusrätten föreskrivit, att Jönsson skulle vara ställd under tillsyn av hjälpverksamhetsläkaren vid S:ta Maria sjukhus, utan att samtidigt förordna om övervakning enligt lagen om villkorlig dom. I detta fall hade rätten utgjorts av rådmannen Gillis Berencreutz med nämnd.

Sedan jag med anledning av dessa iakttagelser infordrat yttrande från

rådhusrätten, inkom rådhusrätten med särskilda yttranden av Ohlsson och Berencreutz.

Ohlsson anförde: Av utredningen i målet framginge, att det brott för vilket Rosell dömts begåtts under alkoholpåverkan och att Rosell, som redan tidigare varit föremål för nykterhetsnämndens uppmärksamhet, i anledning av det inträffade ställts under övervakning av nämnden. En jämförelse mellan alkoholistlagen och lagen om villkorlig dom gäve vid handen, att de hjälpåtgärder mot en alkoholmissbrukare, som enligt förstnämnda lag i fall av behov borde vidtagas för hans rättelse, i allt väsentligt vore av samma art som de föreskrifter domstol med stöd av 8 § lagen om villkorlig dom kunde meddela en villkorligt dömd. Tvivelsutan vore vidare de nykterhetsvårdande organen genom sin erfarenhet minst lika väl lämpade som domstolar att avgöra, vilka åtgärder som lämpligen borde vidtagas mot en alkoholmissbrukare, vilkens missbruk lett till att han under spritpåverkan gjort sig skyldig till brottslig gärning. Från kriminalpolitisk synpunkt syntes fördenskull det förordnande, som rådhusrätten i förevarande fall meddelat, vara synnerligen lämpligt, och det vore mot bakgrunden därav som rådhusrätten i detta — liksom i några andra fall — meddelat föreskrift av i domen angivet innehåll. Emellertid torde det vara riktigt, att vid tillkomsten av lagen om villkorlig dom avsikten varit att aktivt engagera domstolarna i eftervårdsarbetet och att en sådan delegation av föreskrifter, som här ifrågavarande förordnande innefattade, icke vore helt förenlig med de synpunkter, som förestavat uppräkningsen av olika åtgärder i 8 § lagen om villkorlig dom. Detta komme rådhusrätten att beakta i fortsättningen.

Berencreutz vidgick i sitt yttrande, att rådhusrätten förfarit felaktigt i målet mot Jönsson genom att icke i samband med föreskriften om Jönssons ställande under tillsyn av hjälpverksamhetsläkaren förordna om övervakning i enlighet med vad i 8 § lagen om villkorlig dom stadgas. Det förelupna felet hade med all sannolikhet sin orsak i att det befunnits angeläget att hjälpverksamhetsläkaren med det snaraste finge kännedom om fallet och att någon lämplig övervakare ej genast stått att finna. Rätten komme att låta sig angeläget vara att förbiseendet ej upprepades.

Vidkommande målet mot Rosell må väl kunna sägas att överensstämmelse i vissa hänseenden råder mellan de hjälpåtgärder, som enligt alkoholistlagen kunna vidtagas mot en alkoholmissbrukare, och de ingripanden, som beträffande dylika personer kunna ifrågakomma på grund av sådan av domstol meddelad föreskrift, varom i 8 § lagen om villkorlig dom stadgas. Därav får emellertid ingalunda dragas slutsatsen att domstolen lämpligen skulle kunna, såsom skett i förevarande mål, låta det ankomma på

nykterhetsnämnden att närmare bestämma innehållet i den dömdes skyldigheter i nykterhetsavseende, såvitt dessa avses skola åvila honom jämlikt lagen om villkorlig dom. Detta skulle nämligen medföra, att i dylikt fall nykterhetsnämndens föreskrifter bleve sanktionerade icke endast med påföljder som stadgas i alkoholistlagen utan jämväl med de påföljder, som enligt lagen om villkorlig dom kunna drabba den dömda, om han åsidosätter något som åligger honom till följd av den villkorliga domen. Ett sådant resultat är oförenligt med såväl alkoholistlagen som lagen om villkorlig dom. Att, såsom Ohlsson anført, de nykterhetsvårdande myndigheterna må anses lika väl lämpade som domstolarna att avgöra, vilka åtgärder som lämpligen böra vidtagas med en alkoholmissbrukare, innebär dessutom självfallet icke, att dessa myndigheter också skulle vara kompetenta att bedöma, i vilken mån åtgärderna kunna anses påkallade ur de synpunkter, som ligga till grund för den villkorliga domen. Detta bedömande är förbehållet domstolen och skall i de fall, där föreskrifter jämlikt 8 § lagen om villkorlig dom meddelas, komma till uttryck genom en precisering i domen av den dömdes åligganden. Den i målet mot Rosell meddelade föreskriften om skyldighet att ställa sig nykterhetsnämndens anvisningar till efterrättelse har således icke varit av beskaffenhet att kunna innefattas bland de ålägganden, som enligt sistnämnda lagrum må meddelas i samband med villkorlig dom.

Vad angår målet mot Jönsson kan väl icke på samma sätt göras gällande, att föreskriften att ställa sig till efterrättelse de råd och anvisningar som meddelas av hjälpverksamhetsläkaren skulle falla utanför området för vad som må föreskrivas enligt 8 § lagen om villkorlig dom (jfr ämbetsberättelsen 1950 s. 211). Emellertid hade föreskrift enligt sagda lagrum icke kunnat meddelas med mindre samtidigt förordnats om övervakning.

För de sålunda förelupna felaktigheterna voro Ohlsson och Berencreutz ansvariga, envar i det mål som handlagts under hans ordförandeskap. Med hänsyn till deras förklaring, att de framställda anmärkningarna komme att beaktas i fortsättningen, lät jag bero vid vad i ärendet förevarit.

19. Dröjsmål vid handläggningen av ärende rörande anstånd med verkställighet av frihetsstraff

Vid en av mig i mars 1955 förrättad inspektion av länsstyrelsen i Väster-norrlands län gjorde jag i ett ärende angående anstånd med verkställighet av frihetsstraff följande iakttagelser.

Sedan svarvaren Thord Jörgen Ljung i Sandö, Bjärträ socken, den 2 juni 1954 av Ångermanlands södra domsagas häradsrätt dömts till fängelse tre månader, hade Ljung den 28 i samma månad till landsfiskalen i

Bjärträ distrikt ingivit ansökan om anstånd med straffets verkställande. Sistnämnda dag hade t. f. landsfiskalen Sven Fahlén med eget yttrande vidarebefordrat ansökningen till länsstyrelsen. I sitt yttrande hade Fahlén anfört: Enligt polisutredningen i målet hade Ljung tidigare flyttat från den ena arbetsplatsen till den andra och haft svårt att anpassa sig. Han tycktes emellertid nu fått ett arbete, som intresserade honom. På grund därav ansåge Fahlén synnerliga skäl föreligga för anstånd till den 15 december 1954 med det Ljung ådömda straffet.

Domen mot Ljung hade icke medföljt de till länsstyrelsen insända handlingarna.

Enligt å akten i ärendet gjorda anteckningar hade därefter förekommit följande. Senast någon av de första dagarna i juli 1954 hade från länsstyrelsen begärts, att landsfiskalen i Bjärträ distrikt måtte översända verkställighetshandlingarna till länsstyrelsen. Landsfiskalen hade lovat sända handlingarna så snart han erhållit dem. Den 28 juli hade landsfiskalen i telefon erinrats om handlingarna, därvid han förklarat, att han ännu ej fått dem. Samma dag hade man från länsstyrelsen telefonerat till landsfiskalen i Kramfors distrikt, vilken varit åklagare i målet mot Ljung, men icke heller denne hade fått verkställighetshandlingarna. Han hade emellertid lovat att genast översända dem, därest de inkomme från fängvårdsstyrelsen. Den 1 september 1954 hade en tjänsteman i länsstyrelsen telefonerat till fångkolonien Sandsjön. Ljung syntes då ha varit intagen å kolonien sedan mitten av augusti.

Den 4 september inkommo verkställighetshandlingarna till länsstyrelsen från föreståndaren för kolonien "jäml. begäran pr tel.". Ljungs ansökan avslogs därefter av länsstyrelsen den 6 september 1954.

Sedan jag — med anledning av att anståndsärendet icke avgjorts innan Ljung intogs på fångvårdsanstalt — anmodat länsstyrelsen att till mig inkomma med yttrande, överlämnade och återopade länsstyrelsen en av chefen för länsstyrelsens socialvårdssektion, länsassessorn Harald Ljungh, upprättad promemoria ävensom promemorior, upprättade av Fahlén och poliskonstapeln John Skoglund.

I promemoriorna från socialsektionen och Fahlén upplystes, att verkställighetshandlingarna inkommit till Fahlén från fångvårdsstyrelsen den 9 augusti 1954 samt att Fahlén följande dag beslutat om förpassning av Ljung till fångvårdsanstalten i Hudiksvall, vilket beslut verkställts av Skoglund den 13 augusti. Fahlén uppgav vidare: Vid förfrågningen från länsstyrelsen den 28 juli angående verkställighetshandlingarna hade Fahlén haft semesterledighet och han hade icke vid sin återkomst underrättats om förfrågningen. Då förpassningsbeslutet meddelades, hade nära en och en halv månad förflutit sedan Fahlén senast haft befattning med saken. Detta hade varit orsaken till att Fahlén icke erinrat sig den från läns-

styrelsen redan i början av juli telefonledes framställda begäran om översändande av verkställighetshandlingarna.

Skoglund uppgav, att Ljung, då han den 12 augusti genom Skoglund erhållit meddelande om att förpassningen skulle äga rum följande dag, förklarar, att han "väntat länge på det här" och att det vore "bra att få det undanstökat". Vid förpassningen hade Ljung för Skoglund nämnt, att han skrivit ett brev med en ansökan om uppskov med straffverkställigheten men att han förmodade att brevet, som han lämnat till en kamrat, icke blivit avsänt av denne, eftersom Ljung icke erhållit något besked i ärendet. Ljung hade emellertid samtidigt upprepat sin förklaring föregående dag att han vore nöjd med att straffet verkställdes, ju förr desto bättre.

I promemorian från länsstyrelsens socialsektion anfördes, att det inträffade haft sin grund i att länsstyrelsens begäran om verkställighetshandlingarna blivit bortglömd, vartill bidragit bland annat den ovanligt långa tid som förflutit mellan uppskovsansökningen och verkställighetshandlingarnas översändande till landsfiskalen. Proceduren i uppskovsärenden vore sådan, att tillbud till införpassning innan uppskovsansökningen prövats kunde tänkas uppstå, särskilt då vederbörande bytte vistelseort. Man borde emellertid kunna räkna med att förpassning förebyggdes genom att den dömde upplyste om att uppskov vore sökt men att besked om avgörandet ej erhållits. I förevarande ärende hade Ljung vid förpassningen nämnt, att han skrivit en uppskovsansökan. Av utredningen att döma skulle han emellertid ha uppgivit detta på ett mycket sent stadium och på ett sådant sätt, att Skoglund fått uppfattningen att Ljung knappast trott, att den ingivits. Såsom det återgivits gäve Ljungs yttrande närmast det intrycket, att han önskat avtjäna straffet omedelbart. Ljung syntes därigenom själv i hög grad ha medverkat till den för tidiga förpassningen. För att undvika liknande händelser hade länsstyrelsen alltsedan hösten 1954 förfarit så att, om verkställighetshandlingarna ej genast inkomme, länsstyrelsen hos fångvårdsstyrelsen hemställde, att denna vid översändande av handlingarna till vederbörande polismyndighet skulle erinra polismyndigheten om, att handlingarna skulle översändas till länsstyrelsen.

Sedan jag därefter anmodat fångvårdsstyrelsen att till mig inkomma med yttrande, anförde styrelsen följande.

Utskrift av domen mot Ljung hade inkommit till fångvårdsstyrelsen den 10 juni 1954. Tiden för fullföljd av talan hade utgått den 23 juni. Vid rutinkontroll den 13 juli av hos fångvårdsstyrelsen vilande verkställighetsärenden hade befunnits, att meddelande huruvida talan fullföljts mot domen ej — på sätt stadgades i 11 a § kungl. kungörelsen den 21 juni 1946 angående översändande av domar i vissa brottmål m. m. — översänts till styrelsen. Den 13 juli hade domen sänts till häradsrätten med anhållan om bevis huruvida talan blivit fullföljd. Den 16 juli hade domen återkommit

med bevis att vad ej anförts. Genom resolution den 5 augusti 1954, som expedierats till landsfiskalen i Bjärträ distrikt den 7 augusti, hade styrelsen förordnat, att Ljung skulle för straffets undergående intagas i fångvårdsanstalten i Hudiksvall. Att verkställighetsresolutionen ej utfärdats tidigare sammanhänge med rådande arbetsbelastning. Länsstyrelsen hade icke efterfrågat domen hos fångvårdsstyrelsen.

På grund av uppgiften i fångvårdsstyrelsens yttrande om dröjsmål med översändande till styrelsen av bevis huruvida talan fullföljts mot domen inhämtade jag vidare yttrande från häradshövdingen i Ångermanlands södra domsaga H. F. Knagenhielm Karlsson, som anförde: Målet hade handlagts under Karlssons ordförandeskap och med dåvarande tingsnotarien Rune Delvin såsom protokollförare. Delvin hade sedan den 26 maj 1952 innehaft förordnande att utföra sådana göromål, som angåves i 14 § första stycket 3. domsagostadgan. Enligt vid domsagan tillämpad arbetsordning ankomme det på protokollföraren eller, vid förfall för honom, på annan tingsnotarie med dylikt förordnande att svara för expedieringen av domar, uppgifter, underrättelser o. d. samt att verkställa därför erforderliga anteckningar i minnesboken. Orsaken till dröjsmålet med meddelandet syntes ha varit, att i minnesboken icke införts anteckning om att denna åtgärd skolat vidtagas. Delvin hade däremot under den 24 juni 1954 infört anteckningar om vissa andra åtgärder, som skolat vidtagas såväl med förevarande mål som med en del andra mål, sedan tiden för fullföljd av talan utgått. Det förbiseende, som sålunda förelupit, torde ha varit föranlett av den arbetsanhopning, som förelegat i juni 1954 och som för Delvins del varit särskilt känbar. Delvin hade på förfrågan förklarat, att han ej kunde erinra sig de närmare omständigheterna i förevarande fall.

I en till länsstyrelsen i Västernorrlands län avlåten skrivelse anförde jag därefter följande.

Enligt 11 a § kungörelsen den 21 juni 1946 angående översändande av domar i vissa brottmål m. m. skall i mål, som här avses, sedan tiden för talan mot domen utgått, från domstolen meddelande sändas till fångvårdsstyrelsen huruvida den dömde fullföljt talan. Av utredningen framgår, att den domstolen härutinnan åvilande skyldigheten blivit försummad, med påföljd att fångvårdsstyrelsen först den 16 juli — efter eget initiativ — erhållit föreskrivet meddelande i berörda hänseende, ehuru tiden för talan mot domen utgått redan den 23 juni. Ansvaret för denna försummelse åvilar i första hand Delvin.

Anmärkningsvärt synes mig vara, att frånvaron av berörda meddelande från häradsrätten icke blivit uppmärksammas i fångvårdsstyrelsen tidigare

än som skett. Denna omständighet och vad styrelsen anfört om att förhållandet iakttagits vid rutinkontroll synes mig innebära, att till styrelsen inkomna domar icke ägnas sådan fortlöpande uppmärksamhet, som det framförallt ur korrektionssynpunkt betingade intresset av snar verkställighet påkallar. Mot styrelsen måste också riktas anmärkning för dröjsmålet ända till den 5 augusti med beslutet rörande verkställighet av domen. Det synes ha bort vara styrelsen angeläget att genom ärendets snara avgörande söka begränsa den till följd av ovanberörda förhållanden redan långa tidsutdräkten för ärendets behandling.

Vidkommande Fahlén måste det vara ägnat att förvåna att han — som tillstyrkt Ljungs uppskovsansökning för tiden till den 15 december 1954 — icke, då verkställighetshandlingarna inkommit från fångvårdsstyrelsen och fråga uppkommit om förpassning av Ljung, kunnat erinra sig uppskovsansökningen och vad som tidigare förekommit beträffande denna samt därför ej funnit anledning att närmare efterforska vad som blivit resultatet av ansökningen.

Vad slutligen angår länsstyrelsens handläggning av uppskovsärendet hade uppenbarligen redan då Fahlén i början av juli meddelat, att han icke erhållit verkställighetshandlingarna, länsstyrelsen bort efterhöra dessa hos fångvårdsstyrelsen. Att så ej skett ens efter det länsstyrelsen vid förnyad förfrågan å landsfiskalskontoret den 28 juli erhållit upplysning, att handlingarna ännu ej inkommit, måste anses anmärkningsvärt, särskilt i betraktande av det angelägna i att ärenden av förevarande art ägnas skyndsamt handläggning. Det måste antagas att, därest länsstyrelsen gjort vad på densamma ankommit för att få tillgång till verkställighetshandlingarna och kunna meddela beslut i anledning av ansökningen, det icke behövt inträffa, att förpassning ägt rum innan uppskovsärendet avgjorts.

Enligt vad utredningen sålunda givit vid handen ha de försummelse, som enligt vad jag ovan framhållit ligga angivna myndigheter och befattningshavare till last, samverkat till att förpassningen kommit att ske innan beslut i anledning av uppskovsansökningen förelegat. Då emellertid Ljung icke synes ha lidit skada genom vad som inträffat, låter jag, under beaktande jämväl av omständigheterna i övrigt, i ärendet bero vid mina ovan gjorda uttalanden under förhoppning att vederbörande skola ha dem i minnet i framdeles förekommande fall.

Avskrift av denna min skrivelse tillställdes fångvårdsstyrelsen samt Delvin och Fahlén.

20. Fråga om rätt för utmätningsman att i vissa fall för försändelser i utmätningsärenden begagna sig av tjänstebrevsrätten

Av handlingarna i ett av direktören O. Hellberg i Malmö härstädes anhängiggjort ärende framgår följande.

Sedan klaganden hos stadsfogden i Borås sökt verkställighet på grund av ett betalningsföreläggande samt verkställighetsärendet avslutats, anmälde klaganden i skrivelse den 10 mars 1955 till överexekutor i staden, att kommissionären hos stadsfogden till klaganden översänt redovisning av den sökta verkställighetsåtgärden mot postförskott å 11 kronor 50 öre i ett kuvert å vilket fanns tecknat "Liggetid 5 dagar", att stadsfogden i tjänstebrev anmodat klaganden att erkänna mottagandet av i postförskotts-försändelsen erhållna handlingar, att denna anmaning sänts klaganden i ett rekommenderat konvolut med mottagningsbevis, samt att anmaningen formulerats så, att kommissionären på stadsfogdens order med omgående post önskade erkännande av mottagandet av de handlingar, som funnos i postförskotts-konvolutet.

I en till överexekutor avgiven förklaring över anmälningen anförde stadsfogden R. Eilard följande: Klagandens verkställighetsärende hade inkommit till Eilard den 18 december 1954. Vid förrättning den 7 januari 1955 hade gäldenären befunnits sakna tillgång. I enlighet med i Borås tillämpad praxis hade ärendet redovisats så snart det återställts av domsverkställaren eller den 8 januari. För exekutionskostnaden 10 kronor 20 öre jämte porto 1 krona 30 öre hade begärts postförskott. Redovisningarna å stadsfogdekontoret ombesörjdes av kommissionären, som i en skrivelse lämnade redogörelse för ärendet och anhölle, att kvitto å mottagandet av återställda handlingar återsändes med omgående post. Ett sådant kvitto vore nödvändigt bland annat för inventering. Formulär till kvitto hade medföljt kommissionärens skrivelse till klaganden, vilken endast haft att teckna sitt namn på detta. Det hade han icke gjort. Personligen ansåge Eilard det vara klandervärt, att en utmätnings sökande, som finge sitt ärende snabbt redovisat, icke kunde kosta på sig omaket att återsända ett ifyllt kvittoformulär om handlingarnas mottagande. Klaganden hade ännu icke sänt detta. I de fall, där utmätnings sökande gjorde sig skyldig till dylik underlåtenhet, sände Eilard en påminnelse om erkännandet av handlingarna med bifogande av nytt kvittoformulär. Då denna påminnelse rörde en tjänsteangelägenhet — kvittot erfordrades ju för eventuell inventering — vore det väl naturligt, att det ginge som tjänstepost. I motsatt fall skulle sökanden betala portot. Ansåge klaganden att tjänstebrev vore oriktigt, borde han alltså ersätta postverket med 90 öre. Hade en sökande så ringa begrepp om ordning att han icke sände kvitto, kunde man ej heller vänta att han skulle göra detta på en vanlig påminnelse. Då klaganden ej sänt något erkännande, hade påminnelsen därför skett mot mottagningsbevis, som alltså tjänade som

verifikation. Slutligen gällde här, att postförskotts försändelserna hade inskränkt liggetid.

Genom beslut den 15 mars 1955 fann överexekutor klagandens anmälan icke böra föranleda någon överexekutors åtgärd.

Med anledning av överexekutors beslut anhöll klaganden i en hit insänd klagoskrift, att JO måtte pröva huruvida tjänstebrevsrätten använts på därmed avsett sätt.

Sedan jag på grund av klagoskriften anmodat överexekutor att efter Eilards hörande avgiva utlåtande i ärendet, inkom överexekutor, rådmannen Kurt Funkquist, med yttrande från Eilard ävensom med eget utlåtande.

Eilard anförde i sitt yttrande: Det av klaganden ifrågasatta missbruket av Eilards tjänstebrevsrätt skulle bestå däri, att Eilard, då klaganden icke velat erkänna handlingarnas återbekommande, för att erhålla bevis därom vid en kommande inventering, låtit infordra sådant såsom en tjänsteåtgärd. Givetvis förekomme det ofta, att tjänstebrevsrätten anlätades i utsökningsärenden. Därest sökande feladresserade ett meddelande eller en infordrad handling e. d. och denna av adressaten befordrades till rätt utmättningsman, vore det väl uppenbart, att befordringen vore portofri. Och om — såsom i förevarande fall — en handling erfordrades för inventeringsändamål, kunde väl densamma införskaffande icke böra föranleda utgifter för part.

Överexekutor anförde följande: Enligt generalpoststyrelsens brev den 9 juli 1954 till ÖÅ och länsstyrelserna syntes formellt rätt att använda tjänstebrev i det förevarande fallet icke ha förelegat. Som framginge av Eilards redogörelse vore hans expeditionssätt emellertid betydligt smidigare och för utmätningssökandena fördelaktigare än det enligt lagen förutsatta. Besvären för postverket syntes ju också bli betydligt mindre, i betraktande av att endast ett fåtal försändelser enligt stadsfogdens expeditionssätt avlätes med tjänstepost i stället för ett meddelande i varje ärende. Med hänsyn därtill hemställde överexekutor, att JO i anledning av anmälingen endast ville företaga den åtgärden, att tjänstebrevsrätten utvidgades att avse jämväl fall som det ifrågavarande.

På därom av mig framställd begäran avgav generalpoststyrelsen där-
efter utlåtande i ärendet och anförde däri följande.

I den av Kungl. Maj:t fastställda förteckningen över tjänstebrevsberättigade hade i fråga om den tjänstebrevsrätt, som tillerkänts landsfiskal och stadsfogde, i en not särskilt anmärkts, att tjänstebrevsrätten beträffande ärenden enligt utsökningslagen finge användas endast vid avsändande av bevis, som meddelats borgenär enligt 57 § utsökningslagen, samt för sådana underrättelser till borgenär i utsökningsmål, som omförmäldes i 15 § kun-

görelsen den 14 december 1917 om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål m. m. Anledningen till att dessa särbestämmelser meddelats vore stadgandet i 198 § utsökningslagen att all nödig kostnad för utmätning samt utmätt egendoms vård och försäljning, så ock för köpeskillings fördelning skulle gäldas ur köpeskillingen för den utmätta egendomen, samt att kostnad, som ej gulden bleve, skulle av sökanden betalas. I princip skulle sålunda alla utmätningssökanden bestridas av utmätningssökanden eller gäldenären. Såsom undantag från denna regel gällde emellertid, att kostnaderna för översändande av ovannämnda i kontroll- och säkerhetsyfte föreskrivna underrättelser ansetts icke böra belasta vederbörande utmätningssökande eller gäldenär. I ärendet hade gjorts gällande, att bevis om att handlingarna i utsökningsmål återställts till utmätningssökanden vore erforderligt för kontroll över stadsfogdens redovisning av sådant ärende. Under dylika förhållanden syntes av stadsfogden vidtagen åtgärd att tillställa utmätningssökanden skriftlig anmaning om bevisets återsändande vara att betrakta som en tjänsteangelägenhet av mera allmän art, för vilken den stadsfogde tillkommande tjänstebrevsrätten finge anlitas. Den ovan angivna inskränknings i tjänstebrevsrättens användande beträffande sådana ärenden enligt utsökningslagen, där alla kostnader skulle bestridas av utmätningssökanden eller gäldenären, borde sålunda enligt generalpoststyrelsens uppfattning icke vara tillämplig i nu berörda fall. Såsom villkor för att tjänstebrevsrätten skulle få användas för här ifrågavarande ärendemål borde dock gälla, att anmaningen om bevisets insändande utfärdades av stadsfogden själv eller på hans uppdrag av honom i tjänsten underställd befattningshavare. Även om i förevarande fall av formella skäl den invändningen måhända kunde göras, att kommissionären expedierat anmaningen och undertecknat expeditionen, ansåge dock generalpoststyrelsen, eftersom detta skett på stadsfogdens uppdrag och med hänsyn till expeditionens egentliga karaktär av tjänsteärende, att någon erinran icke borde göras mot att stadsfogdens tjänstebrevsrätt begagnats.

Klaganden inkom med påminnelser.

Vid prövning av ärendet fann tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius klagomålen icke föranleda någon vidare åtgärd.

21. Fråga om behövligheten av lokal myndighets tillstånd för nedkastande av reklamtryck från luftfartyg

Enligt § 33 i förordningen den 26 maj 1922 om luftfart erfordras för utövande mot ersättning av annan luftfart än luftfart i regelbunden trafik å viss luftfartsled, därest annan än staten skall utöva driften, tillstånd av luftfartsmyndigheten.

I § 35 samma förordning stadgas, att vid meddelande av tillstånd enligt § 33 må föreskrivas på vad sätt och under vilka villkor luftfarten må utövas.

Med stöd av ovannämnda författningsrum utfärdade luftfartsstyrelsen den 17 november 1950 driftsbestämmelser rörande fotograferingsflyg, reklamflyg och därmed jämförbar yrkesmässig flygverksamhet. Därvid lämnades i fråga om nedkastande av reklamlappar från luftfartyg följande särskilda föreskrift:

”Vid nedkastande av reklamlappar från luftfartyg skall polismyndigheten i den ort, där nedkast avses äga rum, ha givit sitt tillstånd. Därjämte skall iakttagas, att reklamlapparnas storlek icke överstiga 12×18 cm, att papperets vikt icke överstiger 100 gr/m^2 samt att reklamlapparna äro så förpackade och fördelade att de vid utkastningen fullkomligt frigöras från varandra.”

Vid en av mig den 4 maj 1955 företagen inspektion hos kommunalborgmästaren i Nacka iakttog jag, att ansökningar om tillstånd att över staden utkasta flygblad eller reklamlappar i flera fall ingivits till kommunalborgmästaren, som efter polischefens hörande lämnat de begärda tillstånden.

Vid inspektion, som jag den 27 maj 1955 förrättade hos kommunalborgmästaren i Ängelholm, uppmärksammade jag ett ärende av enahanda beskaffenhet, beträffande vilket följande antecknades.

I en till landsfiskalen i Ängelholms distrikt ställd, den 23 november 1954 dagtecknad skrift hade en person anhållit om tillstånd att från flygplan utdela reklamlappar över Ängelholm med omnejd någon dag under tiden den 13—den 26 december samma år. Sedan skriften av landsfiskalen överlämnats till kommunalborgmästaren i staden, hade denne genom beslut den 29 november 1954 icke funnit skäl bifalla ansökningen.

Efter remiss av de över inspektionerna härutinnan förda protokollen, däri jag anmärkte att det syntes oklart varå skyldigheten att söka ifrågasvarande tillstånd grundades, anförde kommunalborgmästaren i Nacka O. Gestblom samt kommunalborgmästaren i Ängelholm K. Dalfelt i avgivna yttranden följande.

Gestblom: I luftfartsstyrelsens den 17 november 1950 utfärdade bestämmelser rörande bland annat reklamflyg hade i fråga om nedkastande av

reklamappar från luftfartyg föreskrivits, att polismyndigheten å den ort, där nedkast avsåges äga rum, skulle ha givit sitt tillstånd. Denna bestämmelse måste anses ha tillkommit för att polismyndigheten skulle givas tillfälle att bedöma, huruvida nedkastandet vore ur ordningssynpunkt lämpligt eller ej. Bestämmelsen hade av Gestblom betraktats som ett komplement till § 13 andra stycket ordningsstadgan för rikets städer. Det måste nämligen anses ovisst, huruvida sistnämnda författningsrum i sig självt vore tillräckligt som grund för lämnande av tillstånd.

Dalfelt: Han hade ingått i prövning av den ifrågavarande ansökningen med stöd av § 17 mom. 3 i den av länsstyrelsen den 31 augusti 1914 fastställda särskilda ordningsstadgan för Ängelholm, vilket moment vore så lydande: "Ingen må å gata eller allmän plats utkasta eller kvarlämna papper, hö, halm, fruktskal eller annat dylikt." Motivet för det meddelade avslaget å ansökningen hade varit den nedskräpning av allmän plats och enskilt område, som dylik distribution av reklamappar medförde.

I infortrat yttrande anförde landsfiskalen i Ängelholms distrikt Eric Hammar beträffande sin befattning med sistnämnda ansökan följande: De reklamappar, varom fråga varit, hade avsett en film, som skulle visas i Ängelholm. Med hänsyn såväl till att kommunalborgmästaren hade att lämna tillstånd till biografföreställningar som till föreskriften i § 17 mom. 3 särskilda ordningsstadgan för Ängelholm hade ansökningen, ehuru felaktigt, överlämnats till kommunalborgmästaren.

Sedan handlingarna i nämnda båda ärenden därefter överlämnats till luftfartsstyrelsen för yttrande, anförde styrelsen följande: Genom den i styrelsens den 17 november 1950 utfärdade bestämmelser intagna föreskriften om tillstånd av polismyndighet vid nedkastande av reklamappar från luftfartyg hade styrelsen velat ställa krav på ägare eller brukare av luftfartyg att undersöka, huruvida skyldighet kunde föreligga att ur andra synpunkter än dem, som styrelsen hade att företräda, hos behörig myndighet söka tillstånd till ifrågavarande verksamhet. Styrelsen hade därvid i första hand haft i åtanke den nedskräpning av offentliga platser och enskilda områden, som åstadkommes av nedkastade flygblad, reklamappar och dylikt, samt att sådant nedkastande i vissa fall kunde åstadkomma för den allmänna ordningen störande folksamlingar m. m. Då detta ägde samband med ordningens upprätthållande, hade det därför varit naturligt att i bestämmelsen angiva polismyndigheten i orten såsom den myndighet, som kunde ha att ta ställning till nämnda ordningsfråga. Styrelsen hade i detta sammanhang icke ingått på något försök att fastställa, huruvida generell skyldighet att söka förevarande tillstånd föreläge på grund av ordningsstadgan för rikets städer eller med stöd av § 20 i samma stadga för vissa städer meddelade särskilda ordningsföreskrifter. Styrelsen hade sig emeller-

tid bekant, att sådana särskilda ordningsföreskrifter funnes fastställda och att i vissa städer skyldighet sålunda kunde föreligga att söka sådant tillstånd som nu nämnts. Då det vore uppenbart, att styrelsen icke kunde utfärda bestämmelse, som innefattade skyldighet för annan myndighet att företaga förvaltningsakt inom denna myndighets eget verksamhetsområde, finge den bestämmelse, som styrelsen i detta sammanhang utfärdat, givetvis i och för sig icke anses grunda en skyldighet eller ett stöd för vederbörande myndighet att meddela eller vägra tillstånd, som nu avsåges. Såsom i det föregående anförts utgjorde styrelsens ifrågavarande föreskrift enligt styrelsens uppfattning endast ett krav på ägare eller brukare av luftfartyg att undersöka, huruvida skyldighet att söka tillstånd kunde föreligga på grund av bestämmelser och föreskrifter av annan myndighet. Då av remisshandlingarna framginge, att den nämnda föreskriften i visst fall ansetts utgöra stöd för annan myndighets upptagande av sådan fråga till prövning, syntes det styrelsen emellertid erforderligt att vidtaga sådan ändring av föreskriften, att någon missuppfattning eller misstolkning icke längre kunde förekomma. Styrelsen avsåge därför att snarast vidtaga sådan ändring av bestämmelserna, att ifrågavarande föreskrift erhöles i huvudsak följande lydelse: "Före nedkastande av reklamlappar från luftfartyg skall luftfartygets ägare eller brukare förvissa sig om att tillstånd härtill, där sådant på grund av gällande bestämmelser eller föreskrifter erfordras, har inhämtats från polismyndighet eller annan behörig myndighet i den ort, där nedkastning avses äga rum."

I en till luftfartsstyrelsen avlåten skrivelse anförde jag därefter följande. Den av luftfartsstyrelsen givna föreskriften att tillstånd av polismyndigheten i orten skall givas vid nedkastande av reklamlappar från luftfartyg har enligt vad styrelsen framhållit icke avsetts skola i och för sig grunda någon skyldighet för ägare eller brukare av luftfartyg att inhämta sådant tillstånd. Enligt styrelsen är föreskriften i stället så att förstå, att därigenom allenast lämnats åläggande för ägaren eller brukaren att undersöka, huruvida på grundval av i annan ordning utfärdade bestämmelser skyldighet att söka tillstånd till verksamheten må föreligga, samt att i förekommande fall inhämta sådant tillstånd av behörig myndighet. Den av styrelsen sålunda angivna innebörden av föreskriften låter sig dock enligt min mening icke väl förena med dess kategoriska avfattning. Såsom handlingarna i ärendet utvisa har föreskriften även i den praktiska tillämpningen tolkats såsom innefattande en allmän skyldighet att söka tillstånd. Det i föreskriften begagnade uttrycket "polismyndigheten i orten" synes därjämte ha föranlett olika tolkningar. Då emellertid styrelsen förklarat sig

ämna snarast åvägbringa erforderligt förtydligande av föreskriften, finner jag ärendet i denna del icke påkalla någon min vidare åtgärd.

Beträffande den i ärendet berörda frågan huruvida tillstånd till nedkastande av reklamappar från luftfartyg kan anses erforderligt jämlikt § 13 andra stycket ordningsstadgan för rikets städer får jag framhålla, att i den mån sådan flygverksamhet företages enbart såsom en form av distribution av reklamtryck förfarandet enligt min mening icke kan vara att hänföra till begreppet tillställning i ordningsstadgans bemärkelse. I dylika fall — varom fråga synes ha varit i de nu aktuella ansökningsärendena — torde tillstånd jämlikt berörda författningsrum icke krävas. Om däremot distributionsverksamheten förenas med moment av flyguppvisning, kan tillstånd av lokal myndighet bli erforderligt jämlikt § 29 kungl. kungörelsen den 20 april 1928 med vissa bestämmelser rörande tillämpningen av förordningen om luftfart.

Vad härefter angår frågan huruvida skyldighet kan föreligga att i förevarande hänseende söka tillstånd jämlikt föreskrift i sådant lokalt ordningsstadgande, som av en kommuns fullmäktige antagits och av länsstyrelsen fastställts i enlighet med bestämmelserna i § 20 ordningsstadgan för rikets städer, torde inom åtskilliga samhällen gälla en föreskrift av i huvudsak samma innehåll som den härovan återgivna, för Ängelholm gällande föreskriften, avseende förbud att å allmän plats utkasta eller kvarlämna vissa föremål, bland annat papper. Därest sådana till förekommande av nedskräpning av allmän plats meddelade föreskrifter överhuvudtaget kunna anses tillämpliga å det speciella förfarande, varom nu är fråga, är emellertid att märka, att föreskrifterna, enligt den avfattning de regelmässigt erhållit, innefatta indispensabelt förbud i berörda hänseende. Någon befogenhet för kommunalborgmästare eller annan lokal myndighet att på ansökan medgiva undantag från sålunda meddelat förbud föreligger alltså icke.

I de ifrågavarande ansökningsärendena ha Gestblom och Dalfelt ingått i prövning av till dem översända ansökningar. I enlighet med vad jag ovan anfört finner jag, att laga grund saknats för sådan prövning. Då jag emellertid anser mig kunna förvänta, att framdeles uppkommande ärenden av förevarande beskaffenhet komma att ägnas lagenlig handläggning, har jag, med hänsyn jämväl till omständigheterna i övrigt, låtit härutinnan bero vid mina nu gjorda uttalanden.

Vad jag sålunda anfört bragtes jämväl till Gestbloms och Dalfelts kännedom.

III. Framställningar till Konungen

1. Framställning angående vidgad rätt för man, som interimistiskt förpliktats utgiva underhållsbidrag till barn u. ä. eller barnets moder men som sedermera befunnits ej vara underhållsskyldig, att av allmänna medel återbekomma guldna bidragsbelopp

Den 21 mars 1955 avlät jag till Konungen följande framställning:

Enligt 20 kap. 12 § föräldrabalken äger i mål angående underhåll rätten att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom efter vad som finnes skäligt. Skyldighet att utgiva bidrag må dock ej åläggas någon med mindre sannolika skäl föreligga att han är bidragsskyldig. — Har sådant förordnande meddelats, vilket kan ske utan huvudförhandling, skall rätten när målet eller ärendet avgöres pröva, om åtgärden skall bestå. Förordnandet får verkställas lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst återkallas av rätten.

I 13 § samma kapitel stadgas att, om mannen, efter det han på grund av förordnande som avses i 12 § betalat underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller barnets moder, genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig, må han dock ej av den som mottagit underhållsbidraget söka åter vad han utgivit men äge av allmänna medel återbekomma guldna bidragsbelopp jämte ränta efter sex för hundra om året från betalningsdagen. Ansökan härom skall, för att komma under prövning, inom ett år från det domen vunnit laga kraft göras hos länsstyrelsen i det län, där målet avgjordes av underrätt. Vad av allmänna medel utgivits skall stanna å statsverket, där ej länsstyrelsen på grund av särskilda omständigheter finner skäligt förordna, att staten skall söka sitt åter av den som mottagit underhållsbidraget. Talan om återbekommande av vad sålunda utgivits må ej väckas senare än ett år från det utbetalningen ägde rum.

Den såsom barnafader instämde personens rätt att återbekomma utgivet underhållsbidrag är knuten till förutsättningen att laga kraftvunnen dom i målet meddelats. Detta förhållande framgår väl redan av lagrummets lydelse, men det har fastslagits i några av Kungl. Maj:t i regeringsrätten meddelade utslag.

Enligt ett i regeringsrättens årsbok 1951 s. 1 refererat rättsfall förekom följande.

I mål mellan Hilma F, kärke, och Eric E, svarande, angående faderskap m. m., förpliktade Nedansiljans domsagas häradsrätt genom beslut den 22 oktober 1948 med stöd av 28 § lagen om barn utom äktenskap E att från nämnda dag intill dess häradsrätten meddelade dom i målet till

Hilma F utgiva bidrag till hennes utom äktenskap födda dotter med 40 kronor i månaden att betalas förskottsvis för månad. I utlåtande från statens rättskemiska laboratorium anfördes sedermera, att det på vetenskapens nuvarande ståndpunkt finge anses uppenbart, att E icke vore fader till Hilma F:s ovannämnda barn. Häradsrätten utfärdade därefter kallelse till huvudförhandling i målet och angav däri att, därest Hilma F varken inställde sig personligen eller genom ombud, skulle käromålet förfalla. Vid huvudförhandlingen uteblev Hilma F. Vederbörande barnavårdsman, som inställt sig, förklarade, att han icke hade något att erinra mot att käromålet förfölle. Enligt dom den 24 april 1950, som vann laga kraft, förklarade häradsrätten med stöd av 44 kap. 3 § första stycket och 4 § första stycket rättegångsbalken Hilma F:s talan förfallen samt förordnade, att målet skulle avskrivas ävensom att häradsrättens förenämnda beslut den 22 oktober 1948 skulle upphöra att gälla.

Hos länsstyrelsen i Kopparbergs län anhöll E därefter — under förmälan att han i anledning av häradsrättens beslut den 22 oktober 1948 utbetalat 480 kronor till Hilma F — att av allmänna medel återbekomma nämnda belopp. Genom resolution den 28 september 1950 utlät sig länsstyrelsen: Enär E icke genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig gentemot ifrågavarande barn och framställningen sålunda icke kunde anses grundad å sådant förhållande, som avsåges i 20 kap. 13 § föräldrabalken, funne länsstyrelsen sig förhindrad bifalla framställningen.

E anförde besvär hos Kungl. Maj:t under yrkande, att hans hos länsstyrelsen gjorda framställning måtte bifallas eller att målet måtte återförvisas till länsstyrelsen för ny handläggning. Till stöd för besvären anförde E i huvudsak följande. Den situation, som häradsrättens dom återgäve, måste vara liktydig med det förhållande att i domen klart utsagts att han icke vore barnets fader och att kärandens talan förty ogillades. Målet hade av rätten utsatts till huvudförhandling med det enda föreläggande för käranden som i lag vore möjligt. E hade inställt sig personligen, biträdd av sitt rättegångsombud. Även barnavårdsmanen hade kommit tillstådes. Käranden däremot hade trots upprepade påstötningar icke infunnit sig. Just med hänsyn till sina möjligheter att återfå det interimistiskt betalade underhållsbidraget hade E påyrkat att få en dom i själva sakfrågan, vilket rättens ordförande dock förklarat vara omöjligt. Länsstyrelsen hade alltför "benhårt" hållit sig till ordalagen i de bestämmelser som här gällde. I målet hade förelegat utlåtande av sådant innehåll, att därest käranden kommit tillstådes hennes talan skulle ha ogillats och E förklarats icke vara underhållsskyldig. Käranden hade emellertid icke med tvångsmedel kunnat åläggas inställelse. Det kunde icke vara så, att här föreläge en lucka i lagen. Det fall som här inträffat måste vara så pass

vanligt, att lagstiftaren icke gärna kunde ha förbisett det. Det skulle vara i högsta grad stötande, om E icke kunde återfå dessa pengar. För det fall att besvären icke kunde bifallas, hemställde E, att Kungl. Maj:t ändock måtte förordna om utbetalande till honom av ifrågavarande belopp.

Länsstyrelsen hemställde i utlåtande, att Kungl. Maj:t måtte lämna besvären utan bifall, men förklarade sig med hänsyn till i målet föreliggande särskilda omständigheter icke ha något att erinra mot att E gottgjordes för vad han visade sig ha utgivit i underhållsbidrag på grund av häradsrättens beslut den 22 oktober 1948. Även statskontoret avstyrkte bifall till besvären och tillstyrkte bifall till ansökningen.

Regeringsrätten fann i utslag den 8 januari 1951 ej skäl att göra ändring i länsstyrelsens resolution.

Ett regeringsråd yttrade: "Enär jämlikt grunderna till stadgandena i 20 kap. 13 § föräldrabalken häradsrättens ovannämnda dom den 24 april 1950 får anses medföra rätt för klaganden att på sätt i nämnda lagrum sägs av allmänna medel återbekomma av honom på grund av häradsrättens beslut den 22 oktober 1948 guldna bidragsbelopp jämte ränta därå, prövar jag skäligt att med undanröjande av länsstyrelsens resolution visa målet åter till länsstyrelsen för ny behandling."

I regeringsrättens årsbok 1951 s. 3 redogöres för ett annat rättsfall, däri rådhusrätten i Östersund i mål mellan Märta P och Gunnar F angående faderskap till ett den förras utom äktenskap födda barn i interimistiskt beslut förpliktat F att förskottsvis varje månad utgiva underhållsbidrag för barnet till dess rådhusrätten meddelat dom i målet. Sedan statens rättskemiska anstalt efter verkställd blodprovsanalys avgivit det utlåtandet att på vetenskapens nuvarande ståndpunkt finge anses uppenbart att F icke vore fader till barnet ifråga, återkallade Märta P, F och barnavårds- mannen målet under framhållande att det enligt blodundersökningen visat sig, att F icke vore fader till barnet. Genom slutligt beslut avskrevs målet från vidare handläggning, till följd varav det tidigare meddelade interimistiska beslutet icke vidare skulle gälla. På ansökan av F om återbekommande jämlikt 20 kap. 13 § föräldrabalken av allmänna medel av det av honom redan utgivna underhållsbidraget fann länsstyrelsen i Jämtlands län i meddelad resolution, enär icke visats att F genom laga kraft ägande dom funnits icke vara underhållsskyldig gentemot ifrågavarande barn, ansökningen icke lagligen kunna bifallas. Efter besvär av F fann regeringsrätten i utslag den 8 januari 1951 ej skäl göra ändring i länsstyrelsens resolution.

I båda de omförmälda fallen hemställde emellertid regeringsrätten, att Kungl. Maj:t måtte bereda vederbörande klagande ersättning genom att förordna om utbetalande till dem av beloppen. Denna hemställan blev också bifallen av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vid av mig företagna inspektioner av länsstyrelser har jag iakttagit, att mål av ifrågavarande slag blivit avskrivna utan att dom däri meddelats, med påföljd att svårigheter uppstått för den förpliktade att återfå vad han erlagt på grund av interimistiskt beslut om skyldighet att gälda underhållsbidrag. I enlighet med utgången i ovanberörda rättsfall ha länsstyrelserna sålunda ansett honom icke kunna tillerkännas ersättning i sådant hänseende, när målet icke fullföljts så att dom kunnat meddelas.

Enligt min mening synes det knappast rimligt, att ersättningsfrågan i fall av förevarande beskaffenhet göres helt beroende av sättet för avslutandet av det mål, däri mannen förpliktats att redan innan hans underhållsskyldighet fastslagits utgiva bidrag i sådant hänseende. Att rätten till ersättning av statsmedel är beroende på att dom meddelas är icke envar bekant. Det torde därför icke kunna förutsättas, att den som guldit bidraget skall, då käranden vill avstå från sin talan genom uteblivande eller återkallelse, på det sätt tillvarataga sin rätt att han begär, att rätten skall meddela dom i målet och ogilla käromålet. Målets fullföljande allenast i sådant syfte medför även kostnader, som i varje fall för kärandens del kunna tyckas onödiga och göra denna benägen för avslutande av målet på enklaste sätt eller genom återkallelse av talan. I de ovan omnämnda rättsfallen har Kungl. Maj:t ansett skäl tala för att klagandena, då deras talan med hänsyn till lagtextens avfattning icke kunde vinna bifall, borde i annan ordning tillerkännas ersättning av allmänna medel.

I de fall, där den vidare utredningen i det anhängiggjorda målet klart givit vid handen att mannen icke är underhållsskyldig, synes det mig kunna ifrågasättas om icke, då dom ej meddelas, mannen bör kunna, utan den omgång som är förenad med sakens hänskjutande till Kungl. Maj:t i statsrådet, tillerkännas ersättning för det utgivna underhållsbidraget. Även utan domstolens prövning av underhållsskyldigheten och ogillande av ersättningstalan mot mannen torde, t. ex. med stöd av blodundersökning eller annans erkännande av faderskapet, med tillräcklig säkerhet kunna av länsstyrelse prövas, om mannen bör såsom icke underhållsskyldig utfå ersättning av allmänna medel för det utgivna beloppet. Vad i 20 kap. 13 § första stycket föräldrabalken stadgas om rätt till ersättning av allmänna medel synes mig genom ett tillägg till lagrummet böra göras tillämpligt å man, som befunnits uppenbarligen icke vara fader till barnet och alltså icke underhållsskyldig, även om domstolen skiljer sig från målet utan dom.

Med stöd av den befogenhet min instruktion lämnar mig får jag härmed i underdånighet för Eders Kungl. Maj:t framlägga ovanberörda spörsmål och synpunkter för den åtgärd Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen föranleda.

2. Framställning angående ersättning till trafikbilägaren Långsvens Anders Andersson för vissa körningar för polismyndighets räkning

Den 13 oktober 1955 avlät tjänstförrättande justitieombudsmannen Bexelius till Konungen en så lydande skrivelse:

Av handlingarna i ett av advokaten Torsten Ljungquist i Falun härstädes anhängiggjort ärende framgår, bland annat, följande.

I skrivelse den 13 februari 1953 till landsfogden i Kopparbergs län anförde Ljungquist i egenskap av ombud för trafikbilägaren Långsvens Anders Andersson i Ovanmyra: Under våren 1952 hade Andersson med sin trafikbil utfört tre körningar åt i Boda kyrkby då tillfälligt stationerade fjärdingsmannen Albin Hjerpe. Resorna hade av Hjerpe företagits i och för tjänsten och Andersson hade debiterat dem å Hjerpe i enlighet med tre särskilda räkningar, en den 24 april 1952 för en resa till en brand i Ovanmyra, en den 28 april 1952 för en resa för delgivning av stämningar m. m. samt en den 3 maj 1952 för en resa för omhändertagande av en alkoholist. Sammanlagt skulle Andersson enligt räkningarna haft att utfå 110 kronor "90" öre. Räkningarna hade av Andersson överlämnats till Hjerpe. Andersson hade emellertid icke fått någon betalning av Hjerpe trots upprepade krav. Sedan Hjerpe avflyttat från orten, hade Andersson enligt egen uppgift förhört sig hos länsstyrelsen i Kopparbergs län, huruvida Hjerpe utfått någon reseersättning på grund av räkningarna, och sade sig Andersson ha fått det beskedet att länsstyrelsen utbetalat pengarna till Hjerpe. Vore Anderssons uppgift att Hjerpe uppburit pengarna utan att betala räkningarna till Andersson riktig, måste här föreligga ett felaktigt tillvägagångssätt från Hjerpes sida. Betalning hade i allt fall av Hjerpe senast bort erläggas, då han slutade sin tjänst i orten. Ljungquist ville därtill anmärka, att Andersson i detta sammanhang bestämt bestrede att han utfört någon körning på kredit åt Hjerpe såsom privatperson. Andersson ansåge, att han utfört körningen åt en polisman i tjänsteutövning, varför han ansåge sig berättigad till ersättning av statsmedel oavsett huruvida Hjerpe redan utfått ersättning från länsstyrelsen eller ej. Ljungquist hemställde om utredning i ärendet. Skulle denna giva till resultat att Andersson icke hade någon möjlighet att av statsverket utfå ersättning för körningarna, ansåge Ljungquist, att genom ändrade bestämmelser beträffande rätten att utfå reseersättning garanti borde skapas för att det inträffade icke upprepades.

Med anledning av denna skrivelse verkställde landsfogdeassistenten Jan Encrantz såsom särskilt förordnad förundersökare utredning i saken, därvid Andersson och Hjerpe hördes.

Den 29 juni 1953 beslöt landsfogden Axel Blomér att avskriva anmälningsärendet, enär brott ej förelåge.

I den hit inkomna klagoskriften anförde Ljungquist följande.

Ljungquist ville göra gällande, att i förevarande fall ett fel måste vara begånget av någon eller några personer med tjänstemannaansvar, vilket lett till att från länsstyrelsen pengar kunnat utanordnas till en tillfälligt tjänstgörande fjärdingsman och sedan av denne användas för privat räkning utan att någon brottslig handling därvid av landsfogden kunnat konstateras föreligga beträffande fjärdingsmannen. Skulle det mot förmodan vara så, att pengarna utanordnats i laga ordning samt därefter kunnat av fjärdingsmannen tillgripas för egen räkning utan någon påföljd för denne, syntes här föreligga en betänkelig lucka i lagstiftningen på området, till våda och men för en godtrogen allmänhet. Ljungquist hemställde i så fall, att JO måtte vidtaga åtgärder för ändring av bestämmelserna på ifrågavarande område.

Sedan JO i anledning av klagoskriften anmodat länsstyrelsen att efter hörande av Hjerpe och Blomér inkomma med yttrande, inkom länsstyrelsen, som meddelade att Hjerpe icke kunnat anträffas, med yttranden från Blomér samt landskamreraren Axel Bergström, numera taxeringsinspektören Lennart Palm och förste länsnotarien Allan Fahlroth ävensom med eget utlåtande.

Blomér uppgav, att han, sedan Andersson hos riksåklagarämbetet begärt överprövning av Blomérs ovannämnda beslut i anmälningsärendet, den 8 april 1954 avgivit utlåtande i saken till riksåklagarämbetet samt att han såsom yttrande i förevarande ärende åberopade vad han anført i berörda utlåtande. Blomér hade däri anført: Ostridigt i ärendet vore, att Andersson, som den 24 och den 28 april samt den 3 maj 1952 med sin trafikbil utfört körningar åt Hjerpe i och för dennes tjänst såsom t. f. fjärdingsman, givit Hjerpe anstånd med betalning av körlegorna. Med anledning därav och enär det icke vore styrkt, att Hjerpe vid beställning eller företagandet av bilresorna, medelst vilseledande om sin avsikt att göra rätt för sig, förmått Andersson att utföra körningarna, hade ärendet icke föranlett någon åtgärd. Hjerpe hade, sedan Andersson tillställt Hjerpe räkningarna å berörda körningar, insänt räkningarna jämte reseräkning till länsstyrelsen, varefter denna utanordnat begärd ersättning till Hjerpe. Den omständigheten att Hjerpe före insändandet av räkningarna till länsstyrelsen icke erlagt betalning för dessa kunde icke läggas Hjerpe till last såsom brottsligt förfarande. Icke heller kunde det förhållandet att Hjerpe, sedan han erhållit ersättning av länsstyrelsen, underlåtit betala Andersson anses såsom brottsligt, ehuru detta Hjerpes förfarande emellertid måste betraktas såsom synnerligen klandervärt. I detta sammanhang kunde omnämnas, att

Hjerpe redan den 19 juli 1952 entledigats såsom polisaspirant på grund av i andra sammanhang visad olämplighet för polistjänst.

Palm anförde: Hjerpe hade erhållit ersättning från länsstyrelsen för ifrågavarande resor enligt bestämmelserna i ersättningskungörelsen. Det förhållandet att ifrågavarande räkningar icke vore kvitterade syntes sakna betydelse för länsstyrelsens beslut om utbetalning till Hjerpe. Räkningarna vore endast till för att styrka, att resorna företagits på i vederbörandes egen räkning uppgivet sätt och till uppgiven kostnad. Den utanordnande myndigheten hade att verkställa utbetalning till den ersättningsberättigade — i detta fall Hjerpe. Hur denne sedan gjorde upp sitt mellanhavande med den, som ställt kommunikationsmedel till hans förfogande, vore en civilrättslig fråga, vartill länsstyrelsen icke hade anledning att taga ställning.

Bergström och Fahlroth, vilka deltagit i länsstyrelsens anordningsbeslut, anförde i gemensamt yttrande: I länsstyrelsens cirkulärskrivelse den 30 september 1949 till samtliga polismän å Kopparbergs läns landsbygd hade bland annat föreskrivits, att räkning från polisman å ersättning för tjänstereisa företagen med taxeaomobil skulle åtföljas av kvitto å kostnaden. Det torde därför numera allenast i undantagsfall förekomma, att vid en polismans reseräkning fogade verifikationer bruste i angivet hänseende. Palm, som granskat ifrågavarande räkning och tillstyrkt utbetalning, syntes ha förbisett sålunda lämnade föreskrifter, vilket icke uppmärksamats vid utanordningsbeslutet. Att skapa särskilda garantier mot en uppreppning av det inträffade syntes icke erforderligt.

Länsstyrelsen återopade för egen del vad Blomér, Bergström och Fahlroth anförde i sina yttranden.

Sedan Ljungquist avgivit påminnelser och länsstyrelsen efter anmodan inkommit med nytt yttrande från Palm ävensom med eget förnyat utlåtande, avgav riksräkenskapsverket på begäran utlåtande i ärendet.

I beslut den 17 juni 1955 i överprövningsärendet fann riksåklagarämbetet, på anförda skäl, ärendet icke föranleda någon ämbetets vidare åtgärd.

I ärendet är utrett, att Andersson på begäran av Hjerpe i egenskap av t. f. fjärdingsman i Boda polisdistrikt med sin trafikbil utfört körningar åt Hjerpe i tre särskilda fall, varvid Hjerpe anhållit att senare få erlagga betalning för körningarna. Sedan Andersson till Hjerpe överlämnat räkningar för körningarna å tillhoppa 110 kronor 91 öre samt landsfiskalen i distriktet attesterat räkningarna, har Hjerpe under återopande av dem hos länsstyrelsen anhållit om ersättning för ifrågavarande resekostnader. På tillstyrkan av Palm såsom t. f. länsbokhållare har länsstyrelsen utanordnat ersättning med sagda belopp till Hjerpe. Andersson har emellertid

icke utfått likvid för räkningarna av Hjerpe vare sig före eller efter utanordningen.

För utanordning av ersättningen till Hjerpe hade väl bort krävas, att Anderssons räkningar varit av denne kvitterade. Syftet med kravet på kvitto är emellertid att hindra, att tjänsteman erhåller större ersättning än som motsvarar de verkliga kostnaderna. I förevarande fall är utrett, att det utanordnade beloppet motsvarade de verkliga kostnaderna. Härtill kommer, att Hjerpes räkning var försedd med vederbörlig attest av landsfiskalen. Vid sådant förhållande och då ersättningen skulle utgå till Hjerpe såsom gottgörelse för dennes kostnader och ej till Andersson, synes mig det förhållandet att vid utanordningen förbisetts att Anderssons räkningar ej voro kvitterade icke kunna läggas de för utanordningen ansvariga tjänstemännen till last såsom tjänstefel. Straffrättsligt ansvar kan icke heller åläggas Hjerpe, som vid tiden för utanordningen icke längre intog ställning av tjänsteman, på grund av hans underlåtenhet att erlægga betalning till Andersson för körningarna. Jag finner därför klagomålen icke kunna föranleda ingripande från min sida mot någon tjänsteman.

Av vad i ärendet förekommit har emellertid framgått, att Andersson, som ostridigt utfört de ifrågakomna körningarna på begäran av Hjerpe såsom polisman, icke erhållit betalning för desamma och ej heller synes ha utsikt att av Hjerpe kunna utfå någon ersättning för dem. Någon rätt för Andersson att av statsverket erhålla betalning för resorna förefinnes icke. På grund av vad jag ovan anfört torde det ej heller vara tänkbart, att någon tjänsteman till följd av straffbart fel i tjänsten skulle kunna förpliktas att i skadeståndsväg ersätta Andersson. Då ifrågakomna körningar i allt fall skett i det allmännas intresse samt det förhållandet, att en trafikbilägare ej kunnat utfå betalning för körning i ett fall som det förevarande, är ägnat att försvåra möjligheterna för en polisman att i förekommande fall snabbt erhålla önskad körning, vill jag ifrågasätta, huruvida icke ersättning av statsmedel bör tillerkännas Andersson för de åt Hjerpe utförda körningarna enligt ovannämnda räkningar mot skyldighet för Andersson att å kronan överlåta sin fordran å Hjerpe.

Med stöd av den befogenhet min instruktion lämnar mig får jag — med bifogande av handlingarna i ärendet — i underdånighet för Eders Kungl. Maj:t framlägga ovan berörda förhållanden för den åtgärd Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen föranleda.

Framställningen har remitterats till statskontoret för avgivande av utlåtande.

3. Framställning angående förtydligande av stadgandet i 18 § tredje stycket instruktionen den 30 december 1947 för stadsfiskalerna om stadsfiskals skyldighet att utom tjänstetid vara tillgänglig för mottagande av brådskande meddelanden

Den 23 december 1955 skrev jag till Konungen följande:

I 24 kap. 6—8 §§ rättegångsbalken äro bestämmelser meddelade om skyldighet för polisman att till vederbörande anhållningsmyndighet anmäla gripande av för brott misstänkt person i fall, då den misstänkte gripes för verkställighet av ett i hans frånvaro meddelat anhållningsbeslut eller då annan än behörig anhållningsmyndighet griper den misstänkte i avbidan på anhållningsmyndighetens beslut om hans anhållande.

I 6 § första stycket stadgas, att om den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller eljest ej är tillstädes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos anhållningsmyndigheten.

Enligt 7 § första stycket må, när mot någon skäl till anhållande förekomma men beslut därom icke utan fara kan avvaktas, polisman även utan sådant beslut gripa honom. Då någon gripits, skall enligt paragrafens tredje stycke anmälan därom skyndsamt göras hos anhållningsmyndigheten, vilken har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller frigivas.

I 8 § föreskrives, att den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart ske kan, för förhör inställas för anhållningsmyndigheten eller för polisman, åt vilken uppdragits att hålla förhöret.

Avsikten med dessa föreskrifter har varit att skapa garanti för att ansvaret för ett frihetsberövande snarast möjligt övertages av anhållningsmyndigheten, vilken det åligger att utan dröjsmål pröva frågan om frihetsberövandets bestånd. Anhållningsmyndighet är polismyndigheten eller åklagaren i den ort, där brottet förövats eller där åtal för brottet eljest kan äga rum.

För ernående av en såvitt möjligt enhetlig tillämpning av bestämmelserna på detta område gjorde jag i min till 1954 års riksdag avgivna ämbetsberättelse vissa uttalanden, bland annat rörande anmälan om gripande. Härutinnan anförde jag (s. 203 o. f.), bland annat, följande:

”För att frågan om frihetsberövandet skall komma under behandling av behörig anhållningsmyndighet måste anmälan om att den misstänkte gripits göras hos myndigheten. Detta gäller såväl då den misstänkte gripits för verkställande av ett anhållningsbeslut som ock då gripandet skett såsom provisoriskt anhållande. I och med mottagandet av denna anmälan övertager anhållningsmyndigheten allt ansvar för det fortsatta frihetsberövandet.

Anmälan skall ske utan dröjsmål. I 24 kap. 6 § rättegångsbalken föreskrives, att anmälan skall ske så snart anhållningsbeslutet verkställts, och i 7 § stadgas för där omförmälda fall, att anmälan skall göras skyndsamt. En vanlig anmärkning mot polismännen är, att de dröja alltför länge med anmälan, tydligen på grund av en önskan att, då anmälan göres, kunna lämna anhållningsmyndigheten möjligast fullständiga uppgifter i saken. Polismannen skall emellertid, då han verkställer ett gripande med stöd av 7 §, ha funnit skäl till anhållande föreligga, och det är endast dessa skäl han behöver meddela anhållningsmyndigheten vid underrättelsen om gripandet. Det är därför felaktigt av polismannen att, innan anmälan sker, på egen hand efter gripandet verkställa förundersökning genom att hålla förhör med den misstänkte, målsäganden eller andra personer eller genom att företaga undersökning av brottsplatsen o. dyl. Sådana åtgärder ankomma på förundersökningsledaren. Endast om anhållningsmyndigheten ej kan anträffas med underrättelse om gripandet, får polismannen göra utredning i saken. — — — — —

Sker gripandet till verkställighet av ett anhållningsbeslut, måste polismannen i den mån det finnes erforderligt förvissa sig om den gripnes identitet. Men även i sådana fall bör anmälan om gripandet göras så snart som möjligt. — — — — —

Av vad nu anförts följer, att anhållningsmyndigheten vid mottagande av anmälan om gripande icke äger fordra annat av anmälaren än en redogörelse för vad som föranlett gripandet.

En åklagare behöver icke å annan tid än tjänstetid hålla sig beredd att mottaga anmälan om gripande av misstänkta. Det är därför av särskild vikt för den som verkställt ett gripande att icke dröja med sin anmälan så länge, att han riskerar att åklagaren ej anträffas.”

Beträffande frågan om åklagares tjänstgöringsskyldighet har det visat sig, att oklarhet ännu råder i praktiken såvitt angår vissa åklagare. I sammanhang med besvarandet av en remiss från mig i ett härstädes upptaget ärende berörde stadsfiskalen i Sundsvall S. Ristell detta spörsmål och anhöll om mitt uttalande rörande den tidpunkt på dygnet efter tjänstetidens slut, intill vilken kriminalpolis skäligen borde anses vara skyldig verkställa förhör med gripna eller omhändertagna, för brott misstänkta personer. Likaledes — anförde Ristell — vore det synnerligen värdefullt med besked angående hur sent på dygnet åklagare skäligen finge störas genom telefonanmälningar och förfrågningar från polisen med begäran om direktiv beträffande åtgärder gentemot gripna personer. Vad anginge polispersonalen vore ju jourhavande utsedda för skilda tidsperioder, men en ensam åklagare kunde ej utan allvarlig risk för ohälsa vardag som söndag året runt larmas genom telefonsamtal långt in på kvällarna, vilka samtal framtvingade för den gripne vitala avgöranden, som sedermera ur olika synpunkter nagelfores.

På grund av vad Ristell sålunda anført inhämtades yttranden i ämnet från åklagarmyndigheterna i vissa städer ävensom från här nedan omnämnda sammanslutningar.

T. f. statsåklagaren i Stockholm Erik Vinberg återgav till en början beträffande kriminalpolisens arbetsförhållanden en med anledning av JO:s remiss av kriminalkommissarien Paul Hallberg den 22 mars 1955 upprättad promemoria, så lydande:

”Vid härvarande kriminalavdelning tjänstgör dygnet runt en jourhavande kommissarie (beredskap i bostaden i regel kl. 21—8) och 1—2 förste kriminalassistenter samt dessutom som piket 4—6 kriminalassistenter och 1—2 kvinnliga polismän (polissystrar). Från tjänstgöringens slut kl. 17 och till kl. 22 hålles förhör med gripna och omhändertagna, för brott misstänkta personer i den utsträckning som erfordras för att jourhavande åklagaren skall kunna fatta beslut i anhållningsfrågan. Efter kl. 22 göres icke annat än i sällsynta undantagsfall anmälan till jourhavande åklagaren om gripna personer. Sådana efter kl. 22 införda personer, beträffande vilka gripandet anses böra bestå i avvaktan på anhållningsmyndighetens beslut i anhållningsfrågan, underkastas i regel ej förhör i annan mån än som betingas för den gripnes identifiering. Om å andra sidan jourhavande förste kriminalassistenten har den uppfattningen — i undantagsfall rådfrågar han kommissarien — att gripandet ej bör bestå, underkastas den gripne före frivivningen i regel förhör även i sakfrågan.”

Beträffande åklagarnas i Stockholm arbetsförhållanden uppgav Vinberg, att statsåklagaren Martin Lundqvist den 23 december 1947 rörande dessas tjänstgöring utfärdat följande i en promemoria intagna föreskrifter:

”Jourhavande åklagare tjänstgör från kl. 10 en dag till kl. 10 påföljande dag. Lördagsjour omfattar dock tiden från lördag kl. 10 till måndag kl. 10.

Under den dagliga tjänstgöringstiden skall jourhavande åklagare, såvitt möjligt, uppehålla sig i tjänstelokalerna. Å andra tider skall han städse vara anträffbar och må icke uppehålla sig på längre avstånd från tjänstelokalerna än att han utan större tidsutdräkt kan, därest så erfordras, inställa sig därstädes.

Jourhavande åklagaren åligger

att i enlighet med gällande föreskrifter utöva överinseende över lottningen av målen;

att i mål, som ännu icke lottats, vidtaga å åklagare ankommande åtgärder med avseende å förundersökningen, som icke kan uppskjutas tills lottning skett;

samt att, såvitt angår lottade mål, efter den dagliga tjänstgöringstidens slut ävensom eljest, då åklagare å åklagarkammare icke kan anträffas, vidtaga sådana å åklagaren ankommande åtgärder beträffande förundersökningen, vilka icke utan våda kunna uppskjutas.

I lottade mål av större omfattning eller mera invecklad beskaffenhet eller

där det eljest av särskilda skäl kan anses lämpligt, att den åklagare, varå målet lottats, beslutar i saken, bör dock jourhavande åklagare, även efter den dagliga tjänstgöringstidens slut söka förbindelse med den ordinarie åklagaren, vilken, därest han anträffas, är skyldig besluta i saken.

Såsom jourhavande åklagare skall tjänstgöra samtliga stadsfiskaler med undantag av cheferna för 5:e och 6:e åklagarkamrarna ävensom samtliga biträdande stadsfiskaler samt förste assistenten å 1:a åklagarkammaren.

Jourtjänstgöringen sker enligt av 1:e stadsfiskalen månadsvis uppgjord turlista, som finnes tillgänglig å lottningsrummet.”

Därefter anförde Vinberg: Sedan Vinberg den 16 februari 1953 tillträtt vikariatsförordnande å statsåklagartjänsten, hade vid flera tillfällen från kriminalpolisen framförts önskemål att jourtjänsten måtte i vissa hänseenden omläggas i ändamål att bidra till möjligheten att undvika dittills icke sällan förekommande tidsutdräkt vid erhållande av beslut i anhållningsfrågan beträffande för brott såsom misstänkta gripna personer. Bakgrunden till denna framställning torde också ha varit iakttagelser, som gjorts av JO vid granskning av liggaren över anhållna personer. I samband därmed hade jämväl kommit i förgrunden frågan, i vilken utsträckning meddelande av beslut i anhållningsfrågor kunde ske vid telefonföredragning i ärendet. I anledning därav hade Vinberg vid sammanträde, vartill kallats kammarcheferna samt de biträdande stadsfiskalerna, framlagt ett förslag till ändring av jourtjänsten sålunda, att jourhavande åklagare skulle vara skyldig att under vardagar vara tillgänglig å tjänstelokalen från klockan 8 och efter vanlig tjänstetids slut även mellan klockan 20 och 22 samt under sön- och helgdagar klockan 9—11 och 20—22 med möjlighet till jämkning i vissa fall. I anledning av förslaget, som vid sammanträdet mött vissa gensägelser, hade därefter förhandling i frågan påkallats med tillämpning av lagen den 17 maj 1940 om förhandlingsrätt för kommunaltjänstemän mellan kommunen och Sveriges juristförbund. I yttrande över denna framställning hade Vinberg — samtidigt som han gjort gällande att förhandling snarast syntes ha bort påkallas enligt kungl. kungörelsen den 4 juni 1937 angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän hos vederbörande chefsmyndighet, d. v. s. riksåklagarämbetet — uttalat, att Vinberg i avbidan på förhandlingar i anledning av framställningen, därest sådana ansåges böra komma till stånd, icke komme att utfärda föreskrifter i enlighet med det framlagda förslaget. Detta besked hade lämnats i skrivelse till direktionen för Stockholms stads rätts- och polisväsen den 2 juli 1953. I ärendet hade hittills icke kallats till förhandling eller eljest förekommit någon åtgärd. Såsom förhållandena i fråga om åklagares skyldighet att efter tjänstetidens slut vara verksam för meddelande av beslut i brådskande angelägenheter rörande personer, som gripits såsom misstänkta för brott, gestaltade sig i enlighet med ovannämnda föreskrifter från 1947, torde någon olägenhet av betydelse för den enskilde åklagaren knappast kunna

anses föreligga. Vinberg förmenade också, att icke heller den utökning av jourtjänsten, som hans förslag innebure och som skulle tillgodose vissa enligt hans mening berättigade önskemål från kriminalpolispersonalens sida och tillika utgöra viss garanti för att beslut efter telefonföredragning i anhållningsfrågor, vilket enligt Vinbergs mening vore föga lämpligt, i största möjliga utsträckning kunde undvikas, i märklig mån skulle inkräkta på den enskilde åklagarens fritid. För en åklagarmyndighet, vilken såsom vore fallet i Stockholm bestode av ett flertal personer, torde därför det av stadsfiskalen i Sundsvall berörda problemet kunna lösas utan alltför kännbara påfrestningar för den enskilde åklagaren. Uppenbarligen vore emellertid förhållandet ett annat i de fall, där åklagarmyndigheten bestode av endast en eller möjligen två befattningshavare. Vissa åtgärder och beslut, som i fråga om personer, vilka gripits såsom misstänkta för brott, ankomme på åklagare, vore uppenbarligen av den beskaffenheten, att de krävde handläggning utan oskäligt dröjsmål. Det kunde med hänsyn till den gripnes rätt att få frågan om frihetsberövandet prövad utan sådant dröjsmål ifrågasättas, huru vid en "enmansmyndighet" en tjänstgöringsskyldighet rimligen skulle ordnas, som på en gång tillgodosåge denna den gripnes rätt och samtidigt tillförsäkrade åklagaren rimlig vila och avkoppling. Vinberg ville i det hänseendet åberopa ovanintagna uttalande i JO:s ämbetsberättelse 1954. Där hade utsagts, att en åklagare icke behövde å annan tid än tjänstetid hålla sig beredd att mottaga anmälan om gripande av misstänkta, i anslutning vartill framhållits betydelsen av att verkställt gripande anmäldes till vederbörande åklagare utan varje dröjsmål.

Statsåklagaren i Göteborg Gustaf Persson anförde: De spörsmål som framstälts i den remitterade skrivelsen syntes avse s. k. anhållningsförhör enligt 21 kap. 8 § rättegångsbalken. Såvitt anginge förhör under spaningsstadiet måste på grund av förhållandenas natur en arbetstidsreglering anses ogenomförbar. Anhållningsförhör intogs också en särställning i förhållande till vanliga förundersökningsförhör. I den mån förhör med misstänkt inginge som integrerande del i en inledd förundersökning syntes för normala fall någon ytterligare reglering ej vara erforderlig utöver vad som följde av bestämmelserna i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen samt gällande tjänstgöringsföreskrifter. De speciella situationer som ofta uppstode i det inledande skedet av en brottsutredning, då spaningsverksamheten fortlöpte parallellt med utredningsarbetet, torde med hänsyn till det sätt varpå förhållandena skiftade från fall till fall icke medge möjlighet till reglering av den medverkande personalens tjänstgöringsskyldighet. Vid anhållningsförhör gällde det uteslutande att pröva, huruvida förutsättningar föreläge för ett provisoriskt frihetsberövande; hade gripandet skett för verkställighet av ett redan tidigare, i den misstänktes frånvaro meddelat anhållningsbeslut ginge förhöret endast ut på att fastställa den gripnes identitet. Med hänsyn till anhållningsförhörets sålunda begränsade uppgift

och fristående ställning syntes det i och för sig ej föreligga hinder att meddela vissa generella tillämpningsföreskrifter i anslutning till de grundläggande bestämmelserna i rättegångsbalken. Emellertid torde det vara förenat med avsevärda praktiska svårigheter att därvid finna en lösning, som medgäve en smidig anpassning till varierande lokala, organisatoriska och andra förhållanden. Även om rättegångsbalken på förevarande område genom bestämmelsernas allmänna avfattning gäve anledning till vissa tillämpningssvårigheter syntes dock frånvaron av reglerande detaljbestämmelser i stort sett innebära en fördel. Behovet av vägledande riktlinjer syntes för övrigt numera få anses väsentligen tillgodosett genom den utförliga belysning som ägnats ett stort antal spörsmål rörande tillämpningen av ifrågavarande lagbestämmelser i den i JO:s ämbetsberättelse 1954 intagna redogörelsen. Däri uttalades, bland annat, att en åklagare icke behövde hålla sig beredd att mottaga anmälan om gripande av misstänkt å annan tid än tjänstetid. Inrättades förfarandet i enlighet därmed, syntes de svårigheter som framhållits i den remitterade skrivelsen — såvitt de hänförde sig till förhållanden i samband med anhållningsförhör — i allt väsentligt elimineras. Möjligen fordrades ett kompletterande uttalande rörande tiden för utsättande av anhållningsförhör. Även om skyldighet icke föreläge för åklagare att mottaga anmälan om gripande av misstänkta annat än å tjänstetid, måste han dock, om anhållningsförhöret anordnades i omedelbart samband med sådan anmälan, ofta bli nödsakad att efter tjänstetidens slut taga ställning till beslut i anhållningsfrågor. Detta kunde naturligen å orter med stark arbetsbelastning, där åklagarverksamheten fullgjordes av endast en befattningshavare, verka betungande för åklagaren. Med avseende å nu berörda spörsmål uppkomme frågan huruvida inställelse av gripen till anhållningsförhör kunde — med iakttagande av tillbörlig skyndsamhet — utsättas å sådan tid, att beslut i anhållningsfrågan kunde meddelas under åklagarens ordinarie tjänstetid. I praktiken skulle betydelsen därav visa sig i sådana fall, då anmälan om gripande inkomme nära tjänstetidens slut; anhållningsförhöret skulle då kunna utsättas att äga rum påföljande morgon. Behovet av skyndsamhet vid handläggning av hithörande frågor betingades i främsta rummet av den enskildes anspråk på garantier mot olagligt intrång i den personliga friheten. Detta spörsmål hade sin största betydelse i fall där den misstänkte gripits enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken. Även i sådant fall hade dock den som verkställt åtgärden haft att pröva, huruvida skäl för anhållande varit för handen. Ur synpunkten av den enskildes rättsskydd torde med hänsyn därtill något avgörande hinder icke kunna anses föreligga mot att anhållningsförhöret under angivna förutsättningar anordnades på nu avsett sätt. De svårigheter som påtalades i den remitterade skrivelsen syntes väsentligen få tillskrivas personalorganisatoriska förhållanden. I större orter med ett flertal åklagare föreläge möjlighet att genom jourtjänstgöring fördela

arbetsuppgifterna på sådant sätt, att handläggning av frågor i samband med anhållningsförhör kunde utan större olägenheter ske även å annan tid än ordinarie tjänstetid. I Göteborg stode sålunda en jourhavande åklagare per telefon till förfogande för mottagande av anmälningar om gripande av misstänkta samt för meddelande av beslut rörande anhållande och tillämpning av andra kriminalprocessuella tvångsmedel, å vardagar efter ordinarie tjänstetidens slut intill klockan 21 och å sön- och helgdagar hela dagen intill nämnda tid på kvällen. Denna jourtjänstgöring grundade sig på ett frivilligt åtagande från åklagarnas sida och hade dittills icke i någon mån kompenserats vare sig i form av motsvarande ledighet eller ersättning utöver lön.

Statsåklagaren i Malmö H. Nordblom anförde: I Malmö liksom i de större städerna i allmänhet vore viss kriminalpersonal avdelad för tjänstgöring å tjänstelokalen nattetid. Den gripne hördes för fastställande av identiteten, varjämte förberedande förhör hölles i den mån förhållandena medgäve det. I övrigt finge förhör anstå till påföljande dag, då anmälan jämväl skedde till vederbörande åklagare. Anmärkas borde jämväl, att förhör enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken endast i undantagsfall kunde hållas av åklagaren. — I fråga om tidpunkt, då åklagaren skäligen finge störas genom telefonanmälningar och förfrågningar från polisen med begäran om direktiv beträffande åtgärder gentemot gripna personer, kunde framhållas, att inom åklagarmyndigheten i Malmö funnes jourtjänst ordnad sålunda, att var och en av åklagarna hade jour en vecka i sträck. I regel undveke natttjänstgörande polispersonal att efter klockan 22 störa jourhavande åklagaren. Det vore i hög grad otillfredsställande, därest jourhavande åklagaren icke som regel kunde påräkna ostörd nattsömn, då han ju med hänsyn till det ytterst betungande arbetet i tjänsten måste vara fullt arbetsför under dagen.

Styrelsen för Föreningen Sveriges stadsfiskaler anförde: I Sundsvall vore polis- och åklagarmyndigheterna åtskilda och stadsfiskalen således endast åklagare. För denne torde instruktionen för stadsfiskalerna den 30 december 1947 vara gällande. Denna instruktion hade trätt i kraft den 1 januari 1948 eller samtidigt med den nya rättegångsbalken. I instruktionen torde därför denna balks krav på åklagarna ha beaktats. Redan före instruktionens ikraftträdande hade polis- och åklagarmyndigheter varit åtskilda i vissa städer, för vilkas åklagare instruktionen vore gällande. Denna organisationsform hade alltså varit känd vid tiden för instruktionens utarbetande. Bestämmelserna om stadsfiskals tjänstetid återfunnes i instruktionens 18 §. I tredje stycket av paragrafen utginge man från att "stadsfiskal såsom åklagare och polischef" borde när som helst vara tillgänglig för att mottaga meddelanden i brådskande ärenden. Då därmed endast torde åsyftas sådan stadsfiskal som tillika vore polischef — i annat fall hade det varit onödigt att i lagtexten insätta orden "såsom åklagare och polischef" —

syntes de regler, som gäves i styckets fortsättning angående tid under vilken han skulle vara anträffbar och vad han hade att iakttaga då han anträdde resa, icke gälla för stadsfiskal som endast vore åklagare. Om denna tolkning vore riktig och inga andra bestämmelser vore i annan ordning meddelade för stadsfiskalen i Sundsvall, skulle han därför icke behöva vara tillgänglig på någon viss bestämd tid. Det torde emellertid ligga i sakens natur, att han under en vanlig arbetsdag vore anträffbar på sitt tjänsterum, om han ej vore förhindrad av tjänsteförrättningar på annat håll. Däremot syntes han icke — i motsats till stadsfiskal som tillika vore polischef — ha någon skyldighet att vara tillgänglig på sön- eller helgdagar eller efter arbetets slut en vanlig arbetsdag. För polismästaren i Sundsvall torde föreligga en sådan skyldighet. Om stadsfiskalen i Sundsvall av ovan angivna skäl icke anträffades samma dag eller påföljande dags morgon för mottagande av underrättelse om en persons gripande, borde det icke föranleda någon fara för rättssäkerheten. Polismannen skulle då enligt föreningens uppfattning vända sig till polismästaren i egenskap av polismyndighet och anmäla gripandet. Polismästaren hade därefter att handla i sin egenskap av förundersökningsledare. Mera tveksamt syntes vara, om stadsfiskalen — därest han under sin fritid erhöle underrättelse om en persons gripande — endast kunde hänvisa polismannen till polismästaren eller om han själv omedelbart skulle övertaga ledningen av förundersökningen. Hade gripandet verkställts efter tjänstetidens slut, syntes något hinder icke föreligga att anmälan därom skedde påföljande dag så snart ske kunde. För den händelse denna skulle infalla på en sön- eller helgdag syntes övervägande skäl tala för att anmälan gjordes till stadsfiskalen, därest han vore tillgänglig. Vad nu anförts borde även gälla om gripandet verkställts å sön- eller helgdag. Under nu angivna förhållanden skulle enligt föreningens uppfattning i vart fall icke vara erforderligt, att stadsfiskalen själv hölle anhållningsförhör jämlikt 24 kap. 8 § rättegångsbalken, utan detta skulle kunna överlåtas till därför lämplig polisman. Annorlunda ställde det sig givetvis om det anmälda ärendet vore mera svårbedömbart. Om stadsfiskalen icke vore tillgänglig eller anträffbar under nu berörda tider, skulle anmälan om gripandet ske till polismästaren. Med hänsyn till ovan gjorda antagande, att denne alltid skulle vara anträffbar i egenskap av polismyndighet, syntes nämnda förfarande som regel icke i och för sig innebära någon nämnvärt ökad arbetsbelastning. Möjligen kunde göras gällande, att polismästaren besutte mindre rutin i handläggning av de ärenden varom nu vore fråga och att vissa svårigheter skulle kunna uppkomma för denne att erhålla rättsbildade ersättare vid bortovaro, vilket torde vara erforderligt för att fatta beslut om anhållande. För att eliminera det senare problemet syntes som en praktisk lösning kunna föreslås, att stadsfiskal och polismästare i samförstånd i varje särskilt fall träffade överenskommelse om viss jourtjänst å sön- och helgdagar. Därvid syntes dock böra beaktas

polismästarens förut berörda skyldighet att i denna sin egenskap alltid vara tillstädes. Vad föreningen nu anfört måste i viss mån anses även innehålla svar å Ristells begäran om upplysning rörande den tidpunkt på dygnet efter tjänstetidens slut, intill vilken kriminalpolis skäligen borde anses vara skyldig verkställa förhör med gripna eller omhändertagna, för brott misstänkta personer. 24 kap. 8 § rättegångsbalken innehölle de bestämmelser, som avsåge att reglera nu berörda förhållande såvitt avsåge gripna och anhållna. Innan anhållningsförhöret hållits torde därför som regel några sakförhör icke böra verkställas, utan detta skulle anstå till dess inställelse skett för anhållningsmyndighet. Den gripne eller anhållne skulle dock identifieras. Visade det sig därvid, att misstag till person föreläge eller att den formella förutsättningen för gripandet icke förefunnes, skulle vederbörande omedelbart frigivas. Själva sakförhållandet kunde givetvis även föränleda, att den gripne försattes på fri fot. Under alla omständigheter vore nu angivna åtgärder icke av beskaffenhet att föränleda hänvändelse till anhållningsmyndighet i annan mån än som erfordrades för att fullgöra anmälningsskyldigheten och skyldigheten att inställa den anhållne till förhör, vilket borde ske med hänsyn till vad därom tidigare anförts.

Styrelsen för Föreningen Sveriges landsfiskaler anförde: Då de frågeställningar som uppdragits i Ristells skrivelse syntes något diffusa, ansåge sig styrelsen endast kunna yttra sig mera allmänt. Vad då först beträffade kriminalpolisens skyldighet att hålla förhör med gripna eller omhändertagna, för brott misstänkta personer hade styrelsen den uppfattningen, att kriminalpolis i princip vore skyldig att hålla sådana förhör vid varje tidpunkt på dygnet. Möjligheten att, särskilt nattetid, fullgöra denna skyldighet vore givetvis beroende på vederbörande polisdistrikts personaltillgång och organisatoriska anordningar. I fall av behov torde i regel kriminalpolispersonal finnas tillgänglig. I detta sammanhang förtjänade framhållas, att det nya polislönereglementet tillförsäkrade polispersonal ersättning eller kompensation i tid för beredskapstjänst, som påbörjades vid tjänstens slut ena dagen och avslutades vid tjänstens början följande dag. Vad anginge frågan huru sent på dygnet åklagare skäligen finge störas genom telefonanmälningar och förfrågningar från polisen med begäran om direktiv beträffande åtgärder gentemot gripna personer hade JO i ämbetsberättelsen 1954 gjort ett uttalande, enligt vilket en åklagare icke behövde å annan tid än tjänstetid hålla sig beredd att mottaga anmälan om gripande av misstänkta. Åtminstone vad beträffade åklagare inom landsfiskalsorganisationen vore det emellertid en ganska normal företeelse, att beslut meddelades och åtgärder av skilda slag i åklagaravseende vidtoges även efter tjänstetidens slut och sålunda jämväl nattetid. Självfallet vore detta i flera hänseenden mycket betungande men syntes med nuvarande organisation vara ofrånkomligt. Även om styrelsen gärna skulle se en lösning av nu

berörda tjänstgöringsproblem, måste det dock konstateras, att en central reglering av hithörande spörsmål knappast vore möjlig.

Styrelsen för Föreningen Sveriges landsfogdar yttrade i avgivet utlåtande följande: Den första av de framställda frågorna gällde den tidpunkt efter tjänstetidens slut intill vilken kriminalpolis skulle anses vara skyldig verkställa förhör med gripna eller omhändertagna för brott misstänkta personer. Ett entydigt svar på denna fråga vore väl icke möjligt att giva. Förhållandena vore olika på olika orter. Tjänstgöringsskyldigheten påverkades givetvis av arbetsuppgifternas antal och betydelse. I en väl organiserad poliskår torde tjänstgöringen vara så planerad, att den omspände icke blott vad som räknades till vanlig tjänstetid (kontorstid) utan även tid som sköte över denna gräns. I åtskilliga fall saknade man emellertid möjlighet till en sådan planering och tjänstgöring på kvällar, och annan vanligen tjänstefri tid torde då ofta få betecknas som övertidstjänstgöring, för vilken särskild gottgörelse under vissa förutsättningar kunde beviljas. En av förutsättningarna för sådan gottgörelse vore, att tjänstgöringen vore beordrad ("påkallad eller godkänd av vederbörligt befäl"). När det gällde förhör efter tjänstetidens slut med gripna eller omhändertagna för brott misstänkta personer, syntes det röra sig om beordrad tjänstgöring, vilket förhållande i sig självt torde innehålla svar på den framställda frågan.

Beträffande frågan huru sent på dygnet åklagaren skäligen finge störas genom telefonanmälningar och förfrågningar från polisen, anförde styrelsen vidare, så hängde denna fråga samman med ett annat spörsmål som här med några ord borde beröras, nämligen om åklagaren vore skyldig att hålla sig beredd att på annan tid än vanlig tjänstetid mottaga anmälan om gripande av misstänkta. Bland distriktsåklagarna kunde man tala om två olika grupper; landsfiskaler och stadsfiskaler, som vore både polischefer och åklagare, samt sådana, som vore enbart åklagare. För landsfiskalerna hade intill den 1 januari 1952 gällt landsfiskalsinstruktionen av den 30 december 1947, i vars 21 § tredje stycket stadgades, att "landsfiskal såsom polisman och åklagare bör när som helst vara tillgänglig för att mottaga meddelanden i brådskande ärenden". I landsfiskalsinstruktionen den 14 december 1951, som gällde sedan ingången av år 1952, hade nämnda bestämmelse upptagits i 30 § första stycket, där den emellertid angivits avse landsfiskal, som vore "polischef eller åklagare". En landsfiskal-åklagare torde alltså vara skyldig att "när som helst", d. v. s. även på annan tid än vanlig tjänstetid, hålla sig beredd att mottaga anmälningar om gripna personer. För stadsfiskalerna gällde i förevarande avseende 18 § tredje stycket stadsfiskalsinstruktionen den 30 december 1947, där det stadgades att "stadsfiskal såsom åklagare och polischef bör när som helst vara tillgänglig för att mottaga meddelanden i brådskande ärenden". En stadsfiskal, som vore både polischef och åklagare, torde alltså utan vidare ha ifrågavarande skyldighet beträffande anmälan om gripna personer. Ordalagen i stads-

fiskalsinstruktionen kunde — särskilt med hänsyn till 30 § första stycket i den nya landsfiskalsinstruktionen — möjligen ge anledning till en viss tvekan, om skyldigheten skulle gälla även en stadsfiskal som vore enbart åklagare. Enligt styrelsens förmenande förelåge ifrågavarande skyldighet även beträffande dessa sistnämnda distriktsåklagare. På detta sätt hade instruktionen tolkats i praktiken, varvid dock ordalagen i de nyssnämnda bestämmelserna ansetts markera, att vederbörande befattningshavare skulle ha en inom vissa gränser bestämd rörelsefrihet. En annan tolkning skulle leda till orimliga konsekvenser. Om tiden för avlåtande av häktningsframställning utlöpte en helgdag, torde ingen stadsfiskal eller annan åklagare, såvitt styrelsen visste, ha kommit på idén att dröja med häktningsframställningen till påföljande helgfria dag. Stadsfiskalen vore alltså ”i tjänst” även på helgdagen. Vore han ”i tjänst” för nyss angivna ändamål, så vore det naturligt att han vore ”i tjänst” även för annat brådskande ärende, t. ex. mottagande av meddelanden om gripna personer och de åtgärder som kunde påkallas av ett sådant meddelande. Stadsfiskalen-åklagaren finge alltså anses bunden vid sin tjänst även på annan tid än vanlig ”tjänstetid”. Just detta förhållande torde ha åberopats och beaktats av stadsfullmäktige i vissa städer, när de förklarar stadsfiskalen-åklagaren berättigad att enligt 21 § tredje stycket stadsfiskalsinstruktionen åtnjuta ”tillfällig kortare tjänstledighet under högst femton dagar om året” utan löneavdrag. Det borde vidare observeras, att stadsfiskalen-åklagaren, liksom alla andra allmänna åklagare, instruktionsenligt vore pliktig att ha rikstelefonförbindelse till sin bostad. Ehuru ingen annan tolkning i sistnämnda fråga än den ovan angivna syntes praktiskt rimlig, förefölle det önskvärt, att stadsfiskalsinstruktionens 18 § tredje stycket erhöle en formulering, som bättre gäve uttryck för vad som finge avses gälla än vad som nu vore fallet. Att så icke skett i samband med utfärdandet av den nya landsfiskalsinstruktionen finge antagas bero på förbiseende. Vad statsåklagarna beträffade ville styrelsen blott tillägga ett par ord om landsfogdarna. I landsfogdeinstruktionen den 24 april 1936 finnes icke något stadgande motsvarande berörda föreskrifter i distriktsåklagarnas instruktioner. Landsfogdens egenskap av länspolischef hade emellertid ansetts medföra, att han borde vara tillgänglig ”när som helst” för viktiga meddelanden i brådskande ärenden. Landsfogde vore skyldig att ha rikstelefonförbindelse till sin bostad. I praktiken torde förhålla sig så, att landsfogdarna i allmänhet ”sova med telefonen på nattduksbordet”. Om alltså — såsom ovan utvecklats — skyldighet förelåge för åklagare att även utom tjänstetid mottaga meddelanden om gripna personer, så vore den frågan dock berättigad: huru sent på dygnet borde denna skyldighet rimligtvis tagas i anspråk? Spörsmålet gällde för övrigt icke endast meddelanden om gripna personer utan det långt större antalet fall, där en person utan att vara gripnen sutte i förhör och fråga under eller efter förhöret uppkomme om eventuellt frihetsberövande. Det torde väl vara

svårt att ge ett allmängiltigt svar rörande tidsgränsen. En viss praxis syntes ha utbildat sig, en praxis som kunde antagas vara olika på olika orter allt efter förhållandena och de personliga resurserna. Frågan vore emellertid intressant och kunde komma att beröra åklagarorganisationen, nämligen i distrikt där frekvensen av sådana fall som här avsåges vore stor och åklagarpersonalen ringa; kanske endast en befattningshavare.

Styrelsen för Föreningen Sveriges polismästare återopade i fråga om tillämpad praxis på ifrågakomna område innehållet i ovanintagna promemoria av kriminalkommissarien Hallberg och införskaffade yttranden från kriminalpolisintendenterna i Göteborg och Malmö samt polismästarna i Örebro, Uppsala och Eskilstuna, utvisande att i regel anmälningar till åklagarmyndighet icke plägade ske efter klockan 22 på kvällen. För egen del uttalade styrelsen, att en mera allmängiltig föreskrift i förevarande ämne syntes kunna förordas allenast därutinnan, att mellan klockan 22 och 9 anmälan från polisen till vederbörande åklagare om gripen person icke borde ske, så framt icke särskilda omständigheter föranledde därtill.

Slutligen yttrade sig styrelsen för Svenska polisförbundet och anförde följande: För de större städernas del syntes det icke möta några mera framträdande svårigheter att med tillämpning av ett eller annat jourssystem täcka hela dygnet med för tjänstens bestridande erforderlig kriminalpolispersonal. I de mindre städerna och på landsbygden däremot, där kriminalpolisstyrkan inom polisdistriktet bestode av ett fåtal man eller kanske endast av en man, ställde det sig givetvis svårare och ibland ogörligt att alltid ha kriminalpolisutbildad personal tillgänglig även nattetid. På många ställen hade det därför måst ordnas så, att polisdistriktets personal, oavsett om den erhållit utbildning i kriminalpolistjänst eller ej, i tur och ordning beordrades fullgöra beredskapstjänst, varigenom alltid någon polisman funnes tillgänglig för handläggning av särskilt brådskande ärenden. Förundersökning i brottmål borde av flera skäl bedrivas så skyndsamt omständigheterna medgåve, vilket också kommit till uttryck i 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken. Detta finge emellertid enligt styrelsens mening icke fattas så, att kriminalpolispersonal skulle vara tvingad att verkställa omfattande undersökningar och förhör nattetid, såvida särskilda förhållanden icke gjorde detta nödvändigt, såsom vid mord eller annat grovt brott, där tidsfaktorn kunde vara av avgörande betydelse. Styrelsen hade sålunda den uppfattningen att sakförhör med gripna, för brott misstänkta personer normalt borde äga rum endast under kontorstid, men att undantagsfall givetvis kunde förekomma. Under nattetid, klockan 22—8, borde enligt styrelsens mening förhör med gripna, för brott misstänkta personer äga rum endast i den utsträckning, som erfordrades för fastställande av vederbörandes identitet. Om i samband med detta förhör framkomme sådana omständigheter, att den gripne icke rimligen borde kvarhållas till nästkommande dag, syntes polisen vara berättigad att, utan föregående

anmälan till åklagaren, frige den misstänkte. Beträffande åklagarnas arbetsförhållanden torde i likhet med vad som skedde vid kriminalpolisen i de större städerna, där flera åklagare vore verksamma, tjänsten kunna bestridas efter visst jourssystem. Uppenbarligen bleve förhållandet annorlunda på sådana orter, där åklagarmyndigheten bestode av endast en eller ett par man. En del åtgärder och beslut beträffande för brott gripna personer, som enligt rättegångsbalken ankomme på åklagare, vore emellertid av den beskaffenheten, att de krävde handläggning utan oskäligt dröjsmål. Man torde dock icke kunna fordra, att en enmansåklagare skulle finnas tillgänglig under alla tider på dygnet för besluts fattande. I det hänseendet ville styrelsen åberopa JO:s uttalande i ämbetsberättelsen 1954. Under icke tjänstetid vore det sålunda vederbörande polisbefäl som avgjorde, om en för brott misstänkt person skulle kvarhållas till påföljande dag eller frigivas.

Såväl ur enskild som ur allmän synpunkt är det av vikt, att rättmätigheten av en polismans åtgärd att genom gripande av en misstänkt person beröva denne hans frihet underkastas prövning av behörig anhållningsmyndighet utan dröjsmål. Å ena sidan måste tillses, att en medborgare icke utsättes för ett ingrepp, som är obehövt eller icke lagligen tillåtet. Å andra sidan bör beaktas, att polismannen — med tanke på det ansvar som åvilar honom, därest han saknar möjlighet att omedelbart få saken prövad av anhållningsmyndigheten — kan underlåta att gripa en misstänkt i fall, då detta är påkallat. Förhållandena böra därför vara så ordnade, att polismannen när som helst under dygnet har möjlighet att hänvända sig till anhållningsmyndigheten för att överflytta ansvaret för frihetsberövandet på denna.

Den av mig verkställda utredningen visar, att polismyndigheterna i landet äro medvetna om den dem åvilande skyldigheten att utan hänsyn till kontorstid när som helst utföra de åligganden, som påkallas av gällande bestämmelser i nu ifrågavarande hänseende. Några ytterligare föreskrifter rörande polismyndigheternas tjänstgöringsförhållanden synas därför ej vara erforderliga.

De polischefer, som icke tillika inneha åklagarbefattning, ha emellertid icke alls eller i synnerligen ringa utsträckning anlitats som anhållningsmyndighet. I viss mån kan detta bero på att dessa polischefer ansett sig sakna tillräcklig erfarenhet eller eljest vara mindre väl skickade att avgöra de intrikata rättsliga spörsmål, om vilka här ej sällan kan vara fråga. Främsta orsaken till förhållandet torde dock vara, att det står i bättre överensstämmelse med reglerna i rättegångsbalken att dessa ärenden handläggas av åklagare. Med hänsyn till stadgandet i 23 kap. 3 § rättegångsbalken att åklagaren skall, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet, över-

taga ledningen av förundersökningen har i praktiken åklagare kommit att fullgöra vad enligt 24 kap. 6—8 §§ ankommer på anställningsmyndighet. Det synes mig därför angeläget, att det klart fastslås, huruvida åklagare är — i likhet med polischef — skyldig att när som helst vara tillgänglig för mottagande av meddelande om gripande.

Härutinnan må till en början framhållas, att en åklagare, sedan han såsom förundersökningsledare övertagit en förundersökning, självfallet är pliktig att städse hålla sig beredd att vidtaga de åtgärder och meddela de beslut i saken, som ej tåla uppskov. Omfattningen av denna skyldighet följer av arbetsuppgiftens natur. I förevarande ärende är emellertid icke fråga härom utan om skyldighet för åklagare att utom vanlig tjänstetid vara tillreds för övertagande av nya förundersökningsfall genom mottagande av anmälningar om gripande av för brott misstänkta personer.

Beträffande landsfiskaler och de stadsfiskaler, som tillika äro polischefer, saknar detta spörsmål uppenbarligen betydelse. I fråga om övriga stadsfiskaler lär av utredningen framgå, att några större svårigheter att komma till rätta med problemet icke föreligga i de städer, där flera åklagare finnas och jourtjänst kan anordnas dem emellan. Annorlunda förhåller det sig i städer med polismästare, som utövar chefskapet för polisen, samt allenast en stadsfiskal såsom allmän åklagare. Huruvida stadsfiskal i sådan stad skall vara anträffbar när som helst för mottagande av meddelande rörande gripande är, enligt vad utredningen giver vid handen, föremål för delade meningar.

I 18 § tredje stycket instruktionen den 30 december 1947 för stadsfiskalerna, vilken instruktion gäller för stadsfiskalerna i samtliga städer utom Stockholm, Göteborg och Malmö, heter det: Med iakttagande av att stadsfiskal såsom åklagare och polischef bör när som helst vara tillgänglig för att mottaga meddelanden i brådskande ärenden, skall han, såvitt det utan hinder av tjänsteförrättning eller annat förfall är möjligt, dagligen under tid, då hans tjänstelokal skall hållas öppen, vara att anträffa å denna.

På sina håll har ansetts, att förstnämnda del i stycket har avseende på alla av instruktionen omfattade stadsfiskaler, vilka alltså skulle vara anträffbara för alla slag av brådskande anmälningar dygnet runt. Häremot talar dock, att i sådant fall stadgandet kunnat inskränkas till ett framhållande av att "stadsfiskal" skall vara tillgänglig när som helst, utan tillfogande av orden "såsom åklagare och polischef". Vid sådant förhållande lär, såsom stadsfiskalföreningens styrelse också utgått från, kunna antagas, att stadgandet avser allenast sådan stadsfiskal, som har att utöva förutom åklagartjänst befattning som polischef, d. v. s. stadsfiskalerna i flertalet av rikets städer. Åt denna uppfattning har jag tidigare givit uttryck i mitt ovan återgivna uttalande i 1954 års ämbetsberättelse. En motsatt mening har hävdats av styrelsen för landsfogdeföreningen. Vad styrelsen anfört till stöd för densamma synes mig dock icke helt övertygande.

Då den oklarhet, som råder på ifrågavarande punkt, icke är tillfredsställande, vill jag ifrågasätta, huruvida icke, till ledning för de åklagare i polismästarstäderna för vilka stadsfiskalsinstruktionen gäller, ordalydelsen av 18 § tredje stycket första punkten i instruktionen skulle kunna ändras på sådant sätt, att därav otvetydigt framgår, i vilken omfattning nämnda åklagare äro underkastade där meddelade föreskrift. Det är givet, att med min tolkning av instruktionen polismästarna i dessa städer i betydande utsträckning kunna få tjänstgöra som anhållningsmyndighet under stadsfiskalernas fritid. Det är uppenbart att detta förhållande medför olägenheter ej blott för polismästarna, utan även med hänsyn till att förundersökningarna icke komma att omedelbart övertagas av åklagare, så snart någon är skäligen misstänkt, vilket ju alltid är fallet då anhållande sker. Spörsmålet torde därför tarva övertvägande såväl i rättssäkerhetens intresse som i organisatoriskt hänseende.

Med stöd av den befogenhet min instruktion lämnar mig får jag i underdånighet för Eders Kungl. Maj:t framlägga ovan berörda förhållanden för den åtgärd, Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen föranleda.

IV. Anmärkningar angående lagskipningen m. m.

1. Iakttagelser rörande länsstyrelsernas tillämpning av vissa föreskrifter i lagen den 29 december 1949 om pantlånerörelse

Genom lagen den 29 december 1949 om pantlånerörelse förverkligades ett redan av 1924 års riksdag framfört önskemål om en ur sociala synpunkter betingad revision av lagstiftningen på området. Medan tidigare gällande förordning av år 1918 väsentligen tillkommit för att tjäna som medel i kampen mot tillgreppsbrottsligheten — genom att försvåra avsättningen av tjuvgods och underlätta polismyndigheternas spaningsarbete — har den vägledande synpunkten för den nya lagstiftningen varit, förutom att tillgodose de polisiära synpunkterna, att skapa effektivt skydd för låntagarna till förhindrande av att deras ofta betryckta ekonomiska situation otillbörligen utnyttjas. Sålunda har t. ex. företrädesrätt att bedriva pantlånerörelse tillerkänts kommuner samt sådana bolag eller ekonomiska föreningar, som ha till syfte att driva rörelsen på villkor, fördelaktiga för låntagarna, och utan rätt för delägare eller annan att njuta del i vinst. Förbud har meddelats att taga eller betinga sig vederlag för lån annorledes än i form av låneavgift eller att fordra eller mottaga skuldförbindelse å lånebeloppet. Föreskrifter ha lämnats om lånetid, om skyldighet

att hålla pant försäkrad och om försäljning av pant, som icke blivit löst. Vidare ankommer på länsstyrelserna såsom tillståndsgivande myndighet att, bland annat, fastställa låneavgifter, meddela erforderliga föreskrifter rörande pants vård och förvaring och att utöva allmän tillsyn över pantlånerörelsernas bedrivande. I viss utsträckning äga länsstyrelserna även dispensera från lagens föreskrifter.

Enligt övergångsbestämmelserna till lagen gäller, att pantlånerörelse, som vid lagens ikraftträdande den 1 april 1950 med vederbörligt tillstånd utövas, må under iakttagande av de i lagen meddelade bestämmelserna fortsättas under tio år utan nytt tillstånd. Även för sådan rörelse skall dock finnas av länsstyrelsen utfärdade föreskrifter i de hänseenden, som ansetts ha betydelse för tillvaratagande av låntagarnas intressen. Det kan i detta sammanhang nämnas, att vid ingången av år 1949 funnos i hela landet 56 pantlåneföretag, fördelade på 27 orter, av vilka företag 22 innehades av enskilda personer, 21 av aktiebolag, 11 av kommuner och 2 av allmännyttiga bolag.

Vid min inspektionsverksamhet har jag funnit anledning till vissa anmärkningar och påpekanden med anledning av länsstyrelsernas handhavande av dem enligt den nya lagstiftningen sålunda åliggande uppgifter. I de upptagna ärendena har jag funnit mig kunna låta bero vid företagna ändringar eller av mig gjorda uttalanden. Då det i dessa ärenden — som berört endast ett mindre antal länsstyrelser — ej sällan framhållits, att det förfarande eller bedömande, mot vilket jag framställt erinran, stode i överensstämmelse med vad som även hos andra länsstyrelser tillämpats, har det synt mig kunna vara av intresse att här lämna en kortfattad redogörelse för mina iakttagelser på området.

I fråga om fastställandet av *låneavgifter* uttalades under förarbetena till lagen (prop. nr 201/1949 och första lagutskottets utlåtande nr 50/1949), att länsstyrelserna självfallet skulle beakta de sociala synpunkterna och icke sätta avgifterna högre än som erfordrades för en skälig förräntning av det i rörelsen nedlagda kapitalet. Det framhölls, att anledning därvid kunde finnas till åtskillnad mellan skilda orter med olika hyres- och lönenivå samt att rörelsernas skiftande beskaffenhet även borde tillmätas betydelse. Det grundläggande syntes enligt lagmotiven böra vara de beräknade genomsnittskostnaderna för en väl skött pantlånerörelse av ifrågavarande typ på orten ifråga.

Låneavgifterna i de av mig granskade fallen ha utvisat vissa variationer i fråga om såväl avgifternas storlek som grunderna för deras beräkning. För en del rörelser har sålunda fastställts en för alla lån gemensam avgift, utgörande 30 eller 36 procent per år av lånebeloppet. I andra fall har genomförts en differentiering av låneavgifterna med hänsyn dels till lånens storlek och dels till panternas beskaffenhet. De därvid tillämpade tarifferna ha hållit sig mellan 12 och 30 procent eller 18 och 36

procent. Från vederbörande länsstyrelser sida har framhållits, att fastställandet av låneavgifterna — som åtminstone i något fall innefattat sänkning av tidigare tillämpade avgifter — skett på grundval av rörelsernas räkenskaper för de senast förflutna åren och med utgångspunkt från att nämnvärd vinst utöver skälig förräntning icke skulle uppkomma. Någon närmare företagsekonomisk undersökning synes dock icke ha företagits. Vad härutinnan förekommit har icke föranlett något annat mitt uttalande än att jag framhållit, att länsstyrelserna i samband med sin fortlöpande tillsyn över pantlånerörelserna borde tid efter annan upptaga frågan huruvida skäl förefunnes till jämkning av fastställda avgifter.

I ett av ärendena hade länsstyrelsen föreskrivit, att låneavgiften skulle beräknas för "full månad", varigenom således hel månadsavgift skulle utgå även om panten inlöstes blott någon dag efter utsatt tid. Med anledning därav påpekade jag, att Kungl. Maj:t i ett den 18 juni 1953 på besvär av Hälsingborgs pantaktiebolag avgjort ärende funnit, att låneavgift — i överensstämmelse med vad som flerstädes praktiserades — icke skulle utgå för den första eller andra dagen av ny månad. Den ifrågasvarande föreskriften ändrades därefter av länsstyrelsen.

Beträffande *försäkring av pant* gäller enligt 9 § i lagen, att panterna skola hållas försäkrade mot brand- och vattenskada samt stöld till betryggande belopp.

Föreskriften erhöll denna allmänna formulering på förslag av lagutskottet, som därvid framhöll, att det finge ankomma på länsstyrelserna att i samband med tillståndsgivningen lämna närmare föreskrifter om försäkringsskyddets utformning, därvid hänsyn borde tagas till vissa av utskottet närmare angivna omständigheter.

Vad lagutskottet sålunda uttalat synes på sina håll icke ha uppmärksamrats. I flera fall ha sålunda överhuvudtaget icke meddelats bestämmelser i ämnet och i andra fall har blott föreskrivits, att panterna skulle vara försäkrade "enligt lag". Jag har med anledning därav erinrat om lagutskottets berörda uttalande samt framhållit, att — även om de för tillfället gällande försäkringarna kunde anses betryggande — uttryckliga föreskrifter i saken borde meddelas av länsstyrelsen.

Beträffande pantlåneföretags ansvarighet för skada å pant har ofta intagits förbehåll i fråga om *skada förorsakad av mal*. I det första av mig uppmärksamade fallet hade förbehållet utformats sålunda, att pantlåneföretaget icke ansvarade för skada, som utan vanvård uppkomme å pant under dess förvaring, vartill räknades skada förorsakad av mal. Sedan jag ifrågasatt, huruvida anledning kunde anses föreligga att på detta sätt begränsa panthavarens enligt 10 kap. handelsbalken åliggande ansvarighet, anförde vederbörande länsstyrelse i infortrat yttrande, under framhållande att dylik begränsning flerstädes torde gälla, att det vore länsstyrelsens uppfattning att ansvarighet icke borde åvila företaget för

malskada. På förekommen anledning inhämtade jag därefter yttrande från ÖÄ, som med bifogande av yttranden från Stockholms varubelåningsidkares förening och av de till föreningen icke anslutna pantlåneföretagen i Stockholm anförde följande.

Samtliga pantlåneföretag i Stockholm hade i sina pantsedlar intagit ett förbehåll av samma innebörd som i det ifrågavarande fallet. Enligt 10 kap. 3 och 4 §§ handelsbalken vore panthavare skyldig att väl vårda pant samt att vid försummelse av vårdnadsskyldigheten erlægga skadestånd. Denna skyldighet syntes emellertid genom avtal kunna skärpas eller mildras. Om panthavaren avtalsvis förbehållit sig full ekonomisk ansvarsfrihet, torde han det oaktat icke undgå att ersätta skada, som han uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet tillfogat panten (se Undén: Svensk sakrätt, Lös egendom, s. 330). Det framginge av de utav ÖÄ infordrade yttrandena, att ett förbehåll av ovan angiven innebörd hade gammal hävd och att förbehållet främst grundade sig på svårigheter att i händelse av ett skadefall klarlägga, huruvida panten vid pantsättningen varit fri från malägg eller mallarver. Att förbehållet uppställdes syntes också bero på det vanskliga i att även vid en noggrann behandling av pant med malbekämpande medel erhålla full säkerhet mot malskador. Slutligen betingades väl förbehållet i någon mån av det förhållandet att försäkring mot malskador icke kunde erhållas. Vid bedömandet av om förbehållet kunde befaras ha ofördelaktig verkan för låntagaren syntes den omständigheten böra beaktas, att långgivaren hade ett väsentligt intresse av att panten icke nedginge i värde genom malskada. Ett pantlåneföretags intresse av att undvika malskador ökades av det förhållandet, att en malhärd vid uteblivna eller ineffektiva skyddsåtgärder kunde sprida sig till andra, för skada av mal utsatta delar av ett pantlager. Vid företagen inspektion av vissa pantlåneföretag hade ÖÄ bibragts den uppfattningen, att erforderliga malbekämpande åtgärder vidtoges. Kommissarien vid den rotel av polisens kriminalavdelning, som handhade kontrollen av pantlånerörelserna, hade meddelat, att låntagare — sådana plägade vända sig dit med klagomål rörande förhållanden inom pantlånerörelsen — dock icke framfört några anmärkningar i förevarande avseende. Även om sålunda några egentliga olägenheter icke följt av förbehållet, syntes den nuvarande lydelsen därav icke lämplig, då den — såsom framginge av det anförda — enligt ordalagen fritog även från sådant ansvar för skada, från vilket panthavaren icke kunde friskriva sig. ÖÄ ansåge, att pantlåneföretag borde vara skyldigt att med verksamt malmedel eller annan däremot svarande åtgärd företaga noggrann malbehandling samt att företaget borde äga att i pantsedel eller annorledes förbehålla sig frihet från ansvar för malskada som, oaktat behandlingsskyldigheten uppfyllts, kunde drabba pant. Det vore icke sannolikt, att en så formulerad bestämmelse i praktiken komme att innebära någon ökning av panthavaransvaret eller medföra en minskning

av pantlåneföretagens vilja att såsom panter mottaga sådana föremål, som kunde angripas av mal.

Den av ÖÄ sålunda uttalade uppfattningen har jag ansett mig kunna biträda. Jag har därför i dessa fall uttalat, att panthavare icke borde vara fritagen från ansvar för malskada, med mindre han med verksamt malmedel eller annan däremot svarande åtgärd företagit noggrann malbehandling av panter, som kunde bli föremål för malangrepp. Föreskrifterna ha också i de ifrågakomna fallen ändrats i enlighet härmed.

Ett annat förbehåll i fråga om pantlåneföretags ansvarighet för skada å pant har avsett *panter, som avsänts till auktion för försäljning*. För sådana panter hade företag i två län helt fritagits från ansvar. Sedan jag även härutinnan ifrågasatt, huruvida anledning till sålunda gjord begränsning av ansvarigheten kunde anses föreligga, framhöll den ena länsstyrelsen, att innebörden av förbehållet vore, att företagets ansvarighet upphörde då panten avlämnats till auktionskammaren. Den andra länsstyrelsen syntes däremot förmena, att ansvarigheten upphörde redan då panten för transport överlämnats till anlita expressbyrå. I båda fallen förklarades emellertid, att det berörda förbehållet skulle upphävas.

I allmänhet har viss maximigräns föreskrivits i fråga om *ersättnings storlek* i det fall, då pant skadas eller förkommer på grund av eftersatt vårdnadsskyldighet. Gränsen har härvid utgjort 50 eller 100 procent utöver lånebeloppet.

Enligt min mening, vilken jag delgav länsstyrelserna, skall ersättning för pant, som genom panthavarens eftersättande av vårdnadsskyldigheten skadats eller förkommit, i princip utgå med belopp motsvarande pantens fulla värde. De ifrågavarande föreskrifterna synas i vissa fall kunna på ett för låntagaren oförmånligt sätt begränsa panthavarens ersättningskyldighet. Därest en person för utfående av ett visst av honom själv angivet lånebelopp lämnar som pant ett föremål, vars värde högst avsevärt överstiger den begärda lånesumman, framstår den ifrågavarande begränsningen av ersättningskyldigheten såsom oskälig. Någon bestämd övre gräns för ersättnings storlek i de fall, då pant går förlorad på grund av eftersatt vårdnadsskyldighet, synes överhuvudtaget icke böra föreskrivas. Eventuell tvist mellan parterna om pantens rätta värde — sådan tvist synes sällan förekomma — torde i stället böra hänskjutas till prövning av domstol.

I fråga om *sättet för försäljning av pant*, som icke inlösts, stadgas i 11 § andra stycket pantlånelagen, att försäljning icke må ske annorledes än å offentlig auktion å den ort, där pantsättningen ägt rum, eller, då panten är å fondbörs noterat värdepapper, genom fondkommissionär till gällande börspris. Från denna bestämmelse må länsstyrelsen enligt 13 § medgiva undantag, då särskilda skäl därtill äro.

Bestämmelsen att försäljning av pant i princip skall ske å offentlig

auktion har tillkommit till skydd för låntagaren, som jämlikt 10 kap. 2 § handelsbalken och 37 § andra stycket avtalslagen är berättigad att erhålla det överskott, som kan uppkomma vid pantrealisation. Förutom att högsta möjliga pris i regel torde kunna erhållas genom auktionsförfarande får låntagaren vid pantens försäljning å auktion — varom kungörelse enligt 11 § tredje stycket pantlånelagen skall intagas i ortstidning minst åtta dagar i förväg — tillfälle att därvid själv bevaka sina intressen. Såsom förut nämnts har emellertid bestämmelsen, i likhet med vissa andra till låntagarnas skydd meddelade föreskrifter, icke ansetts böra vara helt undantagslös. Därutinnan uttalades under lagens förarbeten allenast, att det kunde finnas anledning att göra åtskillnad mellan olika pantlånerörelser och att t. ex. en rörelse, som huvudsakligen belånade motorfordon eller andra värdefulla föremål, icke alltid borde jämföras med en rörelse, som närmast tillgodosåge de mindre bemedlades behov.

Dispens från nu ifrågakvarande bestämmelse har jag iakttagit i två fall, av vilka det ena torde kunna förtjäna att här närmare redovisas. I detta fall hade länsstyrelsen medgivit, att försäljning finge ske ”å offentlig auktion eller annorledes”. I infordrat yttrande anförde länsstyrelsen följande: Såsom skäl för sin begäran att försäljning måtte få ske även annorledes än å offentlig auktion hade pantlåneföretaget anført, att i vissa fall bättre pris kunde erhållas vid underhandsförsäljning och att bestämmelsen alltså innebure en förmån för låntagarna. Ett särskilt förmånligt pris kunde enligt länsstyrelsens mening erhållas genom försäljning under hand när det gällde en släktklenod eller en antikvit, för vilken viss samlare hade intresse. Enligt uppgift av pantlåneföretaget hade bestämmelsen ännu icke i något fall tillämpats. Alla försäljningar hade således skett å offentlig auktion. Företaget ansåge emellertid, att bestämmelsen alltjämt borde gälla.

Vid min prövning av detta ärende framhöll jag, att den omständigheten att man i vissa fall, t. ex. i fråga om släktklenod eller antikvit, kunde förvänta bättre pris vid underhandsförsäljning icke syntes mig innefatta sådant i 13 § pantlånelagen omförmält särskilt skäl, som kunnat berättiga länsstyrelsen att medgiva generellt undantag från den till låntagarnas skydd meddelade föreskriften i 11 § andra stycket. Därest överhuvudtaget anledning förelegat att på grund av särskilda omständigheter i ärendet överväga undantag från sagda föreskrift — något praktiskt behov av sådant undantag hade i varje fall under dittills gången tid tydligen icke förelegat — hade länsstyrelsen enligt min mening bort giva undantaget en mera begränsad räckvidd.

I 14 § pantlånelagen stadgas, att pantlånerörelse skall stå under *tillsyn* av länsstyrelsen, som har att genom inspektioner eller på annat lämpligt sätt övervaka att rörelsen bedrivs i överensstämmelse med lagen och de av länsstyrelsen utfärdade föreskrifterna. I samband härmed har före-

skrivits skyldighet för rörelsens utövare att tillhandahålla länsstyrelsen erforderliga uppgifter om rörelsen samt att låta länsstyrelsen få del av rörelsens bokföring ävensom tillträde till lokalerna.

I motiven till lagrummet uttalades bland annat, att länsstyrelserna icke borde släppa kontakten med pantlånerörelserna i och med att tillstånd beviljats och föreskrifter för rörelsen meddelats. Länsstyrelserna borde vara skyldiga att utöva en fortlöpande tillsyn över verksamheten och att i samband därmed pröva, huruvida på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning gällande låneavgifter borde jämkas eller om ändring eljest borde ske av givna föreskrifter.

Vid min granskning har det visat sig, att sålunda föreskriven övervakning i flera fall icke kommit till stånd. I den mån förklaring till förhållandet överhuvudtaget kunnat förärbäras har denna inneburit, att inspektion av rörelsen ännu icke ansetts erforderlig eller att saken icke medhunnits. I de infordrade yttrandena har emellertid framhållits, att inspektioner av rörelserna efter mitt påpekande i saken verkstälts eller anstalter till sådana vidtagits samt att en fortlöpande tillsyn framdeles skulle ske.

En länsstyrelse hade emellertid härutinnan vidtagit det arrangemanget, att länsstyrelsen uppdragit åt en polismästare respektive en poliskommissarie att "å länsstyrelsens vägnar" verkställa årliga inspektioner och därvid bland annat granska företagens räkenskaper samt att över inspektionerna avgiva rapporter med förslag till eventuella ändringar.

Med anledning av detta förfarande anförde jag i skrivelse till länsstyrelsen följande.

Rörande polismyndighets befattning med pantlånerörelse lämnas i pantlånelagen vissa bestämmelser, enligt vilka bland annat gäller, att polismyndighet äger undersöka rörelsens lokaler och den förda pantboken (21 §) samt är pliktig att i händelse av anmärkning mot rörelsen göra anmälan därom till länsstyrelsen med förslag till erforderliga åtgärder (22 §). Av motiven till förstnämnda stadgande framgår, att den polismyndigheten givna befogenheten att granska pantlånerörelse avsetts uteslutande skola begagnas som ett hjälpmedel i polisens brottsbekämpande verksamhet. Skyldigheten att till länsstyrelsen anmäla förekomna anledningar till anmärkningar är även att bedöma mot bakgrund av nämnda stadgande. Det kan däremot icke anses ingå i polismyndighets åligganden att verkställa granskning av pantlåneföretags verksamhet i vad denna är underkastad ur sociala synpunkter tillkomna föreskrifter. Enligt min mening bör icke heller eljest ifrågakomma, att sådan granskning uppdrages åt polismyndighet eller enskild polisman. Den fortlöpande tillsynen i fråga om skäligheten av fastställda låneavgifter samt lämpligheten av övriga, på sociala skäl grundade föreskrifter bör i stället — i enlighet med vad vid lagens tillkomst uppenbarligen förutsatts och såsom även annorstädes praktiserats — utövas direkt av länsstyrelsen.

2. Erinringar rörande myndigheternas åtgärder för åstadkommande av erforderlig kontroll över lotterier

Enligt 1 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 må lotteri om penningar eller penningars värde ej utan tillstånd av Kungl. Maj:t för allmänheten anordnas i andra fall eller i annan ordning än som stadgas i förordningen. I fråga om lotteri, däri insatser och vinster äro till antal och storlek bestämda enligt uppgjord plan — s. k. egentligt lotteri — gäller enligt 3 § i förordningen, att sådant lotteri må under vissa förutsättningar anordnas antingen efter anmälan hos polismyndighet eller efter tillstånd av sådan myndighet eller länsstyrelse. Sålunda må enligt 3 § a) dylikt lotteri anordnas efter anmälan hos polismyndigheten minst sju dagar i förväg under förutsättning, bland annat, *att* lotteriet äger rum i samband med tillställning till förmån för välgörande, kulturellt eller allmännyttigt ändamål, *att* lotteriet bedrivs allenast inom det för tillställningen avsedda området *samt att* anmälan icke avser anordnande vid samma tillställning av lotterier med insatser till högre sammanlagt belopp än 3 000 kronor. Enligt 3 § b) gäller, att lotteri må anordnas efter tillstånd av polismyndigheten under förutsättning, bland annat, *att* lotteriet anordnas till förmån för välgörande, kulturellt eller allmännyttigt ändamål eller till svenska konstidkares understöd och uppmuntran, *att* lotteriet bedrivs allenast inom polismyndighetens förvaltningsområde *samt att* insatserna icke uppgå till högre sammanlagt belopp än 5 000 kronor. För anordnande av större lotteri, dock ej överstigande 30 000 kronor, erfordras enligt 3 § c) tillstånd av länsstyrelsen, därvid som en förutsättning gäller att lotteriet bedrivs allenast inom länet.

I fråga om nu nämnda lotterier äger enligt 4 § lotteriförordningen vederbörande myndighet meddela erforderliga kontroll- och ordningsföreskrifter, därvid skall iakttagas, att lotteriet icke mer än nödigt är betungas. Vid meddelande av tillstånd till lotteri må därjämte föreskrivas de närmare villkor, vartill omständigheterna kunna giva anledning.

I förhållande till den i lotteriförordningen ursprungligen genomförda kompetensfördelningen innebär nuvarande ordning — tillkommen genom författningsändringar 1949 och 1952 — en avsevärd decentralisering av befattningen med lotteriärenden. Tidigare hade nämligen polismyndigheterna endast att handlägga anmälningslotterier, vilka då icke fingo omsluta högre insatssumma än 1 000 kronor, under det att länsstyrelserna omhänderhade tillståndsgivningen, som icke fick avse lotterier med högre omslutning än 5 000 kronor. Länsstyrelsernas tidigare befogenhet har således övertagits av polismyndigheterna — varmed enligt lotteriförordningen förstås i stad poliskammare, magistrat eller kommunalborgmästare och på landet polischefen i orten — och länsstyrelserna ha i sin tur fått att handlägga vissa lotteriärenden, som förut prövats av Kungl. Maj:t.

Den tillståndsgivande befogenheten har följaktligen, till skillnad från vad tidigare gällt, numera kommit att uppdelas på ett stort antal myndigheter.

Det är givetvis ur allmän synpunkt angeläget, att en tillfredsställande kontroll upprätthålles beträffande de många lotterier, som årligen anordnas här i landet (enligt en år 1948 lämnad uppgift kunde enbart antalet lotterier med en omslutning av högst 5 000 kronor beräknas utgöra 22 000 à 30 000 årligen, se Förvaltningsrättslig tidskrift 1948 s. 175). Det gäller härvidlag icke endast den lottköpande allmänhetens intresse av att givna utfästelser i fråga om möjlighet till vinst i behörig ordning infrias eller att de medel, som genom lottköpen tillföras lotteriet, verkligen komma det avsedda ändamålet till godo. Ytterst berör saken de lotteriarrangerande organisationerna själva, av vilka många äro för sin verksamhet väsentligen beroende av lotteriinkomster. Uppdagade fall av oegentligheter vid bedrivande av lotteri eller eljest förekommande missförhållanden därvid kunna, även om det är fråga endast om enstaka företeelser, allvarligen äventyra allmänhetens beredvillighet att överhuvudtaget i denna ordning stödja de ofta mycket behjärtansvärda ändamål, som lotterierna avse att främja.

Vid mina inspektioner av länsstyrelser och polismyndigheter har jag ägnat uppmärksamhet åt frågan om kontrollen över lotterier och andra med handläggningen av lotteriärenden uppkommande spörsmål. Vad jag därutinnan iakttagit har givit mig anledning till åtskilliga erinringar och påpekanden. Särskilt har detta gällt lotterikontrollen, som flerstädes syns behäftad med brister. Med anledning av mina sålunda gjorda iakttagelser kommer jag att i det följande beröra företeelserna på området, därvid jag av utrymmesskal måste begränsa mig till en mera översiktlig redogörelse.

När det gäller *kontrollen över tillståndslotterier* må till en början framhållas, att i de av Kungl. Maj:t beviljade lotterierna kontrollen omhänderhaves av en av vederbörande länsstyrelse utsedd kontrollant samt därjämte, i vissa fall, av ett av chefen för handelsdepartementet utsett ombud. Dessa kontrollanters åligganden bruka i tillståndsresolutionerna angivas vara dels att utöva tillsyn över lotteriet samt därvid, bland annat, granska och underteckna dragningslistan ävensom övervaka att allmänhetens intressen att som vinster erhålla lämpliga föremål med angivna värden behörigen tillgodoses, dels att deltaga i den granskning av lotteristyreliens räkenskaper, som skall förrättas, dels ock att till handelsdepartementet och vederbörande länsstyrelse avgiva berättelse rörande lotteriet. Vid utövan- det av sin allmänna tillsyn ha kontrollanterna att beakta de särskilda föreskrifter, som enligt resolutionerna skola gälla för lotteriet, därvid i allmänhet hänvisas till ett av Kungl. Maj:t den 20 januari 1950 utfärdat cirkulär med vissa lotteribestämmelser. I detta cirkulär lämnas närmare föreskrifter rörande bland annat vinsternas beskaffenhet och värdering, rörande lott-

sedels textinnehåll m. m. samt rörande lotteriets ekonomiska förvaltning i olika hänseenden.

Vad angår kontrollen i de av länsstyrelser och polismyndigheter beviljade lotterierna synes även här i regel förordnas särskild kontrollant, vartill ej sällan utses en polisman eller annan tjänsteinnehavare. Någon närmare precisering av kontrollantens uppgifter förekommer dock i allmänhet icke. Ofta anges allenast, att han har att utöva "erforderlig" eller "behörig" kontroll, därvid denna understundom uttryckligen begränsas till att avse endast vinstdragningen. De särskilda föreskrifter för lotteriets bedrivande, som i övrigt i viss utsträckning meddelas vid sidan av lotteriförordningens allmänna villkor och som äro av intresse ur kontrollsynpunkt, bruka ävenledes vara tämligen knapphändiga och även inbördes oenhetliga. Hos några myndigheter har jag iakttagit, att varken kontrollant förordnas eller kontrollföreskrifter i övrigt meddelas.

Då jag i förekommande fall hos tillståndsmyndigheterna efterhört, i vilka hänseenden den utsedde kontrollanten ansåges böra utöva tillsyn eller huru han faktiskt brukade förfara, har man ofta icke kunnat lämna några närmare upplysningar därom. Det har därvid framhållits, att endast pålitliga och ansvarskännande personer anlitas som kontrollanter och att man därför ansett sig kunna utgå från att kontrollen utövades på tillfredsställande sätt. Vid samtal med en del såsom kontrollanter anlitate polismän har jag emellertid inhämtat, att även hos dessa osäkerhet rått om innebörden av deras kontrollantskap. Polismännen ha därvid bland annat framhållit, att de belastades med så många kontrollantuppdrag — för vilket arbete ersättning i allmänhet icke utginge — att de icke rimligen kunde medhinna mycket mer än att underkasta lottsedlarna viss granskning och att ombesörja dragningarna. Förhållandet betecknades av kontrollanterna själva som otillfredsställande under hänvisning bland annat till att den ekonomiska förvaltningen av lotteriet icke gjordes till föremål för någon som helst granskning.

Sedan jag för vederbörande tillståndsmyndigheter framhållit, att behov tydligen föreläge av närmare föreskrifter rörande kontrollens utövande, ha myndigheterna förklarat sig ämna vidtaga anstalter därutinnan. Från några myndigheter ha även till mig översänts mer eller mindre utförliga föreskrifter i saken, vilka i vissa fall upptagits i form av särskild promemoria, avsedd att fogas vid tillståndsresolutionen. De bestämmelser, som sålunda och i övrigt hos olika tillståndsmyndigheter ansetts böra föreskrivas rörande lotterikontrollen och därmed sammanhängande frågor, avse föreskrifter beträffande dels vinsterna, dels lottsedlarna, dels lottförsäljningen, dels vinstdragningen och dels den ekonomiska förvaltningen av lotteriet.

Beträffande *vinsterna* anges uttryckligen på vissa håll, att kontrollanten har att utöva tillsyn över att dessa i fråga om beskaffenhet och värde

överensstämma med fastställd vinstplan. När det gäller vinsternas beskaffenhet hänvisas i allmänhet allenast till stadgandet i 3 § andra stycket lotteriförordningen, enligt vilket stadgande vinsterna skola, med undantag för skänkta föremål, vara frambragta eller tillverkade inom landet. Ibland föreskrives dock en begränsning härutinnan såtillvida, att vinsterna angivas skola, med förutnämnda undantag, utgöras av svenska hantverks-, slöjd-, industri- eller konstalster, inköpta för lotteriet såvitt möjligt direkt från tillverkare. En ytterligare föreskrift kan vara, att vinsterna skola till viss del bestå av varor av särskilt slag, t. ex. blindarbeten.

Kravet att vinsterna skola utgöras av ovan angivna svenska alster överensstämmer visserligen med vad som plägar föreskrivas för de större lotterier, vartill Kungl. Maj:t lämnar tillstånd. I det till grund för lotteriförordningen liggande sakkunnigbetänkandet uttalades emellertid i förevarande hänseende (SOU 1938: 17 s. 56 o. f.), att sålunda uppställt krav icke alltid vore önskvärt, då därigenom t. ex. kunde uteslutas möjligheten att som lotterivinster använda föremål, som vid svenska verkstäder tillverkats av importerat material. Enligt de sakkunnigas mening borde därför i förordningen allenast föreskrivas, att varorna skulle vara frambragta eller tillverkade i Sverige. Det lär även få förutsättas att, i enlighet med vad de sakkunniga sålunda uttalat, det ifrågavarande kravet icke av vederbörande myndigheter upprätthålles ovillkorligt. Vad angår föreskriften att viss del av vinsterna skall utgöras av föremål av särskilt slag, t. ex. blindarbeten, har upplysts, att sådan föreskrift ansetts böra ifrågakomma endast i vissa särskilda typer av lotterier, varvid även framhållits, att föreskriften tillämpades blott i den mån lotterianordnaren själv icke hade något att däremot invända. Bestämmelser av förevarande slag synas mig också i allmänhet böra givas karaktären av rekommendation.

När det gäller bestämmandet av värdet å vinsterna angives ibland, i överensstämmelse med vad som plägar föreskrivas i Kungl. Maj:ts tillståndsresolutioner, att värdet ej må upptagas högre än till gällande detaljhandelspris eller, om detta ej med säkerhet kan utrönas, till inköpspriset eller, såvitt angår hemslöjds- eller hantverksalster eller skänkta föremål, till pris åsatt efter värdering av opartisk sakkunnig. Vad sålunda föreskrives bör givetvis äga giltighet för vinstvärderingen i alla lotterier. I den mån kontrollanten härvid icke anser sig själv kunna verkställa värderingen av t. ex. ett skänkt vinstföremål, torde han böra, åtminstone då fråga är om föremål av något större värde, begära särskilt värderingsintyg. En riktig värdering är av betydelse bland annat med hänsyn till bestämmelserna i förordningen den 28 september 1928 om särskild skatt å vissa lotterivinster, en fråga vartill jag i det följande återkommer.

I fråga om *lottsedlarna* föreskrives stundom, att dessa skola innehålla uppgift om lotteriets anordnare, dag för dragningen, dag då dragningslista beräknas utkomma eller eljest tid och sätt för dragningsresultatets

offentliggörande, dag då utfallen vinst senast skall vara avhämtad även som ställe där vinsterna skola avhämtas. Därjämte föreskrives ibland, att lottsedlarna i tombolalotteri skola tryckas på papper av god beskaffenhet, hoprullas med texten inåt samt förseglas på sätt, som kan av kontrollanten godkännas, och att lottsedlarna i andra lotterier skola tryckas i sammanbundna häften med en viss numrering.

I kontrollantens uppdrag bör otvivelaktigt ingå att utöva tillsyn över att dylika och liknande mer eller mindre självklara regler i fråga om lottsedlars textinnehåll och beskaffenhet iakttagas, liksom att t. ex. antalet vinst- och nitlotter i tombolalotterier överensstämmer med fastställd plan. Icke minst viktigt är härvid att kontrollanten tillser, att lotter av sistnämnda slag icke skilja sig till sitt yttre utseende och att de förseglas på betryggande sätt. Rörande förfaringssättet härutinnan ha närmare uttalanden gjorts av statens kriminaltekniska anstalt i en den 5 april 1954 till chefen för inrikesdepartementet avläten skrivelse. I denna skrivelse — vari framhålles att anstalten med anledning av uppgifter i tidningspressen om bedrägeribrott i samband med försäljning av tombolalotter verkställt undersökning av sättet för framställning av sådana lotter i ett större lotteriföretag — uttalas sålunda, att lotterna böra nitas och klistras, att vid klistringen bör användas vatten- och värmebeständigt klist, att kontroll bör ske av numreringen av lotterna för undvikande av dubbellotter eller uteslutning av vinstlotter samt att lotterna böra förses med ”oblattryck” å lotternas baksida. Skrivelsen överlämnades av chefen för inrikesdepartementet till länsstyrelserna för kännedom och vederbörande polismyndigheters underrättande men synes icke på alla platser ha kommit till de lokala myndigheternas kännedom.

I fråga om *lottförsäljningen* i tombolalotterier förekommer ibland den kontrollföreskriften att tombolahjul skall under tid, då försäljning icke pågår, förseglas och förvaras på betryggande plats. Detta synes också i allmänhet av kontrollanterna iakttagas, även om särskild föreskrift därom icke lämnats. Vidare har av några kontrollanter uppgivits, att man brukade verkställa prövning av lottförsäljarnas personliga lämplighet och att man även, i den utsträckning som vore möjlig, sökte övervaka själva lottförsäljningen.

Att *vinstdragningen* skall verkställas av kontrollanten eller äga rum under hans tillsyn ligger i sakens natur och angives även uttryckligen i en del resolutioner. Närmare föreskrifter rörande det tekniska tillvägagångssättet vid dragningen synas icke lämnas. Med hänsyn till de olika metoder, som alltefter lotteriets beskaffenhet härvid kunna komma till användning, torde generella föreskrifter härutinnan icke heller lämpligen kunna meddelas. På några håll förekommer emellertid den föreskriften att dragningen icke får förrättas, förrän förteckning över osålda lotter avlämnats till kontrollanten. Det torde också vara ur kontrollsynpunkt angeläget, att

sistnämnda föreskrift städe iakttages och att de osålda lotterna bli av kontrollanten i lämplig ordning makulerade.

Rörande *den ekonomiska förvaltningen* av lotteriet lämnas av en del myndigheter, främst länsstyrelser, vissa närmare bestämmelser. Sålunda föreskrives ibland, att lotterianordnaren har att å alla utgifter förskaffa sig behöriga verifikationer samt att föra en enkel förteckning över inkomster och utgifter. Vidare angives, att räkenskaperna skola vara avslutade viss tid efter sista dagen för vinstavhämtningen och att de skola granskas av kontrollanten. I fråga om utgifterna lämnas stundom särskilda föreskrifter, såsom t. ex. att utgift för representation eller liknande ändamål icke får förekomma eller att avdrag endast får ske för kostnader, som kontrollanten finner oundgängligen nödvändiga. På flera håll stadgas, att utfallen vinst ej av eller genom förmedling av lotteriets anordnare får inlösas med penningar. Någon gång kan även särskilt angivas, att de personer, som ha befattning med lotteriet, icke få bereda sig egen ekonomisk fördel därav. De myndigheter, som sålunda lämna vissa föreskrifter rörande lotteriets ekonomiska handhavande, pläga även föreskriva, att kontrollanten skall viss kortare tid efter det räkenskaperna avslutats inkomma med berättelse till myndigheten rörande vad vid lotteriet förekommit, innefattande bland annat redovisning för lotteriet med uppgift om behållningen och vartill densamma använts. Några myndigheter bruka dock icke fordra, att berättelsen skall innehålla uppgift om användningen av lotteriets behållning.

Såsom förut nämnts synas lotteriernas räkenskaper på sina håll icke underkastas någon granskning av kontrollanten. Enligt min mening är det emellertid ur allmän synpunkt påkallat, att även denna sida av ett lotteris verksamhet göres till föremål för viss uppmärksamhet. Det gäller härvid framför allt att tillse, att lotteriet icke belastas med obehöriga utgifter och att den uppkomna behållningen, i vilken även ingår värdet av outlösta vinster, oavkortad kommer det ändamål till godo, för vilket lotteriet anordnats. Enligt vad jag inhämtat ha mot vederbörande lotteriföreståndares förfaranden härutinnan anmärkningar ibland kunnat förekomma. Den nu på vissa håll tillämpade ordningen att kontrollanten skall till tillståndsmyndigheten avgiva berättelse rörande lotteriet — eller med yttrande överlämna den från lotteriet erhållna uppställningen över inkomster och utgifter — synes även vara av värde, bland annat därigenom att underlag sålunda erhålles för prövningen av ny ansökan om lotteritillstånd från samma organisation. Den omständigheten att i ett lotteri — såsom jag i flera fall iakttagit — allenast en mindre del av antalet lotter kunnat avyttras torde nämligen vara av beskaffenhet att böra föranleda viss restriktivitet vid den fortsatta tillståndsgivningen. Detta synes särskilt förtjäna beaktas på de platser, där man nu anser tillströmningen av lotteriansökningar vara alltför stor. Det förefaller emellertid som om de myndigheter,

som infordra berättelser, icke alltid ägna dessa närmare uppmärksamhet. Sålunda har jag iakttagit såväl att berättelser med synnerligen bristfälligt innehåll utan vidare lagts till handlingarna som att föreskrivna berättelser överhuvudtaget icke avgivits, vilket sistnämnda förhållande likväl icke ansetts utgöra hinder för nya tillstånd.

Med anledning av den ibland förekommande föreskriften att kontrollantens berättelse skall innehålla uppgift rörande bland annat huru behållningen använts må framhållas, att i de många fall, då lotteriet anordnats till förmån för vederbörande organisations allmänna verksamhet, det som regel icke torde vara möjligt för kontrollanten att vid tidpunkten för berättelsens avgivande lämna närmare redovisning därutinnan. I sådana fall torde icke kunna begäras mera än att kontrollanten förvissar sig om att behållningen av lotteriet vederbörligen överförts till organisationens övriga tillgodohavanden. En närmare redovisning för hur beloppet sedermera disponerats av organisationen torde lämpligen, såsom nu på ett och annat håll även synes förekomma, kunna av tillståndsmyndigheten infordras i samband med prövningen av ny lotteriansökan av samma organisation.

I detta sammanhang må framhållas, att tillståndsresolutionerna ofta innehålla uttalanden rörande kontrollantens rätt att av lotteriets medel uppbära *ersättning för kontrollantuppdraget*. Sådan ersättning bestämmes antingen direkt av myndigheten i samband med lotteritillståndets meddelande eller också överlämnas åt kontrollanten och lotteriföretaget att överenskomma därom, varvid ersättningen i brist på åsämjande skall bestämmas av tillståndsmyndigheten. Att ersättning för kontrollantuppdraget i princip bör ifrågakomma synes icke heller mer än rimligt och står även i överensstämmelse med vad vid lotteriförordningens tillkomst förutsattes. De belopp, som härvid bruka utgå, torde också, i den mån jag varit i tillfälle iakttaga, få betecknas som mycket blygsamma.

På några håll synes kontrollen över lotterier i viss utsträckning utövas av tillståndsmyndigheten själv. Därest så sker, utgör detta uppenbarligen ett handlande i tjänsten, som icke kan medföra rätt till kontrollantarvode. Det kan därför enligt min mening icke ifrågakomma, att t. ex. polischefer i egenskap av tillståndsgivande myndighet — såsom jag i ett par fall iakttagit — förordna sig själva till kontrollanter med rätt till arvode. I de berörda fallen syntes emellertid polischeferna icke ha personligen gottgjort sig någon ersättning.

Vad härefter angår *kontrollen över anmälningslotterier* synes i allmänhet icke lämnas några föreskrifter därom, och särskild kontrollant brukar förordnas endast därest lotterivinstskatt skall utgå. Detsamma gäller på sina håll även tillståndslotterier med ringa omslutning, t. ex. högst 1 000 kronor. Givet är också, att i nu ifrågavarande lotterier behovet av speciell kontroll ofta icke framträder med samma styrka som i övriga fall. Det må dock erinras om att första lagutskottet i samband med den år 1949 genomförda

höjningen av gränsen för anmälningslotterier från 1 000 till 3 000 kronor särskilt framhöll (utlåtande nr 27/1949 s. 4), att höjningen icke finge medföra, att kontrollen över lotterierna nämnvärt inskränktes. Enligt min mening bör icke heller den omständigheten, att ett lotteri är av beskaffenhet att endast behöva anmälas eller att tillståndslotteri är av viss mindre storlek, rent automatiskt medföra, att kontrollföreskrifter anses överflödiga. Det torde kunna finnas anledning att härutinnan göra viss åtskillnad mellan olika lotterier med hänsyn bland annat till lotterianordnarens erfarenhet av dylika frågor och lotteriets speciella karaktär.

Såsom förut framhållits skall anmälan göras hos polismyndigheten minst sju dagar före den tillställning, i samband varmed lotteriet avses skola äga rum. Jag har emellertid ofta funnit, att anmälningar godtagits, oaktat de inkommit senare än vad sålunda föreskrivits, ibland först den dag då lotteriet skall förekomma. Att föreskriften om viss anmälningstid sålunda av vissa myndigheter ansetts vara av underordnad betydelse torde i viss mån kunna förklaras därav, att några kontroll- och ordningsföreskrifter beträffande anmälningslotterier överhuvudtaget icke syntes meddelas av dessa myndigheter. Det må härutinnan framhållas, att i det av de sakkunniga utarbetade förslaget till lotteriförordning anmälningstiden bestämdes till tre dagar. Denna tid utsträcktes emellertid i propositionen till sju dagar, därvid såsom skäl anfördes, att sådan tidrymd syntes krävas för att myndigheten skulle hinna att i fall av behov meddela kontroll- och ordningsföreskrifter för lotteriet. Det förefaller mig också önskvärt att, för att ärendena skola kunna ägnas avsedd handläggning, den föreskrivna tiden iakttages. Formellt torde detta för övrigt utgöra ett villkor för att lotteriet skall få äga rum utan tillstånd.

Den förut berörda förordningen om *särskild skatt å vissa lotterivinster* — vilken förordning efter en år 1945 genomförd ändring därav är att beakta vid handläggningen jämväl av förevarande lotteriärenden — har i vissa fall föranlett tolkningssvårigheter. En redogörelse för ett par sådana fall må här lämnas.

Enligt 1 § i förordningen skall, därest värdet av vinst i varu- eller tom-bolalotteri överstiger 100 kronor, till staten erläggas en särskild skatt motsvarande 20 procent av vinstens värde. Sådan skatt skall dock icke utgå å vinst i nu nämnt lotteri, däri endast skänkta vinstföremål förekomma. Närmare bestämmelser rörande uppörd och redovisning av denna skatt återfinnas i kungörelsen därom av den 15 juni 1945, enligt vilken bland annat gäller, att tillståndsmyndigheten skall till generalpoststyrelsen lämna uppgift rörande lotteri, däri förekommer vinst som är underkastad beskattning, att lotterianordnaren skall till generalpoststyrelsen ingiva anmälan om verkställd vinstdragning med uppgift rörande skattepliktiga vinster, i samband varmed den å vinsterna belöpande skatten skall inbetalas, samt

att kontrollanten skall övervaka att lotterianordnaren fullgör sina berörda skyldigheter.

I ett av mig vid inspektion hos en landsfiskal granskat ärende rörande tillstånd till lotteri, däri högsta vinsten utgjordes av vissa broderade textilier med ett åsatt värde av 125 kronor, hade uppgivits, att materialet till vinsten inköpts av lotterianordnaren för 28 kronor, under det att själva broderiarbetet utförts utan kostnad. Landsfiskalen hade funnit vinsten icke vara underkastad bestämmelserna om lotterivinstskatt.

Sedan jag ifrågasatt riktigheten av landsfiskalens tolkning, anförde denne följande: Det hade varit svårt att beräkna det verkliga saluvärdet å vinsten. Vid bedömandet huruvida skatt skulle utgå hade det synts landsfiskalen som om hänsyn mera skulle tagas till det belopp, som lotterianordnaren faktiskt utbetalat för vinstens anskaffande, än till det värde som åsatts vinsten med inräknande av det utförda arbetet. Han hade emellertid numera kommit till den uppfattningen, att hans bedömande därutinnan varit felaktigt och att således lotterivinstskatt rätteligen skolat utgå.

I ett av en annan landsfiskal handlagt lotteriärende hade uppgivits, att högsta vinsten, en s. k. brudkista med linneutstyrsel, varit "till stor del" skänkt. Något värde å vinsten hade ej upptagits. Anmälan rörande skatteplikt hade icke heller i detta fall ingivits.

I infortrat yttrande anförde landsfiskalen: Det förekomme ofta att anmälan eller ansökan om lotteri innehölle ofullständiga uppgifter. I sådana fall brukade han låta infordra kompletterande upplysningar, vilket säkerligen skett även i det föreliggande ärendet, ehuru han icke närmare erinrade sig detta. Han hade emellertid numera inhämtat, att den ifrågavarande vinsten skänkts så när som på materialet till kistan, vilket av lotterianordnaren inköpts för 45 kronor. Värdet å vinsten i dess helhet hade uppskattats till 375 å 400 kronor. Landsfiskalen hade uppenbarligen vid ärendets handläggning bedömt skattefrågan så, att på grund av de speciella omständigheterna i fallet någon skatt icke skulle utgå. Han hade emellertid numera insett, att det finge anses synnerligen tveksamt huruvida hans bedömning varit riktig.

Efter remiss avgav generalpoststyrelsen utlåtande i dessa två ärenden, därvid styrelsen anförde bland annat följande: Styrelsen hävdade den uppfattningen att skyldighet förelegat för lotterianordnarna att erlægga vinstskatt. Stadgandet i 1 § lotterivinstskatteförordningen måste enligt styrelsens mening tolkas så, att skattefrihet icke kunde ifrågakomma, om blott någon enda vinst, oavsett värdet, vore inköpt av lotterianordnaren. En oeftergivlig förutsättning för skattefrihet vore sålunda, att samtliga vinster — även sådana med värden under 100 kronor — skulle vara skänkta. I de nu aktuella fallen hade visserligen gjorts gällande, att skattefrågan bedömts under hänsynstagande till speciella omständigheter i samband med

vinstanskaffningen. Styrelsen ansåge emellertid omständigheterna vara av ovidkommande betydelse för själva skattefrågan. I uttrycket "skänkt" måste nämligen, därest enhetliga principer överhuvudtaget skulle kunna upprätthållas, inläggas innebörden att vinst skulle vara i sin helhet skänkt. För kostnader, som hänförde sig till exempelvis anskaffning av material till vinst som färdigställdes genom frivillig arbetsinsats, ansåge styrelsen sålunda undantag icke kunna göras.

Generalpoststyrelsen upplyste tillika, att skatteanmälan rörande ifråga-varande vinster numera inkommit till styrelsen, i följd varav jag fann ärendena icke påkalla någon min vidare åtgärd.

I anslutning till de nu relaterade fallen må framhållas, att jag ofta funnit tillståndsmyndigheternas handlingar i lotteriärenden innehålla otillräckliga uppgifter för bedömandet av frågan huruvida vinstskatt skall utgå. Det har härvid gällt såväl vinsternas värden i och för sig som deras karaktär av skänkta föremål eller icke. Jag har även påträffat flera fall, där tillståndsmyndigheten försummat att insända skatteanmälan, oaktat någon tveksamhet i skattefrågan icke förelegat. Efter påpekande av mig ha sådana anmälningar i efterhand insänts och oguldna skattebelopp erlagts. Vad sålunda förekommit har givit mig anledning att för vederbörande myndigheter understryka vikten av att lotteriärendena handläggas under noggrant beaktande av vinstskattebestämmelserna. Såsom förut framhållits ankommer det även på kontrollanterna att ägna uppmärksamhet åt hit-hörande spörsmål.

V. Inspektionsresor under år 1955

Under mina ämbetsresor år 1955 har jag inspekterat domstolar och andra myndigheter inom Stockholms, Kristianstads, Malmöhus, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Redogörelse för vad under inspektionerna förekommit lämnas i de där-
under förda protokollen, som jämte justitieombudsmannens diarium och registratur komma att för granskning överlämnas till vederbörande lag-
utskott.

VI. Under år 1955 handlagda klagomål och anställda åtal m. m.

Antalet härstädes under år 1955 diarieförda ärenden har uppgått till 811. Vid 1955 års början voro — fränsett ett antal balanserade ärenden av annan beskaffenhet — av förut inkomna klagomål eller eljest mot tjänstemän anhängiggjorda ärenden fortfarande under handläggning härstädes 77

Under år 1955 ha anhängiggjorts ärenden mot tjänstemän:
genom inkomna klagomål — däribland icke inberäknat ett antal anonyma skrifter, vilka icke diarieförts — ett antal av 533
samt på grund av anmärkningar, gjorda vid ämbetsresa eller annorledes, ett antal av 246

Summa balanserade och inkomna ärenden mot tjänstemän 856

Av berörda 856 ärenden ha under år 1955:

1) såsom återkallade avskrivits	5
2) till annan myndighet överlämnats	8
3) efter vederbörandes hörande fått förfalla	287
4) efter annorledes verkställd utredning avskrivits	77
5) utan åtgärd avskrivits	159
6) till åtal hänvisats	6
7) föranlett åtgärd för disciplinär bestraffning	1
8) föranlett annan åtgärd än enligt 6 och 7	152
9) föranlett framställning till Kungl. Maj:t	2

och äro vid 1955 års slut:

10) i avbidan på infordrad förklaring, påminnellers avgivande eller annan utredning vilande	70
11) i avbidan på domstols eller myndighets beslut vilande	15
12) på prövning beroende	74

Summa 856

Av de 74 på prövning beroende ärendena utgöra 65 ärenden sådana, som upptagits i samband med inspektion av förvaltningsmyndigheter och ännu ej hunnit slutbehandlas.

Under år 1955 har, såsom av ovanstående redogörelse framgår, i 6 ärenden beslutits anställande av åtal, nämligen

på grund av förd klagan i	5
av annan anledning i	1

Summa 6

För nedan angivna fel eller försummelser i tjänsten har förordnats om åtal mot:

- 1) t. f. landssekreterare för försummelser vid handläggning av beredskapsärenden (s. 34 o. f.);
 - 2) landsfiskal för felaktigt beslagtagande av vid olaga fiske använd båt (s. 37 o. f.);
 - 3) häradshövding för felaktigt beslut om förvandling av böter (s. 64 o. f.);
 - 4) ordförande och ledamöter i rådhusrätt för felaktig handläggning av brottmål m. m. samt t. f. tullförvaltare för osant intygande m. m.;
 - 5) kyrkoherde för otillbörliga och hotfulla uttalanden i tjänsteskrivelse (s. 51 o. f.); samt
 - 6) t. f. biträdande stadsfiskal för olaga anhållande.
- Därjämte har åtgärd för disciplinär bestraffning för tjänstefel vidtagits mot:
- 7) polisman för olämpligt uppträdande i tjänsten.

Ordföranden i nedre justitierevisionen har på förfrågan uppgivit, att under år 1955 någon förklaring av lag, i den ordning § 20 regeringsformen bestämmer, icke blivit av Kungl. Maj:t meddelad.

För fullgörande av den i 14 § av instruktionen för justitieombudsmannen lämnade föreskriften om avgivande av redogörelse för behandlingen av riksdagens hos Kungl. Maj:t anmälda beslut och gjorda framställningar ha från statsdepartementen införskaffats uppgifter rörande *dels* vilka åtgärder, som blivit vidtagna i anledning av 1955 års riksdags skrivelser, *dels ock* — beträffande sådana genom föregående riksdagars skrivelser hos Kungl. Maj:t anhängiggjorda ärenden som vid 1955 års början voro i sin helhet eller till någon del oavgjorda — vilka åtgärder under nästlidna år blivit vidtagna.

Uppgifterna, som angiva ärendenas ställning vid utgången av år 1955, innefattas i tre såsom bilagor II, III och IV till denna berättelse fogade förteckningar. Såsom bilagor äro även intagna en tabell över de skrivelser 1955 års riksdag avlätit till Kungl. Maj:t (bil. I) och en förteckning över ärenden, som hos Kungl. Maj:t anhängiggjorts genom skrivelser från justitieombudsmannen före den 1 januari 1955 och vari under år 1955 åtgärd vidtagits eller vilka vid samma års slut ännu voro på Kungl. Maj:ts prövning beroende (bil. V).

Stockholm i justitieombudsmansexpeditionen den 10 januari 1956.

FOLKE RUDEWALL.

Gösta Stenlund.

BILAGOR

Bilaga I.

Tabell

över de av 1955 års riksdag avlätna skrivelser m. m. i nummerföljd enligt trettonde samlingen av bihanget till riksdagens protokoll.

Det andra siffertalet utvisar det nummer, under vilket skrivelserna för varje särskilt departement upptagits i den såsom bilaga II här nedan införda förteckningen.

1	Fi	7	42	⁴⁾	K	4	108	Ju	13	146	Ju	16	185	⁴⁾	
2	Ju	11	43	⁴⁾	Fi	11	109	Fi	16		Fi	25	186	⁴⁾	
3	U	6	44	⁴⁾	E	4	110	U	4	147	Fi	26	187	⁴⁾	
4	Fö	9	45	⁴⁾	Jo	4	111	Fö	6		Jo	10	188	S 12	
5	S	10	46	⁴⁾	H	3	112	Fi	17	148	H	11	189	H 15	
6	K	10	47	Fi 1	I	3	113	Fi	18	149	Fi	27	190	E 12	
7	Fi	31		E 1	C	1	114	Fi	19	150	Fi	28	191	E 13	
8	E	17		I 1	79	Fö	3	115	H	7	151	Ju	20	192	S 13
9	Jo	8	48	Fi 3	80	Fö	4	116	U	5		I 13	193	Ju	21
10	H	12	49	Fi 4	81	H	4		S 7		152	Fi	29	194	I 15
11	I	16	50	Fi 5	82	³⁾		117	H	8	153	Fi	30	195	Jo 13
12	H	6	51	Fi 6	83	U	3		I 6		154	²⁾	196	Jo	14
	C	5	52	Fi 2	84	⁴⁾		118	Jo	7	155	¹⁾	197	S	14
13	U	1	53	Ju 2	85	⁴⁾		119	H	9	156	H	13	198	Jo 15
14	Ju	1	54	Ju 3	86	⁴⁾		120	Fö	7	157	E	8	199	Fi 36
15	⁴⁾		55	H 1	87	⁴⁾		121	I	7	158	E	9	200	Jo 16
16	⁴⁾		56	Ju 4	88	⁴⁾		122	Fö	8	159	E	10	201	Jo 17
17	⁴⁾		57	Ju 5	89	⁴⁾		123	S	8	160	E	11	202	Ju 30
18	⁴⁾		58	Ju 6	90	⁴⁾		124	Fi	20	161	U	7	203	Fi 37
19	⁴⁾		59	Ju 7	91	⁴⁾		125	E	6	162	Ju	18	204	Fi 38
20	⁴⁾		60	Jo 1	92	⁴⁾		126	S	9	163	S	11	205	Fi 39
21	⁴⁾		61	Ju 8	93	⁴⁾		127	Fi	23	164	Jo	11	206	Fö 12
22	⁴⁾			Jo 2	94	⁴⁾		128	H	10	165	Ju	19	207	E 14
23	⁴⁾		62	Jo 3	95	⁴⁾		129	Fi	21	166	Fi	32	208	Ju 22
24	⁴⁾		63	Fi 8	96	Jo 5		130	Ju	14	167	Fö	10	209	Ju 23
25	⁴⁾		64	Fö 1	97	Fi 12			K 5		168	Fö	11	210	Ju 24
26	⁴⁾		65	S 1	98	Fi 13			Fi 22		169	U	8	211	Jo 18
27	⁴⁾		66	K 1	99	Ju 9		131	K	6	170	I	14	212	S 15
28	⁴⁾		67	E 2	100	Ju 10		132	I	8	171	H	14	213	S 16
29	⁴⁾		68	H 2	101	I 4		133	I	9	172	Fi	33	214	Ju 25
30	⁴⁾		69	I 2	102	Ju 12		134	I	10	173	Jo	12		E 16
31	⁴⁾		70	Fi 9	103	Fi 14		135	I	11	174	Fi	34	215	H 16
32	⁴⁾		71	K 2	104	C 2		136	K	7	175	⁴⁾		216	E 15
33	⁴⁾		72	K 3	105	C 3		137	Fi	24	176	⁴⁾			C 7
34	⁴⁾		73	Fi 10	106	Fi 15		138	K	8	177	⁴⁾		217	I 17
35	⁴⁾		74	E 3	107	Fö 5		139	E	7	178	⁴⁾		218	I 18
36	⁴⁾		75	S 2		S 6		140	Jo	9	179	⁴⁾		219	Fi 40
37	⁴⁾		76	U 2		E 5		141	Ju	17	180	Fi	35	220	Fi 41
38	⁴⁾			S 3		Jo 6		142	K	9	181	⁴⁾		221	Fi 42
39	⁴⁾		77	S 5		H 5		143	I	12	182	⁴⁾		222	H 17
40	⁴⁾		78	Fö 2		I 5		144	C	6	183	⁴⁾		223	E 18
41	⁴⁾			S 4		C 4		145	Ju	15	184	⁴⁾		224	I 19

¹⁾ Skrivelse till fullmäktige i riksbanken. — ²⁾ Skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret. —

³⁾ Skrivelse till styrelsen för riksdagsbiblioteket. — ⁴⁾ Utfärdade förordnanden.

225	I	20	260	C	10	289	C	11	323	Ju	36	H	25	379	Fi	76	
226	K	11	261	I	28	290	C	12	324	Fö	21	Fi	65	380	Fö	24	
227	Jo	19	262	Ju	29	291	S	21		H	21	347	S	28	381	I	37
228	C	8	263	Fi	46	292	Fö	16	325	H	22	348	S	29	382	U	15
229	Jo	20	264	Ju	31	293	S	22	326	E	27	349	Fi	66		K	24
230	Jo	21	265	Ju	32	294	S	23	327	E	28	350	Fi	67	383	E	33
231	Jo	22		S	20	295	S	24	328	S	26	351	K	21		I	39
232	U	9	266	E	21	296	Ju	34		Fi	59	352	I	35		C	16
233	E	19	267	I	29	297	Fi	53	329	K	20	353	I	36	384	Ju	53
234	E	20	268	I	30	298	Ju	35	330	K	18	354	Fi	68		Fö	25
235	I	21	269	K	12	299	U	13	331	C	14	355	Fi	69		K	25
236	I	22	270	Fi	47	300	Fö	17	332	Fi	60	356	Fi	70		E	34
237	Ju	26	271	Fi	48	301	Fö	18	333	Ju	46	357	Fi	71		Jo	39
238	S	17	272	Fö	15	302	Fö	19		Fö	22	358	Fi	72		H	27
239	I	23		K	13	303	K	15		S	27	359	Fi	73		I	40
240	Fi	45		Fi	49		I	32		E	30	360	)			C	17
241	Fi	43		Jo	25	304	K	16		I	34	361	)		385	S	32
242	Fi	44	273	Fi	50	305	K	17		C	15	362	Fi	74	386	S	31
243	U	10	274	Jo	26	306	C	13	334	Fi	61	363	Jo	35	387	Jo	40
244	Fö	13	275	Ju	33	307	E	24	335	Fi	62	364	K	22	388	E	37
245	H	18	276	Jo	27	308	E	25	336	Fi	63	365	Ju	50	389	E	35
246	H	19	277	Jo	28	309	E	29	337	Ju	44	366	Jo	36	390	E	36
247	H	20	278	Ju	37	310	E	26		S	25	367	H	26	391	Fi	78
248	S	18	279	Ju	38	311	I	33		K	19	368	S	30	392	Fi	77
249	I	24		Fi	54	312	Ju	39		H	23	369	Fö	23	393	Jo	41
250	I	25	280	U	11	313	Ju	40	338	Ju	47	370	Jo	37	394	Jo	42
251	I	26	281	U	12	314	Ju	41		H	24	371	E	31	395	Jo	43
252	S	19	282	E	22	315	U	14	339	Fi	64	372	E	32	396	Ju	54
253	Ju	27	283	Ju	45	316	Fö	20	340	Fi	56	373	Ju	55	397	S	33
254	Ju	28		Fi	58	317	Fi	55	341	Fi	57	374	K	23	398	Fi	79
255	Jo	23	284	Fi	51	318	Ju	42	342	Ju	48	375	Ju	52			
256	Jo	24	285	E	23	319	Ju	43	343	Jo	32		Jo	38			
257	I	27	286	I	31	320	Jo	29	344	Jo	33	376	Ju	51			
258	C	9	287	Fi	52	321	Jo	30	345	Jo	34	377	I	38			
259	Fö	14	288	K	14	322	Jo	31	346	Ju	49	378	Fi	75			

Förteckning

över de av 1955 års riksdag till Konungen avlåtna skrivelser jämte uppgifter om de åtgärder, som under nämnda år vidtagits i anledning av samma skrivelser.

(Det för varje ärende inom parentes utsatta siffertalet utvisar riksdagsskrivelsens nummer enligt trettonde samlingen av bihanget till riksdagens protokoll.)

1. Justitiedepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 26 januari 1955, angående val av ombud och suppleanter i Nordiska rådet. (14.)
Den 11 februari 1955 anmäld och lagd till handlingarna.
2. den 11 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. (53.)
Lag utfärdad den 18 februari 1955 (SFS nr 50).
3. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret. (54.)
Lag utfärdad den 18 februari 1955 (SFS nr 60).
4. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m. (56.)
Lagar utfärdade den 18 februari 1955 (SFS nr 51—54).
5. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472). (57.)
Lag utfärdad den 18 februari 1955 (SFS nr 55).
6. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 1 § och 30 kap. 6 § rättegångsbalken. (58.)
Lag utfärdad den 18 februari 1955 (SFS nr 56).
7. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 § utsokningslagen m. m. (59.)
Lagar utfärdade den 18 februari 1955 (SFS nr 58 och 59).
8. den 16 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i lagen om rätt till fiske m. m. (61.)
Sedan skrivelsen, i vad densamma avsåg lag om ändrad lydelse av 13 kap. 15 §

vattenlagen, överlämnats från jordbruksdepartementet, har lag i ämnet utfärdats den 18 februari 1955 (SFS nr 44). (Jfr punkten 2 under jordbruksdepartementet.)

9. den 23 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon. (99.)

Lag utfärdad den 4 mars 1955 (SFS nr 83).

10. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods. (100.)

Lag utfärdad den 4 mars 1955 (SFS nr 86).

11. den 25 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde, m. m. (2.)

Den 10, 12 och 27 maj samt den 10, 17 och 30 juni 1955 anmäld, därvid Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen anvisade anslagen till vederbörandes förfogande. (Jfr ärendena under punkterna 39 och 40 här nedan.)

12. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 116 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal och till förordning angående ändrad lydelse av 12 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt. (102.)

Författningar utfärdade den 4 mars 1955 (SFS nr 84 och 85).

13. den 2 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. (108.)

Lagar i ämnet utfärdade den 4 mars 1955 (SFS nr 87—89).

14. den 15 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels angående godkännande av konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg, dels ock med förslag till lag om inskrivning av rätt till luftfartyg, m. m. (130.)

Lagar utfärdade den 12 maj 1955 (SFS nr 227—244). Ratifikationsinstrument deponerat den 16 november 1955.

15. den 22 mars, i anledning av väckta motioner om beredande av arbetsmöjligheter för tidigare straffade personer m. fl. (145.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

16. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 3) med förslag till lag om bankrörelse m. m. (146.)

Sedan skrivelsen, i vad densamma avsåg förslag till dels lag angående ändrad lydelse av 28 a § konkurslagen och dels lag angående ändrad lydelse av 36 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, överlämnats från finansdepartementet för handläggning, ha lagar i ämnet utfärdats den 31 mars 1955 (SFS nr 185 och 186). (Jfr punkten 25 under finansdepartementet.)

17. den 23 mars, i anledning av väckt motion angående viss översyn av lagen om in-teckning i jordbruksinventarier. (141.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
18. den 1 april, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om de sociala konsekvenserna av ingångna dispensåktenskap m. m. (162.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
19. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet. (165.)
Lag utfärdad den 3 juni 1955 (SFS nr 288).
20. samma dag, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för utfärdande av röstlängdsutdrag. (151.)
Skrivelsen har den 3 juni 1955 överlämnats till 1955 års valutredning. Utredningen har den 12 december 1955 avgivit betänkande (stencilerat) med förslag rörande underlättande av deltagande i allmänna val. Häröver ha genom remiss yttranden infordrats till den 1 februari 1956.
21. den 19 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde. (193.)
Den 29 april 1955 anmäld, därvid Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen anvisade anslagen till vederbörandes förfogande.
22. den 22 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 5 april 1949 (nr 114) om val av borgmästare och rådman. (208.)
Lag utfärdad den 6 maj 1955 (SFS nr 193).
23. samma dag, i anledning av väckt motion angående förflyttning av Söderbygdens vattendomstol. (209.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
24. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 11 kap. vattenlagen, dels ock en i anledning av propositionen väckt motion. (210.)
Lag utfärdad den 12 maj 1955 (SFS nr 226).
25. den 27 april, i anledning av väckta motioner om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst. (214.)
Skrivelsen har överlämnats till ecklesiastikdepartementet för handläggning.
26. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde. (237.)
Den 20 maj 1955 anmäld, därvid Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen anvisade anslagen till vederbörandes förfogande.
27. samma dag, i anledning av väckta motioner om förordnande av civila medlare i äktenskapsmål. (253.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

28. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister. (254.)
Lag utfärdad den 20 maj 1955 (SFS nr 253).
29. den 11 maj, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., dels ock en i anledning av propositionen väckt motion. (262.)
Lagar utfärdade den 3 juni 1955 (SFS nr 314—316).
30. den 13 maj, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för beräkning av antalet elektorer vid förstakammarval. (202.)
Skrivelsen har den 3 juni 1955 överlämnats till 1955 års valutredning.
31. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare. (264.)
Lag utfärdad den 20 maj 1955 (SFS nr 261).
32. samma dag, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävjande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum. (265.)
Ärendet, som den 14 oktober 1955 överlämnats från socialdepartementet, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
33. samma dag, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare. (275.)
Skrivelsen har den 3 juni 1955 överlämnats till 1955 års valutredning.
34. den 20 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken, m. m. (296.)
Lagar utfärdade den 17 juni 1955 (SFS nr 409 och 410).
35. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal. (298.)
Lag utfärdad den 3 juni 1955 (SFS nr 264).
36. den 24 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik. (323.)
Lag utfärdad den 27 maj 1955 (SFS nr 265).
37. den 25 maj, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet. (278.)
Inom justitiedepartementet har upprättats en den 9 december 1955 dagtecknad promemoria (stencilerad) angående handläggning av nådeärenden. Häröver ha genom remiss yttranden infordrats till den 1 februari 1956.
38. samma dag, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål. (279.)
Skrivelsen har överlämnats till finansdepartementet för handläggning.

39. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till Justitiedepartementet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner. (312.)

Anmäld och slutbehandlad den 10 juni 1955.

40. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till regeringsrätten. (313.)

Den 10 juni 1955 anmäld, därvid Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen anvisade anslagen till vederbörandes förfogande.

41. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till fängvården m. m. (314.)

Den 10 juni 1955 anmäld, därvid Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen anvisade anslagen till vederbörandes förfogande.

42. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen. (318.)

Lag utfärdad den 3 juni 1955 (SFS nr 312).

43. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad. (319.)

Lag utfärdad den 3 juni 1955 (SFS nr 378).

44. den 26 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m. (337.)

Sedan skrivelsen, i vad densamma avsåg förslag till dels lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag och dels lag angående ändrad lydelse av 102 § lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar, överlämnats från handelsdepartementet, ha lagar i ämnet utfärdats den 3 juni 1955 (SFS nr 384 och 385). (Jfr punkten 23 under handelsdepartementet.)

45. den 27 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner. (283.)

Lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar utfärdad den 27 maj 1955 (SFS nr 361).

46. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. (333.)

Den 17 juni 1955 anmäld, i vad skrivelsen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

47. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen, m. m. (338.)

Lagar i ämnet utfärdade den 17 juni 1955 (SFS nr 389—393).

48. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 8:o), 10:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt. (342.)

Lag utfärdad den 3 juni 1955 (SFS nr 298).

49. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 151) med förslag till lag om sparbanker, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. (346.)

Sedan skrivelsen, i vad densamma avsåg förslag till dels lag angående ändring i lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs, dels lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura, dels lag angående ändrad lydelse av 200 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag och dels lag angående ändrad lydelse av 102 § lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar överlämnats från finansdepartementet, ha lagar i ämnet utfärdats den 3 juni 1955 (SFS nr 418, 420, 384 och 385). (Jfr punkten 65 under finansdepartementet.)

50. den 23 november, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft. (365.)

Lag utfärdad den 25 november 1955 (SFS nr 601).

51. den 6 december, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka. (376.)

Skrivelsen har den 19 december 1955 överlämnats till besvärssakkunniga, 1951 års rättegångskommitté, 1954 års fastighetsbildningskommitté samt 1955 års valutredning att tagas i beaktande vid fullgörandet av tidigare meddelat uppdrag. Vidare har genom cirkulärskrivelse samma dag underrättelse om riksdagens uttalanden lämnats till statssekreterare, rättsavdelningschefer, lagbyråchefer m. fl. Ärendet får därmed anses slutbehandlat.

52. den 7 december, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugearronden. (375.)

Skrivelsen har överlämnats till jordbruksdepartementet för handläggning.

53. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m. (384.)

Anmäld och slutbehandlad i vad på justitiedepartementet ankommer den 16 december 1955. (Jfr punkten 17 under civildepartementet.)

54. den 14 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 (nr 618) för Nordiska rådet. (396.)

Förordning utfärdad den 16 december 1955 (SFS nr 692).

55. den 17 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m. (373.)

Lag utfärdad den 30 december 1955 (SFS nr 711).

2. Utrikesdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 21 januari 1955, angående utscende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden. (13.)

Anmäld den 4 februari 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt, att skrivelsen skulle läggas till handlingarna.

2. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av konvention mellan Sverige och Schweiz rörande socialförsäkring. (76.)

Skrivelsen anmäld den 25 februari 1955 på socialdepartementets föredragning, varvid Kungl. Maj:t beslöt, att ifrågavarande konvention skulle ratificeras. Ratifikationsinstrument har genom utrikesdepartementets försorg utfärdats.

3. den 23 februari, angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter. (83.)

Anmäld den 11 mars 1955, varvid Kungl. Maj:t förordnade, att meddelande om valet skulle i föreskriven ordning avlätas till Europarådets generalsekreterare.

4. den 4 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde. (110.)

Anmäld den 18 mars 1955, varvid nödiga föreskrifter meddelades.

5. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av två provisoriska europeiska överenskommelser om social trygghet och en europeisk konvention om social och medicinsk hjälp samt tilläggsprotokoll till dessa avtal. (116.)

Skrivelsen anmäld den 11 mars 1955 på socialdepartementets föredragning, varvid Kungl. Maj:t beslöt, att ifrågavarande överenskommelser skulle ratificeras. Ratifikationsinstrument ha genom utrikesdepartementets försorg utfärdats.

6. den 15 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde. (3.)

Anmäld den 27 maj 1955, varvid nödiga föreskrifter meddelades.

7. den 1 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld. (161.)

Anmäld den 15 april 1955, varvid nödiga föreskrifter meddelades.

8. samma dag, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till utgivande av en redogörelse på engelska språket om den svenska riksdagen. (169.)

Anmäld den 12 september 1955, varvid nödiga föreskrifter meddelades.

9. den 29 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll upprättade den 14 juni 1954 av generalsekreteraren i Internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) rörande vissa ändringar av konventionen den 7 december 1944 angående internationell civil luftfart. (232.)

Anmäld den 27 maj 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt att för Sveriges del ratificera ifrågavarande protokoll och förordnade, att ratifikationsinstrument skulle utfärdas i vanlig ordning och deponeras i Internationella civila luftfartsorganisationens arkiv.

10. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde. (243.)

Anmäld den 27 maj 1955, varvid nödiga föreskrifter meddelades.

11. den 20 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av konsularkonvention mellan Sverige och Frankrike. (280.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

12. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut. (281.)

Anmäld den 25 november 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt att lägga ifrågavarande skrivelse till handlingarna.

13. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelser från Nordiska rådets svenska delegation. (299.)

Anmäld den 2 december 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt att lägga ifrågavarande skrivelse till handlingarna.

14. den 25 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp. (315.)

Anmäld den 17 juni 1955, varvid Kungl. Maj:t gav riksräkenskapsverket tillkänna, att en fordran å 24 956 kronor 47 öre, omfattande ovan berörda för mycket utbetalade lönebelopp, finge avskrivas.

15. den 7 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till konventionen rörande bildandet av EUROFIMA, europeiskt bolag för finansiering av järnvägsmateriel, m. m. (382.)

Anmäld den 30 december 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt att för Sveriges del ratificera ovannämnda konvention.

3. Försvarsdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 16 februari 1955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde. (64.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

2. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (78.)

Anmäld den 15 april och den 3 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat, såvitt på försvarsdepartementet ankommer.

3. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader. (79.)
Anmäld och slutbehandlad den 4 mars 1955.
4. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper. (80.)
Anmäld och slutbehandlad den 4 mars 1955.
5. den 25 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. (107.)
Anmäld den 15 april och den 3 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat, såvitt på försvarsdepartementet ankommer.
6. den 4 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 under försvarets fonder m. m. (111.)
Anmäld den 31 mars och den 22 april 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
7. den 8 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till H. K. Almkvist m. fl. (120.)
Anmäld och slutbehandlad den 25 mars 1955.
8. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m. (122.)
Anmäld och slutbehandlad den 25 mars 1955.
9. den 25 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde. (4.)
Anmäld den 15 april samt den 3 och den 17 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
10. den 1 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1955/56. (167.)
Anmäld och slutbehandlad den 22 april 1955.
11. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m. (168.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
12. den 22 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggande av garnisonssjukhuset i Skövde m. m. (206.)
Anmäld den 6 maj och den 3 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
13. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde. (244.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
14. den 10 maj, i anledning av väckt motion om ersättning till parkettläggaren S. E. V. Jansson för skada uppkommen under militärtjänstgöring. (259.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.

15. den 13 maj, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorerers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. (272.)
 Skrivelsen har såvitt angår punkterna 1 (av militär trupp utförda vägarbeten), 5 (vissa för försvarsändamål inrättade fonder) och 6 (garnisonsskolans i Landskrona fond) överlämnats till försvarsdepartementet. Ärendet under punkten 1 har anmälts den 30 juni 1955, varvid Kungl. Maj:t uppdragit åt försvarets civilförvaltning att verkställa översyn av gällande bestämmelser om ersättning vid ianspråktagande av militär personal för andra än militära uppgifter samt att till Kungl. Maj:t inkomma med därav föranlett förslag. Såväl detta ärende som ärendet under punkten 5 är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Ärendet under punkten 6 har anmälts och slutbehandlats den 30 juni 1955.

16. den 21 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring m. m. (292.)
 Anmäld den 3 juni, den 25 november och den 16 december 1955. Förordningar respektive kungörelse utfärdades den 3 juni (SFS nr 362—364) och den 16 december 1955 (SFS nr 700). Ärendet är därmed slutbehandlat.

17. den 24 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (300.)
 Anmäld den 3 juni, den 12 och den 22 september samt den 9 december 1955. Rörande utbyggnad av tygstagens reservorganisation utfärdades kungörelse (nr 548) den 12 september 1955. Den 9 december 1955 utfärdades provisorisk instruktion för militärpsykologiska institutet (SFS nr 644). Ärendet är därmed slutbehandlat utom såvitt avser frågan om indragning av Herrevadsklosters, Gudhems och Utnäslöts remontdepåer samt ridskolan. I denna del är ärendet alltjämt beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

18. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m. (301.)
 Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

19. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m. (302.)
 Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

20. den 25 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid Stockholms tygstation m. m. (316.)
 Anmäld och slutbehandlad den 30 juni 1955.

21. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett sjöfartsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (324.)
 Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, såvitt på försvarsdepartementet ankommer.

22. den 27 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. (333.)
 Anmäld den 3 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat, såvitt på försvarsdepartementet ankommer.

23. den 23 november, i anledning av väckta motioner om ersättning åt elektrikern J. F. Öberg för skada, uppkommen under militärtjänstgöring. (369.)
Anmäld och slutbehandlad den 2 december 1955.
24. den 6 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ytterligare kostnader för det svenska deltagandet i stillståndsovervakningen i Korea. (380.)
Anmäld och slutbehandlad den 16 december 1955.
25. den 7 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m. (384.)
Anmäld och slutbehandlad i vad på försvarsdepartementet ankommer den 30 december 1955. (Jfr punkten 17 under civildepartementet.)

4. Socialdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 16 februari 1955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde. (65.)
Anmäld den 25 februari och den 22 april 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
2. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående en av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1954 vid dess trettiosjunde sammanträde antagen rekommendation. (75.)
Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.
3. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av konvention mellan Sverige och Schweiz rörande socialförsäkring. (76.)
Anmäld och slutbehandlad, i vad på socialdepartementet beror, den 25 februari 1955. Skrivelsen överlämnad till utrikesdepartementet för fortsatt behandling.
4. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (78.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, i vad på socialdepartementet beror.
5. den 23 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 maj 1953 (nr 269) angående byggnadsforskningsavgift. (77.)
Anmäld och slutbehandlad den 4 mars 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 67).
6. den 25 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. (107.)
Anmäld den 31 maj och den 3 juni 1955, i vad på socialdepartementet beror.
7. den 4 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av två provisoriska europeiska överenskommelser om social trygghet och

en europeisk konvention om social och medicinsk hjälp samt tilläggsprotokoll till dessa avtal. (116.)

Anmäld och slutbehandlad den 11 mars 1955, i vad på socialdepartementet beror. Skrivelserna överlämnade till utrikesdepartementet för fortsatt handläggning.

8. den 8 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom. (123.)

Anmäld och slutbehandlad den 11 mars 1955.

9. den 9 mars, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 § arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckt motion. (126.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 mars 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 100).

10. den 22 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m. (5.)

Anmäld den 31 mars, den 15 och den 29 april, den 20 och den 27 maj samt den 3 juni 1955. Författningar utfärdade den 20 maj (SFS nr 225) och den 16 augusti 1955 (SFS nr 520). Ärendet är slutbehandlat.

11. den 1 april, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner. (163.)

Anmäld den 15 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 127).

12. den 19 april, i anledning av väckta motioner om en utredning angående upprättande av en allmän familjerådgivning. (188.)

Anmäld den 22 april 1955, varvid statsrådet Ulla Lindström bemyndigades tillkalla sakkunniga för att utreda frågan om en allmän familjerådgivning. Utredningsarbetet pågår.

13. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt anstånd för Stockholms stadsmission med skyldigheten att inlösa vissa lån. (192.)

Anmäld och slutbehandlad den 22 april 1955.

14. samma dag, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 12 § lagen om semester. (197.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

15. den 22 april, i anledning av väckta motioner om viss komplettering av lagen om förskottering av underhållsbidrag. (212.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

16. samma dag, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsovådligt arbete. (213.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

17. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde. (238.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
18. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde. (248.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
19. den 13 maj, i anledning av väckta motioner om utredning angående åldringarnas anpassning i produktionslivet. (252.)
Anmäld den 17 juni 1955, varvid Kungl. Maj:t uppdrog åt arbetsmarknadsstyrelsen att vid den verksamhet, som styrelsen bedriver för att tillvarata den arbetskapacitet som förefinnes hos personer i medelåldern eller i högre ålder, iakttaga vad allmänna beredningsutskottet anfört i sitt utlåtande nr 17. Ärendet är slutbehandlat.
20. samma dag, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävjande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum. (265.)
Skrivelsen har överlämnats till justitiedepartementet.
21. den 21 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m. (291.)
Anmäld den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 395—401).
Ärendet är slutbehandlat.
22. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. (293.)
Anmäld den 3 och den 17 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 469—472). Sistnämnda dag uppdrog Kungl. Maj:t åt riks-försäkringsanstalten att verkställa av riksdagen begärd utredning angående förbättring av livräntor enligt fiskarförsäkringsförfattningarna. Anstalten har den 30 september 1955 inkommit med ifrågavarande utredning. Förslag i ämnet beräknas kunna föreläggas 1956 års riksdag.
23. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m. (294.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 402—405).
24. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkassor m. m. (295.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

25. den 26 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m. (337.)
Anmäld och slutbehandlad, i vad på socialdepartementet beror, den 3 juni 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 386).
26. den 27 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. (328.)
Anmäld den 3, 10 och 30 juni 1955. Författningar utfärdade sistnämnda dag (SFS nr 448—451, 477 och 478). Ärendet är slutbehandlat.
27. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. (333.)
Skrivelsen, som överlämnats genom protokollsutdrag från civildepartementet den 3 juni 1955, har, i vad på socialdepartementet beror, anmälts och lagts till handlingarna den 16 december 1955.
28. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m. (347.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 394 och 395).
29. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1955/56 till Allmänna barnbidrag. (348.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
30. den 23 november, i anledning av väckta motioner om anordnande av alkoholistpolikliniker i landstingens regi. (368.)
Genom beslut den 16 december 1955 har Kungl. Maj:t uppdragit åt socialstyrelsen att verkställa utredning rörande frågan om statsbidrag till landstingen för alkoholistpolikliniker samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, varvid utredningen må föranleda. Utredningsarbetet pågår.
31. den 9 december, i anledning av väckta motioner om besvärsrätten i sjukförsäkrings- och pensionsärenden. (386.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
32. den 13 december, i anledning av väckta motioner om ersättning till Wilhelm Kenttä för viss krigsskada. (385.)
Anmäld och slutbehandlad den 30 december 1955.
33. den 16 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om socialhjälp, m. m. (397.)
Ärendet är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

5. Kommunikationsdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 16 februari 1955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. (66.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

2. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag. (71.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

3. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss ersättningskyldighet till kronan. (72.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

4. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (78.)

I vad skrivelsen angår kommunikationsdepartementet har densamma anmäls och slutbehandlats den 12 maj 1955.

5. den 15 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels angående godkännande av konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg, dels ock med förslag till lag om inskrivning av rätt till luftfartyg, m. m. (130.)

I vad skrivelsen angår kommunikationsdepartementet har densamma anmäls och slutbehandlats den 12 maj 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 241).

6. den 16 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av vissa postavgifter. (131.)

Anmäld den 12 maj och den 2 december 1955. Författningar utfärdade den 12 maj (SFS nr 269) och den 2 december (SFS nr 642). Ärendet är därmed slutbehandlat.

7. den 18 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. (136.)

Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.

8. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1955/56 av underskottet för luftfartsfonden. (138.)

Anmäld och slutbehandlad den 17 juni 1955.

9. den 23 mars, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående tillfälligt upphävande av viss i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) föreskriven besiktningsskyldighet, m. m. samt till förordning om ändring i vägtrafikförordningen, dels ock i ämnet väckta motioner. (142.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 98 och 99).

10. den 29 april, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner. (6.)
Anmäld och slutbehandlad den 12 maj 1955.
11. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlättelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter m. m. (226.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
12. den 13 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport. (269.)
Anmäld den 20 maj och den 12 september 1955, varefter överenskommelse i ämnet mellan Danmark, Norge och Sverige undertecknats den 29 september 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
13. samma dag, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. (272.)
Anmäld och slutbehandlad den 17 juni 1955, i vad angår den under punkten 9 i statsutskottets utlåtande nr 119 behandlade frågan. Den under punkten 10 i samma utlåtande upptagna frågan är anmäld genom beslut (försvarsdepartementet) den 9 december 1955 angående utökning av försvarets fastighetsnämnd m. m. men alltså beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
14. den 20 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett andra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m. (288.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
15. den 24 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan. (303.)
I vad skrivelsen angår kommunikationsdepartementet är den anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.
16. den 25 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken. (304.)
Anmäld och slutbehandlad den 30 juni 1955.
17. samma dag, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag till upprustning av vägarna på Listerlandet. (305.)
Anmäld den 8 juli 1955, varvid Kungl. Maj:t anbefalld väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att uppgöra och inkomma med förslag till erforderlig upprustning av vägarna på Listerlandet.
18. samma dag, i anledning av väckta motioner angående ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara till normalspår. (330.)
Genom beslut den 17 juni 1955 har Kungl. Maj:t förordnat, att skrivelsen skulle överlämnas till 1953 års trafikutredning för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag.

19. den 26 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m. (337.)

I vad skrivelsen angår kommunikationsdepartementet har densamma anmälts och slutbehandlats den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 388.)

20. den 27 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till väg- och vattenbyggnadsverkets avlöningar och omkostnader jämte i ämnet väckta motioner. (329.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

21. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648). (351.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 313).

22. den 16 november, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansieringen av mellanriksvägen Enafors—riksgränsen—Stjördal. (364.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 november 1955.

23. den 7 december, i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar. (374.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

24. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till konventionen rörande bildandet av EUROFIMA, europeiskt bolag för finansiering av järnvägsmateriel, m. m. (382.)

Anmäld den 30 december 1955, varvid Kungl. Maj:t beslöt, att konventionen skulle ratificeras. Ärendet är därmed slutbehandlat.

25. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m. (384.)

I vad skrivelsen angår kommunikationsdepartementet är den anmäld och slutbehandlad den 30 december 1955.

6. Finansdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 26 januari 1955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad tid för överlämnande till kommun av redovisning över kommunen tillkommande allmän kommunalskatt, m. m. (47.)

Anmäld den 28 januari 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 13). Ärendet är därmed slutbehandlat, såvitt på finansdepartementets föredragning beror.

2. den 9 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1955, m. m. (52.)

Anmäld och slutbehandlad den 11 februari 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 19—22).

3. den 11 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m. (48.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 februari 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 65 och 66).

4. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 22 april 1949 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift, m. m. (49.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 februari 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 64).

5. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsöverenskommelse till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskatning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m. (50.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 februari 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 69).

6. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379). (51.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 februari 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 34).

7. den 16 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under första huvudtiteln, avseende anslag till kungl. hov- och slottsstaterna. (1.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

8. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1955/56 till oförutsedda utgifter. (63.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955.

9. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1955/56. (70.)

Anmäld och slutbehandlad den 4 mars 1955.

10. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 och 10 §§ förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution. (73.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 73 och 74).

11. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (78.)

Anmäld den 20 maj och den 3 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat, såvitt på finansdepartementets fördragning beror.

12. den 23 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin m. m. (97.)
Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 35—37).
13. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om försäljning av alkoholfria drycker. (98.)
Anmäld och slutbehandlad den 25 februari 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 38).
14. den 25 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde. (103.)
Anmäld och slutbehandlad den 11 mars 1955.
15. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. (106.)
Anmäld den 15 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 145). Ånyo anmäld den 3 och den 30 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
16. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 4) med förslag till förordning om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar m. m., dels ock i ämnet väckt motion. (109.)
Anmäld och slutbehandlad den 4 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 110 och 111).
17. den 4 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde. (112.)
Anmäld och slutbehandlad den 29 april 1955.
18. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 och 18 §§ förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin, m. m. (113.)
Anmäld den 11 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 129—133). Ånyo anmäld den 30 juni och den 22 september 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.
19. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å rusdrycker, m. m. (114.)
Anmäld och slutbehandlad den 11 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 114 och 115).
20. den 8 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde. (124.)
Anmäld och slutbehandlad den 31 mars 1955.
21. den 15 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för dödsboet efter fjärdingsmannen N. G. Linné från viss ersättningskyldighet till kronan. (129.)
Anmäld och slutbehandlad den 31 mars 1955.

22. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels angående godkännande av konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg, dels ock med förslag till lag om inskrivning av rätt till luftfartyg, m. m. (130.)

I vad skrivelsen angår finansdepartementet har densamma anmälts och slutbehandlats den 12 maj 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 242—244).

23. den 16 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469). (127.)

Anmäld och slutbehandlad den 25 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 139—142).

24. den 18 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser utgifter för statens kapitalfonder. (137.)

Anmäld och slutbehandlad den 31 mars 1955.

25. den 22 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 3) med förslag till lag om bankrörelse m. m. (146.)

Anmäld den 31 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 183, 184 och 187). Ärendet är därigenom slutbehandlat, såvitt på finansdepartementets föredragning beror.

26. den 23 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1955 skall utgå. (147.)

Överlämnad till jordbruksdepartementet den 25 mars 1955.

27. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från nöjesskatt i vissa fall. (149.)

Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955.

28. den 25 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. (150.)

Anmäld och slutbehandlad den 31 mars 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 122—125).

29. den 29 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1955/56. (152.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

30. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51, m. m. (153.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

31. den 1 april, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56

under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde. (7.)

Anmäld den 20 maj samt den 3 och den 6 juni 1955. Ärendet är därmed slutbehandlat.

32. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) dels ock i ämnet väckta motioner. (166.)

Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 161 och 162).

33. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppbörds- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m. (172.)

Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 164).

34. den 13 april, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter. (174.)

Anmäld och lagd till handlingarna den 29 april 1955.

35. samma dag, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter. (180.)

Anmäld och lagd till handlingarna den 29 april 1955.

36. den 20 april, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m., jämte i ämnet väckta motioner. (199.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

37. den 22 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § 10 mom. förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter. (203.)

Anmäld och slutbehandlad den 29 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 163).

38. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 12 maj 1950 (nr 164) angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av anti-dumping- och utjämningstullar. (204.)

Anmäld och slutbehandlad den 29 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 165).

39. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 februari 1954 (nr 71) om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts vissa för prisreglering bildade stiftelser, m. m. (205.)

Anmäld och slutbehandlad den 29 april 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 166).

40. den 26 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter. (219.)
Anmäld den 20 maj och den 4 november 1955. Ärendet är i vissa delar beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
41. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv. (220.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.
42. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 8 juni 1951 (nr 457) om särskilt bidrag till producent av svensk film, så ock om fortsatt giltighet av samma förordning, m. m. (221.)
Anmäld och slutbehandlad den 6 maj 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 169—171).
43. den 4 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 4 förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager, m. m. (241.)
Anmäld och slutbehandlad den 12 maj 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 200—204).
44. samma dag, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande avdragsrätten för periodiskt understöd till studerande m. m. (242.)
Anmäld den 27 maj 1955, varvid skrivelsen överlämnades till 1950 års skattelagssakkunniga.
45. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde. (240.)
Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.
46. den 11 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370). (263.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955, varvid författning utfärdades (SFS nr 245).
47. den 13 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond. (270.)
Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.
48. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar. (271.)
Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.
49. samma dag, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. (272.)
Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 27 maj 1955 ha tryckta exemplar av skrivelsen samt statsutskottets utlåtande nr 119 för handläggning i angivna delar över-

lämnats till försvarsdepartementet (punkterna 1, 5 och 6, av militär trupp utförda vägarbeten; vissa för försvarsändamål inrättade fonder; garnisonsskolans i Landskrona fond), kommunikationsdepartementet (punkterna 9 och 10, viss befrielse från hamnavgift i fiskehamnar; vissa mark- och förläggingsfrågor) samt jordbruksdepartementet (punkterna 15 och 17, lantbruksnämnderna i Kalmar län; grävmaskiner för torrläggingsverksamheten). — Ärendet under punkten 13 (förenkling av vissa skatterestitutioner) är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

50. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT). (273.)

Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.

51. den 18 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. (284.)

Anmäld den 27 maj 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 255—257). Såvitt angår riksdagens anhållan om utredning rörande frågan att i skattelagstiftningen införa rätt till förlustutjämning är ärendet beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

52. den 20 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1955/56. (287.)

Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.

53. den 24 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet. (297.)

Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 356—360, 371 och 372).

54. den 25 maj, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål. (279.)

Anmäld den 11 november 1955, varvid skrivelsen överlämnades till utredningen angående möjligheterna att begränsa tillströmningen av taxeringsmål till regeringsrätten.

55. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 122) med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m. (317.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 259 och 260).

56. den 26 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m. (340.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 300 och 301).

57. samma dag, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1955/56, m. m. (341.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

58. den 27 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner. (283.)
Överlämnad till justitiedepartementet den 31 maj 1955.
59. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. (328.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
60. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. (332.)
Anmäld den 30 juni 1955, varvid dels uppdrogs åt särskilda sakkunniga att verkställa utredning rörande den framtida förvaltningen av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. m., dels ock tillsattes en förhandlingsdelegation med uppdrag att förhandla med Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund rörande villkoren för ett fortsatt samarbete i fråga om förvaltningen av de norrländska malmfälten. Änjo anmäld samt slutbehandlad den 22 september 1955.
61. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avsättningar till budgetutjämningsfonden. (334.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
62. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1955/56 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar. (335.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
63. samma dag, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55. (336.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
64. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m. (339.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 351—353).
65. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 151) med förslag till lag om sparbanker, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. (346.)
I vad skrivelsen angår finansdepartementet har densamma anmälts och slutbehandlats den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 416, 417, 419 och 422).
66. samma dag, angående statsregleringen för budgetåret 1955/56. (349.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
67. samma dag, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1955/56. (350.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.
68. samma dag, angående regleringen för budgetåret 1955/56 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. (354.)
Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955.

69. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 64) med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv m. m., jämte i ämnet väckta motioner. (355.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 306—309).

70. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 65) med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) m. m. (356.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 302 och 303).

71. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 162) med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (357.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 310 och 311).

72. samma dag, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 193) med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående premiering av s. k. ungdomssparande. (358.)

Anmäld och slutbehandlad den 3 juni 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 304 och 305).

73. den 9 november, angående val av en fullmäktig i riksgäldskontoret med suppleant. (359.)

Anmäld och lagd till handlingarna den 25 november 1955.

74. den 18 november, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 200) angående godkännande av avtal mellan Sverige och Sydafrikanska unionen för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter. (362.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

75. den 7 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av beslut om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag. (378.)

Anmäld och lagd till handlingarna den 9 december 1955.

76. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m. (379.)

Anmäld den 9 december 1955. Frågan om ikraftträdandet av de ändringar i tulltaxan, som föranledas av tullförhandlingen med Förbundsrepubliken Tyskland, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

77. den 14 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1956, m. m., jämte i ämnet väckta motioner. (392.)

Anmäld och slutbehandlad den 16 december 1955, varvid författningar utfärdades (SFS nr 649, 650, 695 och 696).

78. den 17 december, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56. (391.)

Anmäld och slutbehandlad den 30 december 1955.

79. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 6 och 7 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, dels ock av ett europeiskt monetärt avtal. (398.)

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

7. Ecklesiastikdepartementet.

Riksdagens skrivelse

1. den 26 januari 1955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad tid för överlämnande till kommun av redovisning över kommunen tillkommande allmän kommunalskatt, m. m. (47.)

Lag utfärdad den 28 januari 1955 (SFS nr 12). I vad på ecklesiastikdepartementet ankommer är skrivelsen därmed slutbehandlad. (Jfr punkten 1 under finansdepartementet.)

2. den 16 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. (67.)

Anmäld och slutbehandlad den 18 mars 1955.

3. den 18 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall. (74.)

Lag i ämnet utfärdad den 4 mars 1955 (SFS nr 70).

4. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (78.)

Skrivelsen är i vad den avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde anmäld den 15 april, den 6 och den 27 maj samt den 17 juni 1955 och är därmed slutbehandlad för departementets vidkommande. (Jfr punkten 1 under civildepartementet.)

5. den 25 februari, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. (107.)

Skrivelsen är i vad den avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde anmäld den 29 april, den 27 maj och den 30 juni 1955 samt därmed slutbehandlad för departementets vidkommande. (Jfr punkten 4 under civildepartementet.)

6. den 11 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m. (125.)

Anmäld den 18 mars 1955, varvid bland annat lag utfärdades (SFS nr 108). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

7. den 18 mars, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till arkiv, bibliotek och museer, kyrkliga ändamål samt akademier m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (139.)
Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955.
8. den 1 april, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Stockholms högskola. (157.)
Anmäld och slutbehandlad den 17 juni 1955.
9. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till folkskoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (158.)
Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955, varvid bland annat två kungörelser utfärdades (SFS nr 430 och 431).
10. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. (159.)
Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955.
11. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1955/56 till Musikaliska akademien med musikhögskolan. (160.)
Anmäld och slutbehandlad den 15 april 1955.
12. den 19 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, m. m. (190.)
Anmäld och slutbehandlad den 29 april 1955.
13. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till lärarhögskolan i Stockholm. (191.)
Anmäld och slutbehandlad den 30 juni 1955.
14. den 22 april, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till yrkesundervisningen samt till folkbildningsåtgärder i övrigt m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (207.)
Anmäld den 29 april och den 30 juni 1955. Beslutet den 30 juni innefattade bland annat utfärdandet av två kungörelser (SFS nr 506 och 540). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.
15. den 26 april, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (216.)
Anmäld och slutbehandlad för ecklesiastikdepartementets vidkommande den 27 maj 1955, varvid bland annat en kungörelse utfärdades (SFS nr 317). Skrivelsen överlämnades samma dag till civildepartementet för slutlig handläggning. (Jfr punkten 7 under civildepartementet.)

16. den 27 april, i anledning av väckta motioner om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst. (214.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. (Jfr ärendet under punkten 7 i bilaga IV.)

17. den 29 april, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och propositionen nr 137 gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner. (8.)
Anmäld den 6 och den 27 maj, den 17 och den 30 juni samt den 8 juli 1955. Beslutet den 17 juni innefattade bland annat utfärdandet av en kungörelse (SFS nr 408). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

18. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till vissa privatläroverk. (223.)
Anmäld den 27 maj 1955, varvid bland annat två kungörelser utfärdades (SFS nr 374 och 375). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

19. den 6 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. (233.)
Anmäld och slutbehandlad den 20 maj 1955.

20. samma dag, i anledning av väckta motioner om anslag till ett register till arbetet Noraskogs arkiv. (234.)
Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

21. den 13 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner. (266.)
Anmäld den 27 maj 1955, varvid bland annat tre kungörelser utfärdades (SFS nr 499—501). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

22. den 17 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner. (282.)
Anmäld och slutbehandlad den 27 maj 1955.

23. den 20 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (285.)
Anmäld och slutbehandlad den 30 juni 1955.

24. den 25 maj, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Lunds universitet: Avlöningar. (307.)
Anmäld den 17 juni och den 8 juli 1955. Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

25. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till ökad utbildning av läkare. (308.)
Anmäld den 17 juni och den 8 juli 1955. Skrivelsen är därmed slutbehandlad.

26. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (310.) Anmäld och slutbehandlad den 30 juni 1955, varvid tre kungörelser utfärdades (SFS nr 503—505).
27. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (326.) Anmäld och slutbehandlad den 17 juni 1955.
28. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tillfällig korttidsutbildning av präster. (327.) Anmäld den 10 juni 1955, varvid förordnades att skrivelsen skulle läggas till handlingarna.
29. den 27 maj, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i bestämmelserna om statlig studiehjälp åt elever vid folkhögskolor. (309.) Anmäld den 30 juni 1955, varvid en kungörelse utfärdades (SFS nr 485). Skrivelsen är därmed slutbehandlad.
30. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. (333.) Skrivelsen är i vad den avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde anmäld den 27 maj och den 17 juni 1955 samt därmed slutbehandlad för departementets vidkommande. (Jfr punkten 15 under civildepartementet.)
31. den 29 november, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket. (371.) Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
32. samma dag, i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter till särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever vid folkskolor m. fl. läroanstalter. (372.) Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
33. den 7 december, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjukvårdsförmåner m. m. (383.) Anmäld den 9 december 1955, varvid författningar utfärdades. (Jfr punkten 16 under civildepartementet.)
34. samma dag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m. (384.) Skrivelsen är i vad den avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde anmäld den 30 december 1955 samt därmed slutbehandlad för departementets vidkommande. (Jfr punkten 17 under civildepartementet.)
35. den 14 december, i anledning av väckta motioner om anordnande av statsunderstödd skolhälsovård vid yrkesskolor och folkhögskolor. (389.) Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
36. samma dag, i anledning av väckta motioner rörande åtgärder i syfte att öka universitetens och högskolornas kapacitet m. m. (390.) Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.
37. den 15 december, i anledning av väckta motioner om ändamålsenlig reglering av tiderna för allmänna val. (388.) Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.